

OLEXA PÉTER – CSABA ZÁGON: A testbeszéd kutatásának tudományometriai elemzése

MÁTYÁS SZABOLCS – TÓTH NIKOLETT ÁGNES – BUJDOSÓ ZOLTÁN – DÁVID LÓRÁNT DÉNES – GOGO FREDRICK COLLINS ADOL: A sportrendészet és a turizmusbiztonság szerepe a nyári olimpiai játékokon

LIPPAI ZSOLT – CHRISTIÁN LÁSZLÓ: Újragondolt biztonság, kutatási jelentés

VÖRÖS TAMÁS – TAKÁCS KRISZTINA – SZABÓ ATTILA – KRIZSÁN ATTILA: A hőkezelés alkalmazási lehetőségei a kriminalisztikai üvegvizsgálatokban

FLIEGAUF GERGELY – SÓFI GYULA: A nemi szerep diszfória diagnosztikus hátterének bemutatása pszichológiai és kriminológiai szempontok alapján egy speciális gyermekotthonban élő, szexuálisan kizsákmányolt serdülőnél

JAGODICS IBOLYA – KOLLÁR CSABA: 21. századi social engineering támadások, védekezés és szervezeti hatások Európában

KRIZSIK NÓRA – SIPOS TIBOR – HOMONNAI PÉTER: Kerékpáros jellemzők vizsgálata a turisztikai és nagyvárosi forgalomban

KÖNYVISMERTETÉS: Komplementer rendészet

KÖNYVISMERTETÉS: Addiktológiai problémák Magyarországon

INTERJÚ: „Egy ügynek sosincs vége” Interjú dr. Bolcsik Zoltán úrral a Belügyminisztérium rendészeti államtitkárával

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

71. ÉVFOLYAM

2023/1. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK TITKÁR TAGOK

Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Kerezsi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és a Médiatechnika elnöke, egyetemi tanár
Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Nyiri Sándor, ny. vezető ügyész, c. egyetemi docens
Prof. dr. Patyi András, a Kúria elnökhelyettese, egyetemi tanár
Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrákadémia tagja, egyetemi tanár
Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
Dr. h.c. Detlef Schröder, az Európai Unió Rendészeti Képzési Ügynökségének korábbi ügyvezető igazgatója
Dr. Ciprian Maftci, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

Dr. Bakai Kristóf Péter PhD, püör. dandártábornok, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Vámszakmai és Nemzetközi elnökhelyettese
Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
Dr. Bolcsik Zoltán r. altábornagy, a Belügyminisztérium rendészeti államtitkára
Dr. Góra Zoltán t. altábornagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
Hajdu János r. altábornagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
Dr. Halmosi Zsolt r. altábornagy, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője
Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bünt megelőzési Tanács elnöke
Prof. dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár, a Belügyminisztérium oktatási főszemlézője

Prof. dr. Kovács Gábor r. vezérőrnagy, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Tomin Szilvia r. vezérőrnagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. altábornagy, a Büntetés-végrehajtás Országos
Parancsnokság vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes, egyetemi docens
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Németh Viktor PhD
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVISZAKLEKTOR	Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
FŐMUNKATÁRS	Csala Károly r. ezredes
MUNKATÁRS	Luda Henrietta
SZERKESZTŐSÉG	2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 szerkesztoseg@belugyiszemle.hu www.belugyiszemle.hu
ISSN	ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) ISSN 2677-1632 (Online)
FELELŐS KIADÓ	LXXI. évfolyam Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
NYOMDA	Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ	Halászi Attila, ügyvezető Megjelenik havonta

TARTALOM

	Előszó	5
TANULMÁNYOK		
OLEXA PÉTER – CSABA ZÁGON	A testbeszéd kutatásának tudományometriai elemzése	7
MÁTYÁS SZABOLCS – TÓTH NIKOLETT ÁGNES – BUJDOSÓ ZOLTÁN – DÁVID LÓRÁNT DÉNES – GOGO FREDRICK COLLINS ADOL	A sportrendészet és a turizmusbiztonság szerepe a nyári olimpiai játékokon	25
LIPPAI ZSOLT – CHRISTIÁN LÁSZLÓ	Újragondolt biztonság, kutatási jelentés	53
VÖRÖS TAMÁS – TAKÁCS KRISZTINA – SZABÓ ATTILA – KRIZSÁN ATTILA	A hőkezelés alkalmazási lehetőségei a kriminalisztikai üvegvizsgálatokban	77
FLIEGAUF GERGELY – SÓFI GYULA	A nemi szerep diszfória diagnosztikus hátterének bemutatása pszichológiai és kriminológiai szempontok alapján egy speciális gyermekotthonban élő, szexuálisan kizsákmányolt serdülőnél	91
JAGODICS IBOLYA – KOLLÁR CSABA	21. századi social engineering támadások, védekezés és szervezeti hatások Európában	113
KRIZSIK NÓRA – SIPOS TIBOR – HOMONNAI PÉTER	Kerékpáros jellemzők vizsgálata a turisztikai és nagyvárosi forgalomban	127
KÖNYVISMERTETÉS		
FINSZTER GÉZA	Komplementer rendészet	145
ERDŐS ÁKOS	Addiktológiai problémák Magyarországon	157
INTERJÚ		
DÁNOS VALÉR – SZABÓ CSABA	„Egy ügynek sosincs vége” Interjú dr. Bolcsik Zoltán úrral a Belügyminisztérium rendészeti államtitkárával	165

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

„A közelgő karácsonyi ünnepekre és a hamarosan beköszöntő új esztendőre tekintettel engedjék meg, hogy munkatársaimnak, a Belügyi Szemle olvasóinak, szerzőinek és dolgozóinak áldott, békés karácsonyi ünnepeket és sikerekben gazdag boldog új évet, kiegyensúlyozott magánéletet, külső és belső lelki egyensúlyt és rendet, biztonságot kívánjak a következő esztendő minden napjára.”

Bolcsik Zoltán

A fenti idézettel köszöntötte a hamarosan beköszönő új esztendő alkalmából dr. Bolcsik Zoltán rendészeti államtitkár a vele, 2022. december 12-én készült interjúban munkatársait, a Belügyi Szemle olvasóit, szerzőit, szerkesztőit.

A 2023. esztendő első lapszámának köszöntőjében a fennállásának nyolcadik évtizedébe lépő Belügyi Szemle töretlen fejlődésének folytatását ígérjük. A 2020-ban megkezdett paradigmaváltás szintű digitális, arculati fejlesztéseken túl, a tartalom minőségfejlesztése mellett is elköteleztük magunkat. Az elmúlt években egyre több hazai és nemzetközi szakmai minősítő rendszerrel kerültünk indexálásra. Többek között nagy örömünkre szolgál, hogy a Magyar Tudományos Művek Tára a minősített folyóiratok illusztris, mindössze kilenc tudományos periodikát magába foglaló csoportjába elsőként választotta lapunkat. A nemzetközi minősítések egy része jelenleg is folyamatban van, amely szintén elősegíti a digitális szintéren való láthatóságunkat.

Szerkesztőségünk célul tűzte ki erre az évre, hogy szerzőinkkel együttműködve, cikkeink szerkezetének fejlesztésével egyre magasabb minőségű kutatási eredmények kerülnek bemutatásra lapunkban. Ezzel is hozzájárulva szerzőink nemzetközi ismertségének növekedéséhez.

Fejlesztéseink eredményeként olvasóink is egyre magasabb minőségű cikkeket, egyre több forrásanyagot és kutatási eredményt olvashatnak a Belügyi Szemle hasábjain.

Mindezek szellemében ajánljuk kedves olvasóink figyelmébe januári lapszámunk cikkeit!

„A testbeszéd kutatásának tudománymetriai elemzése” címmel írt cikket Olexa Péter és Csaba Zágon. A tanulmányból megismerhetjük, hogy a metakommunikációs jelek hogyan értelmezhetők és használhatók kockázati indikátorként a vámmellenőrzések során.

„*A sportrendészet és a turizmusbiztonság szerepe a nyári olimpiai játékokon*” című cikk Mátyás Szabolcs, Tóth Nikolett Ágnes, Bujdosó Zoltán, Dávid Lóránt Dénes és Gogo Fredrick Collins Adol közös írása. A tanulmány a sportrendészet és a turizmusbiztonság szemszögéből vizsgálja a nyári olimpiai játékokat. A kriminálstatisztikai és gazdasági adatok segítségével elemzi az egyes olimpiai helyszíneket és fogalmaz meg biztonsági észrevételeket.

„*Újragondolt biztonság, kutatási jelentés*” címmel írt cikket Lippai Zsolt és Christián László. Az írás egy merőben új szakmai küldetés, amely a biztonság megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplőinek vizsgálatát mutatja be.

„*21. századi social engineering támadások, védekezés és szervezeti hatások Európában*” címmel Jagodics Ibolya és Kollár Csaba közöl cikket. Az online kvantitatív kutatás eredményeként a szerzők bemutatják a social engineering támadások jellemző típusait, és konkrét ajánlásokat fogalmaznak meg a lehetséges védekezések tekintetében.

„*Kerékpáros jellemzők vizsgálata a turisztikai és nagyvárosi forgalomban*” címmel írt tanulmányt Krizsik Nóra, Sipos Tibor és Homonnai Péter. Az írás ismerteti annak a kvantitatív kutatásnak az eredményeit, amelyet négy helyszínen, egyaránt 500 fős mintán vettek fel a szerzők. A felmérés megállapításai rávilágítanak arra, hogy a kerékpározók biztonsági felszerelés használatát milyen tényezők befolyásolják.

Könyvajánlóinkat az év első hónapjában Finszter Géza és Erdős Ákos tollából olvashatjuk. Finszter Géza Christián László „*Komplementer rendészet*” című monográfiáját mutatja be nagyon igényes részletességgel, Erdős Ákos az „*Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében*” című könyv szakmai bemutatására törekszik írásában.

Amint arról az előszó első soraiban írtunk, e havi interjúalanyunk Dr. Bolcsik Zoltán a Belügyminisztérium rendészeti államtitkára volt. A beszélgetésből megismerhetjük a rendészeti szervek jelenlegi együttműködését, és megtudhatjuk, hogy államtitkár úr milyen szakmai terveket, célkitűzéseket fogalmazott meg a 2023. évre vonatkozólag. Az interjút prof. dr. Dános Valér főszerkesztő és dr. Szabó Csaba főszerkesztő-helyettes készítette.

Reméljük sikerült felkeltenünk olvasóink érdeklődését januári számunk cikkei iránt, amelyekhez jó olvasást kívánunk!

Szerkesztőség

A testbeszéd kutatásának tudományometriai elemzése

The scientometric analysis of body language research

Olexa Péter

püör. tisztjelölt
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
polexa14@gmail.com

Csaba Zágón

Dr. PhD, adjunktus, püör. alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
csaba.zagon@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A szerzők kutatásukban az emberi metakommunikációt vizsgálták abból a szempontból, hogy ezek a jelek hogyan értelmezhetők és használhatók kockázati indikátorként a vámellenőrzések során. A modern vámtechnológia kockázati indikátorokat használ kockázati profilok létrehozására, ezek segítségével különböző kockázati csoportokat különítenek el, amelyekhez kockázati szinteket rendelnek. A kutatás egyik eleme más kutatók által az emberi metakommunikációval kapcsolatos tudományos vizsgálatok kapcsán publikált eredmények azonosítása, és az is, hogy milyen tanulságokat vonhatunk le ezekből a korábbi tanulmányokból.

Módszertan: A szerzők kutatásukat tudományometriai elemzéssel kezdik, amelyhez egy globális merítéssel rendelkező és magas tudományos presztízsű közleményeket tartalmazó adatbázist használtak. Az Elsevier Scopus adattárát választották több lehetséges adatbázis közül, majd a kulcsszavas keresés módszerét alkalmazták. Az 1971 és 2021 évek között publikált közlemények adathalmazát az Elsevier SciVal elemző eszközével vizsgálták tovább. A tudományos teljesítményt mérő statisztikai elemzés a közlemények metaadataira összpontosít, és lehetőséget biztosít arra, hogy mélyreható összefüggéseket ismerjenek fel e közlemények között.

Megállapítások: A vizsgált időszak $n = 2278$ közleményből álló alapsokaságának statisztikai elemzése és az 1997 és 2021 évek közé eső tovább szűkített rekordok metaadatainak feltárása lehetővé tette $n = 2101$ rekord közötti mélyebb

összefüggések megértését. Mindkét, kellően nagy számú egyedet tartalmazó halmazon elvégzett vizsgálat széleskörűen igazolta a téma megközelítéseinek multi-, illetve interdiszciplináris jellegét, valamint a kutatás iránti folyamatosan növekvő tudományos érdeklődést.

Érték: A tanulmány azonosította a téma központi alkotóelemeit, kapcsolatait, és a vizsgált publikációk által azonosított tudományterületeket. Az elemzés áttekintést ad a legtöbbet publikáló szerzőkről, intézményekről és országokról, a közlemények által nyújtott új tudományos értékekről, valamint a tudományos diskurzus vezető tudományos folyóiratairól. Mindezek alapján a szerzők további kutatási irányokat javasolnak, különösen a rendészettudomány kutatói számára.

Kulcsszavak: testbeszéd, tudománymetria, statisztikai elemzés, metakommunikáció

Abstract

Aim: The authors' research investigated human metacommunications from the perspective of how these signals could be interpreted and used as risk indicators during customs controls. Modern customs technology uses risk indicators to create risk profiles, separate risk groups, and assign risk levels. One element of the research is identifying other researchers' published results in scientific studies of human metacommunication and the lessons we could learn from these previous studies.

Methodology: The authors chose to start their study by conducting a scientometric analysis using a database of publications with global coverage and high academic prestige. They decided on the Elsevier Scopus repository from several possible database options and used the keyword search method. They analysed the published data set between 1971 and 2021 using Elsevier's SciVal analysis tool. The statistical analysis, a measure of scientific performance, focuses on the metadata of publications and provides the opportunity to identify in-depth correlations between these papers.

Findings: A statistical analysis of the core population of $n = 2278$ publications and the exploration of metadata of reduced records between 1997 and 2021 allowed us to understand deeper correlations between records of $n = 2101$. The study on a sufficiently large number of individuals demonstrated the multi- and interdisciplinary nature of the topic and the growing scientific interest in its research.

Value: The study has identified core elements of the theme, its links and the scientific discipline fields identified by the publications investigated. The analysis includes an overview of the authors, institutions and countries that

have published the most, the new scientific value provided by the publications, and the leading scientific journals for scientific discourse. On this basis, the authors suggest further research directions, particularly for researchers in law enforcement sciences.

Keywords: body language, scientometrics, statistical analysis, metacommunication

Bevezetés

Jelen tanulmány az emberi metakommunikációs jelek, illetve azok egy meghatározott részével, a testbeszéddel kapcsolatos tudományos közlemények statisztikai, tudományometriai elemzését mutatja be.¹ Bevezetesként szót kell ejtenünk arról, mit is értünk testbeszéd alatt, valamint, hogy mit takar a tudománymetria kifejezés.

A testbeszéd értelmezése

A testbeszéd az ember érzelmi állapotának külső leképeződése, észlelhető megjelenése egy olyan gesztuson vagy mozdulaton keresztül, amely szándékolatlanul, akár tudat alatti kommunikációként is képes megjelenni (Pease & Pease, 2006). Az emberi kommunikáció egyedisége, hogy több csatornát is igénybe veszünk a közlési folyamat során (Buda, 1994). Az általános vélekedéssel szemben a szóbeli üzenetek csak csekély részét alkotják a kommunikációnak. Albert Mehrabian meghatározásában a teljes közlérendszer körülbelül 7%-a verbális (kizárólag szóbeli), 38%-a vokális (ide tartozik a hangszín, hanghordozás), a legnagyobb, 55%-os aránnyal pedig a nonverbális jelek rendelkeznek (Pease, 2015). Testbeszéd alatt tágabb értelemben tehát a közlésekben jelentést hordozó metakommunikációs jeleket értjük. A teljesség igénye nélkül erre a területre tartozik a kinezika, azaz az emberi kommunikáció dinamikus jelzései, ezen belül a térbeli irányultság, a mimika (az arc érzelmi-indulati-hangulati jelzései), a gesztusok (tágabb értelemben a fej, a kéz, láb, illetve a vállöv mozgásai), a testtartás, továbbá a térközszabályozás (vagyis hogy milyen helyzetet veszünk fel kommunikációs partnerünkhöz képest), a tekintet, és a kulturális

1 A tanulmány az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-21-1-I-NKE-51 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Új Nemzeti
Kiválóság Program

INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI
MINISZTERIUM

szignálok, úgymint a test fizikai adottságai, a megjelenés, hajviselet, tetoválás, öltözködési stílus, „státuszszimbólumok” viselése is. Ez utóbbi megítélése azonban nem egyöntetű, a kulturális szignálokat egyes szerzők külön, harmadlagos kommunikációs csatornának tekintik (Buda, 1994; Molnár, 2001; Zsolt, 2006).

Miért fontos ez a rendszet szempontjából? Az elmúlt húsz évben jelentős növekedés figyelhető meg a testbeszéd-tudatosságban olyan területeken is, mint a vámtisztviselők, rendőrök, katonák kiképzése, és ez látszik érvényesülni nemzetközi szinten is (Wakefield & Pottathill, 2014). Testbeszéd-tudatosság legjobban a kommunikáló felek készségeként definiálható és azt fejezi ki, hogy mennyire képesek kifejező módon használni saját testbeszédüket, miképp tudják uralni e képesség kifejllesztése nélkül spontán megjelenő nem-verbális kommunikációjukat, illetve képesek értelmezni mások érzelmkifejezését, illetve testbeszédét. Ezek a képességek bizonyos keretek közt jól fejleszthetők, amelyekre számos példa található a tanárok, az egészségügyi ápolók vagy például a színészek képzése terén (Vecchio, Moschella, Lanham & Zavertnik, 2022; Salvato, 2020; Körömi, 2015). Emiatt úgy gondoljuk, érdemes figyelmet fordítani a téma iránt, mert a technikai fejlődés mellett a szervezeti képességek fejlesztése révén, jórészt az emberi értékelő-elemző tevékenységek egy fontos részét adhatja a testbeszéd-tudatosság a kockázatok felismerése során.

Mit értünk tudománymetria alatt?

A tudománymetria több mint ötven éve létező tudományos szakterület. Első képviselője Derek J. de Solla Price, aki az 1963-ban megjelent *Little Science, Big Science* című kötetével mutatott rá a tudományos teljesítmény mérhetőségének hasznosságára (Price, 1963). A tudománymetria a tudományos és innovációs teljesítmény, a tudomány haladásának mérésével foglalkozik a megjelent közlemények statisztikai módszerekkel történő elemzése útján.

Az egyik legfontosabb kérdés, amire az eljárás válaszol, hogy az egyes közlemények, illetve azok a tudományos fórumok, ahol a közlemények megjelennek, milyen befolyást gyakorolnak a tudományos gondolkodásra?

Ennek, illetve más jellemzők mérhetősége érdekében a közleményekhez kapcsolódó metaadatokat adatbázisba gyűjtik, amelyeket ezt követően elemeznek. A tudományos teljesítményindikátorokat tudományetikai és tudománypolitikai, valamint menedzsment célokra használják fel (Sasvári & Urbanovics, 2019). Az elmúlt években a tudománymetriai vizsgálatok egyre nagyobb figyelmet kapnak világszerte, hiszen értékes információk nyerhetők így egy kérdés tudományos területekhez történő kapcsolódásáról, az elvégzett vizsgálatok megközelítéseiről, jellegéről, tendenciáiról, a fontosabb kutatóhelyekről, intézményekről, ahol

az adott kérdésekkel foglalkoztak, vagy a témát publikáló főbb tudományos fórumokról, a vezető kutatókról stb.

A vizsgálati módszer elterjedésében kulcsszerepet játszott az Elsevier Kiadó-vállalat által működtetett Scopus katalógizáló adatbázis 2004. évi elindítása (Sasvári & Urbanovics, 2019), amely mára a tudományos közlemények egyik legnagyobb adatbázisává nőtte ki magát. Az adatbázisban jórészt angol nyelvű publikációk találhatók meg, összesen több mint 84 millió dokumentum. Közöttük 25,4 millió 1996 előtt keletkezett, a legkorábbi 1788-ban. A közlemények számottevő része, összesen 18 millió Open Access hozzáférésű. A mintegy 7000 kiadó által gondozott, több mint 25 800 lektorált és mértékadó, magas presztizsű folyóiratokban, periodikákban és szemlézett tanulmánykötetekben megjelent közlemények mintegy 27 000 aktív címszóval meghatározható témát dolgoznak fel. Az adatbázisban szerepel továbbá mintegy 825 tudományos könyvsorozat és 249 000 könyv is. Tudományok szerinti megoszlás tekintetében a Scopus 35%-a társadalomtudományok, 27%-a természettudományok, 23%-a egészség, illetve 15%-a az élettudományok körébe sorolhatók (URL1). Az adatbázis elemzését segíti, hogy a tudományos közlemények címe, absztraktja és a kulcsszavai minden esetben angol nyelven is kereshetők, akkor is, ha az adott közleményt más nyelven írták, vagy ha nem Open Access hozzáférésű.

Természetesen nem csak ez az egy adatbázis létezik, de a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár (EKKL) által előfizetett, és az egyetemi polgároknak térítésmentesen szolgáltatott adatbázisok közül a Scopus a globálisan megjelent tudományos közleményeket a legszélesebb körben tartalmazza. Nem gondoljuk tehát, hogy a globális tudományos teljesítmény elférne ebben az adatbázisban, de azok, amelyek itt találhatóak, viszonylag pontos következtetésekhez nyújtanak alapot az ott kezelt tudományos közlemények rendkívüli gazdagságából fakadóan. Ez is indokolja a Scopus melletti döntésünket, mert nemcsak a lehető legteljesebb, naponta frissülő adattárhoz történő hozzáférést biztosítja, hanem az Elsevier egy másik, kifejezetten tudományometriai elemzések elvégzésére létrehozott szolgáltatásával, a SciVal-lal is együttműködik, így kiválóan alkalmas a szükséges mérések elvégzésére.

Módszertan

A kutatást tehát az egyetemi hálózaton keresztül elérhető Scopus adatbázis és a SciVal tudományometriai elemző szolgáltatás segítségével végeztük. Az adatgyűjtéshez kulcsszavas keresés módszerét használtuk, amely az adatbázisban

található valamennyi közlemény címében, absztraktjában és a közleményekhez rendelt kulcsszavak mezőiben egyaránt keres.

Figyelemmel arra, hogy az adatbázisban szereplő közlemények minden esetben rendelkeznek angol címmel, absztrakttal és kulcsszavakkal, ezért a testbeszéd témát az angol „body language” szókapcsolattal szűrtük le². További lehetséges szókapcsolatok voltak a „metacommunication”, amely kevésbé elterjedt és egy nagyságrenddel kevesebb találatot hozott, ami így rontott volna vizsgálatunk pontosságán, illetve a nem teljesen azonos jelentés tartalommal rendelkező „non-verbal communication”. Utóbbi ugyan jól teljesített a találatok számában, mintegy ezer találattal meghaladva a „body language” szókapcsolatét, azonban a jelentésbeli kisebb pontosság miatt, amelyet a találatok kulcsszavas kapcsolatainak gyakoriságvizsgálatával teszteltünk, úgy döntöttünk, hogy maradjunk az eredeti elképzelésünkénél.

Az így megversenyeztetett keresőkifejezések közül tehát a „body language” nyert, amely a gyors szófelhős teszten is jól teljesített a téma pontosságának meghatározásában és egyúttal kielégítően nagyszámú alapsokaságot biztosított a további vizsgálatokhoz.

A Scopus adatbázisban a „body language” szókapcsolatra történt keresés összesen $n = 2304$ találatot eredményezett.³ Ezt a tartományt szűkítettük úgy, hogy 2021. december 31-nél ne legyen újabb megjelenési idejű közlemény a halmazban, mivel 2021 volt az utolsó teljes év. Az így létrejött alapsokaság $n = 2278$ rekordot tartalmazott, amelyet a Scopus egyszerű statisztikai elemző szolgáltatásai útján vizsgáltunk tovább.

Az adatokat ezt követően egy még részletesebb elemzésnek vetettük alá, amelyhez a SciVal elemző szolgáltatását használtuk fel. A rekordok 7,7%-ánál (177) hiba keletkezett a SciVal rendszerébe történő beolvasáskor, mert az 1996. évi és az annál korábbi közleményeknél nem találta meg az elemző eszköz a publikáció rekordjához (publication ID) tartozó metaadatokat⁴, így alapesetben a SciVal-elemzés végül az 1997–2021 évek közé eső $n = 2101$ rekordra terjedt ki. A továbbiakban tehát ez az egyedszám biztosította a kutatási mintát a részletes vizsgálatunkhoz. Amennyiben ennél is tovább szűkítettük a halmazt valamely elemzési okból fakadóan, ott a halmaz egyedeinek számát külön közöltük.

Egyszerűbb elemzések elvégzése során (Héra & Ligeti, 2014) a kapott változók belső szerkezetét vizsgáltuk az alábbi szempontok szerint: megjelenés ideje évszám szerint, tudományterületi megoszlás, a közlemények típusa,

2 A pontos keresőkifejezés: TITLE-ABS-KEY („body language”).

3 A keresés 2022. február 9-i állapotot tükrözi.

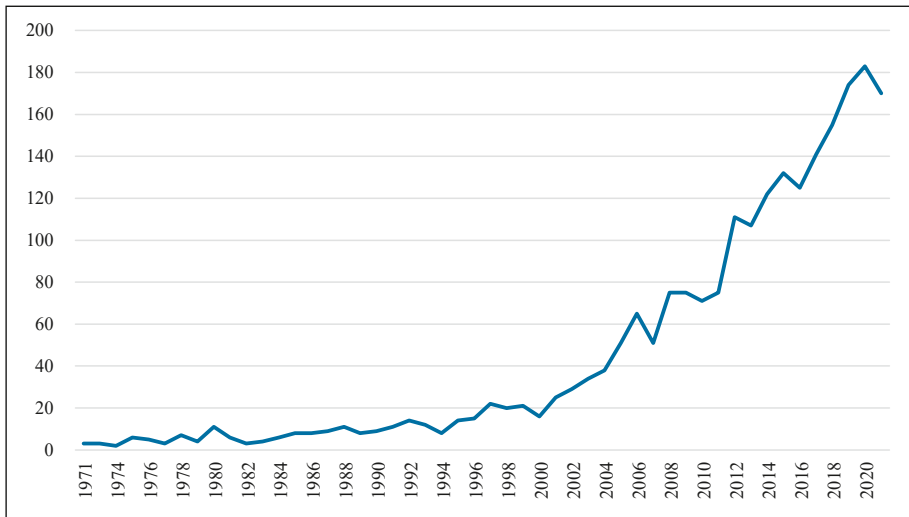
4 Bár a metaadatok digitalizálása és adatbázisba töltése folyamatos, de ezt az időszakot még nem végezték el a cég.

kulcskifejezések, szerzők, intézmények, országok, finanszírozó intézmények, valamint a megjelentető folyóiratok. Az így kapott eredmények birtokában egy általános áttekintést kaphatunk a testbeszéddel, illetve az ahhoz szorosan kapcsolódó kérdésekkel foglalkozó tudományos közlemények tendenciáiról.

Eredmények

Megállapítottuk, hogy az alapsokaság 1971-ben keletkezett három közleménnyel kezdődik: ezek a legrégebbi megfelelő találatok az adatbázisban. A másik szélsőérték a 2021-es év, amikor 170 közlemény keletkezett (1. számú ábra). A közlemények éves eloszlásában megfigyelhető, hogy a 2010-es évektől ugrásszerűen növekedett a testbeszéddel foglalkozó publikációk száma, 2012-től egészen napjainkig évente száz és kettőszáz közötti számban jelennek meg ilyen témájú tudományos közlemények. Ez is bizonyítja, hogy a testbeszéd témája nagyon „felkapott”, nagy tudományos érdeklődést vonz és napjainkban is kutatott terület.

1. számú ábra: *A testbeszéddel kapcsolatos tudományos közlemények száma évek szerint 1971–2021 között*

Forrás: Scopus.

Az így megjelent tudományos közlemények döntő többsége (1320), az összes közlemény 58%-a folyóiratcikk (article), emellett pedig nagy számban fordulnak elő konferenciaközlemények (528), arányuk 23%, amely műfajok együtt adják

a tudományos diskurzus elsődleges színtereit. Ezeken kívül jelentős a könyvfejezetek (170) és ismertetőik (160) száma. A Scopus adatbázisában továbbá 42 könyvtalálat érkezett a testbeszéd kulcsszóra. Vagyis megállapítható, hogy az ilyen témájú kutatások eredményei leginkább folyóiratokban jelennek meg.

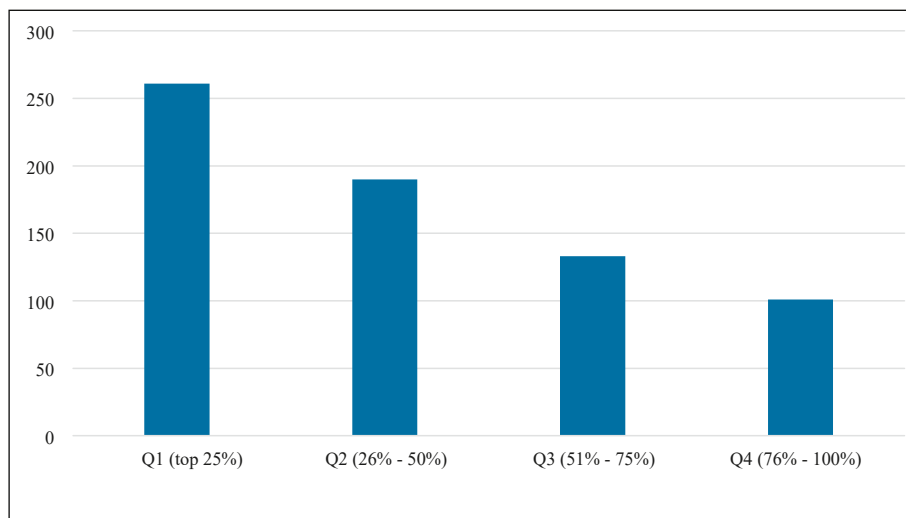
A SciVal segítségével a folyóiratcikkeket tovább elemeztük aszerint, hogy a legfrissebb, 2016 és 2021 között megjelent írások milyen besorolású lapokban jelentek meg, és az egyes közleményeket hány alkalommal hivatkozták. Utóbbi tényező amiatt lehet fontos, mert a tudomány fejlődéséhez új és releváns eredményekkel hozzájáruló közleményeket nagyobb arányban olvassák, illetve hivatkozzák a kutatók, így nagyobb hatást is váltanak ki a tudományos gondolkodásra (vö. impact factor).

Ehhez a vizsgálatához elkülönítettük az alapsokaságunkból a 2016 és a 2021 év közé eső részt, összesen ($n = 947$) közleményt, amelyekre 3870 hivatkozás történt a vizsgálatunk időpontjában elkönyvelve. Egy közlemény átlagosan négy hivatkozással rendelkezik. A 2. számú ábra megmutatja, hogy a legtöbb testbeszéddel kapcsolatos tudományos cikk az elmúlt öt évben a Scopus által indexált kiadványokat rangsorló Scimago Journal Ranking (SJR) szerinti legmagasabb presztízsű Q1-es besorolású lapban jelent meg, szám szerint 261. Elmondható, hogy összesen 685 Q-s besorolású (Q1–Q4) cikk született, ami véleményünk szerint a téma jelentős tudományos presztízsét is mutatja.

A folyóiratok minőségi osztályozására a SJR az egyik legelterjedtebb adatbázis, ami abból indul ki, hogy a nemzetközi folyóirat-publikációk minősége, illetve a folyóiratok publikációs stratégiájának sikeressége a közlő folyóirat tudományterületi, illetve szakterületi pozíciójával számszerűen jellemezhető. A rangsor négy minőségi osztályba (kvartilisokba) sorolja a folyóiratokat egy komplex mutató alapján, amely egy tudományterülethez tartozó folyóiratokban adott évben megjelent közlemények idézettségét súlyozza az idéző folyóiratok idézettségével. A mutató tehát egy relatív érték, amelyet évente, az előző két teljes év során nyújtott teljesítmény szerint számítanak ki a lap saját szakterületén elfoglalt pozíciója, rangja alapján, melyek az alábbiak lehetnek:

- Q1: Kiváló folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR (mérőszámalapú) rangsor felső 25%-ához tartoznak.
- Q2: Jó folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor 50–75%-a közé tartoznak.
- Q3: Közepes folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor 25–50%-a közé tartoznak.
- Q4: Gyenge mutatókkal rendelkező folyóiratok, amelyek a szakterületi SJR-rangsor alsó 25%-ához tartoznak (Guerrero-Bote & Moya-Anegón, 2012; Sasvári & Nemeslaki, 2017; Papp, 2020).

2. számú ábra: Testbeszéddel kapcsolatos folyóiratcikkek besorolása 2016 és 2021 között

Forrás: SciVal.

Szintén a SciVal rendszerében vizsgáltuk meg 2016 és 2021 között a legtöbb testbeszéd témájú cikket közlő öt Scopus forrást (azaz ebben az adatbázisában elérhető folyóiratokat). A később részletesebben bemutatásra kerülő tudományos és tématerületi megoszlásokkal összhangban itt is megfigyelhető az informatikával foglalkozó szakfolyóiratok jelentős aránya: az ötből három kötődik az említett szakterülethez. A legtöbb, 25 forrásművet a *Lecture Notes in Computer Science* című folyóirat informatikatudomány (általános) területen 2021-ben Q2-es, elméleti informatikatudományban pedig Q3-mas besorolást kapott ([URL2](#)). A vizsgált időintervallumban ezeket a közleményeket 76 alkalommal idézték. A következő a sorban a *Frontiers in Psychology*, amely egy Q2-es tudományos folyóirat ([URL3](#)). Az elmúlt hat év 12 publikációját a tartományban legtöbbször, 134 esetben hivatkozták.

1. számú táblázat: A legtöbb testbeszéddel foglalkozó cikket megjelentető öt folyóirat (2016–2021)

Scopus forrás/Folyóirat neve	Forrásművek száma	Idéző művek száma
Lecture Notes in Computer Science	25	76
Frontiers in Psychology	12	134
Advances in Intelligent Systems and Computing	9	18
ACM International Conference Proceeding Series	9	18
PLoS ONE	8	100

Forrás: SciVal.

A 3. számú ábra a testbeszéddel foglalkozó közlemények tudományterületi megoszlását mutatja, ami fontos kérdéseket válaszol meg. Jól látszik, hogy milyen sokféle tudomány vizsgálódási területéhez kapcsolódik a testbeszéd értelmezése, kutatása és a kutatási eredmények felhasználása. A téma nem ritkán több különálló terület együttes érdeklődését váltja ki, így sok vizsgálat alkalmaz inter-, illetve multidiszciplináris megközelítést.

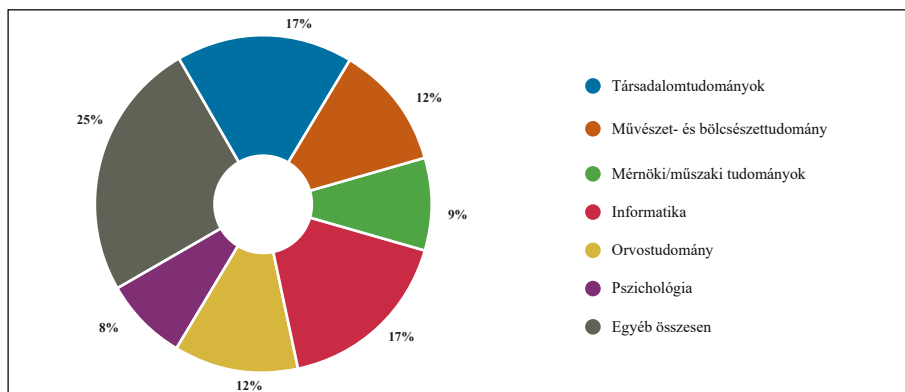
Melyek tehát a súlyponti területei az érintett tudományoknak, amelyeket érintve a kérdéses kutatásokat elvégezték? A Scopus adatbázisában fellelhető publikációk között legnagyobb számban a társadalomtudományokhoz köthető közlemények képviselték magukat, az összes publikált mű 28%-a köthető ide. Nem meglepő módon, hiszen a kommunikáció-, illetve kultúratudományok is ide tartoznak, de akár a rendészettudomány is ebben a körben említhető.

A második legtöbb közlemény az informatikai tudományokhoz kapcsolódik, ami első látásra furcsának is tűnhetne. Ennek magyarázatául az elmúlt években fellendült ember-robot interakciós kutatások szolgálnak, illetve az érdeklődés fokozódása a mesterséges intelligencia fejlődésének, illetve alkalmazási lehetőségének sokrétű kutatásából következik.

Jelentősebb arányban képviselt tudományterületek közé tartoznak még az orvostudományok (arányuk 20%), a művészet- és bölcsészettudományok (19%), műszaki tudományok (14%), valamint a pszichológia (13%). Utóbbit magunktól az első helyre tettük volna, de úgy látszik, ma már elsősorban nem a viselkedés személyhez kapcsolódó okai, hanem sokkal inkább az ember-ember, illetve az ember-gép interakciók, valamint ezek dekódolása vált ki tudományos érdeklődést.

A Scopus által alkalmazott tudományok felosztása szerint külön kezelt, de egymáshoz közeli, illetve rész-egész kapcsolatban lévő tudományterületeket és tudományágakat a grafikonon egymás mellé szerkesztettük. Így jobban látható, hogy a társadalom-, művészet- és bölcsészettudományok együtt 29%-ot, a mérnöki, műszaki, illetve az informatikatudományok együtt 26%-ot, továbbá az orvostudomány és a pszichológia együtt 20%-ot tesz ki. Ez tehát a tudományok erőssorrendje.

3. számú ábra: 1971 és 2021 között megjelent testbeszéddel kapcsolatos tudományos közlemények tudományterületi megoszlása

Forrás: Scopus.

A SciVal-lal tovább elemezve az elmúlt hat év (2016–2021) cikkeit, megvizsgáltuk a két legjelentősebb arányt képviselő tudományterületeken belüli alkategóriák arányát. A társadalomtudományokhoz köthető publikációk között legnagyobb arányban az oktatással kapcsolatos közlemények állnak, 116 közlemény tartozik ide (29,9%), ezt követik a nyelvészet és nyelvtudományi írások (17,8%), harmadik helyen pedig az általános társadalomtudományi kategória (12,9%).

Az informatikai tudományokon belül elsődlegesek a már korábban említett ember-robot interakációs írások (91). Szintén jelentős a számítógépes hálózatokat és kommunikációt vizsgáló cikkek (89), illetve számítógépes alkalmazásokhoz, szoftverekhez kötődő közlemények (86). Utóbbiak között található olyan informatikai szoftverek tervei, amelyek az emberek mikroarckifejezéseit észlelve és elemezve készítenek jelentéseket, például a határbiztonsági szervek részére (URL4). Ennél az állomásnál kutatóként éreztük, hogy jó helyen járunk.

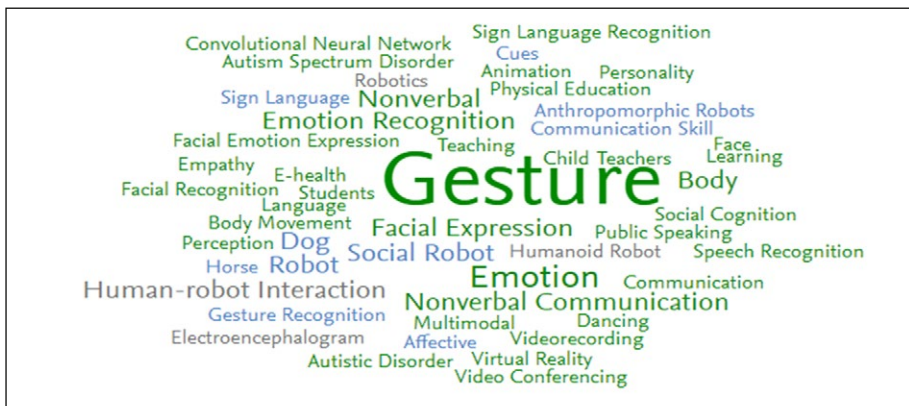
A 4. számú ábrán látható az elmúlt öt évben megjelent testbeszéddel foglalkozó tudományos közlemények releváns kulcskifejezéseiből készített szófelhő. Itt megtartottuk az eredeti angol nyelvű szókapcsolatokat, amelyeket az elemzésünkben feloldunk. Az ábrán a zöld betűszínnel írt kulcsszavak a vizsgált időszak során növekvő arányban fordultak elő, a fekete betűszínnel jelzett kifejezések relevanciája nem változott, míg a kék szín a tudományos érdeklődés csökkenő tendenciáját jelenti. Abszolút mértékben kitűnik a „gesztus(ok)” („Gesture”) központi szerepe, amely magasan a legtöbb (911) publikációhoz kapcsolódik. Ennek magyarázata, hogy a legtöbb esetben a testbeszédet a gesztusokkal azonosítják. Ezt követően az „érzelem” („Emotion”) kifejezés kapcsolódik a legtöbbet, tekintve, hogy a testbeszéd, ahogy azt korábban is leírtuk,

az ember érzelmi állapotának külső leképezése (Pease & Pease, 2006). A sorban közel azonos előfordulási aránnyal követik egymást a „kommunikáció” („Communication”), és az „arkifejezés” („Facial Expression”) is.

Az előbbi kifejezések relevanciáját támasztja alá a közlemények témák szerinti csoportosítása. A SciVal-ban vizsgált, az elmúlt öt évet felölelő időintervallumban a legnagyobb számban az „ember-robot interakciók”, „Humanoid robot” témájú írások keletkeztek, 33 közlemény utal erre. A következő helyen szerepelnek 26 kapcsolódó közleménnyel a „nyelvfelismerés, kézgesztusok és amerikai jelnyelv” témák. Harmadikok a rangsorban az „érzelemfelismerés, arkifejezés, mosoly”, illetve az „érzelemfelismerés, gesztusok, testmozgás” témakörök, mindkettő témakörhöz 16–16 dokumentum tartozik. Meg kell jegeznünk, hogy az írott szöveg elemzése területén is tapasztaljuk az érzelmi állapot kifejezésének egyre élénkülő kutatását (Bányász, Tóth & László, 2022), azonban ennek vizsgálata a cikk határain túlra vezetne.

Ezekén kívül még hangsúlyos a kutatások között az „állatmenhely, vakvezető kutyák, kisállatok” témakör, vagyis azok a publikációk, amelyek az állatok testbeszéd jeleit igyekeznek definiálni, ez a téma 12 tudományos írást érintett. Rendészeti („law enforcement”) témájú közleményből hármat találhatunk a SciVal-ban, melyek a profilalkotással, bírósági döntésekkel, valamint a rendőrség közkapcsolatának témájával foglalkoznak. Ez nagyon alacsony szám annak ellenére, hogy a testbeszéd megértését, dekódolását a rendvédelmi hatóságok tagjainak kiemelt képességei közé sorolják a kutatók (Kraut & Poe, 1980), és nekünk is az a véleményünk, hogy megérné ezen a területen a rendészet területén dolgozók kompetenciáit javítani. Amint látható, mégsem foglalkozunk eleget a téma tudományos igényű megismerésével világszerte.

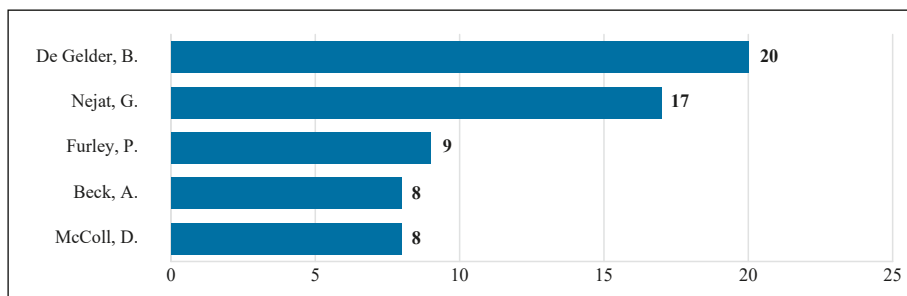
4. számú ábra: 2016 és 2021 között megjelent, testbeszéddel foglalkozó tudományos közlemények releváns kulcsszavaiból készített szófelhő

Forrás: SciVal.

A publikációk szerzői tekintetében az 5. számú ábrán azt láthatjuk, hogy a Scopus adatbázisban 1971-től 2021-ig a legtöbb tudományos közlemény Beatrice de Gelder nevéhez fűződik, akinek a kognitív idegtudományi és neuropszichológiai kutatásaiban, erről írt cikkeiben jelenik meg a testbeszéd témája, összesen 20 esetben. Őt követi Goldie Nejat 17 cikkel a robotika és mechatronika területén. Philip Furley kilenc cikkének többsége pedig társszerzőségben született. Kutatási témája a sport és a testbeszéd kapcsolata. Érdeemes kiemelni még Aryel Beck (ember-robot interakciók és gesztusok) és Derek McColl (Nejat szerzőtársa, robotika) nevét, akik egyaránt nyolc-nyolc testbeszéddel foglalkozó publikációval rendelkeznek.

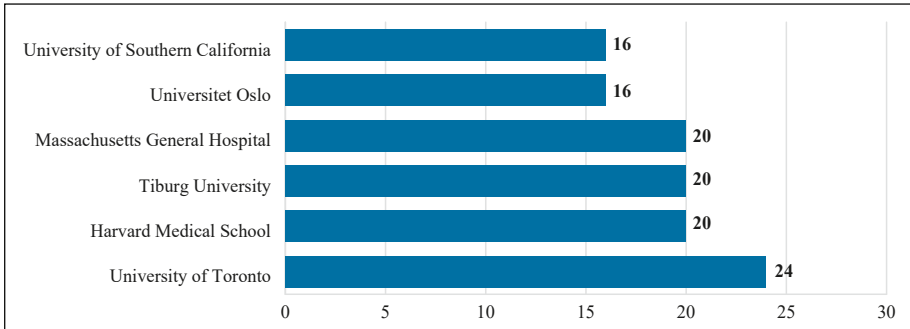
5. számú ábra: *A legtöbb testbeszéddel foglalkozó tudományos közleményt jegyző szerzők (1971–2021)*

Forrás: Scopus.

A következő, 6. számú ábrán összegyűjtöttük 1971 és 2021 között a legtöbb testbeszéd témájú dokumentum készítéséhez köthető – többnyire egyetemi – intézményeket. Első helyen, a legtöbb ilyen tárgyú írással a kanadai University of Toronto áll, 24 közleménnyel. Nem sokkal mögötte, egyaránt húsz-húsz publikációval rendelkezik az Amerikai Egyesült Államokbeli (USA) Harvard Medical School (Boston), a hollandiai Tilburg University és a szintén amerikai Massachusetts General Hospital. Ezeken kívül kiemelhetjük még az Oslói Egyetemet és a Dél-kaliforniai Egyetemet Los Angelesben. Az adatokból egyértelműen kitűnik az amerikai egyetemek, kutatóintézetek túlsúlya.

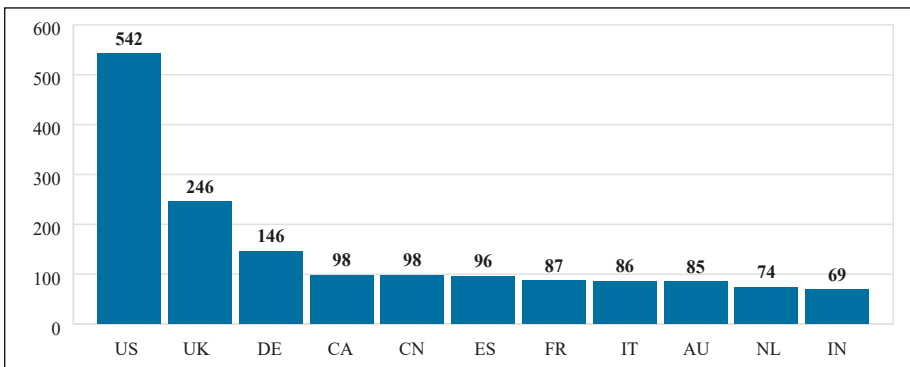
6. számú ábra: *A testbeszéd témájú tudományos közlemények intézmények szerinti megoszlása (1971–2021)*

Forrás: Scopus.

Ez előrevetíti a 7. számú ábrán látható eredményeket, amelyek a közlemények országok szerinti megoszlását mutatja. Várakozásunk szerint az USA áll az élen 542 publikációval a vizsgált ötven év időszakában, ami azt jelenti, hogy minden ötödik szerző amerikai volt. A képzeletbeli dobogóra az Egyesült Királyság (246) és Németország (146) fért még fel. Az őket követő országok között mondhatni parányi eltérés mutatkozik. Magyarország nincs az élmezőnyben, de még a középmezőny közelében sem, mindösszesen három közlemény jelent meg itthon, mely a testbeszéddel foglalkozik, és fellelhetők a Scopus adatbázisban. Ez persze nem azt jelenti, hogy a hazai kutatók csak ennyit publikáltak a témában, hanem inkább azt, hogy kevésbé magas presztízsű külföldi lapokban, amelyeket nem szemléznek megfelelő módon, vagy ezek a közlemények hazai jelentőségű lapokban és magyar nyelven jelentek meg.

7. számú ábra: *A testbeszéddel foglalkozó tudományos közlemények országok szerinti megoszlása (1971–2021)*

Forrás: Scopus.

A fentiek tükrében nem okoz meglepetést, hogy a kutatásokat finanszírozó alapok között is túlnyomórészt amerikaiakat találunk. Az alábbi táblázatban gyűjtöttük össze a legalább tíz testbeszéddel foglalkozó közlemény elkészítését támogató szponzorokat. Emellett érdemes megemlíteni az Európai Bizottság kutatási alapjait, például a Horizon 2020 keretprogramot. Ennek keretében vizsgáltak és teszteltek egy olyan határtechnológiai szoftvert (iBorderCtrl), amely az emberi mikro-arc kifejezések felismerésével és elemzésével hivatott kiszűrni azokat a határátlépőket, akik a határrendszerek megtévesztésére törekednek, de ezt a szándékukat nem tudták leplezni. A rendszer gyakorlati tesztelésében Görögország és Lettország mellett Magyarország is részt vett, mint az Európai Unió külső határain fekvő ország ([URL5](#)).

2. számú táblázat: *A legalább 10 testbeszéddel foglalkozó tudományos közleményt finanszírozó szponzor (1971-2021)*

Finanszírozó alap	Forrásművek száma
Nemzeti Tudományos Alap, USA	30
Európai Bizottság	25
Kínai Nemzeti Természettudományos Alap	22
Horizon 2020 Keretprogram, EU	16
Nemzeti Egészségügyi Intézet, USA	13
Kutatási és Technológiafejlesztési Hetedik Keretprogram, EU	13
Német Kutatási Alapítvány	11

Forrás: Scopus.

Összefoglalás

Tanulmányunkban azt vizsgáltuk meg, hogy a testbeszéddel kapcsolatos kutatásoknak milyen dimenziói és tendenciái figyelhetők meg. Ehhez a Scopus nemzetközi katalógizáló adatbázist használtuk, amelynek segítségével 1971 és 2021 közötti megjelenésű tudományos közlemények közül 2278 közleményt sikerült találnunk. A halmazba került rekordok tudományometriai elemzésével értékes válaszokat kaptunk a testbeszéd mint kommunikációs forma tudományos igényű vizsgálatáról. Megállapítottuk, hogy a testbeszéd, illetve metakommunikáció napjainkban népszerű, nagy tudományos érdeklődést vonzó kutatási téma. Ezt igazolja, hogy a 2010-es évektől száz és kettőszáz közötti számban jelentek meg évente az ide kapcsolódó tudományos közlemények.

Ami a tudományterületi megoszlást illeti, láthattuk, hogy inter-, illetve multidiszciplinaritás figyelhető meg, több különböző tudományághoz köthetőek a kutatások, illetve az ezekben alkalmazott megközelítések. Kiemelkednek

közülük a társadalomtudományok (oktatás, nyelvtudomány), a számítástechnika (robotika, hálózattudomány), valamint az orvostudományokhoz kapcsolódó írások aránya. Témák szerinti megoszlásban észlelhető, hogy a számítógépekkel támogatott vizsgálatok, illetve az ember-robot interakciók az egyik súlyponti kérdései a kutatásoknak, de emellett fontosak az érzelem- és nyelvfelismerési képességekkel, valamint a gesztusokkal foglalkozó írások is.

A szerzők az elemzésben felismert tendenciák alapján a mesterséges intelligencia kutatások számának növekedésével a testbeszéd gépi felismerését és elemzését célzó tanulmányok számának jövőbeni növekedésével számolnak. Bár jelenleg a rendészettudomány vizsgálódási területén csak csekély számú kutatás, illetve publikáció található, bízunk ezek jövőbeni bővülésében. Úgy gondoljuk, hogy már most láthatók a téma jövőbeli kutatási irányai. A kutatóprojektek számát kellene növelni olyan módon, hogy a határbiztonsági felhasználási lehetőségeire gondolva kifejezetten technológiai kutatás-fejlesztési programokat támogathatnának akár hazai, akár pedig EU donorok.

A hazai rendészet különböző területein elvétve találhatók már publikációk, amelyek a testbeszéd indikátorok felismerésén és rendészeti célú felhasználásával foglalkoznak. Csak egy példát említünk a büntetés-végrehajtás területéről, ahol a fogvatartottak együttműködésének meghatározásánál ilyen jeleket is figyelembe vesznek (Czenczer, 2014). Szintén nagyobb hangsúlyt lehetne fektetni például a vámtisztviselők (pénzügyőrök), a határrendészek, illetve a bevándorlási szakemberek metakommunikációt felismerő képességeire, mert munkájuk során fontos kompetencia az eljárások során érintett személyek esetén felismerni, ha a hatóság félrevezetésével próbálkoznak. A pontosabb hazugságfelismerés képessége segítséget nyújthatna, amelyről ők azonnali visszacsatolást kaphatnak valós pozitív találat (a gyanú igazolása), illetve hamis pozitív találatok (a gyanú eloszlása) útján (Levine & Daiku, 2019).

Az eredmények alapján elmondható továbbá, hogy a testbeszéddel kapcsolatos tudományos diskurzus többségében folyóiratokban, cikkek formájában zajlik. A szerzők között található neuropszichológus, elektronikai mérnök, illetve pszichofiziológus is. Az elmúlt öt évben megjelent folyóiratcikkek körülbelül kétharmada Q1–Q2-es besorolású lapban jelent meg, ez mutatja, hogy az ilyen témájú cikkeket, tanulmányokat tudományos szempontból magas presztízsű szaklapok közlik. A kutatások, valamint a közlemények versenyében az Amerikai Egyesült Államok áll az első helyen, majd az Egyesült Királyság és Németország követik. Kanada, a Kínai Népköztársaság és Európából Spanyolország, Franciaország és Olaszország, Hollandia, továbbá Ausztrália és India a mezőny elején helyezkedik el. Magyarország részvétele kimutatható, de a hazai kutatások száma csak a mezőny utolsó harmadában való megjelenéshez elegendő.

Felhasznált irodalom

- Bányász P., Tóth A. & László, G. (2022). A koronavírus oltással kapcsolatos állampolgári attitűd vizsgálata szentimentanalízis segítségével. *Információs Társadalom*, 12(6), 99–125. <https://doi.org/10.22503/infars.XXII.2022.1.6>
- Buda B. (1994). *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Animula Kiadó.
- Czenczer O. (2014). *Veszélyes fiatalok vagy fiatalok veszélyben?* Nemzeti Közszerológiai Egyesület, Szolgáltató Kft.
- Héra G. & Ligeti Gy. (2014). *Módszertan a társadalmi jelenségek kutatására*. Osiris Kiadó.
- Körömi G. (2015). Drámapedagógusok az iskolában. In *A drámaoktatás helyzete a köznevelésben és a színházi nevelés a köznevelés eredményességéért. Összegző tanulmányok*. (pp. 75–98). Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet. https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/dr%C3%A1ma_5_Osszegzo_tanulmanyok_honlap.pdf
- Kraut, R. & Poe, D. (1980). Behavioral Roots of Person Perception: The Deception Judgments of Customs Inspectors and Laymen. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39(5), 784–798. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.39.5.784>
- Guerrero-Bote, V. P. & Moya-Aneón, F. (2012). A further step forward in measuring journals' scientific prestige: The SJR2 indicator. *Journal of Informetrics*, 6(4), 674–688. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2012.07.001>
- Levine, T. & Daiku, Y. (2019). How Custom Agents Really Detect Lies. *Communication Research Reports*, 36(1), 84–92. <https://doi.org/10.1080/08824096.2018.1555523>
- Molnár K. (2001). *Kommunikáció a rendvédelmi munkában*. Rejtjel Kiadó.
- Papp B. (2020). Katasztrófadiplomácia – Egy fiatal tudományág tudományometriai elemzése. *Külgügyi Szemle*, 19(1), 34–50.
- Pease A. & Pease B. (2012). *A testbeszéd enciklopédiája*. Park Könyvkiadó.
- Pease A. (2015). *Testbeszéd: gondolatolvasás gesztusokból*. Park Kiadó.
- Price, D. (1963). *Little Science, Big Science*. Columbia University Press. <https://doi.org/10.7312/pric91844>
- Sasvári P. & Nemeslaki A. (2017). Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: Mit mutatnak az adatok? *Magyar Tudomány*, 178(1), 80–91.
- Sasvári P. & Urbanovics A. (2019). *A tudományos publikálás alapjai*. Nemzeti Közszerológiai Egyesület Államtudományi és Közigazgatási Kar.
- Salvato, G. (2020). Awareness of the role of the body in the pedagogy of Italian in Canada and in Italy. *Language Awareness*, 29(1), 78–95. <https://doi.org/10.1080/09658416.2020.1718683>
- Vecchio, A., Moschella, P. C., Lanham, J. G. & Zavertnik, J. E. (2022). Acting to teach communication skills to nurses. *The Clinical Teacher*, 1–5. <https://doi.org/10.1111/tct.13489>
- Wakefield, L. & Pottathill, A. (2014). Customs and Border Security Threat Recognition Training & Technology. *Customs Scientific Journal*, 4(1), 48–65.
- Zsolt P. (2006). *Kommunikáció-elméletek diszciplínái*. EU-Synergion Kft.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *About Scopus*. – Az Elsevier Kiadó Scopus katalogizáló adatbázisának weboldala. https://www.elsevier.com/solutions/scopus?dgcid=RN_AGCM_Sourced_300005030

URL2: *Lecture Notes in Computer Science* című folyóirat adatlapja a Scimago Journal & Country Rank weboldalon. <https://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=25674&tip=sid>

URL3: *Frontiers in Psychology* című folyóirat adatlapja a Scimago Journal & Country Rank weboldalon. <https://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=21100216571&tip=sid>

URL4: *iBorderCtrl*. <https://www.l3s.de/en/projects/iborderctrl>

URL5: *The border guards you can't win over with a smile*. <https://www.bbc.com/future/article/20190416-the-ai-border-guards-you-cant-reason-with>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Olexa P. & Csaba Z. (2023). A testbeszéd kutatásának tudományometriai elemzése. *Belügyi Szemle*, 71(1), 7–24. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.1>

A sportrendészet és a turizmusbiztonság szerepe a nyári olimpiai játékokon

The Role of Sports Policing and Tourism Safety at the Summer Olympics

Mátyás Szabolcs

Dr. PhD, egyetemi docens,
rendőr őrnagy
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
matyas.szabolcs@uni-nke.hu

Tóth Nikolett Ágnes

Dr. PhD, egyetemi docens, adjunktus,
rendőr alezredes
Magyar Testnevelési és
Sporttudományi Egyetem,
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
toth.nikolett@uni-nke.hu

Bujdosó Zoltán

Prof. dr. egyetemi tanár
Magyar Agrár- és Élettudományi
Egyetem
bujdoszo.zoltan@uni-mate.hu

Dávid Lóránt Dénes

Prof. dr. egyetemi tanár
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Gogo Fredrick Collins Adol

doktorandusz
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem,
Gazdaság- és Regionális Tudományi
Doktori Iskola

Absztrakt

Cél: A tanulmány a sportrendészet és a turizmusbiztonság szemszögéből vizsgálja a nyári olimpiai játékokat. Az olimpia történéseit több milliárd ember követi, a helyszínen pedig egyidejűleg több százezer ember van jelen. A nyári olimpia négyévente a világ legnagyobb eseménye, amely komoly kihívás elé állítja a turisztikai és a rendészeti szakembereket egyaránt. A helyszínen lévő turisták és sportolók biztonságának szavatolása azonban a rendező ország felelőssége, amely a legnehezebb feladatok egyike, különösen a valószínűsíthetetlen kriminális magatartások elhárítása. A tanulmány arra keresi a választ, hogy lehetséges-e biztonságos olimpiát rendezni, illetve van-e összefüggés az olimpiára fordított biztonsági kiadások és a tényleges biztonság között.

Módszertan: A tanulmány kriminálstatisztikai és gazdasági adatok segítségével elemzi az egyes olimpiai helyszíneket, s fogalmaz meg észrevételeket. Az adatok nemzetközi adatbázisokból, rendőrségi és nagykövetségi forrásokból származnak.

Megállapítások: A terroristák célpontja sok esetben a turisztikai szektor, amely egyes országoknál az éves bevétel jelentős részét adja, vagyis egy, a turisztikai szektor ellen intézett komplex támadás jelentős gazdasági és társadalmi következményekkel is járhat.

Érték: A szerzők álláspontja szerint a kutatás újszerű abban a tekintetben, hogy az olimpiák biztonságát a turizmusbiztonság szemszögéből vizsgálta. A tanulmány kriminálstatisztikai és gazdasági adatok segítségével elemezte az egyes olimpiái helyszíneket, és fogalmazott meg észrevételeket.

Kulcsszavak: olimpia, sportbiztonság, turizmusbiztonság, rendészet

Abstract

Aim: The study examines the Summer Olympics from the point of view of sports policing and the Olympic events on television, and hundreds of thousands of people are simultaneously present at the venues. Ensuring the safety of tourists and athletes on-site is the host country's responsibility. In many cases, the target of terrorists is the tourism sector, which in some countries, accounts for a significant share of annual revenue. The study seeks to answer the question of whether it is possible to host a safe Olympic event and whether there is a link between the money spent on Olympic security and safety.

Methodology: This study uses crime statistics and economic data to analyze and comment on each Olympic venue. The data comes from international databases, police, and embassy sources.

Findings: In many cases, the target of terrorists is the tourism sector, which in some countries, accounts for a significant share of annual revenue. An attack could therefore have significant economic and social consequences.

Value: This research is novel in that it examined the safety of the Olympics from the perspective of tourism safety. The study used crime statistics and economic data to analyze and comment on each Olympic venue.

Keywords: Summer Olympics, sports safety, tourism safety, law enforcement

Bevezetés

A tanulmány két fogalom szemszögéből közelíti meg a kérdéskört, melyek mindegyike külön-külön nemzetközi szinten is a jól kutatott témák közé tartozik: turizmusbiztonság és sportrendészet. A két terület együtt viszont a kevésbé kutatott területekhez sorolható. A tanulmány szerzői először egy fogalmi

meghatározást adnak a két tudományterületről, illetve az egymás közötti kapcsolatrendszer mutatják be, majd ezt követően a 2000-es sydney-i olimpiától kezdve elemzik a nyári olimpiai játékok helyszíneit. A vizsgált időintervallum azért korlátozódik csupán az elmúlt két évtizedre, mivel ez az az időszak, amikor jelentős változás következett be globális szinten is a biztonság területén (például a 2001. szeptember 11-i merénylet) (Becker, 2020), illetve nagyobb időintervallum esetében jóval több hibalehetőséget hordoz a kriminálstatisztikai adatok összehasonlítása (érdemben nehezen vethetők össze egymással az egyes adatok, például jogszabályi változások, világszinten jelentkező kriminológiai trendek változása).

A turizmusbiztonság és a sportrendészet fogalmak egymástól elválaszthatatlanok (Ritchie-Adair, 2004, [Perić, Đurkin & Vitezić, 2018](#)). A sportturizmusnak az egyik legfontosabb, legnagyobb tömegeket megmozgató nemzetközi eseménye a négyévenként megrendezett nyári olimpiai játékok, amely igen komoly kihívást jelent a sportrendészet szempontjából is ([Green, 2007](#)).

A tanulmány írására elsősorban az sarkallta a szerzőket, hogy összefüggéseket keressenek a biztonság és a biztonságra fordított összeg és az élőerős védelem létszáma között. Az olimpiák rendőri erővel történő biztosítása ugyanis egyre nagyobb feladatot jelent (Dell'Aquila, 2020). Részben azért, mert a játékok egyre nagyobb tömeget vonzanak és egyre több sportoló vesz részt rajtuk, másrészt pedig a terrorizmus és az extrémizmus nemzetközi szinten is egyre nagyobb aktivitást mutat, így egyre nagyobb kihívást jelent rendvédelmi szempontból is megrendezni egy olimpiát. S napjainkban nemcsak a hagyományos bűnelkövetők jelenthetnek veszélyt egy nemzetközi sporteseményre, hanem a kiberbűnözők is, akik akár több ezer kilométer távolságból is képesek megbénítani egy eseményt (Keesbury, 2016; [URL11](#)).

A biztonság egyes elemei közötti összefüggések keresésére elsősorban az sarkallta a szerzőket, hogy számos olyan tanulmány látott napvilágot, amely azt állította, hogy egy olimpiai játék biztonsága jórészt attól függ, hogy mekkora összeget fordítanak a biztonsági kiadásokra ([Fussey, Coaffee & Hobbs, 2016](#)). Számos tanulmány szerzője pedig a sportrendezvények biztosítása során az élőerős védelem túlzott szerepét hangsúlyozta (Zimbalist, 2020). Ennek bizonyítására vagy cáfolására a szerzők a rendészettudományban alkalmazott számításokat végzik, amely megmutatja azt, hogy van-e összefüggés a fent említett tényezők között ([URL9](#)).

A szerzők hipotézisként fogalmazták meg, hogy egy nyári olimpiai játék biztonságát elsősorban nem a rendfenntartásban részt vevő erők száma és a biztonság fenntartására fordított összeg határozza meg, hanem egy adott ország közbiztonságának általános helyzete. Feltételezik, hogy bár az élőerős védelem

és az olimpiai játékokat megelőző biztonsági kiadások csökkentik az olimpiai játékok alatt elkövetett bűncselekmények számát, azonban azokban az országokban, ahol magas a szubjektív biztonságérzetet rontó bűncselekmények száma, ott az olimpiai idején is magas bűnözési fertőzöttséggel kell számolni.

A tanulmány írói a tudomány több területét képviselik, amely a multidiszciplináris megközelítési mód miatt volt fontos (sportrendészet, turizmusbiztonság, sporttörténet, földrajztudomány).

Anyag és módszer

A tanulmány elméleti alapjai a korábbi sportrendészeti és turizmusbiztonsági hazai és nemzetközi irodalmon alapulnak. A téma jellegéből adódóan jelentős a hazai és nemzetközi szakfolyóiratok, adatbázisokból beszerzett adatok, illetve a hírügynökségek tudósításainak aránya. Az olimpiai játékok ideje alatt elkövetett bűncselekményekre, a biztosítás személyi és anyagi ismerveire vonatkozólag írásbeli megkereséssel éltek a szerzők az egyes országok olimpiai bizottságai és rendőri szervei, illetve a Nemzetközi Olimpiai Bizottság felé. Sajnos nem minden esetben kaptak olyan választ, amely felhasználható lett volna a tanulmány írásakor, illetve olyan adatokat küldtek meg a megkeresett szervek, amelyek más országokból származó adatokkal nem volt érdemben összevethető (részben a bűncselekmények regisztrálásnak különböző módszere és az eltérő jogszabályi környezet miatt). A hiányos válaszok következtében ezért írásban megkereséssel éltek a szerzők a magyar külképviseletek és kulturális intézetek felé, illetve a magyarországi külföldi nagykövetségek felé. Az általuk megadott válaszok többségében felhasználhatók voltak a tanulmány írása során. A módszertani problémák közé sorolható, hogy az olimpiai játékok ideje alatt sértette vált külföldre vonatkozólag nincs semmilyen olyan adatbázis, amely ezt rögzítené, a rendőri szervek pedig elzárkóztak az adatok megadásától, ezért az olimpiai játékok ideje alatt megjelent napilapokból lehetett csak következtetni az elkövetett bűncselekmények nagyságrendjére és struktúrájára.

A vizsgált időintervallum (2000–2022) több okból kifolyólag is nehezen lett volna bővíthető. Egyrészt a biztonság területén más felfogás uralkodott, ami érdemben nehezen teszi összevethetővé a korábbi olimpiák helyszíneivel az elmúlt néhány olimpia helyszínét (például a biztonságra fordított összeg nagysága, a biztosításban részt vevő személyek száma, a biztonsági eszközök száma és fejlettsége). Azzal a problémával szembesültek a szerzők, hogy a szükséges adatok beszerzése rendkívül nehéz volt, az elemezni kívánt adatok többségét pedig nem tudták megküldeni a megkeresett hatóságok. Amennyiben a szerzők

a korábbi olimpiák adatait is elemezni is kívánták volna, úgy még kevesebb adat állt volna a rendelkezésükre.

Az elmúlt két évtizedben jelentős változások történtek, egyes kriminológiai trendek is megváltoztak. Ez ugyancsak problémát okozott volna a kriminálstatisztikai adatok összehasonlításakor.

A tanulmány olyan kvantitatív elemzéseken alapul, melyek a későbbiekben is reprodukálhatók. Olyan adatok lettek felhasználva, melyek mindenki számára elérhetők. A tanulmány megírását megelőzően a szerzők adatgyűjtést végeztek, megkereséseket küldtek rendőrségeknek, nagykövetségeknek, olimpiai bizottságoknak stb. Az adatok beszerzését követően a szerzők az adatokat elemezték és egymással összevetették (részben az eltérő jogszabályok miatt). Az elemző munka során olyan gyakorisági mutatók lettek számítva, melyek a rendészet-tudomány területén gyakorta használatosak. Ezek teszik azt lehetővé, hogy két területi egység egymással érdemben összevethető legyen.

Szakirodalmi áttekintés

Mint az a fentiekben is említésre került, a sportrendészet és a turizmusbiztonság egyaránt széles körben kutatott területek, mindkettő jelentős irodalommal rendelkezik. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy egyik terület sem rendelkezik nagy múlttal. A turizmusbiztonságot a 2000-es évek elejétől kezdve kutatják. Ennek az a magyarázata, hogy ez az az időszak, amikor tömegesség vált a turizmus. A kezdeti időben a legfontosabb irodalmak a témában a Mansfeld és Pizam (2000, 2002, 2006), illetve a Hall–Dallen–Duval szerzőktől származnak (2004). Ezekben tisztázták a fontosabb fogalmakat, és bemutatták a turizmusbiztonság szempontjából fontos desztinációkat. Kiemelt figyelmet szenteltek (különösen Pizam) a terrorizmus és a turizmus kapcsolatára. A későbbiekben egyre szélesebb körű a turizmusbiztonság területén a publikációs tevékenység, és számos ország kutatói írtak a témában, egyre jobban tematizálták a területet (Tarlow, 2014; Boakye, 2012; Ghaderi & Som, 2012). A kutatásoknak újabb lendületet adott a turizmus még inkább tömegessé válása és a pandémia vizsgálata (Ángel, Reinoso & Rafael, 2020, Afanasiev & Afanasieva, 2021).

A sportbiztonság területével foglalkozó irodalom nagyobb számban ugyancsak a 2010-es évektől kezdve jelent meg. Ez az az időszak, amikor a sportturizmus egyre nagyobb szerepet kap. A szurkolók tömegesen mennek egy másik országba azért, hogy megtekintsenek egy sportmérkőzést. Ez viszont komoly biztonsági kockázatokat generált, amely kihívások elé állította a sportmérkőzést rendező várost és országot egyaránt (Azzi, 2017; Banks, 2020). Az

olimpia biztonságának garantálása az egyik legnehezebb feladat. A sportbiztonság e területe jól kutatott, számos cikk jelent meg a témában (Konsantaki & Wickens, 2010; McRoskey, 2010; Fussey, Coaffee & Hobbs, 2016; Brooks & Gaier, 2016; Carless, 2016; Silva, 2017; URL3). Az egyértelműen következnek a megjelölt cikkekből, hogy a sportrendészetet elsősorban jogi oldalról közelítik meg a szerzők és nem a rendészet oldaláról (Anderson, 2005; Albrecht, Dow, Plecas & Das, 2014).

Mint az a fentiekből látható, a két terület külön-külön jelentős szakirodalommal rendelkezik (különösen a turizmusbiztonság), azonban a turizmusbiztonság és a sportrendészet együttesen unikális témának számít. E területen ilyen mélységben nem született még publikáció. Az olimpiák biztonságát rendészeti szempontból közelítik csak meg a szerzők. A turisztikai szakemberek pedig a turizmusbiztonság szempontjából tekintenek a kérdésre.

Sportrendészet és a turizmusbiztonság.

A sportrendészet szerepe a turizmusbiztonságban

A rend minden társadalom számára alapvető érték. A biztonság teljes körű garantálása azonban utópikus gondolat, mivel az maradéktalanul nem valósítható meg. Ennek ellenére a sportrendezvények biztosítása során a szervezőknek törekedniük kell a biztonság minél teljesebb körű megvalósítására (Tóth, 2020). A biztonságot „szolgáltatni kell”, a sportrendészetben részt vevőknek pedig az egyik legfőbb feladata a jogellenes magatartások megelőzése kell, hogy legyen (Green, 2007).

Az utóbbi években a rend és a biztonság fenntartása, illetve a sportolók biztonságérzetének megteremtése egyre nagyobb kihívás elé állítja a sportrendészetben dolgozókat. Ennek egyik oka, hogy a látvány csapat- és egyéni sportok csúcseményei tömegeseményekké váltak (például labdarúgó-mérkőzések, teniszversenyek) (Anderson, 2005). Az élsport számos rendezvénye több tízezer embert mozgat meg nemcsak a sportesemény ideje alatt, hanem a rendezvény előtt és után is. A sportrendezvények számos show-elemmel gazdagodtak, melyek ugyancsak új biztonsági követelményeket támasztanak. Napjaink sportrendészetéről azt mondhatjuk, hogy „követő üzemmódban” van. A rendkívüli események és a terrorcselekmények a biztonság definíciójának folyamatos újragondolását eredményezik, ezért rendkívül nagy felelőssége van az elméleti és a gyakorlati szakembereknek is. A sporteseményeken egyre többen jelennek meg, így a sportrendészet egyre inkább előtérbe helyeződik, mivel még nehezebb rendészeti feladattá vált a biztonság szavatolása (Dell' Aquilla, 2020).

A sportrendezvényeken és az ahhoz köthető helyszíneken az állam elsődleges feladata a közbiztonság fenntartása és annak helyreállítása (Tóth, 2021a). Ezt a feladatot az állam a rendvédelmi szervek segítségével tudja elérni. A rendvédelmi szervek mellett a sportszervezetek pedig szervezőként kötelesek megtenni minden olyan intézkedést, amely a sportrendezvényen részt vevők személyi és vagyónbiztonságának megteremtése érdekében szükséges (Tóth, 2021b).

A sportesemények megszervezése és lebonyolítása egyre sokrétűbb feladatokat ad a szervezőknek, különösen a nagyobb nemzetközi események (például olimpiai játékok, világbajnokságok). Napjainkban a biztonságos szervezés a legfontosabb követelmények közé tartozik, azonban a szervezőknek meg kell találniuk az összhangot a biztonság és szurkolók (turisták) elvárásai között, vagyis azt, hogy az egyre hosszadalmasabb biztonsági intézkedések ne vegyék el a nézők kedvét a sportesemények látogatásától (például ruházat- és csomagátvizsgálások) (Perić, Đurkin & Vitezić, 2018). A sportesemények közül a négyévente megrendezett nyári és téli olimpiai játékok azok, amelyek a legnagyobb kihívás elé állítják a sportrendészet képviselőit, mivel itt a legnagyobb a résztvevők és a nézők száma, illetve e versenyek azok, amelyek a legnagyobb területen fekszenek. Az egyes helyszínek olykor több száz kilométerre fekszenek egymástól, így a terület rendőri erővel történő biztonságos lefedését rendkívül nehéz megoldani a biztosításban részt vevő szerveknek (Azzi, 2017).

A sportrendészet „szolgáltatást nyújt”, ezért állandó fejlődésben van, hogy minél magasabb szinten tudjon szolgáltatást nyújtani. A nagy világversenyek szinte mindegyikén találkozhatunk olyan innovatív megoldásokkal, amelyek mind azt szolgálják, hogy a biztonság minél teljesebb körű legyen és minél kevesebb kellemetlenséget okozzon a sportmérkőzések megtekintőinek (URL5).

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy a sportrendészet és a turizmusbiztonság legszorosabban a közbiztonság területén kapcsolódik egymáshoz. A sportturizmusban napjainkban egyre többen vesznek részt, így az ő biztonságuk szavatolása egyre több feladatot ad a sportrendészetben dolgozóknak (Carvalho & Silva, 2017). Szükséges ezért a két terület alaposabb megismerése és összehangolt kutatása, illetve a jó gyakorlatok világ szinten történő elterjesztése.

A turizmusbiztonság szerepe a sportrendészetben

A turizmusbiztonság szerepe a turizmusban részt vevők számának növekedésével egyenes arányban értékelődött fel (Tarlow, 2014). Ha napjaink turizmusáról beszélünk, akkor annak elválaszthatatlan része lett a turizmusbiztonság, amely mára a turizmus tudományán belül is önálló területté nőtte ki magát, egyre

jelentősebb a szakirodalma és az összetevői is folyamatosan bővülnek. A nemzetközi szakirodalom hét összetevőjét különbözteti meg a területnek, melyek az alábbiak: közbiztonság, közlekedésbiztonság, a természeti környezet biztonsága, egészségbiztonság, műszaki biztonság, fogyasztás biztonsága, eligazodás/tájékozódás biztonsága (Mátyás, Tokodi, Vári & Tihanyi, 2021).

A tanulmánynak a témaválasztás miatt nem feladata, hogy minden egyes tényezőt, minden olimpiai helyszínen külön-külön elemezzon, mivel az akár egy önálló kutatás témája is lehetne.

A sportrendészettel legszorosabb kapcsolatban a közbiztonsági összetevő van, amely az egyik legfontosabb a turizmusbiztonság tényezői közül. Természetesen nem szerencsés dolog fontosság szerint rangsorolni az egyes tényezőket, azonban a klasszikus értelemben vett biztonság az egyik legnagyobb vonzerő, amivel egy turisztikai desztináció rendelkezhet (például egy turistát nem rabolnak ki az utcán, vagy nem lopják el az értékeit nyaraláskor).

A sportrendészet nyilvánvalóan szűkebb területre korlátozódik, mint a turizmusbiztonság, hisz a sportrendészet feladata a sportrendezvények területén és a közvetlen környékén történő közrend fenntartása és a bekövetkezett rendkívüli események kezelése (Tóth, 2021a). A kapcsolódási pont a két terület között itt keresendő, mivel a sportturisták kifejezetten egy sportesemény megtekintése miatt utaznak egy adott desztinációba. Miután egy rendezvény véget ér, a turisták elhagyják a sportlétesítményt, így a sportrendészet feladata befejeződik (Brent & Daryl, 2004). A turista ezt követően különféle szolgáltatásokat vesz igénybe (például közlekedési eszközöket használ, vásárol a boltban, ételt fogyaszt), s más típusú kockázatok veszélyeztetik a biztonságát. Innentől kezdve a rendőrség feladata a közrend és a közbiztonság fenntartása (Dell' Aquila, 2020). A fentiek alapján belátható, hogy a két terület nem nélkülözheti egymás kutatásai eredményeinek a jobb megismerését és a jövőbeni szorosabb együttműködést.

Eredmények – A biztonság fontosabb mutatószámai

Az olimpiára fordított összeg önmagában nem lehet indikátora a biztonságnak. Egyrészt azért nem, mert a biztonságot egyéb tényezők is befolyásolják (például a közbiztonság általános helyzete, szélsőséges csoportok aktivitásának mértéke), másrészt pedig a megrendezés költségei nagyban függenek egy adott ország meglévő sportinfrastruktúrájától is (Fussey, Coaffee & Hobbs, 2016). Az az ország, ahol a sportlétesítmények többsége már elkészült, az infrastruktúra rendelkezésre áll, ott nyilvánvalóan a szervezés költségei is alacsonyabb lesznek és a kevesebb összegből is több pénz fordítható a biztonságra. A szervezés

költségeivel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy jelentős eltérések vannak az olimpiai költségekkel kapcsolatban. Ez részben abból adódik, hogy nem egységes a számításoknál az, hogy mely fejlesztéseket számolják az olimpiához és melyeket nem (Dell'Aquila, 2020). A biztonságra fordított költségekkel kapcsolatban is hasonló megállapításokat tehetünk. Számos ország esetében megállapítható, hogy a megadott összegek nem a teljes biztonsági kiadásokat jelentik, mivel vannak olyan költségek is, amelyeket magára vállalt például a rendőrség vagy katonaság (például az Egyesült Királyság, ahol a hírszerzés költségeit nem számolták az olimpia költségeihez).

Az olimpián részt vevő sportolók száma gyakorlatilag változatlan volt az elmúlt hat nyári olimpiai játékot nézve. Vagyis a sportolók számának növekedése nem jelent plusz biztonsági kockázatot (1. számú táblázat). Az olimpiai játékokat meglátogató hazai és külföldi turisták száma minden esetben egymillió fő felett volt, amely jelentős embertömeget és biztonsági kockázatot jelent. Ez alól kivétel a pekingi olimpia, amely 3,9 millió látogatót vonzott, többségében belföldi turistát (Ruimin & Min, 2016), illetve a tokiói olimpia, amely zárt kapus volt, így sem japán, sem pedig külföldi turisták nem vehettek részt az eseményen. A bő egymillió látogatói szám azt mutatja, hogy egy nyári olimpiai rendezvényen kb. ennyi ember tud részt venni, részben a sportpályák és a sportcsarnokok befogadóképessége következtében.

A biztosításban részt vevő személyek száma és a biztonságra fordított összeg rendkívül érzékletesen mutatja a világban tapasztalható biztonsági trendeket és a turizmusbiztonság felértékelődését. A sydney-i olimpián kevesebb, mint 10 000 rendőr és katona vett csak részt a biztosításban, a biztonságra fordított összeg pedig mindössze 0,25 milliárd dollár volt. A látszólag csekély összeg és biztonsági személy ellenére említsük meg, hogy készenlében voltak az ausztrál hadsereg páncélozott járművei és Black Hawk helikopterei, illetve az öszszes ausztrál különleges alakulat. Rajtuk kívül részt vett a biztosításban 30 000 személy a magánbiztonság területéről, illetve több ezer kormányzati tisztviselő, és más országok titkosszolgálati tisztjei és hírszerzői, továbbá az USA haditengerészetének több hajója az ország partjainál horgonyzott az olimpiai játékok ideje alatt (Head, 2000; URL8).

Az athéni olimpián több mint hétszeres volt a biztonsági erők száma, a biztonságra fordított összeg pedig több mint ötszöröse volt a 2000-as olimpiának (0,25→1,3 milliárd dollár). A jelentős emelkedés mögött nagyrészt a világpolitika változása és a terrorizmus globális megjelenése állt. A 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően a biztonság fogalmát a világ legtöbb országában átértelmezték, ezért a világ legnagyobb sporteseményén is jelentősen növekedett a biztonság. A magasabb biztonsági költségeket másrészt az is indokolta,

hogy a görög főváros komoly közbiztonsági problémákkal küzdött (lásd robbanásos terrorcselekmények). A görög rendőrségen belül létrehozták az Olimpiai Játékok Biztonságáért Felelős Igazgatóságot is (D. A. O. A.). Annak ellenére, hogy az olimpiai játékok ideje alatt nem történt rendkívüli esemény, a biztonsági rendszer számos hiányosságára derült fény. A fentiek ellenére a játékok ideje alatt komoly kritikával illették az athéni olimpia biztonsági intézkedéseit. Egy riporternek öltözött személy egy csomagot helyezett el az egyik verseny helyszínén, amely napokon keresztül nem tűnt fel senkinek sem. Megtörtént az is, hogy egy Robert bin Laden névre kiállított beléptetőkérdőívvel sikerült egy személynek a VIP vendégek közelébe is eljutnia (Hilinger, 2010).

A biztonság szavatolása az egyik legfontosabb tényezővé lépett elő 2001 után, így a későbbi olimpiák esetében is rendkívül magas volt a biztosításban részt vevők száma. Kiemelendő Peking és Rio de Janeiro. Előbbi városban 150 000, míg Rióban 85 000 rendőr és katona vett részt a biztosításban. A pekingi olimpián a korábbi olimpiákhoz képest is hatalmas hangsúlyt helyeztek a biztonságra. Mutatja ezt az is, hogy a hatóságok az olimpiai helyszíneken és azok közelében 300 000 térfelügyelő kamerát helyeztek el, a Madárfészek (a kínai nemzeti stadion) közelébe pedig légvédelmi rakétákat telepítettek. Azok a személyek pedig, akik az olimpia ideje alatt bármilyen biztonsági kockázatról tájékoztatták a rendőrséget, 10 000 és 500 000 jüan közötti összeget kaptak (ez az összeg ötszöröse, mint amit a rendőrség korábban adott) (The Guardian, 2008; [URL15](#)). 400 000 önkéntes segítette a rendezők munkáját, amely ugyancsak egyedülálló, s az is, hogy 2001-től kezdve Peking körül 6,5 milliárd dollárt költöttek különféle biztonsági beruházásokra (The New York Times, 2008).

Az olimpia biztonságára fordított összeg kiugróan magas volt a londoni olimpián is (2,14 milliárd dollár), rendkívül alacsony volt viszont Rióban, ahol mindössze 400 millió dollárt fordítottak csak erre a területre. A londoni olimpia biztonságát növelte, hogy a város körül föld-levegő (légvédelmi) rakétákat telepítettek, a Királyi Haditengerészetnek pedig a legnagyobb hajója horgonyzott a Temze bejáratánál. A munkát 70 000 önkéntes segítette az angol fővárosban.

Azt azonban meg kell jegyezni, hogy a biztonsági kiadásoknak a nagyobb részét a technikai jellegű fejlesztések jelentik, s nem a humán jellegű bérkiadások. A relatíve alacsony biztonsági költségek ellenére is a riói olimpián számos olyan biztonságtechnikai újítás volt, amelyet itt használtak először az olimpiákon. Ilyen szerkezet volt például az Eros-B izraeli műhold, amely nyomkövetést és megfigyelést végzett. Az Interpolhoz kapcsolódó biometrikus beléptetés volt a nemzetközi repülőtereken, továbbá frekvenciablokkolót (SCE-0100-d típusú készülékek segítségével), iRobot bombaelhárító robotot és mini robotkamerát is használtak. Ennek ellenére sajnos több bűncselekmény történt az olimpia

ideje alatt, mint az azt megelőző évek azonos időszakában (a braziliai magyar nagykövetség tájékoztatása alapján).

1. számú táblázat: *Az olimpiai helyszínek biztonságával kapcsolatos adatok, illetve a látogatói és versenyzői létszámok*

Olimpia éve (helye)	Eladott jegyek száma (millió darab)	Versenyzők száma (fő)	Biztosításban részt vevő rendőrök és katonák száma	Költségvetés (biztonságra fordított összeg; md. USD)
2000 (Sydney)	6,7	10 651	4900 rendőr 4000 katona	5,026 (0,25)
2004 (Athén)	3,8	10 625	70 000 (rendőr, katona)	8,5 (1,3)
2008 (Peking)	6,5	11 028	150 000 rendőr	6,810 (1,5)
2012 (London)	8,0	11 060	13 000 rendőr 17 000 katona	14,957 (2,14)
2016 (Rio de Janeiro)	6,15	10 293	65 000 rendőr, 20 000 katona	4,557 (0,4)
2020 (2021) (Tokió)	-	11 090	21 000 rendőr	12,7 (0,8)

Forrás: Head, 2000; The New York Times, 2008; Doyle 2012; Silva, 2017; nagykövetségi válaszok (URL4).

A rendészeti területén gyakori számított mutató az úgynevezett rendőrsűrűség. Ez a lakosságszám és a rendőrök számának hányadosaként számolható ki.

Egy adott olimpiai városba látogatók száma a fontos mutatók közé tartozik, azonban nem volt egyértelműen behatárolható az, hogy egy turista milyen céllal érkezett az olimpiának helyt adó városba. A többség nyilvánvalóan az olimpiai játékok megtekintése céljából érkezett, azonban bizonyára voltak olyanok is, akik más céllal érkeztek, és el is hagyták az érkezés után a várost. Ez azonban a statisztikában nem szerepel. Az olimpia városába érkezettek számánál ezért pontosabb mutató az eladott jegyek száma. Jelen kutatás során ezért az eladott jegyek száma (nézők) és a versenyzők száma alapján került számításra a rendőrsűrűség.

Az olimpiai játékok költségvetése több forrásból származik (a Nemzetközi Olimpiai Bizottság támogatása, szponzori pénzek, rendező ország), a jegyértékesítésből származó bevétel viszont a rendező országot illeti (Preuß, Holger, Kurscheidt & Markus, 2019). Ezért rendkívül fontos az, hogy minél több néző látogasson el a versenyek helyszíneire.

Az eladott jegyek száma jelen esetben csak a rendőrsűrűség számításához szükséges, az ebből származó bevétel irreleváns. Már csak azért is, mert a jegyeladásból származó bevétel nincs közvetlen kapcsolatban a költségvetéssel, különösen pedig a biztonságra fordított összeggel. A biztonságra fordított összeget előre kell megfinanszírozni a rendező országnak. (Azt azonban érdemes megemlíteni, hogy az olimpia költségvetésébe természetesen belekalkulálják a tervezett

jegybevételeket, illetve a várható nézőszám (jegyeladás) alapján határozzák meg a szükséges biztonsági kiadásokat és intézkedéseket is.)

A legkevesebb rendőrrel és katonával a sydney-i és a londoni olimpián találkozhattak a turisták, ott ugyanis 752, illetve 266 nézőre jutott csak egy rendőr/katona. A legnagyobb rendőrsűrűség Pekingben (43 fő) és Athénban volt (54 fő).

A versenyzők száma közel azonos volt mindegyik olimpián (10 000–11 000), ezért a számított érték is közel azonos eredményt hozott az eladott jegyek száma alapján számolt mutatóhoz. A legkisebb értékkel szintén az ausztrál nagyváros rendelkezik (0,8), a legmagasabbal pedig Peking (13,6). Athén mellett viszont a riói értékek is figyelemreméltók, ahol 8,3 rendőr/katona jutott egy sportolóra. Az élőerős védelem nagyságát jól érzékelteti mindkét számított mutató, azt azonban a tanulmány szerzői szükségesnek tartják megemlíteni, hogy napjainkban csökken a közvetlen rendőri jelenlét szerepe, egyre nagyobb szerepet kapnak ugyanis a műszaki biztonsági megoldások (például kamerák, szenzorok, prediktív szoftverek) (McRoskey, 2010).

A biztonsági kiadások aránya az olimpia költségvetéséből ugyancsak jól mutatja azt, hogy egyre nagyobb szerepe van a biztonságnak az olimpiai játékokon. A sydney-i olimpián a költségvetésnek az 5%-át sem érte el a biztonságra fordított összeg, míg ez a következő olimpián (Athén) már 15,29%-ra emelkedett, a legmagasabb értéket pedig Pekingben érte el, ahol a költségvetés több mint 1/5-ét fordították biztonsági kiadásokra (22,03%). Érdemes azonban azt is megjegyezni, hogy azon országok, ahol korábban kevesebb biztonsági eszköz volt (például kamerák, biztonsági kapuk, drónok), ott ezeket az olimpia miatt meg kellett vásárolni, vagyis ez jelentősen növelte a kiadásokat (Graham, 2012). A második legalacsonyabb biztonsági kiadása a tokiói olimpiának volt (6,3%), azonban a japán főváros rendkívül fejlett és jól ellátott volt már az olimpiát megelőzően is biztonsági berendezésekkel, másrészt pedig a nézők és a turisták elmaradása jelentős megtakarítást (más területen viszont veszteséget) eredményezett (Dubinsky, 2022).

A biztonságra fordított kiadás és a nézőszám hányadosa alapján lehet kiszámolni az egy nézőre jutó biztonsági kiadás összegét. A kapott értékek között nagyságrendi különbségek figyelhetők meg. Míg Londonban (267,5 USD) és Pekingben (230,8 USD) több mint 200 dollár volt az egy látogatóra jutó biztonsági kiadás összege (úgy, hogy a londoni olimpián 8, a pekingi olimpián pedig 6,5 millió jegyet értékesítettek), addig Sydney-ben az 50 dollárt sem érte el (37 USD), Rióban pedig épp, hogy meghaladta csak azt (65 USD) (2. számú táblázat).

A szerzők hangsúlyozzák azonban, hogy a fentiekben ismertetett számított mutatókat minden esetben összességében kell értékelni, s figyelembe kell venni természetesen a technikai jellegű védelmet is.

2. számú táblázat: Az olimpiai biztonságot jelző számított mutatók

Olimpia éve (helye)	Egy rendőrré/katonára jutó nézők száma (fő)	Az egy versenyzőre jutó rendőrök és katonák száma (fő)	Az egy nézőre jutó biztonsági kiadás (USD)	A biztonsági kiadások aránya az olimpia költségvetésében (%)
2000 (Sydney)	752	0,8	37	4,97
2004 (Athén)	54	6,6	342	15,29
2008 (Peking)	43	13,6	230,8	22,03
2012 (London)	266	2,7	267,5	14,3
2016 (Rio de Janeiro)	72	8,3	65	8,78
2020 (2021) (Tokió)	–	1,89	–	6,3

Forrás: A szerzők saját számítása alapján.

A fenti értékek természetesen csak egy idealizált helyzetet feltételeznek, mivel nem történt meg az, hogy egy adott időpillanatban az összes néző, versenyző és rendőr/katona jelen lett volna.

Egy turisztikai desztinációnak az egyik legrosszabb reklám, ha a területén valamilyen bűncselekmény történik (Boakye, 2012). Egy bűncselekmény ugyanis rendkívül sok kellemetlenséget okoz a turistának, különösen akkor, ha az utazása alatt napokat kell eltölteni azzal, hogy beszerezze az ellopott úti okmányait, a rendőrségre kell mennie, vagy esetleg gyógykezelésre szorul, mert valamilyen fizikai támadás sértettjévé vált. A turisták szubjektív biztonságérzetére számos kriminológus szerint a rablás és az emberölés bűncselekmények vannak a legnagyobb hatással (URL1), ezért az olimpiát rendező városok esetében is e két bűncselekmény vizsgálata indokolt. Érdekes továbbá megvizsgálni egy adott város esetében azt is, hogy mennyire érzik magukat az emberek biztonságban, illetve mennyire félnek egy településen. Erre szolgál a bűnözési index (crime index) és a biztonsági index (safety index).

A vizsgált olimpiai városok között a rablás Rio de Janeiro városában fordul elő a legnagyobb gyakorisággal. 100 000 főre számítva ez az érték 491, míg Londonban 125,8 (2019). Ezen értékek nagyságát jól érzékelteti, hogy a rablások gyakorisága Tokióban mindössze 3,3. A brazil adat önmagában is rendkívül magas, azonban számos forrás megjegyzi, hogy igen magas a látencia is a dél-amerikai országban, vagyis ez az amúgy is magas érték a valóságban jóval magasabb lehet (Teche, et al., 2017). Az emberölés büntette közel azonos értéket mutat öt olimpiai helyszínen, a riói 30,5 ezrelékes érték viszont kiugró. A tokiói 0,2-es értékkel összevetve, több mint 150-szeres a különbség, vagyis több mint 150-szer nagyobb a valószínűsége annak, hogy emberölés áldozatává válik valaki a brazil nagyvárosban (URL13).

A crime index (bűnözési index) és a safety index (biztonsági index) egy, a kriminológiában bevett kérdésekből álló kérdéssor alapján vizsgálja a lakosság szubjektív biztonságérzetét¹ (Taylor, 2015). A bűnözési index Rio de Janeiroban (77,63), Athénban (56,2) és Londonban (53,21) a legmagasabb, a legalacsonyabb pedig Tokióban (23,51). Viszonylag alacsony a legmagasabb értékeket mutató városok közötti különbség, holott jelentős biztonsági különbségek vannak a települések között. Ez azzal magyarázható, hogy a felmérésben többnyire helyi lakosok vesznek részt, akik lakóhelyüket többnyire nem tartják kiugróan veszélyesnek, mivel kicsi az összehasonlítási alapjuk más városokkal szemben.

A biztonsági index két mutató alapján adja meg, hogy mennyire érzik a helyi lakosok biztonságban magukat. A legalacsonyabb értékkel Rio rendelkezik (22,37), míg a legbiztonságosabb – a lakosok véleménye szerint – Tokió (76,49). Meglepő Peking (66,53) és Sydney (66,34) magas értéke, különösen annak a ténynek az ismeretében, hogy mindkét város viszonylag alacsony bűncselekményi értékekkel rendelkezik (3. számú táblázat).

A táblázattal kapcsolatban meg kell említeni, hogy a két bemutatott bűncselekmény, illetve a bűnözési és biztonsági index miért nem az olimpiák évében lett megadva, hanem 2019-re és 2022-re. Ezt módszertani szempontból az indokolta, hogy a bűncselekményi értékeket, akkor lehet érdemben összevetni, ha azt azonos időszakra/évre nézzük. Másrészt említsük meg azt a tény is, hogy a kriminológiai trendek változtak az elmúlt évtizedekben (White, Perrone & Howes, 2019), amely ugyancsak indokolja azt, hogy azonos időszakra (s nem az olimpia évére) lettek megadva a bűncselekményi értékek.

1 Bűnözési index: 1. Mennyire érzi súlyosnak a bűnözés mértékét. 2. A bűnözés mértékének változása az elmúlt három évben. 3. Biztonságérzet a nappali séta során. 4. Biztonságérzet az éjszakai séta. 5. Mennyire aggódik amiatt, hogy kirabolják. 6. Mennyire aggódik amiatt, hogy ellopják az autóját (vagy az autójából tárgyakat). 7. Mennyire aggódik amiatt, hogy idegenek támadják meg. 8. Mennyire aggódik amiatt, hogy bárki inzultálja az utcán vagy bármely más nyilvános helyen. 9. Mennyire aggódik amiatt, hogy bórszíne, származása, neme vagy vallása miatt fizikai támadás éri. 10. Kábítószer-használat, -kereskedelem. 11. Milyen mértékű a vagyon elleni bűncselekmények problémája? 12. Milyen mértékű az erőszakos bűncselekmények problémája?
Biztonsági index: Biztonságérzet egyedül, napközben az utcán sétálva. Biztonságérzet egyedül, éjszaka az utcán sétálva.

3. számú táblázat: Az olimpiai helyszínek kiemelt bűncselekményei, bűnözési indexe és biztonsági indexe (100 000 fő)

Olimpia éve (helye)	Rablás (2019)	Emberölés (2019)	Bűnözési index (2022)	Biztonsági index (2022)
2000 (Sydney)	50,0	0,8	33,66	66,34
2004 (Athén)	36,7	0,7	56,2	43,86
2008 (Peking)	18,4	0,6	33,47	66,53
2012 (London)	125,8	1,2	53,21	46,78
2016 (Rio de Janeiro)	491,0	30,5	77,63	22,37
2020 (2021) (Tokió)	3,3	0,2	23,51	76,49

Forrás: URL14.

Olimpiai helyszínek Sydney-től Tokióig

Mint az a 4. számú táblázatból látható, a hat legutóbbi nyári olimpiai játékok mindegyikének helyszínén, az olimpiát megelőzően és azt követően is voltak olyan magányos vagy csoportos terrortámadások, melyek akár a játékok ideje alatt is megtörténhettek volna. Ezek kivédése vagy előrejelzése meglehetősen nehéz. A táblázat városonként csak öt-öt eseményt említ, mindegyik városban azonban ennél jóval több hasonló jellegű bűncselekmény történt, s természetesen a korábbi helyszínek (Sydney előtt) mindegyikén történtek már terrorcselekmények (URL7). A terrorcselekmények többsége a szélsőséges iszlám szervezetekhez köthető, azonban a legtöbb nagyvárosban jelen vannak a magányos elkövetők is, akiknek a kiszűrése még nehezebb, mint a terroristáké. E személyek többnyire nem tagjai szélsőséges szervezeteknek vagy radikális vallási csoportoknak, egyesek pedig a társadalomba jól beilleszkedett, átlagon felüli intelligenciával rendelkező személyek (Böröcz, 2015).² Nagyon kevés olyan nagyváros van, ahol az elmúlt évtizedekben ne történt volna terrorcselekménynek minősülő esemény. A nagyvárosi környezet és az életforma azonban mindenhol segíti az anonimitást és a sikeres elkövetést. Minél nagyobb egy város, annál könnyebb célpontnak számít, ezért a támadást sehol sem lehet kizárni (Horváth, 2006).

Az olimpiai helyszíneken (és a világ egyéb országaiban egyaránt) az elmúlt két évtized nagyobb médiavisszhangot kapó bűncselekményei alapján láthatjuk, hogy jelentős százalékban követtek el terrorcselekményeket a radikális

2 A magányos elkövetőket az alábbi csoportokra lehet sorolni: 1. egyszemélyes terrorsejtek, 2. egyedi ideológiájú magányos elkövetők, 3. kóros elmeállapotú magányos elkövetők, 4. iskolai lövöldözők.

iszlám kötődésű szervezetek és személyek (például Sydney, London, Madrid, Párizs). Az aktivitásuk az elmúlt 4–5 évben csökkent, azonban a nemzetközi politikai helyzet változásával ez a kedvező trend könnyen megváltozhat. Nagy számban vannak jelen a magányos elkövetők („magányos örültek”), akiknek a motivációja rendkívül szerteágazó, többen közülük alkohol-, kábítószer- és egyéb mentális problémával küzdenek. A szélsőbaloldali és anarchista csoportok ugyancsak létező veszélyt jelentenek, melyet mutatnak például a Görögországban elkövetett merényletek is (4. számú táblázat). Az Európai Terrorizmusellenes Központ (European Counter Terrorism Centre) igazgatója, Manuel Navarrete szerint 2019-ben a baloldali szervezetek által elkövetett terrorcselekmények nagyobb számban történtek, mint a dzsihadista indíttatású cselekmények (Banks, 2020).

Az olimpia ideje alatt elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban pontos statisztikai adat az adatbázisokban nem állt rendelkezésre, a megkeresett rendőri és statisztikai hivatalok pedig nem adtak választ. Azzal kapcsolatban, hogy sportoló lett-e bűncselekmény áldozata és hány turista vált sértetté az olimpiai játékok ideje alatt, csupán a napilapok alapján lehetett tájékozódni. Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy az egyes olimpiai helyszíneken, mennyire volt sikeres az olimpia lebonyolítása a turizmus- és sportbiztonság szempontjából.

Sydney

A Sydneyben rendezett olimpia megfelelt a várakozásoknak, semmilyen rendkívüli esemény nem zavarta meg a játékokat. A nagyváros a bűncselekmények gyakoriságának tekintetében békésnek tekinthető, az iszlamista gyökerű terrorcselekmények főként a 2010-es évektől kezdve sűrűsödtek meg az ausztrál nagyvárosban (Harris & Hogan, 2012), az olimpia idején nem követtek el súlyosabb bűncselekményt sem sportolók, sem a turisták sérelmére.

Athén

Az újkori olimpiák első helyszínén 2004-ben ismét nyári olimpiát rendeztek. Az eszmeiség és a történelmi gyökerek megkövetelték azt, hogy ismét a görög főváros legyen a nyári olimpiai játékok házigazdája, azonban a helyszín számos biztonsági kockázatot rejtett. Nógrádi György biztonságpolitikai szakértő a „védtetlen városként” utalt Athénra, mivel az ország földrajzi fekvése következtében rendkívül nagy volt a biztonsági kockázata a játékoknak. Mutatja ezt az is, hogy a görög kormányzat a NATO segítségét is kérte egy esetleges kémiai és biológiai támadás következtében, de ugyancsak az Észak-Atlanti

Szövetség volt az, ami a görög légteret ellenőrizte, illetve a parti területek ellenőrzésébe is besegített. Görögországban évtizedek óta nagy számban vannak jelen terrorszervezetek, amelyek nagy aktivitást mutattak az olimpia megrendezésének idején is ([URL25](#)). A bizonytalan helyzetet jól mutatja, hogy a NOB az olimpiák közül elsőként az athéni játékokra kötött biztosítást, de az is intő jel volt, hogy az olimpia előtt száz nappal három bomba robbant a görög fővárosban ([URL26](#)). Nem kirívóan, de európai összehasonlításban magasabb több olyan deliktumnak is a százezer főre eső aránya, amelyek jelentősen rontják a lakosság és a turisták szubjektív biztonságérzetét egyaránt (például zseblopás, rablás, csalás túlszámlázás). Ugyancsak a kockázati tényezők között szerepelt – mely az egészségbiztonság témakörébe tartozik – a levegőszennyezettség, amely Athén esetében komoly problémákat okozott és jelenleg is okoz (magas az ózon és egyéb szennyezőanyagok koncentrációja). A fentiek ellenére rendkívüli esemény nem következett be Athénban, az olimpiát a görögök sikeresen megszervezték.

Peking

A pekingi olimpiával kapcsolatban ugyancsak sok aggály merült fel már a megrendezés előtt is. A politikai természetű kérdésekkel jelen tanulmány szerzői nem kívánnak foglalkozni, azt viszont érdemes megemlíteni, hogy az újgurok politikai célzatú terrorcselekményeire lehetett számítani, amelyet számos biztonságpolitikus reális veszélynek tartott ([Szyszlak, 2021](#)). A levegőszennyezettség ugyancsak problémaként jelentkezett, amely jóval súlyosabb volt, mint a görög fővárosban négy esztendővel azelőtt. A levegőminőség javítása céljából a Peking környéki gyárakat és erőműveket leállították, a gépjárműforgalmat pedig korlátozták a városban. A kínai rendfenntartó erők különös figyelmet szenteltek a biztonság fenntartására, aminek eredményeképp a kínai források szerint az olimpia ideje alatt csökkent a városban a bűncselekmények száma. Nyolc év átlagában – az évnek ebben az időszakában – 2008-ban követték el a legkevesebb bűncselekményt Pekingben. A turisták szubjektív biztonságérzetét leginkább befolyásoló deliktumok közül a lopás, a rablás és az emberölések száma is csökkent. Az olimpia ideje alatt 482 személy (közülük 40 külföldi) követett el vagyon elleni bűncselekményt. A híradások szerint az olimpiához kapcsolódó helyszíneken (például stadionok, szállodák, médiaközpontok) nem követtek el egyetlen bűncselekményt sem. Egy turisták által gyakran látogatott helyen egy kínai férfi viszont késsel megtámadta az amerikai röplabda válogatott szövetségi kapitányának apósát, aki belehalt a sérüléseibe ([URL17](#); [URL27](#)).

London

A londoni olimpia békés körülmények között zajlott le, viszont a 2012-es olimpia helyszínének kihirdetését követő napon (2005. július 7.) négy robbantásból álló terrortámadás rázta meg a brit fővárost, melyre sokan tekintettek úgy, mint egy terrorszervezet nemtetszésének kinyilvánítására a NOB döntése ellen. Ezzel azt kívánták kifejezni, hogy akár egy nemzetközi sporteseményt is képesek megbénítani (Bartkó, 2011), erre azonban nem került sor. A londoni olimpia minden jelentősebb rendkívüli esemény nélkül zajlott le.

Az olimpiát megelőző időszakban napi 1700 ember esett áldozatul a főként Romániából, Litvániából és Dél-Amerikából származó zsebtolvajoknak (Doyle, 2012), ezért a rendőrség tartott a zsebtolvajok aktivizálódásától az olimpia ideje alatt, azonban ez nem következett be. A londoni olimpiai és paralimpiai játékok ideje alatt a bűncselekmények 6%-os csökkenése volt regisztrálható az előző évi időszakhoz képest (Rickman, 2012; [URL12](#)). Összesen száz személyt vettek őrizetbe, köztük egy tizenévest, terrorizmus gyanúja miatt (Hopkins, 2012; [URL10](#)).

Rio de Janeiro

Rio de Janeiro rendkívül merész választás volt a Nemzetközi Olimpiai Bizottság részéről, mivel a világ egyik legkevésbé biztonságos országának ítélték 2009-ben az olimpia rendezésének jogát.³ Az országban nincs jelentős terrorszervezet, az iszlám alapú terrorizmus pedig szinte ismeretlen⁴, viszont jelentős a helyi drokartellek és a rivális bandák egymás közötti leszámolásos jellegű tevékenység, illetve a rendőrség és a bandák közötti fegyveres cselekmények, amelyekben gyakran halnak meg civil áldozatok is. A riói olimpia veszélyeit a megnyitó előtti évben két nagy csoportba lehetett sorolni: 1. közbiztonság, 2. egészségügyi kockázat. A szervezők ígérete ellenére azonban Rio de Janeiro nem lett az olimpia idejére sokkal biztonságosabb, számos turistát, versenyzőt és sportvezetőt ért támadás. A játékok kezdete előtt kb. egy évvel egy újabb egészségügyi kockázat jelent meg, a Zika-vírus, amely miatt felmerült az olimpia

3 Az utcai rablások száma a 2015. január-októberi 70 582 db-ról 2016. január-októberre 104 302 db-ra emelkedett. Ugyanezen időintervallumban az emberölések száma 3478-ról 4111-re nőtt ([URL2](#); Carless, 2016).

4 A csekély fenyegetettség ellenére két héttel az olimpiát megelőzően tíz főt vettek őrizetbe terrorcselekmény előkészülete miatt, akik a hírszerzés adatai szerint merényletet kívántak az olimpia idején végrehajtani, s kapcsolatba akartak lépni az Iszlám Állammal (BBC, 2016; [URL18](#)).

elhalasztása is.⁵ Eduardo Paes, Rio de Janeiro polgármestere az olimpia utáni sajtótájékoztatóján úgy nyilatkozott, hogy az olimpia alatt senki sem fertőzött meg Zika-vírussal (McRoskey, 2010).

Az olimpia ideje alatt 17 255 darab bűncselekmény történt Rio de Janeiroban, amely magasabb érték, mint az előző év azonos időszakában volt (Magyarország braziliai nagykövetségének tájékoztatása alapján). A napi híradásokban is rendszeren olvasható volt, hogy több sportoló és számos turista vált bűncselekmény áldozatává (még az olimpiai faluban is történtek lopások), sőt még Felipe Seixast, az olimpia biztonsági főnökét is kirabolták a megnyitó ünnepség után (Brooks & Gaier, 2016).⁶ A brazil biztonsági erők tehát nem tudták megoldani az ígért biztonságos olimpiát, holott közel kétszer annyi volt a biztonsági erők létszáma, mint a londoni olimpián.

Tokió

A tokiói olimpia rendhagyó volt a tekintetben, hogy a sportesemények a nézők nélkül kerültek megrendezésre. Az olimpiát egy újfajta kockázat árnyékolta be, a COVID-19 vírus, amely miatt egy évvel el is kellett halasztani az játékokat. Az olimpia tizenhét napja alatt rendkívüli esemény nem történt. A tokiói olimpia zárt kapus volt, még a helyiek sem lehettek jelen a sporteseményeken. Az olimpia alatt bűncselekmények elkövetével kapcsolatban nem merült fel adat, azonban mint az a 4. számú táblázat alapján is látható, a nem ideológiai alapú elkövetők számos alkalommal brutális tetteket hajtottak végre a szigetországban.

A szigetországot is elkerülték a fizikai jellegű támadások, azonban a kibertámadások soha nem látott mértéket öltöttek. Az olimpia ideje alatt 450 millió kibertámadást intéztek a számítógépes rendszerek ellen, amely két és félszer több mint amit a londoni olimpián 2012-ben regisztráltak (Greig, 2021; [URL6](#)). Ez mindenképp mutatja azt, hogy az elkövetkező olimpiákon jóval nagyobb hangsúlyt kell fektetni az informatikai rendszerek védelmére.

A 4. táblázatból látható, hogy az összes olimpiai helyszínen voltak korábban olyan cselekmények, melyek a közbiztonságot veszélyeztették. Sajnos e

5 A brazil egészségügyi szervek 2015 augusztusában bejelentették, hogy az ország keleti partvidékén Zika járvány van ([URL19](#)). A fertőzést terjesztő szúnyog megfékezésében több mint félmillió katona és állami alkalmazott vett részt, részben sikerrel. 2016-ban a Dengue-vírussal fertőzöttek száma ugyancsak jelentősen emelkedett, amely szintén aggodalomra adott okot (2016: 74 000 új eset, amely 50%-os emelkedés az előző évi értékekhez képest). Egyes vizes sportok esetében (például hosszútávúszás, vitorlás, szörf) a Guanabara-öbölben, a nyíltvíz okozott problémát, ugyanis a víz szennyezett volt (például rotavírus, emberi ürülék, antibiotikumnak ellenálló baktérium).

6 Bűncselekmény áldozatává vált Tiago Brandao Rodrigues portugál oktatási miniszter is, aki az óceán partján sétálva vált rablás sértettjévé, akárcsak Dusko Pijetlovic szerb vízilabdázó és Ryan Lochte, hat-szoros olimpiai bajnok amerikai úszó is (Brooks & Gaier, 2016).

cselekmények döntő többsége halálos áldozatokat is követelt. Egyik esemény sem az olimpia ideje alatt történt, azonban a potenciális veszély jelen volt mind-egyik nyári olimpiai játék helyszínén. A 4. számú táblázattal azt kívánják a szerzők érzékeltetni, hogy a nyári olimpiai játékok helyszínei magukban hordozták a terrorcselekmények elkövetésének lehetőségét.

4. számú táblázat: Kiemelt bűncselekmények és olimpiai helyszínek

Sydney	2014. 12. 15. Egy muzulmán férfi 17 embert ejtett túsul egy kávézóban (3 halott)	2015. 10. 02. Egy 22 éves iszlamista segítségével, egy 15 éves fiú meggyilkolt egy rendőrtisztviselőt.	2016. 07. 13. Egy férfi a rendőrség földalatti parkolójába hajtott a gázpalackokkal megrakott autójával.	2016. 11. 03. Két iszlamista férfit vettek őrizetbe terrorizmus gyanújával	2019. 08. 13. Egy iszlamista férfi több embert késsel sebesített meg.
Athén	2004. 05. 03. Pokolgépet robbantottak az athéni rendőrség központjánál.	2009. 12. 27. Pokolgép robbant Athén belvárosában (elkövető: szélső baloldali csoport)	2018. 12. 17. Egy katedrális előtt robbant pokolgép, 1 rendőr sérült meg (elkövető: szélső-baloldali vagy anarchista csoport)	2021. 09. 07. Egy drogfüggő férfi 4 embert sebesített meg késsel.	2021. 07. 07. Egy drogfüggő férfi késsel 4 embert sebesített meg.
Peking	2008. 08. 08. Egy kínai férfi késsel megtámadott 2 amerikai turistát és az idegenvezetőjüket (1 halott).	2013. 07. 17. Egy bevásárlóközpont közelében egy férfi egy amerikai turistát és egy kínai nőt késett halálra.	2013. 07. 21. Egy férfi késsel 4 embert sebesített meg egy pekingi áruházban.	2013. 10. 28. Újgurok egy autóval gyalogosokat sodortak el 500 méter hosszan (6 halott, ebből 2 fő turista, 40 sérült).	2018. 07. 26. Az amerikai nagykövetségnél házi készítésű bomba robbant (1 sérült).
London	2005. 07. 07. Brit állampolgárságú muzulmán férfiak egy robbantással sorozattal 56 embert öltek meg, 700 pedig megsérült.	2017. 06. 03. Az Iszlám Államhoz köthető elkövetők egy kisteherautóval a járókelők közé hajtottak, majd több embert megkéseltek (8 halott, 48 sérült).	2017. 09. 15. A londoni metróban egy műanyag vödörbe rejtett bomba robbant (29 sérült)	2019. 11. 29. A belvárosban egy iszlám háterű késes támadó 2 embert megölt, hármat megsebesített.	2020. 02. 02. Egy Iszlám Államhoz köthető személy késett meg 3 személyt, az elkövetőt lelőtték.
Rio de Janeiro	2005. 11. 29. Egy drogkereskedő banda felgyújtott egy menetrend szerint közlekedő buszjáratot (15 halott)	2013. 10. 30. Joao Rodrigo exfocistát elrabolták, majd a fejét levágták.	2015. 10. 07. Egy banda meggyilkolt egy házaspárt, akiket véletlenül a Caramujo favella területére vezetett a GPS.	2018. 13. 16. Marielle Franco politikusnőt és sofőrjét autójában ölték meg fejre célzott lövésekkel.	2021. 05. 06. Lövöldözés a rendőrség és a drogkereskedők közötti (legalább 25 halott).
Tokió	1995. 03. 20. Az Aum Sinrikyo szekta tagjai a metrószerevényekben gáztámadást hajtottak végre (12 halott, 1050 sérült)	2008. 06. 08. Egy fiatal férfi teherautóval hajtott a zeb-rán átkelő emberekbe (3 halott), majd 4 főt halálra késett (összesen 10 sérült)	2019. 01. 01. Gyalogosok közé hajtott egy autós (1 fő meghalt, 9 fő megsérült)	2021. 08. 06. Egy férfi a tokiói vonaton tíz embert megkéselt	2021. 10. 31. Sóval és késsel támadt egy férfi a tokiói metró utasaira (10 fő megsérült)

Forrás: Horváth, 2006; [The New York Times, 2008](#); Scott & Shanahan, 2014; The Guardian, 2019; ABC, 2016; [\(URL20\)](#); Counter Extremism Project, 2021; [\(URL21\)](#); BBC, 2019; [\(URL22\)](#); Aljazeera, 2021; [\(URL23\)](#); The New York Times, 2019; Berger, 2021; The Week, 2019; [\(URL24\)](#).

Következtetések

A fentiek alapján jogos kérdésként fogalmazható meg az, hogy lehet-e a turizmusbiztonság és a sportrendészet szempontjából biztonságos olimpiát rendezni. Illúzió-e a biztonságos olimpia? A kérdésre a választ a két tudományterület, a sportrendészet és a turizmusbiztonság aspektusából érdemes megközelíteni. Az eddigi nyári olimpiai helyszíneket megvizsgálva (Athéntól Tokióig) láthatjuk, hogy sportolók ellen konkrét támadás (fizikai erőszak) olimpiai sportkomplexumban 1972-ben, Münchenben fordult csak elő ([URL16](#)). A Fekete Szeptember nevű palesztin szervezet izraeli sportolókat ejtett túszul a müncheni olimpiai faluban, melynek során 11 izraeli sportoló, öt terrorista és egy német rendőr hunyt el. Mai szemmel nézve rendkívül banális módon történt a támadás. A palesztin terroristák nyolc tagja átmászott az olimpiai falu kerítésén és túszul ejtette az izraeli sportolókat. Ez a mai védelmi rendszerek ismeretében elképzelhetetlen lenne. A müncheni olimpia volt tehát az az olimpia, amikor legelőször olyan rendkívüli esemény történt, amely feltárta az olimpiai játékok sportbiztonsági hiányosságait és jelentős turizmusbiztonsági kockázatot is eredményezett, annak ellenére, hogy ekkor turisták nem sérültek meg. Ezt az olimpiát nem számolva sportolókat, védett létesítményben nem ért támadás, és az egyre szigorúbb biztonsági előírásoknak köszönhetően valószínűleg a közeljövőben sem fog. A védett létesítményeken kívül viszont még a fokozott rendőri jelenlét ellenére is bekövetkezhet támadás. Vagyis a turisták áldozattá válhatnak az olimpiai létesítményeken kívül is (Peking, 2008), s természetesen a sportolók is, amennyiben elhagyják a védett létesítményeket. A turizmusbiztonság szempontjából tehát az mondhatjuk, hogy nem lehetséges minden szempontból biztonságos olimpiát szervezni ([URL28](#)).

A megfogalmazott hipotézis helytálló volt, bizonyítást nyert ugyanis az, hogy egy olimpiai játék biztonságos lebonyolítása nem kizárólag a biztonsági erők létszámától és a biztonságra fordított összegtől függ.

Három olimpia esetében jelenthetjük ki azt, hogy – a többi olimpiához képest – jelentős volt a biztonságra fordított összeg (Athén, Peking, London). Ezek az olimpiai játékokon viszont nem történt rendkívüli esemény, és arról sincs statisztikai adat, hogy jelentősen emelkedett volna bármelyik bűncselekmény száma. Ugyancsak három olimpia esetében jelenthetjük ki azt (Sydney, Rio de Janeiro, Tokió), hogy relatíve kevés összeget fordítottak a biztonsági kiadásokra. A sydney-i olimpián nem történt rendkívüli esemény, Tokióban pedig nézők nélkül rendezték a versenyeket. A riói olimpia esetében tudjuk csak azt megállapítani, hogy alacsony volt a biztonságra fordított összeg és magas volt a bűncselekmények száma is. A brazil város esetében viszont eleve magas

bűncselekményi értékek voltak. Azt pedig nem tudjuk, hogy mi lett volna, ha a 0,4 millió dollárnak a többszörösét fordították volna biztonsági kiadásra. A jelentős számú élőerős védelem ugyancsak nem garantálja azt, hogy alacsony legyen a bűncselekmények száma az olimpiai játékok alatt (például Rio de Janeiro). A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy alacsony biztonsági költségvetéssel és kis számú élőerős védelemmel is lehet biztonságos olimpiát szervezni (Sydney). Attól pedig, hogy nagy létszámú élőerős védelem van nem biztos, hogy biztonságos lesz az olimpia (Rio de Janeiro).

A mai biztonságtechnikai eljárásokkal gyakorlatilag 100%-ban megakadályozható az, hogy védett objektumba juthasson be egy terrorcselekményt elkövető személy. A sportlétesítményeken kívül a biztonságra fordított összeg inkább csak csökkenti a lehetőségét annak, hogy bűncselekményt kövessenek el. Elsősorban egy ország közbiztonságának általános helyzete és politikai berendezkedése az a tényező, amely a védett objektumokon kívül lévő területek biztonságát szavatolja. Példaként hozhatjuk fel Rio de Janeiro városát, ahol a korábbi olimpiai helyszínekhez képest jóval többen vettek részt a rendfenntartásban és a biztosításban, ennek ellenére a szervezők nem tudták teljesíteni a biztonságra vonatkozó vállalt kötelezettségeket.

Nyilvánvaló, hogy egy város sportlétesítményeken kívüli területét egy sportrendezvény idejére fokozott biztonsági ellenőrzés alá lehet vonni, azonban rendőri erővel nem lehetséges minden típusú bűncselekményt megelőzni. Ezt mutatják azok a statisztikák is, amelyek a terrortámadások célpontjait vizsgálják. A közlekedési eszközök tipikusan azok a területek, melyek rendőri erővel történő lefedése gyakorlatilag lehetetlen (1991 és 2001 között a terrortámadások 42%-át autóbusz és vasúti jármű ellen követték el; Howit & Makler, 2005).

Cáfolhatjuk tehát azokat az álláspontokat, melyek azt feltételezik, hogy egy olimpiai játék biztonsága nagyrészt attól függ, hogy mekkora összeget fordítanak a biztonsági kiadásokra (Fussey, Coaffee & Hobbs, 2016). Nem nyert megerősítést az az állítás sem – melyet például Zimbalist (2020) állít –, hogy az élőerős védelemmel jelentősen növelhető az olimpiai játékok biztonsága.

A szerzők álláspontja szerint a kutatás újszerű abban a tekintetben, hogy az olimpiák biztonságát a turizmusbiztonság szemszögéből vizsgálta. A tanulmány kriminálstatisztikai és gazdasági adatok segítségével elemezte az egyes olimpiai helyszíneket, s fogalmazott meg észrevételeket. A kutatási eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy napjainkban nem a nagyszámú rendőri, katonai és magánbiztonsági erők jelentik a legnagyobb védelmet egy sporteseményen. Nyilvánvaló, hogy az élőerős védelem hozzájárul a biztonsághoz és a turisták szubjektív biztonságérzetének javításához, azonban egy sporteseménynek helyt adó településen a biztonság elsősorban a város általános közbiztonsági helyzetétől

függ. A jövőt pedig az okos eszközök alkalmazása jelenti (például megelőző rendészet, szenzorok, kamerák, robotok).

Megállapíthatjuk, hogy a mai modern biztonsági eszközökkel az olimpiai létesítményekben meg lehet akadályozni azt, hogy jelentősebb támadás érje az ott lévőket. A létesítmények közvetlen közelében a fokozott élőerős rendőri jelenlét, a karakterfelismerő kamerák, a prediktív szoftverek és egyéb biztonságtechnikai eszközöknek köszönhetően ugyancsak nagy százalékkal megakadályozhatók a nagyobb támadások. A terrorszervezetekhez köthető öngyilkos merénylők, illetve a magányos örült elkövetők hatástalanítása viszont a létesítmények közelében már nem minden esetben oldható meg. Sőt, a legtöbb biztonságpolitikai szakértő véleménye szerint az öngyilkos merénylők ellen lehetetlen védekezni, mivel áldozatvállalásukkal még a legkorszerűbb biztonsági rendszerek hatékonyságát is jelentősen csökkentik (Horváth, 2006).

A versenyek helyszínétől távolabb lévő szórakozóhelyek, szállodák és egyéb turisztikai desztinációk az olimpiai játékok ideje alatt ugyancsak jobban le vannak fedve rendőri erővel, azonban a fent említett elkövetői körök cselekményeit rendkívül nehéz előre jelezni, mivel az észszerűtlen döntéseket, a valószínűsíthetetlen kriminális magatartásokat még a megelőző (prediktív) szoftverek sem képesek előre jelezni.

Az eddigi nyári (és téli) olimpiai játékok esetében kijelenthetjük, hogy a nagyobb terrorcselekmények, öngyilkos merényletek és egyéb cselekmények elkerülték az olimpiákat (a müncheni és az atlantai olimpiát kivéve⁷). A szerzők álláspontja szerint egy olimpia közvetlen közelében rendkívül kockázatos bármilyen jellegű jogsértés elkövetése, így a lebukás kockázatát mérlegelve nem itt követnek el előre megtervezett bűncselekményeket a különféle bűnelkövetői csoportok. Az eddigi adatok alapján a következő olimpiákon sem nagy a közvetlen fizikai támadásnak az esélye. Elsősorban az informatikai rendszerek elleni támadás az, amely nagyobb valószínűséggel problémát okozhat.

A szerzők több esetben szembesültek azzal, hogy a pontos kriminálstatisztikai adatok beszerzése nem volt lehetséges. Ennek hiányában egyes, a biztonsággal kapcsolatos számítások nem voltak elvégezhetőek. A megkeresett rendőri szervezetek vagy arra hivatkoztak, hogy nem küldhetik meg (jogsabályi okok miatt) vagy a kérdéses időintervallumra nem tudják leszűrni az adatokat.

A téma magában hordozza a terület további kutatásának a lehetőségeit. Mint azt a fentiekben is említettük, nagyobb időintervallumot nem érdemes kutatni, mivel a biztonsággal kapcsolatos vélekedés (felfogás) és a technikai lehetőségek

7 Eric Robert Rudolph csőbombát robbantott az Olimpiai Parkban, ahol 111 ember megsebesült, egy fő pedig elhalálozott.

mások voltak a 2000 előtt megrendezett olimpiák esetében, mint az az utáni olimpiai játékoknál. A kutatás további folytatásának lehetőségét elsősorban a téli olimpiai játékok vizsgálatában látják a szerzők (2002: Salt Lake City – 2022: Peking). A nyári és a téli olimpiai játékok összehasonlítása a turizmusbiztonság és a sportrendészet esetében számos kutatási kérdést vet fel.

Felhasznált irodalom

- Afanasiev, E. O. & Afanasieva, V. A. (2021). *Tourism Industry in Russia and Global Covid-19 Pandemic: Threats, Counteractions, Trends*. Anais Brasileiros de Estudos Turísticos. <https://doi.org/10.34019/2238-2925.2021.v11.33306>
- Albrecht, J., Dow, C. M., Plecas, D. & Das, K. D. (Eds) (2014). *Policing major events. International Police Executive Symposium Co-Publication*. CRC-Press. <https://doi.org/10.1201/b17692>
- Anderson, J. (2005). Policing the sports field: the role of the criminal law. *International Sports Law Review*, 5(2), 25–31.
- Ángel, F., Reinoso, G. N. & Rafael, V. (2020). Participatory diagnosis of the tourism sector in managing the crisis caused by the pandemic (COVID-19). *Revista interamericana de ambiente y turismo*, 16(1), 66–78. <https://doi.org/10.4067/s0718-235x2020000100066>
- Azzi, F. V. (2017). Security for Show? The Militarisation of Public Space in Light of the 2016 Rio Olympic Games. *Contexto Internacional*, 39(3), 589–607. <https://doi.org/10.1590/s0102-8529.2017390300007>
- Banks, M. (2020). *Europol voices concern over ‘worrying’ rise in violence and propaganda by right-wing extremists*.
- Bartkó R. (2011). *A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései*. Universitas–Győr Nonprofit Kft.
- Becker, D. J. (2020). National Security Law in the Post-9-11 World: A Survey of Recent Legal Materials. *Denver Journal of International Law & Policy*, 31(4), 629–636.
- Boakye, K. A. (2012). Tourists’ views on safety and vulnerability. A study of some selected towns in Ghana. *Tourism Management*, 33(2), 327–333. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.03.013>
- Böröcz M. (2015). Az új típusú terrorista: a magányos elkövető. *Belügyi Szemle*, 63(7-8), 152–165. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.7-8.9>
- Brent, W. R. & Daryl, A. (Eds.) (2004). *Sport Tourism. Interrelationships, Impacts and Issues*. Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781873150672>
- Brooks, B. & Víga Gaier, R. (2016). *Security concerns dog Games as Portugal minister robbed*.
- Dell’Aquila, P. (2020). Olympic Games as Mega-Sport Events: Some Social-Historical Reflections on Recent Summer Olympic Games. *Italian Sociological Review*, 10(2), 271–289.
- Dubinsky, Y. (2022). *The Olympic Games, nation branding, and public diplomacy in a post-pandemic world: Reflections on Tokyo 2020 and beyond*. Place Branding and Public Diplomacy. <https://doi.org/10.1057/s41254-021-00255-x>

- Fussey, P., Coaffee, J. & Hobbs, D. (2016). *Securing and Sustaining the Olympic City. Reconfiguring London for 2012 and Beyond*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315608044>
- Ghaderi, Z., Mat Som, A. P. & Henderson, J. C. (2012). Tourism crises and island destinations: Experiences in Penang, Malaysia. *Tourism Management Perspectives*, 2-3, 79–84. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2012.03.006>
- Graham, S. (2012). Olympics 2012 Security. *City*, 16(4), 446–451. <https://doi.org/10.1080/13604813.2012.696900>
- Green, M. (2007). Olympic glory or grassroots development? Sport policy priorities in Australia, Canada and the United Kingdom, 1960 – 2006. *The International Journal of the History of Sport*, 24(7), 921–953. <https://doi.org/10.1080/09523360701311810>
- Hall, M., Dallen, J. T. & Duval, D. T. (2004). Security and Tourism. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 15(2-3), 1–18. https://doi.org/10.1300/J073v15n02_01
- Harris-Hogan, S. (2012). Anatomy of a terrorist cell: a study of the network uncovered in Sydney in 2005. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 5(2), 137–154. <https://doi.org/10.1080/19434472.2012.727096>
- Head, M. (2000). Olympic security: police and military plans for the Sydney Olympics. *AltLawJl*, 25(3), 131–136. <https://doi.org/10.1177/1037969X0002500307>
- Horváth A. (2006). Terrorfenyegetettség: célpontok, nagyvárosok közlekedés. *Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények*, 10(3), 136–152.
- Konstantaki, M. & Wickens, E. (2010). Residents' Perceptions of Environmental and Security Issues at the 2012 London Olympic Games. *Journal of Sport & Tourism*, 15(4), 337–357. <https://doi.org/10.1080/14775085.2010.533921>
- Mansfeld, Y. & Pizam, A. (2006). *Tourism, security and safety*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080458335>
- Mátyás, Sz., Tokodi, P., Vári, V. & Tihanyi, M. (2021). Investigation of Certain Components of Tourism Safety in the Visegrád Countries. *Internal Security*, 13(1), 89–97. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.2902>
- McRoskey, S. (2010). Security and the Olympic Games: Making Rio an Example. *Yale Journal of International Affairs*, 5(2), Spring/summer. <https://www.yalejournal.org/publications/security-and-the-olympic-games-making-rio-an-example>
- New York Times (2008). *China Orders Highest Alert for Olympics*. <https://www.nytimes.com/2008/08/04/sports/olympics/04china.html>
- Perić, M., Đurkin, J. & Vitezić, V. (2018). Active event sport tourism experience: the role of the natural environment, safety and security in event business models. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 13(5), 758–772. <https://doi.org/10.2495/SDP-V13-N5-758-772>
- Preuß, H. & Kurscheidt, M. (2019). *Cost and Revenue Overruns of the Olympic Games 2000–2018*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-24996-0>
- Ruimin, L. & Min, G. (2016). Effects of odd–even traffic restriction on travel speed and traffic volume: Evidence from Beijing Olympic Games. *Journal of traffic and transportation engineering*, 4, 71–81. <https://doi.org/10.1016/j.jtte.2016.01.002>

- Silva, C. C. (2017). *AC e. Sport Tourism, Terrorism & Psychoanalysis: A Reflection on Contemporary Events from Heysel Park to the 2016 Olympics*. <https://comum.rcaap.pt/bitstream/10400.26/18346/1/2017.01.001.pdf>
- Szyszlak, E. (2021). Cultural security of minorities under threat The situation of the Uyghurs in the People's Republic of China. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*, 3, 719–733. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.6176>
- Tarlow, E. P. (2014). *Tourism security*. Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-411570-5.00008-8>
- Taylor, B. R. (2015). *Community Criminology. Fundamentals of Spatial and Temporal Scaling, Ecological Indicators, and Selectivity Bias*. University Press. <https://doi.org/10.18574/nyu/9780814725498.001.0001>
- Teche, S. P., Barros, A. J. S., Regis, G. R., Guimarães, L. P., Cordini, Kariny, L., Goi, J. D., Hauck, S. & Freitas, L. H. (2017). Association between resilience and posttraumatic stress disorder among Brazilian victims of urban violence: a cross-sectional case-control study. *Trends Psychiatry Psychother*, 39(2), 116–123. <https://doi.org/10.1590/2237-6089-2016-0070>
- The Guardian (2019). *One woman killed and one injured in ,terrifying carnage' in Sydney's CBD*.
- Tóth, N. Á. (2020). Thoughts about the current issues of sports policing. *Belügyi Szemle*, 68(3), 77–93. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2020.3.6>
- Tóth, N. Á. (2021a). The Application of Innovative Sports Policing Tools. *Casopis policajna teoria a prax*, 2, 104–110.
- Tóth, N. Á. (2021b). Technological innovations in the field of sports policing. *Часопис Національного університету, Острозька академія*, 23, 5–10.
- White, R., Perrone, S & Howes, L. M. (2019). *Crime, Criminality and Criminal Justice*. Oxford University Press.
- Zimbalist, A. (2020). *Circus Maximus. The economic gamble behind hosting the Olympic and the world cups*. The Brookings Institution.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Interaction modalities of personal security device design. Research report*. https://www.jstage.jst.go.jp/article/jsd/4/2/4_2_95/_pdf
- URL2: *Crime is getting even worse in post-Olympics Rio*. <https://theworld.org/stories/2016-12-07/charts-crime-getting-even-worse-post-olympics-rio>
- URL3: *Sport Tourism, Terrorism & Psychoanalysis: A Reflection on Contemporary Events from Heysel Park to the 2016 Olympics*. <https://comum.rcaap.pt/bitstream/10400.26/18346/1/2017.01.001.pdf>
- URL4: *Invasion of the pickpockets: As 1,700 fall victim every day in run-up to Olympics, this is how the Eastern European gangs do it*. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2175867/London-Olympics-2012-As-1-700-fall-victim-pickpockets-day-Eastern-European-gangs-it.html>

- URL5: *Athens 2004: the pollution climate and athletic performance*. https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02640410400000272?casa_token=IQY_CKc5LKEAAAAA:nJg-MEjswxqbXqLVfsJWnkDj6IuuuWe9_WAraRBurZvLne2EPfOz0PmdEz-D4turzYgmMA9wna_CPKw
- URL6: *450 million cyberattacks attempted on Japan Olympics infrastructure: NTT*. <https://www.zdnet.com/article/nearly-450-million-cyberattacks-attempted-on-japan-olympics-infrastructure-ntt/>
- URL7: *London 2012 Olympics Security Will Cost British Taxpayers \$1.58 Billion*. <https://www.mic.com/articles/6169/london-2012-olympics-security-will-cost-british-taxpayers-1-58-billion>
- URL8: *Olympic security: police and military plans for the Sydney Olympics*. <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/AltLawJl/2000/47.html>
- URL9: *A rendezvényszervező munka alapjai*. http://centroszet.hu/tananyag/rendezveny/2312_a_2004es_athni_olimpiai_jtkok_a_rendezvnysszervez_szemvel.html
- URL10: *Police report over 100 arrests in and around London 2012 venues*. <https://www.theguardian.com/uk/2012/aug/05/police-100-arrests-london-2012-venues>
- URL11: *The impact of cybercrime in the professional sporting industry*. <https://www.proquest.com/openview/57df258bbe87b271f63924713b06f175/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750>
- URL12: *During Olympic And Paralympic Games, Bernard Hogan-Howe Says*. https://www.huffingtonpost.co.uk/2012/09/11/olympics-london-2012-crime-drops-olympics-paralympics_n_1873146.html
- URL13: *Lesz olimpia Rióban, de Zika-vírus is*. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20160528-a-who-nem-enged-olimpia-lesz-zika-virus-is.html>
- URL14: *Which country has the most murders?* <https://www.getargon.io/posts/society/crime/world-murder-rates/>
- URL15: *The cost of the Beijing Olympics*. <https://www.theguardian.com/sport/2008/jul/28/olympicgames2008.china1>
- URL16: *Athén: A védhetetlen város*. https://gondola.hu/cikkek/35233-Athen__a_vedhetetlen_varos_.html
- URL17: *Csökken a bűnesetek száma az olimpia alatt*. https://index.hu/sport/2008/peking/hirek/csokkent_a_bunesetek_szama_az_olimpia_alatt/
- URL18: *Brazil Olympics: Ten arrested for ,plotting ,terror'*. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36858806>
- URL19: *Zika virus: What you need to know*. <https://www.medicalnewstoday.com/articles/305163>
- URL20: *Sydney stabbing: Alleged terror attacker inspired by Islamic State, police say*. <https://www.abc.net.au/news/2016-09-11/alleged-sydney-terror-attacker-inspired-by-is-minto-stabbing/7833870>
- URL21: *Greece: Extremism and Terrorism*. <https://www.counterextremism.com/countries/greece>
- URL22: *London Bridge: What we know about the attack*. <https://www.bbc.com/news/uk-50594810>
- URL23: *Carnage: 25 killed in Rio de Janeiro's deadliest police raid*. <https://www.aljazeera.com/news/2021/5/6/at-least-25-killed-in-rio-de-janeiros-deadliest-police-raid>

URL24: *Injured as car rams into Tokyo's Takeshita Street on New Year's Eve.* <https://www.the-week.in/news/world/2019/01/01/9-injured-as-car-rams-into-tokyo-takeshita-street-on-new-years-eve.html>

URL25: *Gondola.* <https://gondola.hu/>

URL26: *Újszó.* <https://uj szo.com>

URL27: *The number of crimes decreased during the Olympics.* https://index.hu/sport/2008/peking/hirek/csokkent_a_bunesetek_szama_az_olimpia_alatt/

URL28: *As 1,700 fall victim every day in run-up to Olympics, this is how the Eastern European gangs do it.* <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2175867/London-Olympics-2012-As-1-700-fall-victim-pickpockets-day-Eastern-European-gangs-it.html>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Mátyás Sz., Tóth N. Á., Bujdosó Z., Dávid L. D. & Adol G. F. C. (2023). A sportrendészet és a turizmusbiztonság szerepe a nyári olimpiai játékokon. *Belügyi Szemle*, 71(1), 25–52. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.2>

Újragondolt biztonság, kutatási jelentés

Security rethought, research report

Lippai Zsolt

tanársegéd, rendőr alezredes
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
lippai.zsolt@uni-nke.hu

Christián László

Dr. PhD, habil. egyetemi docens, oktatási rektorhelyettes,
rendőr dandártábornok
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
christian.laszlo@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: Kiemelkedően izgalmas és úttörő jellegű szakmai küldetés a biztonság megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplői vizsgálata, a jelen helyzetet értékelő és a jövőbeni lehetőségeket elemző valós helyzetkép kialakítása. A rendelkezésünkre álló információk alapján eddig ilyen jellegű empirikus kutatás nem készült, amely hiátust kívánjuk az általunk elérhető szerény eszközökkel – legalább részben – pótolni. Kérdőíves kutatásunkkal egyrészt az ezzel megegyező tárgyú PhD-kutatás megalapozottságának és szakmai szükségességének bizonyítására vagy éppen megcáfolására, másrészt pedig egy olyan problématerkép felvázolására törekszünk, amely segíthet a döntéshozóknak, a jogalkotóknak, továbbá a biztonság megteremtésében szerepet vállalók számára a biztonsági szakma megújításában, a tevékenység újra gondolásában.

Módszertan: Előzetes felkérésünk alapján 32 fő, nyolc szegmentációban és egyenlő reprezentációban töltötte ki a kutatáshoz használt – a több, abban érintett szereplő képviselőjének összefogásával elkészített –, összesen 19 (amelyből 15 feleletválasztós és négy kifejtős) kérdést tartalmazó „Újra gondolt biztonság” online szakértői kérdőívet. Annak kitöltésére a Nemzeti Közszolgálati Egyetem által biztosított NKE Survey oldalának (<https://survey.uni-nke.hu/>) használatával 2021. december hónapban került sor. Valamennyi kitöltés önkéntes és (az adott reprezentáción belüli válaszadók személye) anonim volt.

1 Az Innovációs és Technológiai Minisztérium Kooperatív Doktori Program Doktori Hallgatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Megállapítások: Jelen anyagban, egy a Rendészettudományi Doktori Iskolában folyó tudományos kutatás szakmai megalapozását célzó kérdőíves kutatás előzményeit, célját, a választott téma újszerűségét, a disszemináció társadalmi, gazdasági és tudományos jelentőségét, a szakmai kérdőív elemzése során tett megállapításokat mutatjuk be.

Érték: Az ifjú rendészettudomány művelőinek arra kell törekedniük, hogy a felmerülő problémákat minél több szinten és perspektívából, a kellő tudományos alapossággal vizsgálják. A módszertani megközelítést olyan érdeklődő attitűdre kell alapozni, amely intézményi és egyéni szinten egyaránt meg kívánja érteni a rendészet valóságának kereteit adó társadalmi jelenségeket. Kutatásunk ehhez nyújt segítséget.

Kulcsszavak: PhD-kutatás, szakmai kérdőív, biztonság megteremtése, magánbiztonság

Abstract

Aim: It is an exciting and ground-breaking professional mission to examine the state and non-state actors involved in the creation and maintenance of security, to develop a realistic picture of the current situation and to analyse the future possibilities. On the basis of the information available to us, no such empirical research has been carried out to date, and we would like to fill this gap – at least in part – with the modest means at our disposal. With our questionnaire survey, we aim to prove or refute the validity and professional necessity of a similar PhD study, and to draw up a problem map that can help decision-makers, legislators and those involved in security to renew the security profession and rethink its activities.

Methodology: On the basis of our preliminary request, 32 people, in 8 segmentations and equal representation, completed the online expert questionnaire „Security Reconsidered”, which was used for the research, containing 19 questions (15 multiple-choice and 4 multiple-choice), prepared in cooperation with representatives of several stakeholders. It was completed in December 2021, using the NKE Survey site (<https://survey.uni-nke.hu/>) provided by the National University of Public Service. All completions were voluntary and anonymous (the respondents within the given representation).

Findings: In this paper, we present the background, the aim, the novelty of the chosen topic, the social, economic and scientific importance of the dissemination, the findings of the analysis of the questionnaire and the questionnaire.

Value: Young law enforcement academics should strive to explore the issues at stake from as many levels and perspectives as possible, with the necessary

scientific rigour. The methodological approach should be based on an inquisitive attitude that seeks to understand the social phenomena that frame the reality of policing, at both institutional and individual levels. Our research will help to achieve this.

Keywords: PhD research, professional questionnaire, creating security, private security

A kutatás²

Az ifjú rendészettudomány művelőinek arra kell törekedniük, hogy a felmerülő problémákat minél több szinten és perspektívából, kellő tudományos alappal vizsgálják. A módszertani megközelítést olyan érdeklődő attitűdre kell alapozni, amely intézményi és egyéni szinten egyaránt meg kívánja érteni a rendészet valóságának kereteit adó társadalmi jelenségeket. Ezen valóság megismeréséhez pedig az adott szituációban egymásba fonódó és egymást átfedő viszonyok komplex rendszerét kell megvizsgálunk.

Kuhn „*Structures of Scientific Revolutions*” című értekezésében a szokásos értelemben vett tudomány pályájának leírásánál azt állítja, hogy nincs megalapozott tudományos kutatómunka jól meghatározott módszertani elvek nélkül. Sőt, azt is kijelenti, hogy a paradigmák a tudós segítségével vannak a kutató- és feltáró munka „sugárútjainak” kijelölésében, a problémák definiálásában, az analitikai módszer kiválasztásában és a kutató érdeklődését kiváltó terület pontos meghatározásában (URL1). Ugyanakkor – Kuhn-nal részben egyetértve – külön érdekességként jegyezzük meg, hogy a kérdőív alapját képező, a Rendészettudományi Doktori Iskolában végzett PhD-kutatás nem titkolt célja éppen a meglévő paradigmák (értsd: az állami rendészeti szervek biztonság megteremtésében és fenntartásában gyakorolt szerepének egyeduralma) esetleges lebontása társadalmi igényének vizsgálata.

Jelen anyagban az említett tudományos kutatás szakmai megalapozását célzó kérdőíves kutatás előzményeit, célját, a választott téma újszerűségét, a disszemináció társadalmi, gazdasági és tudományos jelentőségét, a szakmai kérdőív elemzése során tett megállapításokat mutatjuk be.

2 Ezúton köszönjük meg Balázs Norbert, Fekete Csaba, Héra Gábor, Pillok Péter, Varga Zsolt Iván szakértőknek a kérdőív elkészítéséhez nyújtott önzetlen segítségét.

A kérdőív elkészítésének relevanciája

Salgó László, volt országos rendőrfőkapitány szerint hazánk rendszerváltozását követően „*A nagy szabadság [...] hirtelen szakadt rá a magyar rendőrségre. Úgy járt a szervezet, mint az a madár, amely élete nagy részét kalitkában töltötte, s amint természetvédő új gazdája a kalitkát kinyitotta, megdöbben: más énekelni egy relatív jólétben (étel, ital adott) a szabadságról és más szembenézni az élet kihívásaival (pl. egy jókora fekete macskával)...*” (Salgó, 1994). A megváltozott élethelyzet tükrében a közbiztonság megteremtésének állami szereplőit vizsgálva, Finszter Gézával egyetértve, megállapíthatjuk, hogy „*a közbiztonság és közbátorság, vagyon- és életbiztonság hivatalos garantálása*” (Szabó, 1980) kérdéskör bizonytalan tartalma még napjainkban is kiélezett vitákat eredményezhet (Finszter, 2009).

A probléma nehezen megragadható tartalma fogalmazódik meg az Alkotmánybíróság 13/2001. (V. 14.) határozatában is, amely szerint „*A közbiztonság mi-benléte, viszonya a közrendhez, a belső rendhez, illetve utóbbiak fogalmi meghatározása tudományos viták tárgya. Az Alkotmánybíróságnak nem feladata ezekben állást foglalni. A jogrendszer e szempontból releváns elemeinek áttekintése is azt mutatja azonban, hogy a közbiztonság többértelmű kategória, a kifejezés mögött tartalmilag többféle érdek és érték, illetve több, alapvetően eltérő jellegű feladat húzódik. [...] A közbiztonság kétségtelenül alkotmányos értéktartalommal bír. A fogalom, a jelenség és a cél struktúrája azonban olyan bonyolult és szerteágazó, hogy az értelmezésben nagyfokú bizonytalanságra, illetve önkényességre vezethet.*”

A szocialista jellegű államformát maga mögött hagyó Magyar Kormány 1990 tavaszán azzal a kéréssel fordult a svájci illetékességű TC Team Consult multinacionális céghez, hogy támogassa a magyar rendőrség átszervezését és demokratizálását (Gottlieb, Kröszel & Prestel, 1998). A méltatlanul elfeledett és csak részlemeiben megvalósult – az akkori kormányzat és rendőrség által is elfogadott – program kimondta, a rendőrségi szervezetek rá vannak kényszerülve, hogy folyamatosan továbbfejlődjenek. Egy jövőbeni sikeres rendőrségi szervezetnek versenykövetelményeket kell felállítania, és a teljesítményt nyújtók (felkínálók) teljesítményét konkurenciába kell helyezni a versenytársakéval. A végrehajtói teljesítményt oda kell pontosítani, ahol a társadalmi elvárásoknak megfelelően a legtöbb siker tervezhető, ugyanakkor a költséges őrző és kísérő tevékenységeket civil cégekre kell átruházni (gondolva itt például az értékszállítmányok kísérésére, repülőtereken csomagok, szállítmányok ellenőrzésére). A polgárokat önálló cselekvésre kell felhatalmazni és felbátorítani, hogy ne csak a közigazgatás intézkedéseire várjanak (ezzel együtt pedig az ellenőrzés is

a bürokráciáról egyre erősebben a polgárokra hárul). A végrehajtók a jelenlegi reagáló helyzetből törekedjenek a proaktív problémát megoldó szerepbe jutni, célként megfogalmazva a társadalmi intézményekkel, a lakossággal közösen, a biztonság mint termék megteremtését (Gottlieb, Krözsel & Prestel, 1998).

Globalizált világunk posztmodern társadalmában a személyek mozgása, az áruk határokon átlépő szállítása, az újonnan felmerülő kockázatok tükrében az emberek biztonság iránti vágya is exponenciálisan növekszik, míg a közfinanszírozású biztonsági rendszer már közel sem képes valamennyi biztonsággal kapcsolatos kihívásra kielégítő válasszal szolgálni. A hálózatosodás, a közösségi kapcsolatok és az integráció erősödésével hozott változások eredményeként a hagyományos közbiztonsági tevékenységek egy részét mostanára már magáncégek látják el, ami megköveteli a két (értsd: az állami és nem állami) szektor közötti párbeszéd intézményesítését a vásárlók, a megrendelők, a hatóságok, a közpolitikát alakítók között, nemzeti és európai szinten egyaránt (Jaszenszky, Regényi & Lippai, 2022).

George és Button professzorok – a magánbiztonság esszenciális szerepére vonatkozó – kutatása szerint, a magánbiztonsági szektor szereplői a 21. században globálisan meghatározóvá léptek elő a közrend, közbiztonság fenntartásában, a bűnmegelőzésben, a veszteségmegelőzésben, valamint az állami stabilitást biztosító gazdasági szereplők és az állampolgárok személyének és vagyonának védelmében (George & Button, 2000). A brit szerzőpáros a magánbiztonsági szektort egy jéghegyhez hasonlította, amely nagyon változatos és sokféle irányba fejlődik, ezért nehéz besorolni a különféle elméleti és jogi definíciókba. A jéghegy vízfelszín feletti, látható részei a testőrség, a magánnyomozás, a közrendfenntartás, a biztonsági ellenőrzés hatósági intézkedésre (míg a biztonságvédelem látványos tevékenysége egyre inkább összekapcsolódik a biztonságtechnológiával). Ezzel szemben – a hasonlat szerint – a vízfelszín alattiak a biztonsági szakértők, a biztonságtechnológiai szakemberek, a biztonsági képzés oktatói, továbbá a magánkatonai haderő is ide tartozik, tehát a felszín alatti rész ez által sokkal nagyobb, mint a jéghegy látható csúcsa (Lippai, 2020). A jéghegy látható és láthatatlan részeinek, a közhatalmi jogosítvánnyal nem rendelkező rendészeti jellegű, civil szférában található szervek (Balla, 2017) eddig csak részben megalósult elemzése kiemelt kutatási területként jelentkezik a rendészettudományi kutatásokban, tekintettel azok közbiztonságra gyakorolt erőteljes hatására.

Ennek alapján kiemelkedően izgalmas és úttörő jellegű szakmai küldetés a biztonság megteremtésének és fenntartásának állami és nem állami szereplői vizsgálata, a jelen helyzetet értékelő és a jövőbeni lehetőségeket elemző valós helyzetkép kialakítása. A rendelkezésünkre álló információk alapján eddig ilyen

jellegű empirikus kutatás nem készült, amely hiátust szeretnénk a rendelkezésünkre álló szerény eszközökkel – legalább részben – pótolni. Kérdőíves kutatásunkkal egyrészt a már említett PhD-kutatás további megalapozottságának és szakmai szükségességének bizonyítására vagy éppen a megcáfolására, másrészt pedig egy olyan problématerkép felvázolására törekszünk, amely segíthet a döntéshozók, a jogalkotók, továbbá a biztonság megteremtésében szerepet vállalók számára a biztonsági szakma megújításában, a tevékenység újragondolásában.

A lekérdezés módszere, releváns körülmények

A mintavétel

Valamennyi adatgyűjtési módszer, így a kérdőíves kutatás és minden más elemzés alapkritériuma, hogy a mérni kívánt alapsokaság jellemzése reprezentatív mintavétel alapján történjen. Kutatásmódszertani szempontból mintának nevezük az alapsokaságból kiválasztott, a vizsgálatba bevont, a mérni, megkérdezni kívánt egyedeket. A mintavétel kulcsfontosságú, hiszen a minta csak akkor lesz reprezentatív, vagyis akkor fedí le a sokaság minden jellemzőjét, ha főbb tulajdonságai megegyeznek az alapsokaságéval (Hornycsek, 2014).

A kutatás során nem valószínűségi, azaz nem véletlen mintavételt alkalmaztunk, ugyanis a valószínűség törvényei szerint ekkor a minta mutatói ugyanolyanok lettek volna, mint az alapsokaságé. A nem valószínűségi mintavételen belül a szakértői kiválasztás és hólabda-mintavétel almódszereket hívtuk segítségül, ugyanakkor az esetleges mintavételi hibák elkerülése okán elvégeztük az úgynevezett „total survey error” vizsgálatot (Marton, 1961).

A fentiek alapján a kutatáshoz használt – a több, abban érintett szereplő képviselőjének összefogásával elkészített – összesen 19 (amelyből 15 feleletválasztós és négy kifejtős) kérdést tartalmazó „*Újragondolt biztonság*” online szakértői kérdőív kitöltésére a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (továbbiakban: NKE) által biztosított és díjmentesen rendelkezésünkre álló NKE Survey oldalának használatával 2021. december hónapban került sor. Valamennyi kitöltés önkéntes és (az adott reprezentáción belüli válaszadók személye) anonim volt. Azt kizárólag tudományos kutatásunkhoz használtuk fel, és eredményeit – azok feldolgozását követően – kitöltőink rendelkezésére bocsátottuk.

A kutatás során egyforma reprezentációban – 32 fő előzetes felkérése alapján – 32 fő töltötte ki az alábbi nyolc szegmentációban (4–4 fő):

- állami rendészeti szerv vezetői beosztásában;
- magánbiztonsági szektor vezetői beosztásában;
- belügyi rendészeti oktatási (nem az NKE állományába tartozó) vezetői beosztásában;
- NKE tudományos munkakörében;
- sportrendezvények szervezésével kapcsolatos szövetségi, klubcsapat vezetői beosztásában;
- fegyveres biztonsági őrségi szervezet vezetői beosztásában;
- polgárőrség vezetői beosztásában;
- önkormányzati rendészeti szerv vezetői beosztásában.

Szakértőink felkérésére az általuk jelenleg – esetenként tekintettel a korábbiakban – képviselt szakterületük, egyéni szakmai tudásuk és személyes tapasztalataik relevanciája alapján került sor. A képviselt szakterületek meghatározásának lényegi eleme volt, hogy abban egyenlő arányban legyenek reprezentálva a biztonság megteremtésében és fenntartásában meghatározó szerepet betöltő állami (Belügyminisztérium, Országos Rendőr-főkapitányság, Budapesti Rendőr-főkapitányság, Készenléti Rendőrség, NKE, Magyar Labdarúgó Szövetség Biztonsági Igazgatóság, belügyi oktatás) szereplők. Továbbá a szintén meghatározó szerepet vállaló, nem állami szereplői (piacvezetővezető magánbiztonsági szolgáltatók, önkormányzati rendészeti, fegyveres biztonsági őr szervezetek és a polgárőrség) egyaránt. A kitöltés során az állami és nem állami rendészeti szereplők által képviselt nyolc szakterület 4–4 magas beosztású képviselője ugyanazt a kérdéssort, egyforma sorrendben és megegyező kitöltési feltételek mellett, a jelölt online felület használatával, anonim módon, szabad akaratából töltötte ki. A szakterületenként egyenlő létszám és egyforma végrehajtási feltételek jelentettek garanciát arra, hogy egyetlen szakterület sem kerülhetett túlsúlyba, így valamennyi válasz feldolgozása egymással egyenlő arányban valósulhatott meg. Ugyanakkor a kitöltés elején megfogalmazott tájékoztatás alapján a kérdőív kitöltését bármikor befejezhatték, annak bármely kérdését, annak megválaszolása nélkül továbbléptethették, az általuk jelölt válaszokat, azok véglegesítése során, még a leadásuk előtt ismételtel megtekinthették.

Ezúton is köszönettel tartozunk a kérdőív kitöltésére felkért valamennyi vezető beosztású szakértő személynek, akik közül mindannyian azonnal vállalva a kitöltését, annak – szakmai véleményük megfogalmazásával – maradéktalanul, az általunk megjelölt határidőre eleget is tettek. Jelentősen hozzájárulva ezzel a kutatott terület, illetőleg a biztonság megteremtésének és fenntartásának szereplői által képviselt szakmai vélemények megismeréséhez, amely alapként szolgálhat a jövőbeni változási irányok megfogalmazásához.

Hipotézisek

„Ahogyan a közbiztonság nem az egyes polgár magánügye, ugyanúgy nem lehet mindenható és mindentudó állam produkciója sem. A fenyegetések hatásos elhárításához kollektív munkára van szükség, a közbiztonság kooperáció eredménye. A kollektív önvédelem képes megsokszorozni az egyes ember védelmi lehetőségeit...” (Finszter, 2009). Finszter Géza gondolatai adták a szakmai kérdőív megfogalmazásának alapját, a magánbiztonsági terület sajátos küldetésének, jogállásának, különleges szereplőinek számos specialitással rendelkező tevékenysége kutatási elgondolását.

A nagyszámú hazai és külföldi szakirodalom elemzésére és értékelésére alapozott szakmai kérdőív tudományos alapossággal vizsgálja a magánbiztonsági szektor szereplőinek küldetését, szerepét, illetőleg azt, hogy miként működnek ezen vállalkozások a jelenlegi jogi szabályozási környezetben (Christián & Rottler, 2021).

A kutatás két alapkérdése

- 1) A biztonság megteremtésében és fenntartásában részt vevő állami és nem állami szereplők tevékenysége, az egyes tevékenységi körök, rendészeti feladatok végrehajtási mechanizmusa megérett annak újragondolására?
- 2) A magánbiztonsági szektor állami rendészeti szerveket kiegészítő, új és korszerű tevékenysége a közrend, a közbiztonság fenntartását biztosító új rendészeti alappillér?

A kutatás hipotézisei

- 1) A közrend, a közbiztonság megteremtése és fenntartása, már nem kizárólagosan az állami rendészeti szervek feladata.
- 2) A magánbiztonsági szektor szereplői egyre növekvő mértékben kerülhetnek bevonásra az egyes rendészeti feladatok ellátásába, ami hozzájárulhat a nemzetgazdasági szempontból is költséghatékonyabb rendőri működéshez.
- 3) A biztonság megteremtésére irányuló tevékenység racionalizálásával számos állami rendészeti feladat részben vagy egészben átadásra kerülhet a magánbiztonsági szektor számára.
- 4) A tevékenységek átadása megfelelő garanciális szabályok, állami kontroll-funkciók megalkotásával történhet meg.
- 5) Az egyes állami rendészeti feladatok átcsoportosításához a közös tevékenység során gyakorolt jogok és kötelezettségek pontos elhatárolása, a meglévő jogi szabályozás újragondolása szükséges.

- 6) A magánbiztonsági szektor állami rendészeti feladatokba történő bevonásának egyik alapfeltétele a gyakorlatorientált specialista magánbiztonsági szakemberképzés hatékony végrehajtása.

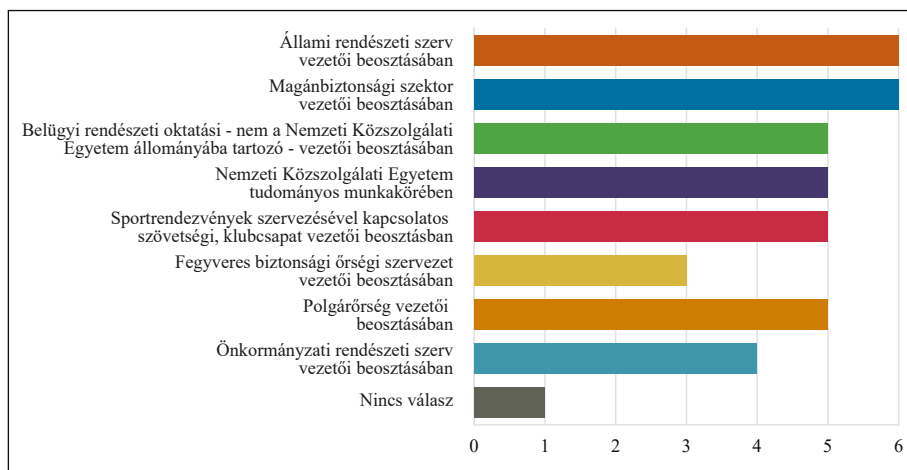
Napjaink egyik jellemző sajátosságaként említhető, hogy a rendészettudományi kutatások fókuszában a biztonság megteremtésének főszereplői, a rendvédelmi szervek és a rendőrség állnak. Ugyanakkor azt is kimondhatjuk, hogy a rendészet palettáján egyre növekvő súllyal vannak jelen a magánbiztonsági szektor rendészeti szereplői is, akik megkerülhetlenné váltak közös biztonságunk megteremtésében (Christián, 2022).

A rendészettudomány további két meghatározó honi kutatójának álláspontja szerint a rendészettudomány elméletének fejlődése csak olyan alap kutatások útján biztosítható, amelyek célzottan tárják fel a rendészet és a közigazgatás egyedi vonásokkal rendelkező kapcsolatrendszerét. A tudomány eszközeivel vizsgálják a magánbiztonság helyét a közbiztonság rendszerében, a civil szféra rendészetbe való bevonásának lehetőségét (Kerezi & Papp, 2015). Ennek alapján megállapíthatjuk, hogy az említett szakemberek a rendészettudomány fejlődése szempontjából is elsődleges prioritásként gondolnak az általunk vizsgált területekre. A kutatás meghatározó jelentőségét támaszthatja alá az is, ha elfogadjuk, hogy a rendészeti erőforrások, kapacitások hiátusát pótolni kell; abban az esetben tiszta képet kaphatunk a vizsgált szereplők helyzetéről, és arról, miként kaphatnak komolyabb felhatalmazást a biztonság megteremtésére (Christián, 2022).

A kérdésekre kapott válaszok elemzése

A kérdőív bevezető kérdése a kitöltés alanyai által betöltött szakértői munkakörökre irányult, amelynek kapcsán bizonyítást nyert az egyes szakterületek közötti határvonalak elmosódása, az egyes munkakörök közötti egyértelmű elhatárolás nehézsége, ugyanis a 32 kitöltő, 40 munkakört jelölt meg az alábbi bontásban.

1. számú ábra: Szakértői kérdőív kitöltői által betöltött munkaköri táblázat

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A fenti eredmény azonban korántsem volt meglepő, ugyanis a megkérdezettek túlnyomó része korábbi felső rendőri vezető (egykori és jelenlegi országos, megyei rendőrfőkapitány vagy azok helyettesei, illetőleg jelenleg is több felső vezetői munkakört párhuzamosan betöltő személyek), továbbá az NKE tudományos munkakörében feladatot ellátók, akik sok esetben a Belügyminisztériumban és a rendőri szerveknél is tevékenykednek. Ennek alapján már a kiértékelés megkezdésekor jó eséllyel prognosztizálhatóvá vált a kutatás megalapozottságának szakmai igénye. Ugyanakkor – különösen a 100%-os kitöltési hajlandóságra és a felkért személyek által a kitöltéskor betöltött munkakörökre tekintettel – egyértelműen megállapítható volt, hogy a kérdőívben az állami és nem állami szektor szereplői egyenlő arányban képviseltek, súlypontilag pedig egyik terület sem kerül alul- vagy felülreprezentálásra.

A kérdőív első kérdése, meglehetősen direkt felvetéssel indul, amely szerint „A közrend, a közbiztonság megteremtése és fenntartása az állami rendészeti szervek, a rendőrség kizárólagos feladata”. Válaszadóink 77,78%-a ezzel egyet nem értve releváns többségbe került az állítást 22,22%-ban elfogadókkal szemben. A kutatás egyik alaphipotézise, gondolva itt arra, hogy a közrend, a közbiztonság megteremtése és fenntartása, már nem kizárólagosan az állami rendészeti szervek feladata, ennek alapján megerősítésre került. Erre mutat rá Finszter Géza is, aki szerint a „jó közbiztonság a társadalom közös teljesítménye, amelyben a rendőrség csak az egyik, habár nagyon fontos partner” (Finszter, 2010). Azonban nem szabad megfeledkezni az állami rendészeti szervek

kizárólagossága mellett érvelő – jelen esetben elenyészőnek tűnő, de a betöltött felső vezető munkaköreikre tekintettel adott esetben döntő fontosságú – jelenlétről sem.

Az állami rendészeti monopólium megtörését bizonyító kérdést követően a lehetséges új rendészeti alappillér beazonosítása következett „*A közrend, közbiztonság megteremtésében fontos szerepe van a magánbiztonsági szektornak*” és „*A magánbiztonsági szektor működése a rendészeti szervek tevékenységének jelentős mértékű tehermentesítését eredményezi*” feltevésekkel. A válaszok szintén egyértelmű és meggyőző többséggel a magánbiztonsági szerepvállalás növekvő expanzióját mutatták 83,34%-os egyetértéssel, az állami rendészet tehermentesítését elismerő 80,55%-os támogatottsággal. Ugyanakkor ez esetben is szignifikánsan jelen volt az állami és nem állami szektor közötti együttműködés 20% körüli elutasítása. Ez egy rendkívül aktuális kérdés, amelynek kapcsán különösen fontos, hogy a magánbiztonsági szektor gyakorlati működése és annak színvonala képes legyen az aktuális piaci igényeket kielégíteni, mivel ezek alapvető kulcselemei ezen újonnan létrejött szolgáltatási iparág megfelelő társadalmi elismertségének hazánkban (Christián, 2022).

Ugyanitt kívánjuk megemlíteni a „*Magánbiztonsági helyzetértékelés 2019–2020*” kutatás szakmai eredményeit, amelyek a magánbiztonsági szektorra vonatkozó legmeghatározóbb problémákkal és kérdésekkel foglalkozik. A magánbiztonság állami rendészetet tehermentesítő erejét vizsgálva kijelenthetjük, hogy csak abban az esetben tudja hatékonyan ellátni ezt a funkciót, „*ha az állomány képzése megfelelő színvonalú, a jogszabályi környezet kedvező, hézagmentes és naprakész, továbbá fokozódik a kölcsönös bizalom és szorosabbá válik az együttműködés a magán- és állami rendészeti szektor között. Számos hatóság, hivatal tehermentesítésére kerülhetne sor jól képzett vagyónvédelmi szakemberek, cégek bevonásával. A szakmát azonban, talán előzőekből következően is ellepték a hozzá nem értők*” (Christián & Lippai, 2021).

A fentiek alapján bizonyítást nyert, hogy a magánbiztonsági szektor szereplői egyre növekvő mértékben kerülhetnek bevonásra az egyes rendészeti feladatok ellátásába, azzal a megkötéssel, hogy a növekvő részvételt még meglévő szakmai bizonytalanság és részleges elutasítás kíséri. A továbbiakban a biztonság mint termék előállításával kapcsolatos anyagi jellegű körülmények, a nemzetgazdasági szempontból is költséghatékonyabb működési lehetőségek vizsgálatára került sor „*A magánbiztonsági szektor tevékenységének növekvő állami rendészeti igénybevétele hozzájárulhat a nemzetgazdasági szempontból is költséghatékonyabb rendőri működéshez*” feltevés elemzésével. A válaszból kiolvashatóan egy különösen érdekes tendencia jelent meg, a magán-szektor szerepvállalását elutasítók százalékos arányának csökkenése, ugyanis

az 13,89%-ra mérséklődve, a költséghatékonyabb rendőri működést támogató 86,11%-os egyetértést mutatta. Ennek egyik lehetséges magyarázata a rendészeti szervezetet érintő létszámhiány, túlterheltség és fiskális problémák jelenléte, illetőleg a problémakörrel való intenzívebb foglalkozás, a közös gondolkodás beindulása indokolhatja. Azon tény igazolása, hogy a kutatás irányvonalai valamennyi állami és nem állami szereplő számára kiemelt jelentőséggel bírnak.

Ebből adódóan, szinte értelemszerűen következett *„Az állami rendészeti szervek további tehermentesítése, költséghatékonyabb működése érdekében indokolt a magánbiztonsági szektor további igénybevételi lehetőségeinek vizsgálata”* állítás elemzése. Azon kedvező körülmény folytatólágosságával, hogy a költséghatékony működés vizsgálatát már mindössze 11,11% utasította el, míg 88,89% támogatta. A jelölt tényezők vizsgálata azonban korántsem újszerű, hiszen ahogyan már említettük az Európai Unió néhány évvel ezelőtt a tagállamok magánbiztonsági piacát vizsgálva tanulmánykötetet (Finszter, 2009) adott ki, amelyben a magánbiztonság térnyerésének lehetséges okai közül a köz- és a magánterületek közötti határok elmosódását, a rendőrség túlterheltségét és a korlátozott költségvetési kiadásokat jelölte meg vezető okokként. A tanulmánykötet arra következtetésre jut, hogy a közbiztonság fenntartásának teljes körű állami monopóliumban tartása finanszírozhatatlan (Lippai, 2021). Ezen megállapítások tükrében teljes mértékben bizonyosságot nyert azon hipotézis, amely szerint a magánbiztonsági szektor szereplői egyre növekvő mértékben kerülhetnek bevonásra az egyes rendészeti feladatok ellátásába, ami hozzájárulhat a nemzetgazdasági szempontból is költséghatékonyabb rendőri működéshez.

„Amennyiben a magánbiztonsági szektor tevékenysége tehermentesíteni képes az állami rendészeti szervezetet, akkor az állam eltekinthet bizonyos tevékenységek kizárólagos gyakorlásától” feltevés viszont ismételt óvatosságra intette válaszadóinkat és a 69,54%-os egyetértésen túl, 30,55%-ra nőtt az egyet nem értők tábora. Kimondhatjuk, hogy az állam rendészeti szervei által szavatolt, hatósági szolgáltatás keretében nyújtott biztonság mellett létezik a magánbiztonsági piac szereplői által áruként kínált biztonság mint termék. A magánbiztonság céltudatos tevékenység eredménye, ahol a biztonság létrehozása – megővése, fenntartása – maga is szolgáltatás (Finszter, 2012).

A magánbiztonság egy olyan, ellenszolgáltatás keretében, piaci alapon működő, engedéllyel bíró vállalkozás – vagy természetes személy – által nyújtott szolgáltatás, amely a megbízó személyes biztonságát, tulajdonát védelmezi, elősegíti a jogainak teljesebb körű gyakorlását (Christián, 2018a).

Kempa szerint a biztonság mint alapvető szükséglet áruvá válásának folyamata számos etikai és jogi kérdést is felvet, gondolva itt elsősorban a magánbiztonsági cégek profitorientált, piaci alapú, az államgépezeten kívüli tevékenységére,

melyben a közjó és a közérdek másodlagos (Kempa, Carrier, Wood & Shearing, 1999). Az úgynevezett „demokratikus dilemma” jelenségét vizsgálva megállapítható, hogy az állami rendészeti szervekkel szemben megkövetelt legitimitáció, szigorú jogi szabályozás, a jogi és politikai felelősség kérdése dominánsabban érvényesül, mint a magánbiztonsági szolgáltatók esetében. Amennyiben pedig a tevékenység végzésével kapcsolatos szabályozás nem kellően részletes és pontos, akkor fennáll a magánbiztonsági szektor államtól és a társadalom tagjaitól való eltávolodásának veszélye (Loader, 1999), melynek alapján fokozottan vetődik fel a szektor szabályozási és működési feltételeinek meghatározásával kapcsolatos állami, jogalkotói kötelezettség és felelősség. Ennek alapján – a magánbiztonsági szektor növekvő szerepvállalását támogató véleményeken túl – teljes mértékben érthető az azzal egyet nem értők táborának erősödése is, hiszen egyelőre még nem került maradéktalanul tisztázásra, mely tevékenységek átcsoportosítására, milyen körülmények között kerülhet sor.

„A biztonság megteremtésére irányuló tevékenység racionalizálásával és megfelelő garanciális szabályok megalkotásával számos állami rendészeti feladat részben vagy egészben átadásra kerülhet a magánbiztonsági szektor számára” kutatói feltevés – egyben hipotézis – az előzőekben nyitva maradt kérdésekre kereste és adta meg a válaszokat. A keresett kulcsszavak pedig a „tevékenység racionalizálása” és „a megfelelő garanciális szabályok megalkotása”. A polgárok önálló cselekvésre, kezdeményezésre felhatalmazása – hogy ne csak a közigazgatás intézkedésére várjanak –, a végrehajtók reagáló szerepéből a proaktív problémát megoldó szerephez jutását célozza, a lakossággal és más társadalmi intézményekkel együtt a biztonság mint termék már oly sokszor említett megteremtését (Gottlieb, Kröszel & Prestel, 1998). Azonban a polgár kezébe adott önálló cselekvésre, kezdeményezésre történő felhatalmazás nem csak lehetőséget, de felelősséget is rejt magában, amely életre hívta az egyén biztonsági tudatosságának fejlesztésére vonatkozó igényt is, azon belül is a magánbiztonsági szektor elsődleges szerepét, az állami szféra tehermentesítését, a hatékony bűnmegelőzés fontosságának felismerését. Ennek alapján kimondhatjuk, hogy – a közrend, a közbiztonság az állampolgárok biztonságérzetének alakulása szempontjából – a magánbiztonsági szektor számára megnyíló komoly piaci lehetőség azzal arányos – az abban résztvevő valamennyi szereplő számára –, komoly felelősséggel párosul (Christián, 2014). Ez a biztonságtudatos kollektív felelősségi elv mutatkozik meg a válaszadók 83,34%-os egyet, illetőleg 16,67%-os egyet nem értésében. Ezáltal hipotézisünk bizonyítást nyert, a biztonság megteremtésére irányuló tevékenység racionalizálásával számos állami rendészeti feladat részben vagy egészben átadásra kerülhet a magánbiztonsági szektor számára.

Mindezekkel együtt azonban továbbra is nyitott marad annak kérdése, hogy mely tevékenységek kerülhetnek a két szektor közötti átcsoportosításra, és az a tevékenységek milyen szintű racionalizálását jelentheti. Ennek okán arra kérjük fel a válaszadókat, hogy saját szavaikkal fogalmazzák meg *„milyen állami rendészeti feladatok kerülhetnek részben vagy egészben átadásra az egyes nem állami szereplők számára.”* A 36 potenciális válaszadóból 24-en éltek a szöveges kifejtés lehetőségével, ami 66,67%-os – a kitöltés és az értékelés szempontjából kiemelkedő és releváns – részvételt jelent. Jelen dolgozat tartalmi keretei nem teszik lehetővé, hogy valamennyi választ egyenként ismertessük, így az azokban meglévő releváns egyezőségeket és különbségeket mutatjuk be.

Ebben az esetben is megállapítható a különböző munkakörök, rendészeti szereplők egymástól eltérő, ugyanakkor a biztonság mint közös küldetésünk iránti elkötelezettségről árulkodó véleménye. Értve ez alatt a megfelelő szakmai és törvényességi garanciális elemek (például a hatósági ellenőrzési rendszer kialakítását, vezetők nemzetbiztonsági ellenőrzését, szakmai teljesítési minőségi kritériumok pontos meghatározását), a megfelelő szintű állami felügyelet létrehozásának igényét. Kitöltői vélemény alapján *„egészben átadásra nem alkalmas egy állami rendészeti feladat sem. Bármely feladat vagy képesség részleges átvételével véleményem szerint velejárója kell, hogy legyen az állami felügyelet fenntartása”*. További válaszadói vélemény alapján viszont *„több olyan hatósági jogkör alkalmazása nélkül elvégezhető feladat is van, amely nem igényel rendőri végzettséget, ebből az okból kifolyólag kiszervezhető. Valószínűleg a költséghatékonyság nem minden esetben valósulna meg, de a rendőrség létszámhiánya miatt, ezt csak másodlagosan kell vizsgálnunk, hiszen a közrend, közbiztonság nem egy olyan társadalmi termék, amit elsősorban gazdasági szempontok alapján kell vizsgálni.”* Ugyanakkor az általános személy és vagyoni védelmi tevékenységeken (értsd: objektumvédelem) túl több válaszadónál is felmerül a magánbiztonsági szolgáltatók hatáskörének bővítési igénye. Gondolva itt a rendezvények, kiemelt jelentőséggel (11 válaszadónál!) a sportrendezvények biztosítására, (három-három esetben) egyes személyvédelmi tevékenységek ellátására és az iskolaőri feladatok átvételére, míg két esetben a határőrizeti és egy esetben a vasútbiztonsági feladatok ellátására. További érdekes képet mutat az egyes hatósági részfeladatok végrehajtásában történő közreműködés lehetősége (kísérések, közölt személyek felkutatása, sebességmérő készülékek helyszíni üzemeltetése, házi őrizetesek ellenőrzése, bűnmegelőzési feladatok, közterületi kamerarendszer üzemeltetése), illetőleg a magánnyomozók mozgástere bővítési lehetőségének vizsgálata.

Ahogy már említettük, a szakmai kérdőív összeállítására több, abban érintett szereplő képviselőjének összefogásával került sor, így a következő kérdéssor is

többkörös, előzetes szakmai véleményezést követően került elkészítésre. Ebben a kérdésben azt vizsgáltuk, hogy „*mely állami rendészeti tevékenységek átcsoportosítására kerülhet sor részben vagy egészben a magánbiztonsági szektor szereplői részére*”. Kérésünknek megfelelően soronként jelölték meg, mely tevékenységet, milyen módon tartanak megvalósíthatónak. A különlegesen érdekes tartalmú válaszok nagy mértékben csengtek egybe az előző kérdésre adott válaszokkal, ugyanis az alábbi magánbiztonsági tevékenységek szabályszerű gyakorlását sok esetben csak közvetett, illetőleg szigorú rendőrségi, állami felügyelet mellett gondolják megfelelőnek:

- nyílt rendőrségi, honvédségi stb. objektumok őrzése, védelme;
- közterületi térfigyelő rendszerek felügyelete;
- figyelőszolgálat (például árvízi terület, határszakasz, nagy kiterjedésű területek technikai felügyelete);
- hívásfogadó központok üzemeltetése;
- határvédelmi tevékenységben közreműködés;
- őrzött szállás/tranzit-zóna őrzésében közreműködés;
- személyvédelemhez kapcsolódó statikus feladatokban közreműködés (például szálláshely, útvonal, programhely biztosítás stb.);
- repülőtéri utasbiztonsági ellenőrzés;
- kutatásban történő közreműködés;
- gyűlekezési törvény hatálya alá tartozó rendezvények biztosítása.

A válaszadók egyértelműen elutasították a szabálysértések vizsgálata, a hatóság elé történő előállítás és elővezetés, a közös közterületi járőrszolgálat és a helyszíni szemlék végrehajtása (például anyagi káros helyszínek) tevékenységek átcsoportosítását.

Önálló magánszektori tevékenységként ismerik el a riasztó- és jelzőrendszerek felügyeletét, a biztonságtechnikai és kamerarendszerek telepítését, üzemeltetését (például csapatszolgálat során). A nagy tömegeket vonzó fesztiválok, kulturális rendezvények teljes körű belső biztosítását, a sportrendezvények teljes körű belső biztosítását, a szurkolói csoportokkal való kapcsolattartást és a sporttéri tevékenység végrehajtását tartják jelenleg lehetségesnek. Az átcsoportosítás vizsgálatához – amennyiben a felsorolásból valamely potenciális tevékenység kimaradt volna – kértük, „*sorolja fel, a felsoroltakon túl van-e olyan további állami rendészeti tevékenység, amely részben vagy egészben átcsoportosítható lehetne a magánbiztonsági szektor részére*”. Erre a kérdésre azonban – 30%-os válaszadási hajlandóság mellett – további érdemleges válasz nem született.

A kutatás során egyértelművé vált, hogy „*a tevékenységek átadása feletti erős állami kontroll és a garanciális szabályok megalkotásához szükséges újra*

gondolni a hatósági jogkör gyakorlásának kérdéskörét”, így a soron következő kérdés is erre irányult. Az eddigiek tükrében semmiféle meglepetés nem született, 90,91%-os egyetértéssel az újragondolás irányába mozdult el a képzeletbeli mérleg nyelve (ugyanakkor itt is jelen volt a 9,09%-os konzervatív álláspont). Ezáltal egyértelműen bizonyításra került azon hipotézis, hogy a tevékenységek átadása megfelelő garanciális szabályok, állami kontrollfunkciók megalkotásával történhet meg.

Az egyértelmű újragondolási álláspont ismeretében kértük fel válaszadóinkat, saját szavaikkal fogalmazzák meg *„a tevékenységek átadásával kapcsolatban milyen garanciális szabályok, állami kontrollfunkciók megalkotását tartja szükségesnek*”. 45,45%-os válaszadói hajlandóság mellett, különösen értékes és a jogalkotók számára is megfontolás tárgyát képező, több csoportba sorolható szakmai javaslatok születtek. Az első csoportba soroljuk az egyéni és a céges tevékenység folytatását biztosító engedélyezési rendszer, illetőleg az azt szabályozó és ahhoz kapcsolódó – köz és magán – jogi háttér újragondolási igényét. A hatáskörök, illetékességi területek, az egységes alkalmassági, a képzési és továbbképzési követelmények átmeneti időszak biztosításával történő felülvizsgálatát. Második csoportba illeszkedik a tevékenység gyakorlása felett gyakorolt hatósági felügyeleti és ellenőrzési tevékenység, az engedélyek fenntartásához szükséges tárgyi, személyi és egyéb feltételek feletti szigorú és következetes szabályrendszer kidolgozása. Harmadik csoportba került a kötelező kamarai tagság, a szerződések kötelező tartalmi elemeinek meghatározása, a magánbiztonsági cégvezetők nemzetbiztonsági átvilágítása, a biztonsági személyek fokozottabb büntetőjogi védelmének igénye. A magánbiztonsági tevékenységgel kapcsolatos jogi garanciák és a jogorvoslati rendszer kialakítása.

A válaszok alapján egyértelműen megállapítható a válaszadók egységes és kiszámítható, garanciális szabályok beépítésével újragondolt szabályozási rendszer létrehozására vonatkozó igénye. A jelenlegi, sok esetben tisztázatlan magán és közjogi viszonyrendszerek harmonizációja, a tevékenység folytatásához szükséges végrehajtási feltételek egyértelművé tételének szükségessége. Ezáltal szinte egyértelműen várható volt *„Az egyes állami rendészeti feladatok átcsoportosításához a közös tevékenység során gyakorolt jogok és kötelezettségek pontos elhatárolása, a meglévő jogi szabályozás újragondolása szükséges*” hipotézissel megegyező feltevésre adott 96,87%-os egyetértő válasz, amellyel ezen hipotézis is teljes mértékben megerősítésre került.

Kijelenthetjük, hogy a kiegyensúlyozott közbiztonság egyik meghatározó alappillére a stabilan működő magánbiztonsági szektor, ezért egyre nagyobb hatásokkal vetődik fel az állam fokozott felelősségének kérdése a magánbiztonság működési és szabályozási feltételeinek megteremtésében, a professzionális

szakértelemmel rendelkező és együttműködésre képes állami, magánbiztonsági szereplők oktatásában, képzésében, azok megfelelő szintű szakmai felkészítésében (Christián & Lippai, 2021). Így a soron következő „*A magánbiztonsági szektor állami rendészeti tevékenységeibe történő bevonásának elengedhetetlen feltétele a megfelelően felkészített magánbiztonsági szakemberek rendelkezésre állása*” állítás vizsgálata is ennek igazolását vagy megcáfolását célozta. Az állítás 96,88%-os egyetértéssel igazolásra került, mintegy bizonyítva a magánbiztonsági tevékenység mint szakma jelenlétét. A továbbiakban a kérdőív kérdései „*A magánbiztonsági szektor állami rendészeti feladatokba történő bevonásának egyik alapfeltétele a gyakorlatorientált specialista magánbiztonsági szakemberképzés hatékony végrehajtása*” kutatási hipotézis vizsgálatára irányult.

Ebben a kérdéscsoportban elsőként a képzések jelenlegi helyzetére kérdeztünk rá. „*A magánbiztonsági szektor állami rendészeti tevékenységeibe történő bevonásának együtt kell járnia a személy és vagyonvédelmi tevékenység jelenlegi képzési gyakorlatának felülvizsgálatával*” kérdés feltevésével, nem titkoltan, annak jelenlegi és jövőbeli alkalmasságáról kívántunk információt szerezni. A teljesség igényére tekintettel – a szakmajegyzékbe sorolt személy- és vagyonvédelmi alappok és az egyes munkáltatói érdekszférába tartozó képzésen túl – itt kell megemlíteni a magánbiztonsági tevékenységet érintő felsőoktatás két, egymással nem konkuráló típusát: az Óbudai Egyetem két karán folyó biztonságtechnikai mérnökképzést és az NKE Rendészettudományi Kar Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék (MÖRT) által gondozott biztonsági szakirányt (Christián, 2018b). Tényként jelenthető ki, hogy a biztonsági szakirány alap-, valamint a biztonsági szervező mesterképzéshez hasonló felsőoktatási képzés a magánbiztonsági és önkormányzati rendészeti területen korábban nem folyt Magyarországon. A szakirány, majd későbbiekben a MÖRT életre hívása feltételezi azt, hogy a magánbiztonsági és önkormányzati rendészeti szakemberek, a speciális rendészeti szereplők, illetve vezetői utánpótlás egyetemi szintű állami képzése, a közbiztonság fenntartásába fektetett, hosszú távú és megtérülő állami befektetés, az állami felelősségvállalás megnyilvánulása (Christián at.al., 2021). Ugyanakkor az is kijelenthető, hogy a felvázolt képzések – az alap- és az ötévente ismétlődő kötelező állami képzésen túl – pusztán lehetőségként vannak jelen, ezáltal óriási hiátus mutatkozik a magánbiztonság közepvezetői szakképzésének tekintetében. Ezen tények ismeretében szinte egyértelműnek tűnik a szakma képviselői által adott 93,75%-os egyetértő válasz.

Válaszadóink által – a kérdőív kitöltése során – legjobban preferált magánbiztonsági tevékenység a rendezvények, különös tekintettel a hazánkban nagy számban megszervezésre kerülő, jelentős látogatói létszámot vonzó sportrendezvények

biztosítása. Magyarország sporttörvénye preambuluma szerint „*a sport a közös rész, amely erősíti a közösség tagjainak egymáshoz tartozását, miként az egyén testi és lelki egészségét*” (2004. évi I. törvény). Ugyanakkor a törvény bevezetőjét olvasva – gyakorló biztonsági szakemberként – nem mehetünk el szó nélkül az egymáshoz tartozás élményének egyik lehetséges árnyoldala, a sportrendezvények rendjét oly sokszor megzavaró sporthuliganizmus kérdésköre mellett. Érintve ezzel egy olyan problémakört, amely egyaránt foglalkoztatja a tudományos világot, illetőleg a magán- és közbiztonsági szektor abban közvetlenül is érintett jelentős létszámú szereplőit. A professzionálisan működő, a prevencióra kiemelt hangsúlyt helyező magánbiztonsági szolgáltatók pedig jelentős mértékben járulhatnak hozzá az állami rendészeti szervek további tehermentesítéséhez, a nemzetgazdasági szempontból is gazdaságosabb, költséghatékonyabb, a magánbiztonsági és önkormányzati szektorral kooperáló, erőforrásaival hatékonyan gazdálkodó rendőri működéshez. Az esetleges szurkolói rendbontások megelőzése, a rendezvények biztonságos lebonyolítása érdekében a „*Rendezvények szervezése során kiemelt fontossággal bír a közönségkapcsolatok, a preventív célú közönségtájékoztatás kérdésköre*” kutatói felvetésre 100%-os, osztatlan egyetértéssel reagáltak szakértőink.

A futballhuliganizmus a 2000-es évek előtt jelentősebb problémaként volt jelen, mint napjainkban, melynek okai a gyengébb színvonalú futballban, a szigorodó szabályzásban, a rendészeti szervek határozott fellépésében, valamint az egyre fejlettebb stadionbiztonsági elemek megjelenésében keresendők. Részben ennek hatására a stadionok vagy azok környékén történő rendbontások helyett a huliganok inkább *ustawka*³ formájában mérik össze erejüket. Napjaink valósága, hogy a rendezvény biztosítását ellátók között egyre nagyobb számban vannak jelen volt futballhuliganok, szurkolók, akik tevékenységének a rendezvény biztonságra gyakorolt és a rendészeti szerveket tehermentesítő hatása megkérdőjelezhetetlen. Azonban itt kell megemlítenünk a magánbiztonsági szolgáltatók tevékenysége feletti hatósági jogkör gyakorlásának elemeit, melyek megfelelő mederben tarthatják a klubok biztonsági szolgálatainak jogszerű tevékenységét. Korszerű stadionjaink kiemelkedő minőségű biztonságtechnikai rendszerei, a professzionális felkészültségű magánbiztonsági szolgáltatók és a rendőrség együttműködése megfelelő alapot biztosít a sportrendezvények biztonságos lebonyolításához, melynek további fejlesztési irányai a szurkolói

3 Az *ustawka* lengyel eredetű szó, jelentése lebeszélés, megbeszélés találkozó. A szurkolói körökön belül, egymással előre egyeztetett úgynevezett „*fair boks*”-ot jelent, amikor az érintett felek (értsd: szurkolói csoportok) fegyverek nélkül, egyenlő létszámban, közösen elfogadott szabályok szerint, egy félre-eső helyen tudják egymással tisztázni a nézeteltéréseket, esetleg csak megmérkőznek egymással, hogy kiderüljön, ki is a jobb, az erősebb.

csoportokkal való kommunikáció fejlesztésében, az innovatív módszerekre történő nyitottságban rejlenek. Célzottan a fenti gondolatok helyességének igazolására irányult „*A látványsportágak rendezvényeinek biztosításához, az arra célirányosan felkészített biztonsági szakemberek rendelkezésre állása szükségessége*” feltevés vizsgálata, amely szintén 100%-os egyetértési mutatókkal bizonyította annak helytállóságát.

A szakértői kérdőíves kutatás végéhez közeledve, annak utolsó kérdéseiben a magánbiztonsági szektor szereplőinek képzésére irányítottuk vezető beosztású szakértőink figyelmét, amelynek során „*a gyakorlatorientált specialista magánbiztonsági szakemberképzés hatékony végrehajtását vizsgáljuk*”. Kérésünknek megfelelően szintén soronként jelölték meg, hogy annak megvalósítását milyen körülmények között tartják megvalósíthatónak (közel 100%-os kitöltöttség mellett az eredményeket %-os megosztásban jelöljük).

1. számú táblázat: Magánbiztonsági oktatásra javaslatok

Képzés helyszíne	Egyáltalán nem érték egyet	Inkább nem érték egyet	Inkább egyetérttek	Teljes mértékben egyetérttek
Állami képzésben és vizsgáztatással	9,38	9,38	37,50	40,62 (1 fő nem válaszolt)
Magáncég képzésében, hatóság előtti vizsgáztatással	15,62	15,62	34,38	34,38
Magáncég képzésében és vizsgáztatásában	65,62	28,12	0	0 (1 fő nem válaszolt)

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Mint ahogyan a fenti táblázat is mutatja, válaszadóink egyértelműen elutasítják a magáncégek saját szervezésében megvalósuló képzést és vizsgáztatást, míg bizalmuk ezzel egyidejűleg az állami szektor képzési és vizsgáztatási tevékenységének irányába mutat. Rámutatva ezzel arra a tényre, hogy a jelenlegi képzési rendszer a jelen kor szakmai kihívásainak és rendészeti elvárásainak megfelelő átgondolásra szorul, erősítve a kutatási kérdést, amely szerint „*A magánbiztonsági szektor állami rendészeti feladatokba történő bevonásának egyik alapfeltétele a gyakorlatorientált specialista magánbiztonsági szakemberképzés hatékony végrehajtása.*”

Kijelenthetjük, hogy a kiegyensúlyozott közbiztonság egyik meghatározó alappillére a stabilan működő magánbiztonsági szektor, ezért egyre nagyobb hatásokkal vetődik fel az állam fokozott felelősségének kérdése a magánbiztonság

működési és szabályozási feltételeinek megteremtésében, a professzionális szakértelemmel rendelkező és együttműködésre képes állami, magánbiztonsági szereplők oktatásában, képzésében, azok megfelelő szintű szakmai felkészítésében (Christián & Lippai, 2021).

Befejezőképpen ismét kifejtős kérdés megválaszolására kértük fel válaszadóinkat, azzal, hogy *„Írja le, hogy milyen körülmények között tartaná megfelelőnek a gyakorlatorientált specialista magánbiztonsági szakemberképzés hatékony végrehajtását”*. 18,75%-os (hat fő) válaszadása mellette szinte valamennyi szöveges vélemény az előző táblázat eredményeit erősítette, ugyanakkor lényegesnek érezzük az anonim kérdőívben véleményét névvel vállaló dr. Janza Frigyes nyá. r. vezérőrnagy, BM oktatási főszemléelő hozzászólását *„A képzést csak az engedélyezési, hatásköri és illetékességi kérdések tisztázását követően lehet vizsgálni. Mivel a »magánbiztonsági szektorban« jellemzően nincs képzési követelmény a vezetési piramishoz igazodóan, nehéz válaszolni a kérdésre. Más a követelmény a tanfolyamszerű képzéseknél, más a középfokú oktatási rendszerben, és más a felsőoktatásban. Ennek megfelelően más és más súllyal esik latba az állami kontroll szerepe is.”*

Összegzés, a kutatás főbb megállapításai

Concha Győző, a hazai jogirodalom klasszikusa, a rendőrségi szervezet egyik első tudományos igényű kutatója a közrendet a jogi és egyéb társadalmi normák sajátos együtteseként írja le (Finszter, 2017), amikor úgy véli, hogy a közrend *„az emberek közös célra való együttműködése a jog és a természet határán belül”* (Concha, 1905). Finszter Géza szerint pedig *„a jogrend egyik része a magánjogi rend, amelynek központjában a személyiség védelme, a civil szféra és a piaci viszonyok rendezettsége áll, a másik pedig a közjogi rend, amelynek tárgyát az egyén és a közösség, az állam és állampolgárainak szabályozott kapcsolatai képezik”* (Finszter, 2017). Stenning alapján a magánbiztonság mint a közbiztonság segítője jelenik meg (Stenning, 2000), míg mások a közbiztonság magánbiztonsággá alakulását az önkény és az igazságtalanság eluralkodásától féltik (Szigeti, 2001). Ezen félelmek elhárítására hivatottak a fejlett európai közjog által egyértelműen kijelölt határvonalak, amelyektől kezdve védelmet kizárólag az állami erőszak-monopólium szolgáltathat. Ugyanilyen hibaforrásként említhető az is, amikor a magánbiztonság nem kellő felelősséggel és szakértelemmel teljesíti feladatát, ami súlyos gond valamennyi olyan társadalomban ahol a piac és a magántulajdon hosszú ideig csak jelentős korlátozással vagy alig létezett. Ugyanakkor a marketingmódszerek közigazgatásban való elterjedése,

a jogérzékenységet veszített költségérzékeny közigazgatás tevékenysége is minőségromláshoz vezethet, ahol az eredményesség iránti igény a törvényességet áthatja alá. Az új típusú biztonság különösen lényeges alapeleme ezáltal, hogy a köz- és a magánbiztonság harmóniájára épülve képes legyen elkerülni ezen tévutakat (Salgó, 1994). Napjainkra pedig elengedhetetlen, hogy az ifjú rendészettudomány kevésbé kutatott területe a magánbiztonság jelenkori szerepe és a benne rejlő jövőbeni lehetőségek elemzése objektív kutatáson alapuló, precízebb elméleti alapokat szerezzen, a közrend, közbiztonság megteremtésének közös küldetése szilárd tudományos alapokon nyugodjon.

Szakértői kérdőíves kutatásunk alapkérdéseként – különös tekintettel a fenti gondolatokra – egyrészt az került vizsgálatra, hogy „*a biztonság megteremtésében és fenntartásában részt vevő állami és nem állami szereplők tevékenysége, az egyes tevékenységi körök, rendészeti feladatok végrehajtási mechanizmusa megérett annak újra gondolására?*” Másrészt pedig, hogy jelenkorunk valóságában „*a magánbiztonsági szektor állami rendészeti szerveket kiegészítő, új és korszerű tevékenysége a közrend, a közbiztonság fenntartását biztosító új rendészeti alappillér?*”

Vezető beosztású szakértőink szakmai véleménye, a kérdésekre adott válaszok kiértékelés alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a biztonság megteremtésének tevékenysége, végrehajtási mechanizmusa megérett annak újragondolására. Az állami rendészet monopóliuma megtörésével a magánbiztonsági szektor szereplői egyre növekvő szerepet vállalnak a biztonság mint termék megteremtésében. Tevékenységük az állami rendészeti szervek tehermentesítését, annak költséghatékonyabb működését eredményezi, amelynek kapcsán további tevékenységek racionalizálására, megfelelő állami garanciális szabályok és kontrollmechanizmusok megalkotásával egyes tevékenységek fokozatos átcsoportosítására kerülhet sor. Ennek alapján ezen hipotézis teljes mértékben megerősítésre került.

Az új rendészeti alappillér lehetőségének vizsgálata azonban nem mutat ennyire egyértelmű képet, annak értelmezése különösen sok összetevő által befolyásolt eredményt mutat. Megállapításra került, hogy napjaink piaci alapon működő magánbiztonsági szektora a biztonság megteremtésének meg nem kerülhető tényezőjévé vált. A magánbiztonsági tevékenység mint szolgáltatás nyújtása jelentős, azonban még fejlődés alatt álló erőt képvisel, amelyet jelenleg még meglévő szakmai bizonytalanság és részleges elutasítás mellett nem kísér annak minden szegmensét szabályozó jogalkotói szándék. A tevékenység, a szolgáltatókkal, a szolgáltatást nyújtó egyénekkal kapcsolatos hatósági felügyelet, az engedélyezési eljárások, a szakma érdekképviselője, a képzések, továbbképzések, speciális szakmai képzések rendszere még sok elemében újragondolásra,

vagy éppen annak megalkotására vár. Az út, amelyen a biztonság megteremtésének nem állami szereplői hazánk rendszerváltozását követően megindultak, még számos szakmai kihívást tartogat számunkra, amíg a tevékenység teljes körű állami szabályozása és hatósági ellenőrzése megvalósul, és a magánbiztonsági szektor önálló rendészeti alappilléreként elismerésre kerül. Ennek alapján a hipotézis megerősítése csak részben valósult meg.

Korinek László tanulmánya szerint „... a rendészet működési zavarai már a mindennapokban is megmutatkoztak. [...] a rendészeti alapstruktúrák megújulásra várnak, ezért tudományos igényű elemzésük tovább nem halogatható feladat” (Korinek, 2008). Tehát a rendészet és az abban részt vevő szervezetek is folyamatos megújításra, a változó körülményekhez való igazításra szorulnak (Czilják, 2011). A magánbiztonság meglévő hazai, viszonylag csekélynek mondható irodalmát vizsgálva pedig azt láthatjuk, hogy egy meglehetősen vitatott, tudományos alapossággal kevésbé kimunkált jogterületről van szó. Vitatott azért, mert a magánbiztonság helye, szerepe és jelentősége kapcsán számos kérdőjel mutatkozik, hiszen viszonylag fiatal területről van szó, amely a rendszerváltozás óta épült ki hazánkban, talán emiatt is a pontos, precíz elméleti alapok eddig nem kerültek kidolgozásra.

A változtatás és jobbítás tudományos igénye, a dogmatika és praxis ötvöződéséről szólt az NKE Rendészettudományi Kar III. Kari Napja. Ezen alkalomból a Magyar Tudományos Akadémia, Magyar Tudomány Ünnepe rendezvényesorozatának keretében illesztett, a *Rendészettudományi helyzetértékelés* című konferencia számos előadásában köszönt vissza az előbb említett gondolat. Balla Zoltán az „Ockham borotvája és a rendészet” cikkének ismertetése során hangsúlyozta és sürgette a tovább nem halogatható jobbító változtatás igényét. Vele egyetértve, az ő szavaival zárjuk kutatási jelentésünket: „Ezért jelen tanulmány keretei között a törekvéseim csak arra korlátozódhatnak, hogy az általam ellentmondásosnak tartott kérdések közül itt és most felvessek néhányat, és e szembesítés eredményeként a tárgykör jogalkotási, elméleti problémáinak rögzítésével további kutatásra és megoldási alternatívák kidolgozására – kellő szakmai alázattal – serkentsem azokat, akik nyitottak az alakulóban lévő rendészettudomány fejlesztésére” (Balla, 2020).

Felhasznált irodalom

Balla Z. (2017). A rendészet alapjai és egyes ágazatai. In Hautzinger Z. (Szerk.), *Studia Universitatis Communia sorozat*. Dialóg Campus Kiadó.

Balla Z. (2020). Ockham borotvája és a rendészet. *Magyar Rendészet*, 20(3), 15–26. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.3.1>

- Christián L. & Lippai Zs. (2021). *Kakukktojás vagy új rendészeti alappillér?* In Csaba Z. & Zsámbokiné F. Á. (Szerk.), „*Tehetség, szorgalom, hivatás*”, *Tanulmánykötet* (pp. 17–30). Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. <https://doi.org/10.37372/mrtvpt.2021.1.1>
- Christián L. & Rottler V. (2019). A magánbiztonság és az önkormányzati rendészet fogalomrendszere. In Christián L., Major L. & Szabó Cs. (Szerk.), *Biztonsági vezetői kézikönyv* (pp. 13–36). Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Christián L. & Rottler V. (2021). Magánbiztonsági helyzetértékelés 2019–2020. *Glossa Iuridica*, 8(1-2), 162–163.
- Christián L. (2018a). A magánbiztonság és önkormányzati rendészet egyetemi szintű képzése. *Belügyi Szemle*, 66(11), 85–86. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.11.8>
- Christián L. (2018b). Magánbiztonsági számvetés. In Dobák I. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet Boda József 65. születésnapja alkalmából* (pp. 148–150). Dialóg Campus.
- Christián L. (2022). *Komplementer rendészet*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Christián L. (Szerk.) (2017). *A magánbiztonság elméleti alapjai*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar.
- Concha Gy. (1905). *Politika. Közigazgatástan*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata.
- Czilják J. (2011). Magánbiztonsági szervezetek és a rendvédelem. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII. Tanulmányok a „Rendészeti kutatások – A rendvédelem fejlesztése” című tudományos konferenciáról* (pp. 363–368). Magyar Hadtudományi Társaság.
- Finszter G. (2009). Közbiztonság és közbátorság. In Németh Zs. (Szerk.), *Írások Tauber István emlékére: (1949–2003)* (pp. 177–178). ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Magyar Kriminológiai Társaság, Rendőrtiszt Főiskola.
- Finszter G. (2010). Erőszakszervezet vagy biztonságot szolgáltató hatóság. Tanulmány a rendőrségről. In Virág Gy. (Szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 47* (pp. 177–180). Országos Kriminológiai Intézet.
- Finszter G. (2012). *A rendőrség joga*. Duna Mix Kft.
- Finszter G. (2017). Közrend-közbiztonság-jogbiztonság (2000–2015). In Finszter G. & Sabjanics I. (Szerk.), *Biztonsági kihívások a 21. században* (pp. 140–141). Dialóg Campus Kiadó.
- George, B. & Button, M. (2000). *Private Security Vol.1*. Perpetuity Press.
- Gottlieb G., Krözsel K. & Prestel B. (1998). *A magyar rendőrség reformja. Eljárás, módszerek, eredmények*. FelixVerlag.
- Hornyacsek J. (2014). *A tudományos kutatás elmélete és módszertana*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Jasenszky N., Regényi K. M. & Lippai Zs. (2022). Biztonságtudatosság fogalma, fejlődése nemzetbiztonsági, terrorelhárítási és magánbiztonsági szempontból. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 9(4), 12–13. <http://doi.org/10.32561/nisz.2021.4.1>

- Kempa, M., Carrier, R., Wood, J. & Shearing, C. (1999). Reflections on the Evolving Concept of „Private Policing”. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 7(2), 197–223. <https://doi.org/10.1023/A:1008705411061>
- Kerezsi K. & Papp A. L. (2015). Rendészet, tudomány, doktori iskola. *Magyar Rendészet*, 15(4), 67–69.
- Korinek L. (2008). Út a statisztikától a rendészet elméletéig. *JURA*, (1), 69–94.
- Lippai Zs. (2020). Könyvismertetés a Biztonsági vezetői kézikönyvről. *Magyar Rendészet*, 20(4), 249–253. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.4.17>
- Lippai Zs. (2021). Az elmosódó határvonalak margójára. *Szakmai Szemle*, 19(1), 1785–1189.
- Loader, I. (1999). Consumer Culture and the Commodification of Policing and Security. *Sociology*, 33(2), 373–392. <https://doi.org/10.1177/S003803859900022X>
- Marton Á. (1961). A reprezentatív módszer alkalmazásának néhány kérdése a külkereskedelmi árindex számításban. *Statisztikai Szemle*, 2, 147–159.
- Salgó L. (1994). *Az új típusú biztonság*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Stenning, M. P. (2000). *Les pouvoirs et les responsabilités de la police privée*, In *Les pouvoirs et responsabilités de la police dans une société démocratique*. Rapports présentés au 12 Colloque criminologique. Editions du Conseil de l'Europe.
- Szabó A. (1980). *Bűnözés-ember-társadalom*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Szigeti P. (2001). Vázlat a közbiztonság három dimenziójáról: világrendszer, nemzetállami szint és lokalitás. *Jogtudományi Közöny*, 56(4), 153–161.

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *The Structure of Scientific Revolutions Second Edition, Enlarged. International Encyclopedia of Unified Science, University of Chicago Press, Chicago, 1970*. Licensed by The University of Chicago. http://lazarus.elte.hu/~zoltorok/oktat/Kuhn/a_tudomanyos_forradalmak_szerkezete.html

Alkalmazott jogforrás

13/2001. (V. 14.) AB határozat

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Lippai Zs. & Christián L. (2023). Újragondolt biztonság, kutatási jelentés. *Belügyi Szemle*, 71(1), 53–76. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.3>

A hőkezelés alkalmazási lehetőségei a kriminalisztikai üvegvizsgálatokban

Applications of annealing in forensic glass examinations

Vörös Tamás

Dr. PhD, igazságügyi vegyész szakértő
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ,
Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet,
Fizikai és Szervetlen Analitikai Osztály
vorost@nszkk.gov.hu

Szabó Attila

intézetvezető, főtanácsos, tűzoltó alezredes
Katasztrófavédelmi Kutatóintézet
attila.szabo3@katved.gov.hu

Takács Krisztina

technikus
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ,
Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet,
Fizikai és Szervetlen Analitikai Osztály
takacsgyne@nszkk.gov.hu

Krizsán Attila

vizsgálatvezető, tűzoltó százados
Katasztrófavédelmi Kutatóintézet
attila.krizsan@katved.gov.hu

Absztrakt

Cél: Az alábbiakban célunk bemutatni a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban végzett, üvegek hőkezelésével kapcsolatos kísérletek eredményeit, valamint a hőkezelés alkalmazási lehetőségeit a kriminalisztikai vizsgálatokban.

Módszertan: Az üvegek törésével is együtt járó bűncselekményekkel (például gépjárműfeltörés, betöréses lopás, rongálás) kapcsolatosan jellemzően felmerülő, szakértői vizsgálatot igénylő kérdés, hogy a lefoglalt ruházati tárgyon talált üvegszemcse származhat-e a bűncselekmény helyszínén eltört üvegtárgyak valamelyikéből. Mikroméretű üvegszemcsék kriminalisztikai vizsgálatának elterjedt módszere az optikai törésmutató mérés. Az üvegmaradvány-szemcse és a referenciaminta törésmutatójának azonossága esetén valószínűsíthető a származási kapcsolat. Az ilyen jellegű vizsgálatok kiegészítéseként szolgál az üvegszemcsék kontrollált körülmények között történő hőkezelése és az azt követő optikai törésmutató mérés. Jelen munkánk során ezt a vizsgálati lehetőséget mutatjuk be példákon keresztül, az eredményeket összevetve korábbi irodalmi adatokkal.

Megállapítások: Hőkezelés hatására az üvegszemcsén belül szerkezeti átrendeződés történik, melynek hatására a szemcse optikai törésmutatója megváltozik. Ennek mértéke a különböző típusú üvegekben jelen lévő, eltérő belső feszültség

miatt üvegtípusonként különböző és jellegzetes. Ez lehetőséget nyújt a pontosabb származási viszony megállapítása mellett az üveg típusának meghatározására is. A hőkezelést olyan esetekben is sikerrel alkalmaztuk, ahol a bűncselekményt követően a referenciamintát ért jelentős hőterhelés (például tűz) miatt az üvegmaradvány-szemcsékkel optikai törésmutató alapján történő közvetlen összehasonlítás téves eredményt adna.

Érték: Sikeresen alkalmaztuk a hőkezelést üvegtípus megállapítására, származási viszonyok vizsgálatára, valamint hőterhelésnek kitett üvegek analizésére is, ezzel segítve a büntetőügyekben felmerülő szakkérdések megválaszolását.

Kulcsszavak: üveg, kriminalisztika, hőkezelés, optikai törésmutató, összehasonlító vizsgálat

Abstract

Aim: In this paper, our primary aim is to present the results of our experiments, carried out at the Hungarian Institute for Forensic Sciences, as well as the possible applications of annealing in the forensic investigation of glasses.

Methodology: The question that typically arises and requires forensic examinations in connection with crimes involving the breaking of glasses (e. g. burglary, vandalism) is whether the glass fragments recovered from the suspect's garment can originate from any of the broken samples found on the scene of the crime. A common method for forensic investigation of glass microfragments is the refractive index measurement. In cases when the refractive index of the recovered fragments and the reference is the same, it is probable that they originate from the same source. These investigations can be supplemented by the heat treatment of the glass samples under controlled conditions followed by the measurement of the refractive index. In this work we present this method via examples, comparing the results with previous literature data.

Findings: As a result of annealing, a structural rearrangement takes place inside the glass fragments and the refractive index changes. The extent of this change is characteristic of the glass types due to the different internal stress present in the different types. Besides establishing a more precise relationship of origin, this method also makes it possible to determine glasses by type. Annealing has also been successfully applied in cases where direct comparison of the recovered fragments with the reference sample would have given false results due to the significant heat effect (e. g. fire) on the control sample after the crime.

Value: We have successfully applied annealing to determine the type of glasses, to examine the possibilities of origin, and to analyze glasses exposed to heat, thus helping to answer forensic questions in criminal cases.

Keywords: glass, forensics, annealing, refractive index, comparative analysis

Bevezetés

A hazánkban végzett kriminalisztikai üvegvizsgálat több évtizedes múltra tekint vissza, amelynek rövid története, fejlődése, valamint a vizsgálat lépéseit és módszereit korábban már bemutattuk (Vörös & Sándorné Kovács, 2020). A Nemzeti Szakértői és Kutató Központba (továbbiakban: NSZKK) – mint büntetőügyekben szükséges forenzikus vegyészeti vizsgálatokkal kapcsolatban szakvélemény adására feljogosított szervhez (URL1) – érkező, üvegvizsgálattal kapcsolatos kirendelő határozatokban leggyakrabban feltett kérdés, hogy a vizsgálatra beküldött bűnjelen található-e üvegmaradvány, és amennyiben igen, akkor az származhat-e a megfelelő referenciamintával reprezentált törött üvegtárgyból. Ez elsősorban összehasonlító vizsgálatot feltételez, mely az üvegszemcse méretétől függően vizuális szín, típus, névleges vastagság, felületi bevonat, elemösszetétel, valamint optikai törésmutató (refractive index, továbbiakban: RI) adatok alapján tehető meg. Jelen írásunk célja bemutatni egy, az előbbieket kiegészítő vizsgálati módszert, melynek segítségével az összehasonlító vizsgálatok pontosítása mellett lehetőség nyílik a kérdéses üvegszemcse típusának meghatározására, valamint hőterhelésnek kitett üvegek vizsgálatára is.

Gyártási technológiától függően a különböző típusú üvegek eltérő mértékű belső, szerkezeti feszültséggel rendelkeznek. Edzett, biztonsági (vagy más néven szekurit) üvegek előállításánál az üvegtáblát deformációs hőmérséklet fölé melegítve, majd gyorsan lehűtve nem alakul ki az alacsony hőmérsékletre tartozó szerkezeti egyensúly. Ez jelentős szerkezeti feszültséget eredményez ennél az üvegtípusnál, mely az üvegtábla törése során keletkező mikroméretű darabokban (fragmentumokban) is megmarad. Amennyiben a gyártási folyamat során az üvegtáblát fokozatosan, lassan hűtik (például sík- vagy öblösüvegek esetén), több idő áll rendelkezésre az alacsony hőmérsékletnek megfelelő szerkezeti egyensúly kialakulására. Az ilyen üvegek törése során keletkező szemcsékben is jóval kisebb a belső feszültség a biztonsági üvegekhez képest. A belső feszültség mértéke jól vizsgálható hőkezelés és azt követő optikai törésmutató mérés segítségével. Ennek során megmérjük a kérdéses szemcse optikai törésmutatóját, majd a szemcsét a deformációs hőmérséklet fölé (kb. 600–650 °C) melegítjük. Ebben az állapotban lehetőség van szerkezeti átrendeződésre, lassú, egyenletes hűtéssel pedig elérhető a belső feszültség jelentős csökkentése és a szobahőmérsékletnek megfelelő (közel) egyensúlyi állapot kialakítása. Mindez a vizsgált minta optikai törésmutatójának növekedéséhez

vezet. A növekedés mértéke összefügg a szemcse eredeti belső feszültségével, ilyen módon jellemző az üveg típusára, amelyből a maradvány származik.

A hőkezelés hatására bekövetkezett törésmutató-változás vizsgálatát az elmúlt években sikerrel alkalmaztuk több területen is. Összehasonlító vizsgálatok eredményeinek megerősítése, származási viszonyok egyértelműsítése, valamint üvegszemcsék típusának meghatározása mellett olyan összehasonlító vizsgálatokban is eredményesnek bizonyult, ahol a referencia üvegmintát az üveg betörését követően jelentős hőhatás érte. Az alábbiakban ezeket az alkalmazási lehetőségeket szeretnénk bemutatni modellekísérletekben, valamint bűntetőügyekben végzett vizsgálatokon keresztül.

Üvegtípus meghatározása

Az első, üvegek hőkezelés segítségével történő típus szerinti megkülönböztetését célzó forenzikus vizsgálatokat Locke és munkatársai (Locke, Sanger & Ropnarine, 1982) végezték. 85 üvegminta törésmutató értékét mérték meg több óráig tartó, 500–550 °C-os hőkezelést megelőzően ($RI_{előtte}$), valamint azt követően ($RI_{utána}$). Kísérleteikben a hőkezelés hatására bekövetkező törésmutató-növekedés ($\Delta RI = RI_{utána} - RI_{előtte}$) sík-, illetve öblösüvegeknél kb. 0,00020–0,00150, míg edzett ablaküvegek esetén kb. 0,00160–0,00220 közötti értéknek adódott. Eredményeik alapján az eltérő típusú – edzett, illetve nem edzett – üvegek hőkezeléssel egyértelműen megkülönböztethetők. Ezt a megállapítást több, későbbi kísérletben is igazolták (Locke & Hayes, 1984; Locke & Rockett, 1985; Winstanley & Rydeard, 1985; Marcouiller, 1990).

Intézetünkben 2020-ban megvizsgáltuk 25–25 db sörös- és borosüveg, sík-üveg, valamint edzett üveg törésmutató-változásának értékét (Vörös, Takács & Réger, 2020). Ehhez a kérdéses üvegeket összetörtük, majd azokból egy-egy szemcsét kettétörtünk. Az egyik felének további változtatás nélkül megmértük a törésmutató értékét. A másik felét 4 órán keresztül 700 °C-on tartottuk, majd kb. 24 óra lassú hűtést követően meghatároztuk a törésmutató értékét. A mért ΔRI értékeket az egyes üvegtípusok esetén az 1. számú táblázat tartalmazza.

1. számú táblázat: Az NSZKK-ban vizsgált 25–25 db különböző típusú üveg hőkezelés hatására bekövetkező törésmutató-változása

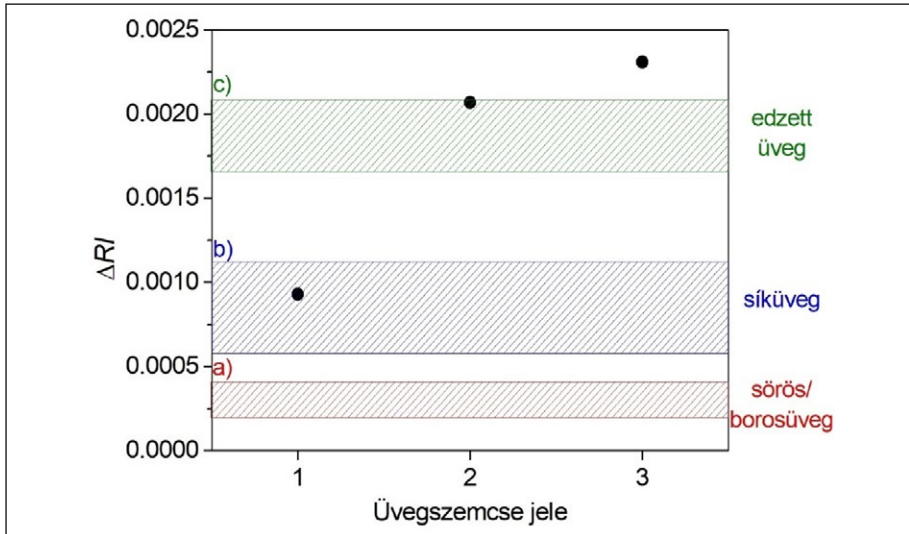
Üvegtípus	ΔRI
Sörös- és borosüveg	0,00020–0,00040
Síküveg	0,00060–0,00113
Edzett üveg	0,00166–0,00207

Forrás: Vörös, Takács & Réger (2020) alapján a szerzők saját szerkesztése.

Megfigyelhető, hogy az egyes tartományok egymással nem fednek át, vagyis a fenti körülmények között mért ΔRI értékek alkalmasak annak megállapítására, hogy egy kérdéses üvegszemcse valószínűsíthetően milyen típusú üvegből származik. Mindez olyan esetekben is alkalmazható, ha a vizsgálandó szemcse kis mérete miatt annak típusa morfológiai jellemzők alapján már nem határozható meg.

Az idei, 2022-es évben lehetőségünk nyílt a fenti eredményeket egy büntetőügyben is alkalmazni, amelyben a kirendelő hatóság a következő kérdést fogalmazta meg: „Állapítsa meg, hogy a megküldött ruházati tárgyon üvegtörmelék kimutatható-e! Amennyiben kimutatható üvegtörmelék, megállapítható-e, hogy az sörösüvegtől származik?” A kérdéses ruházati tárgyból rázalékolással anyagmaradványt biztosítottunk, majd abban üvegszemcséket kerestünk. Összesen 3 db olyan, kb. 100–200 μm nagyságú, mikroméretű üvegszemcsét találtunk, amely alkalmas volt a fenti vizsgálat sorozat elvégzésére. Az egyes szemcsék esetén hőkezelés előtt, valamint azt követően mért optikai törésmutató értékek különbsége rendre 0,00093, 0,00207, illetve 0,00231. Összevetve a ΔRI értékeket a laboratóriumunk által különböző típusú üvegeken mért értékekkel (1. számú ábra) megfigyelhető, hogy a kérdéses üvegszemcsék egyike sem származhat sörösüvegből. Feltételezhetően 1 db üvegszemcse nem edzett (például síküveg), míg a további 2 db üvegszemcse nagy valószínűséggel edzett üvegből származik. A 0,00231-es érték az általunk vizsgált edzett üvegek törésmutató-változás értékénél 0,00024-gyel nagyobb, fontos azonban megjegyezni, hogy ekkora ΔRI érték korábbi irodalmi adatok alapján (Locke & Rockett, 1985) előfordulhat edzett üveg esetén.

1. számú ábra: Az NSZKK-ban vizsgált 25–25 db a) sörös- és borosüveg, b) síküveg, valamint c) edzett üveg hőkezelést követően és azt megelőzően mért optikai törésmutató értékének különbségei (vonalazott tartományok), továbbá az intézetünkben vizsgált büntetőügyben talált 3 db (1, 2, 3) mikrométerű üvegszemcséje hőkezelés hatására bekövetkezett törésmutató változása (ΔRI).

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Származási viszonyok vizsgálata

A kriminalisztikai üvegvizsgálatok elsődleges célja a származási viszonyok megállapítása, lehetőség szerint több, egymástól független vizsgálati módszer eredménye alapján. Ezekben az esetekben olyan tulajdonságokat keresünk, amelyek jól vizsgálhatók mind a referenciaminta, mind a kérdéses üvegszemcsé vonatkozásában. A vizsgálatra érkezett bűnjeleken talált üvegszemcsé-jellegzően a mikrométerű tartományba (<1 mm) esnek. Ezek az üvegszemcsék a bevezetésben már említett összehasonlító módszerek közül elsősorban optikai törésmutató mérésre alkalmasak megbízhatóan, további, független módszerrel történő összehasonlító vizsgálatuk (például elemösszetétel meghatározása) kis méretük miatt nem lehetséges. Intézetünkben optikai törésmutatót öt tizedesjegy pontossággal tudunk mérni. Az üvegszemcsék esetén mért szórásértékek vizsgálatunk alapján jellemzően 0,0001 körüli vagy annál nagyobb értékek, így ennél pontosabb mérésre a gyakorlatban nincs is szükség. Nyilvánvaló azonban, hogy a világon jelentősen több üvegtárgy van, mint a lehetséges különböző mérési adatok száma (Lambert & Evett, 1984). Tehát ha két üvegszemcsé

optikai törésmutatója szórásértéken belül megegyezik, csak bizonyos fokú származási valószínűség állapítható meg, kategorikus egyezés nem. A lehetséges származási viszony pontosabb megállapításának egy lehetősége, ha a kérdéses üvegdarabok optikai törésmutatóját hőkezelést követően is összehasonlítjuk.

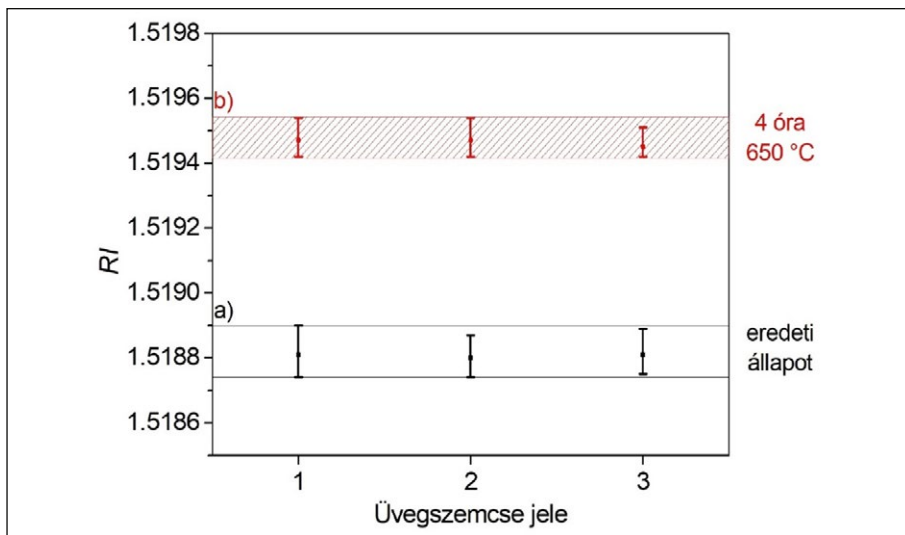
Mindezt sikeresen alkalmaztuk többek között a 2020. évi CTS (Collaborative Testing Services) 20-5481 számú jártassági teszt üvegmintáinak vizsgálatában (URL2). A tesztfeladat megoldása során meg kellett állapítani, hogy a 2-es, illetve 3-as jelű üvegmaradvány-szemcsék származhatnak-e az 1-es jelű mintával reprezentált törött üvegakváriumból. A kérdéses üvegszemcsék egyszerűen vizsgálható paraméterei (szín, típus, vastagság), továbbá röntgenfluoreszcenciás analízissel mért elemösszetétele és optikai törésmutató értéke egymással szórásértéken belül megegyezett. Annak érdekében, hogy az egyezés lehetőségét még egy oldalról megerősítsük, a szemcsék egy-egy darabját 4 órán keresztül kemencében 650 °C-on tartottuk, majd azokat hagytuk lassan, kb. 24 óra alatt szobahőmérsékletre hűlni. A hőkezelést megelőzően, valamint azt követően mért optikai törésmutató értékeket a 2. számú táblázatban, valamint a 2. számú ábrán mutatjuk be. Megfigyelhető, hogy a hőkezelést követően mért adatok is alátámasztják az azonos forrásból származást, és összhangban vannak az egyéb vizsgálatok eredményeivel. A törésmutató értékek változása és az 1. számú ábra adatai alapján az is látható, hogy a kérdéses üvegszemcsék mindegyike valószínűsíthetően síküveg darab.

2. számú táblázat: *A CTS-20-5481 számú jártassági teszt üvegmintáinak átlagos optikai törésmutató értékei ($RI_{\text{átl.}}$), valamint az egyes üvegszemcséknél mért legkisebb ($RI_{\text{min.}}$) és legnagyobb ($RI_{\text{max.}}$) optikai törésmutató értékek eredeti állapotban és 4 óra 650 °C-os hőkezelést követően, továbbá az átlagos optikai törésmutató értékek hőkezelés hatására bekövetkezett változása ($\Delta RI_{\text{átl.}}$)*

Üvegszemcse jele	Eredeti állapot			Hőkezelést követően			$\Delta RI_{\text{átl.}}$
	$RI_{\text{átl.}}$	$RI_{\text{min.}}$	$RI_{\text{max.}}$	$RI_{\text{átl.}}$	$RI_{\text{min.}}$	$RI_{\text{max.}}$	
1	1,51881	1,51874	1,51890	1,51947	1,51942	1,51954	0,00066
2	1,51880	1,51874	1,51887	1,51947	1,51942	1,51954	0,00067
3	1,51881	1,51875	1,51889	1,51945	1,51942	1,51951	0,00066

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

2. számú ábra: A CTS-20-5481 számú jártassági teszt üvegmintáinak átlagos optikai törésmutató értékei, valamint az egyes üvegszemcséknél mért legkisebb és legnagyobb optikai törésmutató értékek a) eredeti állapotban és b) 4 óra 650 °C-os hőkezelést követően

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

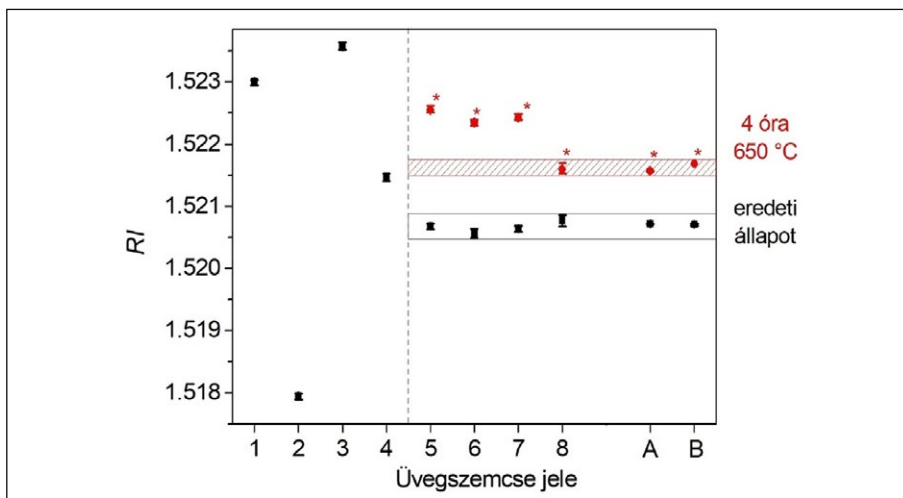
Az azonos forrásból való származás valószínűségi fokának növelése mellett a hőkezelést követő optikai törésmutató vizsgálat alkalmas lehet arra is, hogy eltérő forrásból származó, de eredetileg azonos optikai törésmutatójú üvegek között különbséget tegyen. Az NSZKK-ban 2019-ben vizsgált büntetőügyek egyikében a kirendelő hatóság egy gépjármű 8 db különböző betört ablakából küldött referenciamintát. Ezek közül 4 db üvegminta (1–4) optikai törésmutató értéke egymástól és a további üvegmintákétól is egyértelműen eltér, míg a további 4 db referenciaminta optikai törésmutató értéke egymáshoz nagyon közeli érték. A gyanúsítottak egyikétől lefoglalt ruházati tárgyban talált 2 db üvegmaradvány szemcse (A és B) optikai törésmutató értékei alapján nem dönthető el egyértelműen, hogy azok az 5–8 jelű referenciaminták által reprezentált ablakok melyikéből származhatnak. A származási viszonyok pontosabb megállapítása érdekében a kérdéses referenciaminták egy-egy darabját, valamint az A és B jelű üvegmaradvány-szemcséket 4 óra 650 °C-os hőkezelésnek vetettük alá, majd lassú hűtést követően megmértük a törésmutató értékeiket. Mind a 3. számú táblázatban, mind a 3. számú ábrán látható, hogy a 8-as jelű referenciaminta egyértelműen megkülönböztethető az 5-ös, 6-os és 7-es jelű mintáktól, mivel az előbbi esetben a hőkezelés hatására bekövetkező törésmutató-változás 0,00082, a másik három üvegmintánál pedig 0,00179–0,00187 közötti érték.

3. számú táblázat: Az NSZKK-ban 2019-ben vizsgált büntetőügyben beküldött 8 db referencia üvegminta (1–8) és a gyanúsítottak egyikétől lefoglalt ruházati tárgyban talált 2 db üvegmaradvány szemcse (A és B) átlagos optikai törésmutató értékei ($RI_{\text{át.}}$), valamint az egyes üvegmaradvány szemcséknél mért legkisebb ($RI_{\text{min.}}$) és legnagyobb ($RI_{\text{max.}}$) optikai törésmutató értékek eredeti állapotban és 4 óra 650 °C-os hőkezelést követően, továbbá az átlagos optikai törésmutató értékek hőkezelés hatására bekövetkezett változása ($\Delta RI_{\text{át.}}$)

Üvegszemcse jele	Eredeti állapot			Hőkezelést követően			$\Delta RI_{\text{át.}}$
	$RI_{\text{át.}}$	$RI_{\text{min.}}$	$RI_{\text{max.}}$	$RI_{\text{át.}}$	$RI_{\text{min.}}$	$RI_{\text{max.}}$	
1	1,52301	1,52295	1,52304	nem vizsgált			
2	1,51795	1,57189	1,51799				
3	1,52357	1,52352	1,52364				
4	1,52146	1,52141	1,52153				
5	1,52068	1,52063	1,52072	1,52255	1,52251	1,52262	0,00187
6	1,52056	1,52049	1,52064	1,52235	1,52230	1,52239	0,00179
7	1,52064	1,52059	1,52069	1,52243	1,52239	1,52249	0,00179
8	1,52077	1,52068	1,52086	1,52159	1,52153	1,52170	0,00082
A	1,52072	1,52071	1,52072	1,52159	1,52158	1,52160	0,00087
B	1,52071	1,52069	1,52072	1,52169	1,52169	1,52169	0,00098

Forrás: Vörös & Sándorné Kovács (2020) alapján a szerzők saját szerkesztése.

3. számú ábra: Az NSZKK-ban 2019-ben vizsgált büntetőügyben beküldött 8 db referencia üvegminta (1–8) és a gyanúsítottak egyikétől lefoglalt ruházati tárgyban talált 2 db üvegmaradvány szemcse (A és B) átlagos optikai törésmutató értékei, valamint az egyes üvegmaradvány szemcséknél mért legkisebb és legnagyobb optikai törésmutató értékek eredeti állapotban, és az 5–8-as jelű referenciaminták, továbbá az A és B jelű üvegmaradvány-szemcsék esetén 4 óra 650 °C-os hőkezelést követően (*-gal jelölt értékek)

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A mért ΔRI értékek összhangban vannak az 1. számú táblázat és 1. számú ábra adataival, az 5–7-es üvegminták biztonsági, edzett üvegekből (hátsó szélvédő, valamint oldalüvegek), míg a 8-as jelű minta a megrongált gépjármű első szélvédőjének laminált üvegéből (két, műanyag fóliával összeragasztott síküveg) került rögzítésre. Utóbbit sikerült hőkezelés segítségével egyértelműen elkülönítenünk a további referenciamintáktól.

Hőhatásnak kitett üvegek vizsgálata

Hőkezelés hatására az üvegszemcsék optikai törésmutatója jelentős mértékben megváltozhat. Megfelelően kontrollált körülmények között a változás mértéke jól reprodukálható és ezáltal alkalmazható a kriminalisztikai vizsgálatokban is. Olyan esetekben azonban, ha az üveget jelentős hőterhelés éri és a deformációs hőmérséklet alá hűlés gyors, a törésmutató változása nagyban függ a körülménytől, annak mértéke azonos forrásból származó üveg esetén is jelentősen különböző lehet. Emiatt olyan bűncselekmények során, ahol az elkövető az üveg törését követően a kérdéses tárgyat (például gépjármű, ingatlan) felgyűjtja, a ruházati tárgyaiban található üvegmaradvány szemcsék törésmutatója nagymértékben eltérhet a tűz eloltását követően rögzített referenciamintáétól. Mindez a közvetlen összehasonlítás lehetőségét akadályozhatja. Tűzhatásnak kitett síküvegekkel és gépjárművek szélvédőivel végzett kísérletek eredményei alapján az említett probléma megoldása az, ha a gyanúsított ruházatából kinyert üvegmaradvány-szemcsét és a tüzesetet követően rögzített referenciaminta darabjait is ugyanolyan körülmények között hőkezeljük, majd lassú hűlést követően vizsgáljuk az optikai törésmutató értéküket. 11 különböző üvegmintával végzett összesen 38 kísérlet eredményei alapján 4 óra 650 °C-os hőkezelés, majd ezt követő lassú hűtés hatására adott üvegminta ugyanazt az optikai törésmutató értéket veszi fel, függetlenül az előzetes hőhatás mértékétől, míg az eredetileg eltérő törésmutatójú üvegek a kontrollált hőkezelést követően is megkülönböztethetők lesznek (Vörös, Takács, Szabó & Krizsán, 2022).

Ezeket az eredményeket további modellkísérletek segítségével is igazoltuk. Egy-egy síküveget, illetve biztonsági üveget betörtünk, a töréskor keletkezett darabokat összegyűjtöttük, majd ezekből kiválasztottunk 2–2 db 250 mikrométernél kisebb, valamint 250 és 500 mikrométer közötti szemcsét. Üvegek betörése során a ruházatra kerülő üvegszemcsék mérete jellemzően 500 μm alatti (Vörös & Takács, 2021), ezért ezek jól modellezik az elkövető ruházatából kinyerhető szemcséket. A maradék törött üvegmintákat egy gépjármű csomagterébe tettük, amelyet ezt követően a Katasztrófavédelem munkatársai tűzoltási

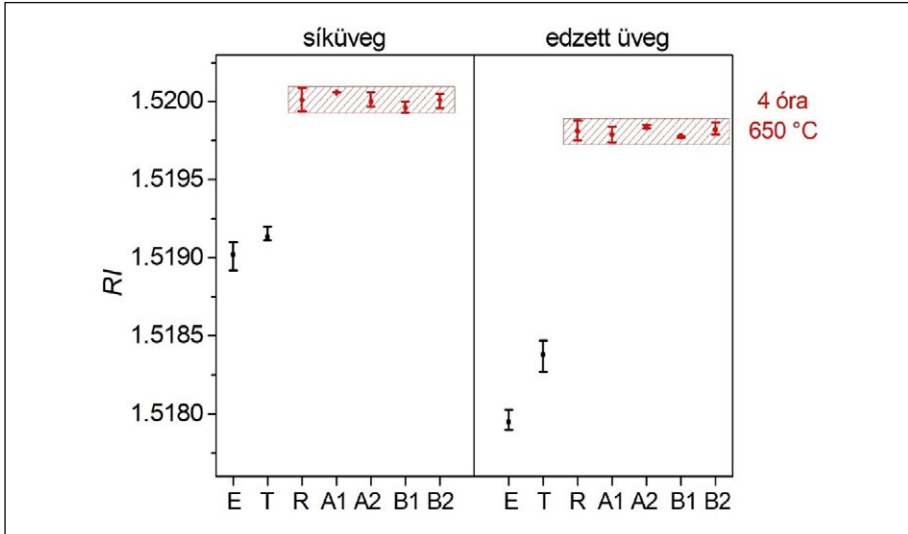
gyakorlat keretében felgyújtottak. 25 perc tűz után a gépjárművet vízzel eloltották, majd az üvegminták lehűlését követően azokból referenciamintát rögzítettünk. A 4. számú táblázat és 4. számú ábra adatait vizsgálva láthatjuk, hogy tűz hatására mindkét típusú (sík- és edzett-) üvegminta törésmutató értéke olyan mértékben megváltozott, hogy a tűzhatást követően és a kiindulási állapotban mért törésmutató értékek tartománya egymástól elkülönül. Azaz a tüzesetet követően rögzített referenciamintát és a tüzesetet megelőzően ugyanazon üvegtáblákból kitört szemcséket törésmutató alapján nem minősíthetnénk azonos forrásból származónak. Azonban mind a referenciamintát, mind az üvegaradvány szemcséket 4 óra 650 °C-on történő hőkezelés, majd lassú hűtést követően vizsgálva azok törésmutató értékei hibahatáron belül megegyeznek egymással, tehát ilyen módon a származási viszony igazolható. A 4. számú táblázatban és a 4. számú ábrán a fentiek mellett az is megfigyelhető, hogy az eredetileg eltérő törésmutató értékkel rendelkező üvegminták törésmutatója a hőkezelést követően is eltér. A mért átlagos törésmutató-változás a síküveg esetén 0,00099, míg a biztonsági üveg esetén 0,00186, amely megfelel az üvegtípus meghatározásával kapcsolatos mérési eredményeknek.

4. számú táblázat: Egy síküveg, illetve egy edzett üveg mintán eredeti állapotában, valamint 25 perc tűzhatást követően mért; továbbá a tüzeset után rögzített referenciaminták és az üvegtáblákból a tüzeset előtt kitört 2–2 db 250 µm-nél kisebb és 250–500 µm közötti üvegszemcsék esetén 4 óra 650 °C-os hőkezelést követően mért átlagos optikai törésmutató értékek ($RI_{\text{átl}}$), valamint az egyes üvegszemcséknél mért legkisebb (RI_{min}) és legnagyobb (RI_{max}) optikai törésmutató értékek

Üvegtípus	Törésmutató	Eredeti állapot (E)	Tűz után (T)	Hőkezelést követően (4 óra 650 °C)				
				Referencia (R)	<250 µm		250–500 µm	
					A1	A2	B1	B2
Síküveg	$RI_{\text{átl}}$	1,51902	1,51913	1,52001	1,52006	1,52000	1,51996	1,52001
	RI_{min}	1,51892	1,51911	1,51994	1,52006	1,51997	1,51993	1,51996
	RI_{max}	1,51910	1,51920	1,52009	1,52006	1,52006	1,52000	1,52005
Edzett üveg	$RI_{\text{átl}}$	1,51795	1,51838	1,51981	1,51979	1,51984	1,51978	1,51982
	RI_{min}	1,51790	1,51827	1,51975	1,51974	1,51983	1,51977	1,51979
	RI_{max}	1,51803	1,51847	1,51988	1,51984	1,51985	1,51978	1,51987

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

4. számú ábra: Egy síküveg, illetve egy edzett üveg mintán eredeti állapotában (E), valamint 25 perc tűzhatást (T) követően mért; továbbá a tüzeset után rögzített referenciaminták (R) és az üvegtáblákból a tüzeset előtt kitért 2–2 db 250 μm -nél kisebb (A1–A2) és 250–500 μm (B1–B2) közötti üvegszemcsék esetén 4 óra 650 °C-os hőkezelést követően mért átlagos optikai törésmutató értékek és optikai törésmutató tartományok

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Összefoglalás

Mikroméretű, néhány száz μm mérettartományba tartozó üvegszemcsék kriminalisztikai vizsgálata – hasonlóan számos külföldi forenzikus intézetében végzett üvegvizsgálathoz – a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban is elsősorban optikai törésmutató méréssel történik. A módszer legnagyobb előnye, hogy az elemöszetétel-vizsgálatra kis méretük miatt nem alkalmas üvegszemcsék esetén is jól alkalmazható. Hátránya viszont, hogy csak egyetlen fizikai paramétert, az optikai törésmutató számértékét adja meg a vizsgált szemcséhez. Tekintettel arra, hogy jóval több, bűncselekményekkel kapcsolatba hozható üvegtárgy van, mint a lehetséges különböző mérhető optikai törésmutató értékek száma, csak bizonyos fokú származási valószínűség állapítható meg a törésmutató mérés alapján, kategorikus egyezés nem. Emellett kizárólag az optikai törésmutató értékéből nem tudunk következtetni az üveg típusára sem, amely önmagában már fontos információ lehet egy-egy bűntény esetén.

A fenti hiányosságok mérséklésére lehetőséget ad, hogy az üvegekben a gyártási folyamattól függően eltérő mértékű belső, szerkezeti feszültség van jelen,

amely hatással van az anyag törésmutatójára. A vizsgált üvegmaradványt jól kontrollált hőkezelésnek alávetve a mintában lévő feszültség megváltozik, amely együtt jár a minta törésmutatójának változásával. Az így jelentkező törésmutató-változás mértéke további információt ad a vizsgált szemcséről. Korábbi vizsgálati eredményekkel összhangban az NSZKK-ban végzett kísérletek alapján a hőkezelés hatására bekövetkező törésmutató-változás egymástól egyértelműen elkülöníthető tartományokba esik öblös-, sík-, illetve edzett üvegek esetén. Tehát hőkezeléssel egy mikroméretű üvegmaradvány-szemcse típusa megállapítható, ezzel pedig egyértelműen eldönthető, hogy a bűncselekmény helyszínén talált üvegdarab sörösüvegből, ingatlan ablakának üvegéből, vagy éppen egy gépjármű ajtajának üvegéből származik-e.

A típusmeghatározás mellett a hőkezelés hatására bekövetkező törésmutató-változás az eredeti állapotban mért optikai törésmutató mellett olyan többlet információ, amely egyrészt megerősítheti a feltételezett származási viszonyt, másrészt egyértelműsíthet olyan eseteket, ahol több, azonos törésmutatójú, de eltérő típusú referenciamintával van dolgunk.

Az üvegek törésmutatója megváltozhat olyan esetben, ha a kérdéses referenciamintát nagyobb hőhatás (például tűz) éri. Ilyenkor a hőhatás előtt az üvegtáblából kitört és az elkövető ruházatára kerülő üvegmaradvány-szemcse törésmutatója eltér az égett referenciaminta törésmutatójától, azok közvetlen összehasonlítása nem vezet helyes eredményre. Modellkísérletek eredményei alapján hőkezeléssel azonban elérhető, hogy az azonos forrásból származó referenciaminta és üvegmaradvány-szemcse ilyen esetben is megbízhatóan összehasonlítható legyen.

Az NSZKK-ban alkalmazott eddigi üvegvizsgálati módszerek mellett és azokat kiegészítve az előbbieken felsorolt területeken sikeresen alkalmaztuk a hőkezelést, ezzel segítve több esetben büntetőügyekkel kapcsolatos szakkérdések megválaszolását.

Felhasznált irodalom

- Lambert, J. A. & Evett, I. W. (1984). The refractive index distribution of control glass samples examined by the Forensic Science Laboratories in the United Kingdom. *Forensic Science International*, 26(1), 1–23. [https://doi.org/10.1016/0379-0738\(84\)90207-X](https://doi.org/10.1016/0379-0738(84)90207-X)
- Locke, J. & Hayes, C. A. (1984). Refractive index variations across glass objects and the influence of annealing. *Forensic Science International*, 26(2), 147–157. [https://doi.org/10.1016/0379-0738\(84\)90071-9](https://doi.org/10.1016/0379-0738(84)90071-9)

- Locke, J. & Rockett, L. A. (1985). The application of annealing to improve the discrimination between glasses. *Forensic Science International*, 29, 237–245. [https://doi.org/10.1016/0379-0738\(85\)90117-3](https://doi.org/10.1016/0379-0738(85)90117-3)
- Locke, J., Sanger, D. G. & Roopnarine, G. (1982). The identification of toughened glass by annealing. *Forensic Science International*, 20(3), 295–301. [https://doi.org/10.1016/0379-0738\(82\)90131-1](https://doi.org/10.1016/0379-0738(82)90131-1)
- Marcouiller, J. M. (1990). A Revised Glass Annealing Method to Distinguish Glass Types. *Journal of Forensic Sciences*, 35(3), 554–559. <https://doi.org/10.1520/JFS12861J>
- Vörös T. & Sándorné Kovács J. (2020). Kriminálisztikai üvegvizsgálat a Nemzeti Szakértői és Kutató központban. *Belügyi Szemle*, 69(2), 177–194. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.1>
- Vörös T. & Takács K. (2021). Refractive index measurement of the smallest bulk and surface glass microfragments in a model case. *Journal of Forensic Sciences*, 66, 1948–1955. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14752>
- Vörös T., Takács K. & Réger P. (2020). Refractive index variations of glass microfragments by annealing – forensic applications. *Journal of Silicate Based and Composite Materials*, 72(6), 205–209. <https://doi.org/10.14382/epitoanyag-jsbcm.2020.33>
- Vörös T., Takács K., Szabó A. & Krizsán A. (2022). Forensic investigation of glass microfragments exposed to heat. *Forensic Science International*, 334, 111265. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2022.111265>
- Winstanley, R. & Rydeard, C. (1985). Concepts of annealing applied to small glass fragments. *Forensic Science International*, 29(1-2), 1–10. [https://doi.org/10.1016/0379-0738\(85\)90028-3](https://doi.org/10.1016/0379-0738(85)90028-3)

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700282.kor>
- URL2: Glass Analysis Test No. 20-5481 Summary Report. <https://cts-forensics.com/reports/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Vörös T., Takács K., Szabó A. & Krizsán A. (2023). A hőkezelés alkalmazási lehetőségei a kriminalisztikai üvegvizsgálatokban. *Belügyi Szemle*, 71(1), 77–90. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.4>

A nemi szerep diszfória diagnosztikus hátterének bemutatása pszichológiai és kriminológiai szempontok alapján egy speciális gyermekotthonban élő, szexuálisan kizsákmányolt serdülőnél

Presenting the diagnostic background of gender dysphoria from a psychological and criminological perspective in a sexually exploited adolescent living in a children's special foster care home

Fliegauf Gergely

Dr. PhD, pszichológus
Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet,
Gyermek- és Ifjúságpszichiátriai Osztály
gergely.fliegauf@gmail.com

Sófi Gyula

Dr. osztályvezető főorvos, igazságügyi
gyermekpszichiáter és gyermekgyógyász szakértő
Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet,
Gyermek- és Ifjúságpszichiátriai Osztály
drsofigyula@gmail.com

Absztrakt

Cél: Rendkívül ritka esetet mutatunk be a cikkünkben. Egy transznemű serdülő deluzív (téveszmés) terhesség és kortárs kapcsolati konfliktusok miatt került a Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet Gyermek- és Ifjúságpszichiátriai Osztályára 2021 szeptemberében. A 17 éves gyermek meg volt győződve arról, hogy ikrekkel terhes, pedig fiúnak született. A tanulmányban felvázoljuk az eset pszichopatológiai és kriminológiai vonatkozásait.

Módszertan: A pszichodiagnosztikai hátteret a hagyományos magyar protokoll alapján állítottuk fel. Ez projektív tesztekkel állt. A kriminológiai jellemzőket a legfrissebb nemzetközi szakirodalmak elemzésével tártuk fel. Mindkét aspektusban felhasználtuk a saját klinikai és áldozatvédelmi tapasztalatunkat.

Megállapítások: Az esetismertetés során pszichopatológiai tüneteket és kriminológiai mutatókat azonosítottunk. Arra jutottunk, hogy az esettanulmányban szereplő serdülő pszichológiai és kriminológiai fejlődési vonalai számos pontban metszik egymást, és e problémák a gyermek áldozattá válásának mentén bontakoztak ki.

Érték: Felhívtuk a figyelmet arra, hogy a gyermekek szexuális kizsákmányolása rendszerszintű probléma. Nemcsak a társadalom kohézióját veszélyezteti, hanem káros a gondozói intézményrendszer és az igazságszolgáltatás hatékonyságára.

Cikkünk végén felvázoltunk egy hipotézist, amely szerint a transzgender erőszak közvetett okai a szexuális kizsákmányolásban és a zárt intézeti elhelyezés immanens ártaiban is keresendők.

Kulcsszavak: gyermekkori szexuális abúzus, transzgender erőszak, gyermekprostitúció, deluzív terhesség férfiaknál

Abstract

Aim: We present an extremely rare case in this article. A transgender adolescent was admitted to the Department of Child and Adolescent Psychiatry at the Heim Pál National Institute of Pediatrics in September 2021 due to delusional pregnancy and peer relationship conflicts. The 17-year-old child was convinced she was pregnant with twins, although she was born as a boy. The psychopathological and criminological aspects of the case are outlined.

Methodology: The psycho-diagnostic background was based on traditional Hungarian diagnostic protocol. It consisted of projective tests. Criminological characteristics were explored by analysing the most recent international literature. In both aspects we used our own clinical and victim protection experience.

Findings: We concluded that the psychological and criminological development pathways of the adolescent in the case study intersected at several points, and that these issues escalated along the child's victimization.

Value: We highlighted that child sexual exploitation is a systematic problem. Not only the cohesion of society is threatened, but the effectiveness of social care institutions and law enforcement can be also damaged. At the end of our article, we outlined a hypothesis that the indirect causes of transgender violence can be found in sexual exploitation and the immanent harms of institutionalisation.

Keywords: childhood sexual abuse, transgender violence, child prostitution, pseudocyesis in men

Bevezetés

Cikkünk egy olyan serdülőről szól, aki a saját elmondása szerint és a rendelkezésre álló dokumentációk alapján is gyermekprostitúció áldozata lett. Ez azt jelenti, hogy több felnőtt kizsákmányolta őt szexuálisan. Hajlamosak vagyunk az ilyen jelenséget vagy gyermeki életutat prostituálódásnak nevezni akár szakmai fórumokon is, azonban ezzel a kifejezéssel torzíthatjuk a valóságot, még akkor is, ha az érintett serdülő nem szégyelli a sorsát, hanem szinte büszke rá. Mivel

gyermekkorú személyről van szó, a vele szexuális kapcsolatba lépő felnőttek súlyosan bántalmazták, még abban az esetben is, ha az együttlét konszenzuális volt. Lonci történetéből nem tudjuk, hogy kényszerítették-e szexre, azonban a narratíváiból az derült ki, hogy 11 éves kora óta „árulta a testét”, ami mindenképpen azt jelenti, hogy inkább áldozat, mintsem bűnelkövető. A cikkben nem térünk ki a büntetőjogi következményekre, azonban számos kriminológiai vonatkozást említünk az esettel kapcsolatban.

A transzgender (továbbiakban: TG) kifejezés egy gyűjtőnév, amely azt jelenti, hogy a személynek más nemű az önazonossága, mint a biológiai neme, amelylyel született. A gender diszfória (továbbiakban: GD) – a magyar DSM fordítás szerint (American Psychiatric Association, 2013) nemi szerep diszfória – gyermekeknél, kamaszoknál és felnőtteknél is jelentkezhet. E kategóriák közös lényege az, hogy a megtapasztalt vagy megnyilvánuló nem és a biológiai nem között kifejezett össze nem illés (inkongruencia) áll fenn legalább hat hónapon át, és ez jelentős szenvedéssel jár (APA, 2013). Lonci esetében, mint azt a későbbiekben látni fogjuk, legalább két ismérv teljesült az inkongruencia terén: erős vágyát fejezte ki, hogy őt úgy kezeljék, mintha egy másik nemhez tartozna; valamint erős volt a meggyőződése, hogy a másik nemre jellemző tipikus érzelmeket és reakciókat birtokolja. Lonci egyértelműen transznőnek tartotta magát, ami általánosságban – és az ő esetében is – azt jelenti, hogy a kényszerítő társas szabályok áldozatának vélte magát.

A BNO 10 (Egészségügyi Világszervezet, 2004) gyermekkori nemi identitászavarként említi a GD-t, a zavar szót azonban érdemes kerülni stigmatizáló jellege miatt, ezért a DSM 5 már a diszfória szót használja a zavar szó helyett. A diszfória szót a magyar nyelvben talán az elégedetlenség szóval helyettesíthetnénk a leghatékonyabban. A BNO 11 már nemi inkongruenciákról beszél, és külön fejezetben tárgyalja a GD-t. A fejezet címe: Szexuális egészséggel kapcsolatos állapotok (Egészségügyi Világszervezet, 2022). Itt kitétel, hogy a személy hormonális, sebészeti vagy más jellegű kezelést igényel, a diagnózishoz nem elég, ha csak más nemű szeretne lenni.

A GD mellett szót kell ejtenünk a gender nonkonformitásról (továbbiakban: GN) is. Ez nem nevezhető mentális zavarnak, hanem inkább arra utal, hogy a személy nemi identitása, szerepe vagy önkifejezése valamilyen mértékben eltér az adott neműek számára előírt kulturális normáktól (Institute of Medicine, 2011). Észre kell venni, hogy a GN esetén nem áll fenn szükségszerűen a folyamatos szenvedésnyomás (WPATH, 2012), hanem a diszfória valamikor az egyén életében előfordul vagy előfordulhat. Ha a társas normák nem kedveznek annak, hogy a serdülő kifejezze a szenvedésnyomását, a kezeletlen GD később depresszióhoz, szorongáshoz, poszttraumatikus stresszhez, önkárosításhoz és

szuicidiumhoz is vezethet (Venkataramu & Banerjee, 2021; Alberse, de Vries, Elzinga & Steensma, 2019). Egy német kutatás szerint (Hartig, Voss, Herrmann, Fahrenkrug, Bindt & Becker-Hebly, 2022) a GD-vel diagnosztizált serdülőknél egy, a szülők által kitöltött kérdőívben 20 és 28%-os arányt mutat az önkárosító magatartás és a szuicid ideáció (öngyilkos gondolatok), attól függően, hogy fiúnak vagy lánynak születtek. Ugyanez az arány magasabb önköltés esetén: 38 és 45%. A biológiai nemükkel nem elégedett lányok (transzfiúk) tehát magasabb arányban követtek el önkárosítást az említett kutatás szerint, valamint elégedetlenebbek a testükkel és hajlamosabbak a neutrális test preferenciájára (külső nemi jellegek elutasítása) (Verveen, Kreukels, de Graaf & Steensma, 2021). Az önkárosítás prevalenciája a német mintán, nemektől függetlenül, 2–3% között mozgott a GD és GN serdülők körében (Resch, Parzer & Brunner, 2008), de az önkárosítás veszélye legalább a tízszeresére nő az átlagpopulációhoz mérten. Egy brit kutatás szerint az örökbe fogadott gyermekek és az utánkötvetett (utógondozottak, azaz gyermekotthonban nevelkedett) fiatalok aránya magasabb (3,8% és 4,9%) volt egy gender tanácsadó központhoz irányított mintában, mint az átlagpopulációban (0,58%), ami azt jelentheti, hogy a nevelőszülőknél és/vagy az intézetben töltött idő a GD és GN rizikófaktora lehet. Az intézetben való elhelyezés tehát lehet egy olyan tényező, amely növeli a GD és a GN valószínűségét, azaz időben megelőzi a patológiát, de nem lehet kimondani, hogy a két jelenség között ok-okozati kapcsolat állna fenn, továbbá az intézetbe kerülés előtti életesemények is befolyásolják a gyermekek állapotát. Ez a körülmény kifejezetten indukálja a kriminológiai és a pszichopatológiai faktorok együttes vizsgálatát. A kiinduló pontok alapos ismerete olyan jelenségek pszichoszociális hátterére is rávilágíthat, mint a börtönbeli transzgender erőszak. (Ezzel a kérdéssel a cikkünk végén foglalkozunk bővebben.).

Esetismertetés

Lonci 2021 szeptemberének első hetén érkezett a Heim Pál Gyermekkórház pszichiátriai osztályára. A 17 éves serdülő kórlapjából kiderült, hogy kortárs kapcsolati problémák miatt került hozzánk egy speciális gyermekotthonból. A rendelkezésre álló dokumentációk szerint női ruhákba öltözött és felajánlotta magát a fiú társainak. Többször hangoztatta, hogy szülni fog és hasi görcsei vannak. Az intézményen kívül prostitúcióba vonódott, és illegális kapcsolatot tartott fenn férfiakkal, akik szexuálisan kizsákmányolták őt. Négyéves kora óta nőnek tartja magát. Mély vallásosságra utaló férfi keresztnevet kapott a szüleitől, amelyeket adatvédelmi okokból nem írhatunk le. Édesanyja viszont nem

ezen a néven szólította, hanem kitalált egy leánynevet neki. Lonci nem kedvelte ezt a nevet, és ő is előállt egy női becenévvel, amelyet nagyon szeretett, és mindenkit kért, hogy ezen a néven szólítsák. Ezt a nevet a serdülő személyiségi jogai miatt mi magunk is megváltoztattuk. A speciális gyermekotthonban kirívó auto- és heteroagresszív magatartást tanúsított.

Gondolatai inkoherensnek tűntek, szóbeli kommunikációja inkább csapongott, és logorrhéat (folyamatos beszéd kényszeres igénye) is lehetett nála észlelni. A pszichológiai explorációk során a gyermek kiegészítette a fenti információkat. Szövevényes és színpadias gesztusokkal alátámasztott történetészvésében elmondta, hogy 11 éves korától árulta testét, és a beszélgetés pillanatában éppen 17 férfival tartotta a kapcsolatot. A számsort nagyzásos módon folytatva kijelentette, hogy 15 testvére van. Az előadásmódja alapján nehezen lehetett hinni neki, azonban a többszörösen dokumentált életút miatt arra következtettünk, hogy mégiscsak volt valóságalapja annak, amit mond. Úgy tűnt, hogy nonverbális kommunikációjával jelentősen lerontotta a hitelét. Kifejezett dühöt érzett a szülei iránt, akiket hatéves korában látott utoljára. Szintén eltűzött gesztusokkal és hanglejtéssel ecsetelte, hogy az édesanyja a napokban mondott le róla. Emiatt rendkívül mérges volt rá. Rögtön az édesanyjáról szóló kifakadás után vallotta meg, hogy transznőnek tartja magát. Ezzel kapcsolatban, mintegy megcáfolhatatlan bizonyítékként előadta, hogy nem régen pozitív lett a terhességi tesztje, nem érti, hogy miért, pedig fogamzásgátlót is szedett. Mintha egy biológiai könyvből mondott volna fel egy leckét, úgy tette hozzá, hogy méhe és petefészke is van. A bal karján pár falcolásból származó sérülés volt. Ezekről azt mondta, hogy vagdosások, és az idegesség levezetése „véget” csinálta, hogy ne legyen olyan dühkitörése, amely a múltkor volt. Ekkor egy hosszas történetet adott elő arról, hogy a speciális gyermekotthonban volt egy nagyobb darab transzlány, akit nem kedvelt. Egy napon egy segélyszervezet ruhákat hozott a gyermekeknek. Lonci kiválasztott pár testre feszülő nadrágot, felpróbálta őket, és kifejezetten tetszett magának. Amíg rövid időre elhagyta a helyiséget, a testesebb társa is magára húzta a nadrágokat, azok kitágultak rajta, és már nem feleltek meg Loncinak. Ekkor dühödött be annyira Lonci, hogy a másik gyermeket úgy elverte, hogy mentőt kellett hívni. Kiderült, hogy a másik transzlány koponyatörést szenvedett. A súlyos sérülés tényével való konfrontációra Lonci nem adott semmilyen reakciót, majd igyekezett az esetet bagatellizálni, végül az áldozatot hibáztatta. Az volt a benyomásunk, hogy még ez is egy kissé színpadias volt. A foglalkozásokat kifejezetten kedvelte, és a találkozások kezdetekor különféle – talán megbotránkoztatónak szánt – kijelentéseket tett: „*Én máma megölöm magam.*”, „*Engem megszállt egy démon.*”, „*Fel akarom akasztani magam.*”, „*Gonoszat akarok tenni kisgyerekekkel*”. Olyan is előfordult, hogy

idegen nyelvtudást mímelve átkokat szórt. Le is diktálta az egyik átkot: „*Ok okté prikátesz exti*” – úgy hangzott ez a neologizmus, mintha egy tíz éven aluli gyermek próbálna utánozni egy idegen nyelvet. Lonci szerint a mondat jelene: „*Átok szálljon rád!*”.

Lonci az osztályon normasértő és figyelemfelhívó magatartást tanúsított. Egy szintén gyermekotthonból érkező, kizsákmányolt fiúval (aki nem volt TG), szexuális kapcsolatot akart létesíteni. Ezért a személyzetnek fokozottan kellett rájuk figyelnie. A fiúval mindig együtt indultak el a mosdóba és folyamatosan egymás mellett ültek. Lonci napközben többször átöltözött és egy fésűvel felületes sérüléseket okozott mindkét alkarján és a bal lábszárán. Ezek a magatartásminták megerősítik Lonci esetében az inkongruenciát, valamint jelzik az önkárosítási és manipulációs tendenciákat.

Diagnosztikai háttér

Esetünkben a diagnosztikai háttér alatt azt értjük, hogy milyen információkat nyertünk a Loncival való találkozások során, amikor a serdülő megjelent a pszichológiai vizsgálatokon. Ez azt jelenti, hogy az elkövetkező részben az esetet nem klinikai szakpszichológiai alaposággal fogjuk elemezni, bár majd ezekre az ismeretekre is támaszkodunk. Igyekszünk kiemelni pár lényeges verbális információt is, mert a projektív tesztekhez fűzött asszociációk és történetek is rendkívül értékesek az esetünk megértése szempontjából. A serdülővel Rorschach-próbát, Világjáték-tesztet, valamint projektív rajzteszteket vettünk fel. Az eredményeket a hagyományos magyar protokollnak megfelelő forrásmunkák (Vass, 2006; Mérei, 2002; Csigó, 2018; Polcz, 1988; Süle, 1988) alapján elemeztük.

Rorschach-próba

Lonci könnyen bevonódott a vizsgálatba, néhány tábla megmutatása esetén azonban ellenállt, rákérdezett, hogy az eredményeket fogja-e látni a kezelőorvosa. Képzetáramlására inkább a könnyedség volt jellemző. A serdülő összesen 19 választ adott a próba során, és a teszt felvétele 16 percet vett igénybe. Egy válaszra átlagosan 0,8 másodpercet fordított. Felfogótípusa (G)-D-DGKonf, ami azt jelenti, hogy kevesebb egész és túlnyomó többségében részletválaszokat adott, azaz nehezen képes érzékelni az összefüggéseket (Csigó, 2018). A DGKonf válaszok azt sugallják, hogy Lonci könnyebben befolyásolható, sodródó

lehet, aki hajlamos átlépni a megszabott kereteket (Csigó, 2018). A teszteredménye szerint realitásérzéke kórosan leromlott, továbbá felmerült, hogy a serdülőnél szkizofrénia spektrumzavar alakulhat ki. Egy különleges reakció (pozíció) alapján arra jutottunk, hogy Loncit pszichotikus regresszió is jellemezheti depresszív színezettel. Lonci sok (58%) anatómiai választ adott, ami a teszt értékelhetőségét kérdésessé tette. Ez a reakciója nárcizmusra, tudatosan leplezett szexuális feszültségre vagy hipochondriára utalhat (Mérei, 2002; Csigó, 2018), de lehet pusztán adolezscens (serdülő) jellemző is. A tesztje alulműködő mentális kontrollfunkciót jelzett Loncinál. Ez a mutató annyira csekély értékű volt, hogy akár még intellektuális képességzavarra is utalhatott. A konvenciókhoz való igazodást jelző mutatója, a V%, rendkívül alacsony volt (15,8). Ez azt jelzi, hogy Loncinál alkalmazkodási csőd állhat fent, és ez magyarázatot is adhat a bizarr viselkedésére (Csigó, 2018). Lonci T%-a is kisebbnek mutatkozott (21), ami a V% értéke mellett azt jelentheti, hogy a serdülő hajlamos az acting outra (agresszív kitörés, kikapcsolás) (Csigó, 2018). Ez a reaktív-expresszív agressziót és az önkárosítást magyarázza meg. Gondolkodása beszűkültnak tűnt, az érzelmi élete sivárnak. Kötődési problémákat is jelzett a teszt. Lonci a IV-es Rorschach-táblát megfordította, és a hátuljáról leolvasta a gyártási évet, a táblára egyébként nem adott értékelhető választ. Ezt a reakcióját Versagennek (válaszelakadás) minősítettük, amely ezen a táblán intenzív szorongást és akár szuicid készletést jelezhet, valamint a valóság elutasítását és súlyos énfunkció-deficitet jelenthet (Csigó, 2018). A teszt mutatói mellett az adott válaszok narratív elemei is informatívak voltak. Az utóteszt során a VI-os táblán azt jelezte, hogy „Az egészet, amit mondtam; láttam, felsoroltam. Olyan képességem van, hogy belelátok, mint egy jós.”. Szintén az utótesztben kisgyermeki nyelvet használt: „pisibuborék” (X. tábla 1) vagy „kopogós cipő” (III. tábla 17).

A Rorschach-teszt eredményei alapján feltűnő a kötődési probléma jelenléte. Számos kutatás (Schoemaker et al., 2020; Lehmann et al., 2020; O’Connor, Wolgar, Humayun, Briskman & Scott, 2019) mutatott ki diszinhibíciós (gátolatlan) kötődési zavart intézetben nevelkedett serdülőknél. Ezekre a gyermekekre általánosan jellemző, hogy könnyen mennek el idegenekkel, és az általuk nem ismert személyekkel válogatás nélkül kedvesek, ragaszkodók. A szakirodalom ezt kritikátlan barátságosságnak (Indiscriminate friendliness – továbbiakban: IF) nevezi (Liu & Hazler, 2017), amely szintén hangsúlyosan jellemző a biológiai szülők jelenléte nélkül felnövő gyermekekre. Ez a jelenség is támpontot ad Lonci viselkedésének megértéséhez, egészen pontosan ahhoz, hogy könnyen és gyakran lép kapcsolatba olyan férfiakkal is, aki szexuálisan kizsákmányolják őt. Ez különösen veszélyes helyzetet teremthet, ugyanis az IF gyermekek könnyen képesek azokhoz a felnőttekhez vonzódni, akik több figyelmet fordítanak rájuk,

mint az őket elhagyó vagy elhanyagoló szülő. Ebből a szempontból a gyermek nem észleli a potenciális (szexuálisan) kizsákmányoló személy igazi motivációját, hanem csak a megkapott figyelemre összpontosít, mert a fejében egy olyan torz kognitív térkép él az emberi kapcsolatokról, amelyet az elhanyagoló vagy elutasító szüleitől szerzett. Úgy tűnik, hogy ez a cselekvési minta automatikus, rendkívül nehéz rajta változtatni, ha egyáltalán lehet. Egy német kutatás (Sievert, Schweizer, Barkmann, Fahrenkrug & Becker-Hebly, 2021) kimutatta, hogy a TG gyermekek számára a családi támogatás rendkívül fontos, és ha ez magas színvonalon funkcionál, akkor a gyermek képes a lelki problémáit megfelelően internalizálni (belsővé tenni), azaz kevésbé hajlamos a külvilágot okolni, vagy, ahogy Lonci élettörténetében látjuk: megátkozni a külvilágot. Ilyen szempontból a gyermekotthonban nevelkedő TG serdülők rendkívül nehéz helyzetben vannak, mert nem beszélhetünk támogató családi háttérrel. Ez nyilvánvalóan elősegíti a további szuicid tendenciákat, a szorongást és a tekintéllyel kapcsolatban fellépő reaktív leblokkolást, elutasítást, diszfóriát, ahogy azt a Rorschach-teszt is jelezte (Mérei, 2002). A kopogós cipőre utaló válasz pedig jellegzetesen kislányos megnyilatkozás, azaz utal a GD-re vagy a GN-re.

Világjáték-teszt

Klinikai tapasztalatunk alapján a Világjáték-teszt (Polcz, 1999) alkalmas a GD vagy a GN kimutatására. Példaként említhetjük, hogy egy, az osztályunkon kezelt tizenöt éves serdülő lány az interneten megismert legjobb barátnőjére csupán referenciaszemélyként asszociált. A beszélgetések alatt nem nyílt meg, pár szavas válaszokat adott csak, és kifejezetten úgy tűnt, hogy az az idősebb fiú, aki miatt állítólag egy másik nagyvárosba költözött, valójában nem is létezik. Ez az egyébként GN identitású lány a diagnosztikus folyamat végén, a Világjáték-teszt során a barátnőjét menyasszonyként, önmagát pedig vőlegényként ábrázolta, és a története az esküvőről szólt.

Nemzetközi kutatás igazolta, hogy a hasonló tesztekhez fűzött történetek is diagnosztikus értékűek (Knoetze, 2013).

Lonci a Világjáték alkalmával is egy rendkívül szövevényes történettel állt elő. Az építkezése során érezhető volt, hogy kedveli a feladatot, bele tudja élni magát, és talán az is, hogy szinte szenvedélyesen be akarja mutatni az

elképzelt világát. A története szerint Szűz Mária megszülte a Kisjézust. A gyermeket egy Fekete Menyasszony és a gonosz mostohaapa nézi. A háromkirályok is jelen vannak a körben. A gonosz mostohaapa – akit Lonci a Világjáték alakjai közül az óriással ábrázol – távolabbról és nyilván felülről nézi a jelenetet, és két lovas cowboy harcol ellene. A tálca közepére egy szigetet épített, ahol Ádám és Éva ettek az almából és ezért „*kipusztultak, és nem lesz többé Sziget Fesztivál*”. A tálca közvetlen testi igényeket megjelenítő részére (Polcz, 1988) Lonci egy templomot helyez, amelynek a tetején egy hercegnő áll, aki szentelt vizet önt. Ezen a területen még két elefánt is áll, akik az ormányukkal a Kisjézust körülálló csoport felé fordulnak, Lonci szerint innen figyelik az eseményeket. Lonci ezzel a hercegnővel azonosítja magát, ami mindenképpen a megélt inkongruenciára utal. A templom Lonci világában valójában egy istálló, ahol a Kisjézus megszületett, és a hercegnő is ott hál. Ebben az épületben több kisgyermek is lakik, akik a háromkirályoktól születtek, mindegyiktől egy. A pólyásbabát szemlélő Fekete Menyasszony is itt alszik velük. Ez a szereplő a jósnő. A tálca reális terv és távoli terv zónájának határán egy iskolaépület található, amelynek a tetején egy ördög áll, aki vezényli az esküvőt. Lonci szerint a tűz a szigeten üt ki, felrobban az egész, mindenki elpusztul, mert a lángokat nem tudják eloltani, hiszen „*egy kancsójuk sincs*” (deprivációra utaló tartalom). Lonci szerint a postás nekik (a hercegnőnek és családjának) hoz levelet ebben a világban, és az áll benne, hogy minden el fog pusztulni.

Lonci az építkezést a szigettel kezdi, hosszasan formálgatja, amíg megközelítőleg kúppá válik. A homokozással öt percet tölt. A vulkányszerű szigetre négy fát helyez. Csöndben, hangosan szuszogva alkot. Ezek után építi meg a Kisjézus szcénát, majd az óriást a bal alsó sarokba teszi, amely az egyetemi jegyzet (Polcz, 1988) szerint a múltat reprezentálja. Az óriás után a templomot rakja le, aminek a tetejére – jelentős erőfeszítéssel – a szőke hercegnőt ülteti. Ezután helyezi fel a két cowboyt, akik a mostohaapával harcolnak. A két elefánton a sor, ezeket a bábukat gondosan igazítja, hogy a Kisjézus szcénája felé tekintsenek. Ekkor helyez egy gyümölcsfát a sziget alá, déli irányban. A tálca jobb oldalára kerül egy iskola, amelynek tetejére helyezi az ördögöt. A játékot azzal fejezi be, hogy a tálca bal és jobb felső sarkába elhelyez két virágágyást, amelyekre azt asszociálja, hogy kinőttek Jézus virágai. A szcénát tíz perc alatt építi fel, és elégedett a munkájával. Az építkezés és a történetmesélés közben sokat mozgolódik, recseg alatta a szék. Ekkor kissé riadtan, színpadiasnak imponáló feminin gesztusokkal azt kérdezi mintegy csak magától, hogy „*Ilyen dagadt vagyok, hogy ennyire recseg a szék?*”. Megerősítést vár a kérdésére, úgy tűnik, mintha imponálni szeretne. A tesztfelvételének ezen a szakaszán a pszichológust megszólítja, és az mondja neki, hogy „*Maga ilyen különleges ember,*

akkor szűrődik az oldalam”. Nem derül arra fény, hogy honnan eredt ez a képzetársítás. A játékában összesen 24 tárgyat alkalmaz, amit az egyetemi jegyzet szegényesnek minősít (Polcz, 1988).

Pár gondolat a Világjáték kapcsán: Lonci a lakhelyéül egy istállót jelenített meg, amely templom alakú volt. Az egyetemi jegyzet is arra utal (Polcz, 1988), hogy az intézetben nevelkedett gyermekek gyakran nem házat jelölnek meg a lakhelyüknek. Lonci egy templompületelet választott ki, de istállóknak nevezte. Ez az ellentmondás, a szentség és az állati létezés között megdöbbentő, és valamilyen szinten aláfesti Lonci anamnesztikus (élettörténeti) adatait. A kiválasztott éne egy hercegnő, ami egyértelműen jelzi a nemi szerep diszfóriáját, de mindenképpen utal a gender nonkonformitásra. Lonci az istállóban a három királytól származó kisgyermekkel lakik, ez azt az életrajzi motívumot reprezentálja, hogy sok testvére van, de utalhat arra is, hogy Loncinak több „palija” van. Az apa óriásként jelenik meg, ami nyilvánvalóan az autoritást ábrázolja, amely jelen van és megfigyel, viszonylag a távolból néz. Lehet, hogy az édesapjára utal ez a szereplőválasztás, de az is elképzelhető, hogy az intézményrendszerre. Lonci lázad az autoritás ellen, agresszív késztetései vannak vele szemben, ezért rakja le a katonákat, akik az óriás ellen harcolnak. A Világjáték-teszt térszimbolikája szerint ez a múltban történt, tehát traumatikus jellegű élményről van szó, nem az aktuálisan elkövetett heteroagresszióról. Láthatjuk azt a folyamatot Lonci életében, amikor a gyermekkori bántalmazottból kortárs bántalmazó válik a serdülőkorban. Véleményünk szerint a fenti jelek Lonci identitás diffúziójára, de magatartászavarára is utalnak. Ezekon túl rendkívül fontos mozzanata még Lonci játékának a történet kezdete, miszerint Szűz Mária megszülte a Kisjézust. Láttuk Lonci anamnézisében, hogy azt hitte, hogy gyermeket fog szülni, és hangoztatta, hogy a terhességi tesztje pozitív lett. Képtelenség nem észrevenni Lonci anamnesztikus története és az általa előadott Világjáték narratíva közötti szimbolikus hasonlóságot, a szülés motívumát. Szűz Mária az Újszövetség szerint úgy lett terhes, hogy nem történt szexuális érintkezés. A terhesség elméletileg létrejöhett, mert Mária nő volt, hiszen a várandósság kivitelezésére hivatott szervei léteztek. Lonci esetében, aki férfiakkal tart fent szexuális kapcsolatot, a terhesség biológiai értelemben sem jöhett létre. Bizarr módon közös motívum a terhesség, amely Loncinál csak deluzív lehet (Adityanjee, 1995; Evans & Seely, 1984), Szűz Mária esetében pedig a szilárd hit kérdése, ami viszont a tudománynak ellentmond, azaz transzcendens. Vegyük szemügyre a Fekete Menyasszony szimbólumát is. Ez az alak is nőidentitású, és mivel jós, ő is kapcsolatban áll a transzcendenciával, azaz az autoritással. Ebben a szimbólumban is találkozunk egyfajta reakcióképzéssel, hiszen a menyasszony rendszerint fehér ruhában van, bár napjainkban

nem ritka a fekete menyasszonyi ruha sem (URL1), a fekete ruhához azonban még mindig leginkább a gyász, a mágia vagy az alternatív életvitel preferenciája társul. A Fekete Menyasszony együtt él Loncival és a kisgyermekkel, lehetséges, hogy ez egy korai traumatikus családi emlék feldolgozása (Flieg-auf & Sófi, 2022) Loncinál. Szakrális szimbólumok szép számmal bukkannak fel a Kisjézuson és Márián kívül Lonci meséjében: a szentelt víz és a háromkirályok. Ezek a motívumok esetleg büntudatra utalhatnak, de azt is jelenthetik, hogy Lonci elégedetlen önmagával, rossznak vagy hibásnak tartja magát (Mérei, 2002). Az ördög a gonoszt jelképezi. A távolból figyel és irányít, a tálca jobb oldalán, a jövőt jelentő térben (Polcz, 1988, 88) helyezkedik el, és uralja az iskolát. Ez azt jelentheti, hogy Lonci arra törekszik, hogy dominálja a körülötte lévő társas közeget és akár az intézményrendszereket is.

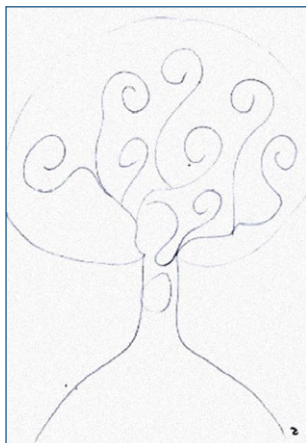
Fa rajz teszt

Lonci négy Fa-tesztjét K. Németh Margit módszere (URL2) alapján elemeztük és értékeltük, de felhasználtuk Süle Ferenc (1988) és Vass Zoltán (2006) munkáit is. A teszt felvétele meglepően könnyen ment, Lonci gyorsan és lendületesen rajzolta a fákat. A munkáját nem csapta össze és nem hanyagolta el. A ceruzát könnyedén kezelte, mindvégig nyugodt volt, a beteg fa rajzoláskor azonban kissé idegessé vált, de a munkáját így is bejezte.

Bemutakozó fa, hatéves

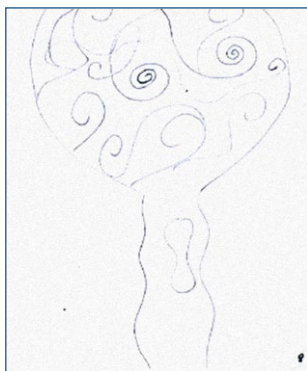
Az első fa rajzolásába Lonci azonnal belekezdett. Az utótesztben elmondta, hogy ez egy boldog, kedves és jó fa, aki bulit szervez, palacsintát süt, banánt és almát terem, az almája ott van az asztalon, büszke és megbízható. Ezeket a gondolatokat nem spontán, hanem kérdésekre feltett válaszként mondta. Az asszociációi és a pszichodiagnosztikai módszertan alapján a rajz lendületesnek mondható és laza is. E mögött énkiterjesztés, ambíciók, szereplési és érvényesülési vágy húzódhat meg (Vass, 2006). Mivel Lonci gyorsan rajzol és a munkáját nem csapja össze, a késleltetési képesség hiányára is következtethetünk (Vass, 2006), ami alátámasztja az anamnesztikus adatokban szereplő dühkitörési tendenciákat.

Az instrukciót úgy adtuk meg, ahogy kell: rajzoljon egy másik fát, amely nem olyan, mint az előző, és lehetőleg ne legyen fenyőfa. Ehhez képest mégis úgy tűnik, hogy Lonci a négy fa-teszt során rajzolt fák közül a harmadikat, azaz a fantázia fát rajzolta le. Ennek a fának varázsereje van, képes őt átváltoztatni herceggé (sic!); egy tündérkeresztanya, akinek két gyermek van a hasában, izgul a vérveltség miatt, görcei vannak. Ismét az inkongruencia jelére bukkantunk. Több motívumot érdemes itt kiemelni. Egyrészt Lonci csodafája herceggé és nem hercegnővé változtatja őt. Úgy tűnik, mintha Lonci identitása meginogna vagy kisiklana. Aztán

jelzi, hogy úgy gondolja, hogy a pszichológus a csodafa, aki képes őt herceggé változtatni. Minta érzékelné ő maga is, hogy egy kissé megingott az eddigi kommunikációja hitelessége. Ezután javít, és ekkor mondja, hogy a fa egy terhes tündér. Úgy tűnik, hogy a nőiség három esszenciális eleme jelenik meg egyszerre ebben a fában: az angyal, a terhesség és a gondoskodás. Fokozza az asszociáció erejét, hogy két gyermek van a hasában, mintha Lonci a terhes nő identitását verbálisan meg szeretné duplázni. Ezek után az aktuális énéllapot a szimbólum szintjéről konkretizálódik, és Lonci előadja a már többször előadott testi tévpercepcióját (hasi görcsök), valamint jelzi az anxiétását (izgulás).

A rajzon a gyökér túlhangsúlyozott, ami intellektuális nehézségekről, a hosszú távú tervezés hiányosságáról és az ösztönök által vezérelt életvezetésről árulkodhat (Süle, 1988). A fán a korona a legnagyobb, ami intellektualizációra (túlgondolás) utal, és érzelmkifejezési nehézségeket jelenthet (Süle, 1988). A kunkor jellegű ágak befolyásolhatóságot sugallnak (Süle, 1988), de flörtölési és exhibicionista hajlamot is jelenthetnek (Süle, 1998). Ez utóbbi szintén alátámasztja Lonci inkongruenciára utaló anamnesztikus adatait. Az odú megjelenése a szexualitással való foglalkozást jelentheti. A kunkorokat stilizálásként is értelmezhetjük, amelyek jellegzetesen feminin jelleget hordoznak magukban (Vass, 2006). Mivel ezek a csigavonalak egyáltalán nem merevek, és nem is tűnnek felesleges ismételtetésnek, a rajz e jellege nem utal szkizofréniára (Vass, 2006).

Lonci elmondja, hogy a fantázia fa három dolgot tud csinálni, de négy dolgot sorol fel: „*Tűnjön el az apám és az anyám, boldog életem legyen, felvegyenek egy munkahelyre, és sikerüljön, amit elrontottam*”. Kifejezi a szülei iránt érzett negatív emócióit, a vágyait, valamint önreflexiót is tanúsít: ki szeretné javítani a hibáit. Elképzelhető, hogy a hibák kijavítása és annak vágya Lonciban csak a felettes társas közeg kommunikációjának visszatükrözése, amit szintén gyakran lehet hallani a gyermekotthonban élő serdülőktől. Előfordul például,

hogy a gyermekek jogi szakkifejezéseket használnak, pontosan úgy, ahogy azt a gondozói szerepben lévő felnőttektől hallják. Ilyen szófordulatok: „a társadalomnak hasznos életet akarok élni”, „voltam szakbizottságon”, „áthelyeztek zártba” stb. A rendszer olyan zsargonokat is használ, amelyeket az ott dolgozók és a gyermekek is jól értenek, első hallásra azonban kissé bizarr tűnnek. Erre lehet példa a bebalhézttatás vagy a befegyelmiztetés kifejezés. Mindkettő arra utal, hogy a bullying odáig fajulhat, hogy az áldozat acting out magatartást tanúsít, amelynek a következménye valamilyen hatósági eljárás lesz. Az eljárás eredménye az áldozatot tovább stigmatizálja, és ezáltal tovább deviálja (deviánssá teszi). Az a döbbenetes, hogy ezek a kifejezések a börtönökben is használatosak. Természetesen a speciális gyermekotthon nem börtön, viszont zártsága miatt kétségkívül karcerális (börtön jellegű), ami hasonló viselkedésmintázatokat szül a serdülőkből és a személyzetben is.

A fa nem fér ki a lapra, ez szintén énkiterjesztést jelenthet, azonban agresszióban megnyilvánuló indulati feszültséget, impulzív feszültségkezelést, valamint esetleges figyelemzavart is hordozhat magában (Vas, 2006). Ezek a következtetések alátámasztják az erőszakosságra vonatkozó anamnesztikus adatokat. Az ágak itt is kunkorodnak, azonban egy emberi arcot is formálnak, amely nárcisztikus személyiségfejlődésre utal (Süle, 1988). Az arc megjelenése fiziognomizálást (arcrészek ábrázolása állatok, növények vagy élettelen tárgyak részeként) is sejtet, amely az érzelmek felfokozott és szokatlan kifejezését jelentheti (Vass, 2006), de utalhat szkizofréniára is, amely a Rorschach-teszt eredményeit támasztja alá.

A történet a következő: megmérgezték a gonosz emberek, utálják és gyűlölik. Nem szeretik, félnek ettől a fától. Ugyanazok a gonosz emberek kivágják. Az ágából kosarat csinálnak, a törzséből tűzifát.

A nagyon idős fa a szakirodalom szerint kompenzációt vagy depressziót jelenthet (Vass, 2006), és ezt alátámasztja, hogy az évszak is tél. Ez egybecseng a Rorschach-próba egyik mutatójával és Lonci élettörténetével. A beteg fához asszociált története a kisgyermekkorú sérelmekre, a gyermekotthonbeli társas közegre és a szexuális kizsákmányolásra is utalhat. A rajz a női oldal felé dől, ami jelképezheti a testi megjelelése preferenciájának irányát is. Az odú már betölti az egész törzset, többször megcsavarodik, talán ez is a többszöri traumatizációt szimbolizálja. Ez utóbbi két megállapításról azonban nem szól a serdülő asszociációja, és emiatt óvatosan kell kezelni (Vass, 2006). Térjünk ezért vissza a gyermek szavaihoz: utálják, gyűlölik, nem szeretik, félnek tőle, kivágják. Ezek a szavak egyértelműen a kirekesztésre és az elutasítottságra, azaz a marginalizációra utalnak; sőt jelzik azt is, hogy a serdülő úgy érzékeli, hogy a gonosz emberek el akarják pusztítani. Ez lehet paranoid képzettársítás is, azonban az anamnesztikus adatok alapján inkább a kizsákmányolás és a bántalmazás szimbolizációja (jelképekben való megjelenése).

Szabadrajzok

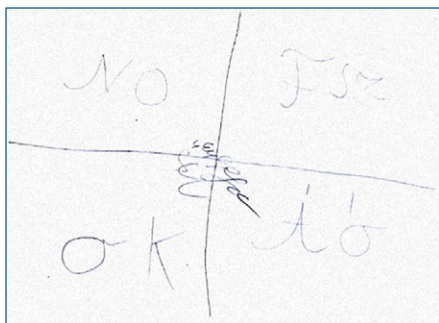

Lonci első szabadrajzának a *Barátom* címet adja. „Akkor lerajzolom, az egyik palimat, akit a legjobban szeretek. M-nek hívják, nem engedik be hozzám, mert elmúlt tizennyolc, ezért meg akarom ölni magam.” Lonci szerelme szintén a speciális gyermekotthonban élt, de felnőttkorú lett. A kapcsolat ketten között nem szakadt meg, és Lonci szerint M továbbra is szerelmes volt belé, be akart menni hozzá látogatásra, de nem engedélyezték. Fogvatartási helyeken a szexuális depriváció miatt viszonylag gyakori, hogy azonos neműek létesítenek szexuális

kapcsolatot (Currier, 2021), ez esetben – általánosságban – nem beszélhetünk valódi homoszexualitásról, hanem inkább csak kíváncsiságról. Elgondolkodtató azonban, hogy a gyermekotthonokban és a fiatalkorúak börtöneiben az első szexuális kapcsolat is így történhet, és nagyon gyakran lehet, hogy nem konszenzuális (Garland & Wilson, 2013). A szexuális abúzus áldozatai a speciális társas strukturális folyamatok miatt maguk is elkövetők lesznek, avagy a traumatizáció tovább adóivá válnak. Ez a modellhelyzet azonban mellőzi a gender diszfóriát és a gender nonkonformitást. Arra célzunk, hogy a szexuális kapcsolat a fogvatartási helyeken konszenzuális módon is létrejöhet, és a serdülők között olyan együttélési kísérlet zajlik a falakon belül, mint kint, csak bent élesen bináris élethelyzetben (non-nonbináris setting). A két alakzat között rendkívül nehéz a gyakorlatban különbséget tenni, továbbá a két jelenség kialakulása fenomenológiai szinten azonos lehet, funkcióját tekintve azonban gyökeresen más. A gyermekotthonok működését mindkét jelenség megzavarja. Mint minden párkapcsolatban, a gyermekotthonbeli konszenzuális nonbináris kapcsolatban is előfordulhat erőszak, ami csak tovább árnyalja a képet. A nonbináris párkapcsolat intézménybeli megítélését erősen befolyásolja a társadalmi vélekedés. Mindezek a folyamatok a serdülők életének abban a fázisában történnek, amelyben normatív módon is sorra kerül az identitáskeresés, patológiás esetben az identitásválság, esetleg az identitás diffúzió, ami pszichopatológiai szempontból a személyiségzavar kialakulása irányában jelenthet veszélyeztetettséget. Így egyáltalán nem érthetetlen a szerfogyasztás, a társfüggőség, a szélsőséges gondolkodás, az impulzivitás, az önkárosítás, az érzelmi labilitás, a manipulativitás és a reaktív-expresszív agresszió sem.

Lonci gyors, hirtelen mozdulatokat tesz a rajzolás közben, és közben fejezi ki a speciális gyermekotthon iránt érzett dühét (tudniillik, hogy nem engedték be hozzá M-et). Ebből arra is következtethetünk, hogy a vizsgálattal szemben ellenállást tanúsít, de az is lehetséges, hogy felgyorsult a pszichotóriumuma (pszichés tempó). Mivel hangosan panaszkodik a rajzolás közben, és öngyilkossági szándékot is bejelent, vagy inkább fenyegetőzik az öngyilkossággal, mániás hangulati tónust és manipulációt is valószínűsíthetünk (Vass, 2006). A haj elkészítésével fejezi be a rajzát, a ceruzát szinte fegyverként, késként használja, majdnem kilyukasztja vele a papírt, mintha meg akarná semmisíteni a művét. E mögött agressziót, meg nem felelés érzést és negatív énképet is detektálhatunk, ami alátámasztja az anamnesztikus adatokat, de némileg támpontot ad a GN életfelfogásnak is.

Lonci második szabadrajza nem igazán tekinthető szabadrajznak, mert önként ajánlkozik, hogy rajzolni szeretne valamit a pszichológusnak, jósolni akar neki.

Ilyen szempontból ez a rajz inkább szabad játék volt. Egy tollat tesz a lap közepére, amelyet gondolattal lehet irányítani, hogy merre fordul: NO, OK, FSZ és ÁÓ irányokba. A szavakat próbálta minél tudományosabban kifejezni. „*Ez egy jóslás, fekete mágia.*” Az eredmény OK lett. Figyelemre méltó, hogy a mágiikus gondolkodás gyakorinak mondható a szkizotíp személyiségzavarnál

(Karcher, Cicero & Kerns, 2015), továbbá, hogy a kisgyermekkorban elszenvedett bántalmazás, különösen az elhanyagolás szoros összefüggésben áll a szkizotíp személyiség kialakulásával (Berenbaum, Valera & Kerns, 2003). Ezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy a szokatlan perceptuális élmények, avagy a testi illúziók, amelyeket Lonci esetében feltártunk, beleillenek ebbe a képbe.

Ez a szokatlanul domináns viselkedés, ami szerepcserére is emlékeztet, azt jelezheti, hogy Lonci az alkalmatlansági érzését dominanciával igyekszik kompenzálni (Vass, 2006), de lehet pusztán intelligenciakomplexum is, hogy a vizsgáló pszichológussal egyenrangúvá akar válni, ami egybecseng a Rorschach-próbában adott sok anatómiai válaszával (Mérei, 2002, 323; Csigó, 2018, 68). A gender diszfóriának ellentmondóan a férfiasságát akarja demonstrálni, vagy éppen ezzel ellenkezőleg, a gyermekotthonokban gyakran tapasztalható informális hierarchikus, esetleg bántalmazó társas közeg (Euser, Alink, Tharner, van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 2013) által implikált magatartásformát választja: mindenképpen dominál, azaz a vizsgálati helyzet okozta szorongását próbálja antiszociális módon kompenzálni. Az antiszociális opposíció Lonci esetében gendersemlegesnek mondható, nem is biztos, hogy explicit módon a vizsgálati helyzet ellen szól. Gyakran tapasztalható klauzált (bebörtönzött) személyeknél, hogy az egész társadalmat vagy talán szűkebben, az egész közigazgatási rendszert tekintik az üldözőiknek és rosszakaróiknak, a sorozatos családodások miatt általánosítanak, és ilyen szempontból meglátják a Foucault által leírt diszpozitív jelenségét (Datta, 2008), azaz a társadalmi gépezetet, apparátust, avagy az észlelt strukturális elnyomás szimbólumrendszerét. Ebben a kontextusban szinte biztosnak tűnik, hogy a serdülő nem érti a pszichológia tudományának lényegét, azt inkább az autoritással, transzcendenciával és a varázslással azonosítja. Ez egy igen gyakori tévhit a pszichológiáról (Hughes, Lyddy & Lamb, 2013), és a kritikai gondolkodás kialakulásának hiányosságát vagy teljes elmaradását szemlélteti. A jóslásnak négyféle eredménye lehet. Ez emlékeztet a gyermekek által játszott hajtogatós játéokra, a Tátikára (URL3). Lehetséges,

hogy Lonci nemcsak domináns helyzetbe akart kerülni, hanem játszani, a vizsgálati helyzettől eltérő, kötetlenebb együttlétre vágyott csupán. Ez a motívum szintén gátlatlan kötődési zavarra és regresszióra utal.

Összefoglalás

Az ismertetett eset legalább három jelenségekört foglal magában. Ezek ismérrendszerét az alábbiakban gyűjtöttük össze:

- 1) Lonci pszichodiagnosztikája során előtérbe került tünetek: transzgender identitás, identitás diffúzió, inkongruencia, inkoherens gondolkodás, deluzív zavar (kb. valótlan, megingathatatlan nézeteken alapuló pszichotikus állapot), regresszió, kötődési zavar, kritikátlan barátságosság, reakcióképzés, impulzivitás, regresszió.
- 2) A kriminológiai mutatók körébe sorolható jelenségek: szülők felé érzett düh, reaktív-expresszív agresszió, speciális gyermekotthoni elhelyezés, társas konfliktusok, manipuláció, depriváció/szegénység, lázadás, karcerális kommunikáció (például a börtönszlang használata).
- 3) Olyan elemeket is láttunk, amelyek kettős természetűek, azaz egyformán relevánsak pszichológiai és kriminológiai szempontból is: önkárosítás, traumák, gyermekprostitúció. Ez utóbbiak közös jellemzője a viktimizáció. Azaz Lonci áldozattá válása nyilvánvaló.

Megvitatás

Láttuk, hogy Lonci anamnesztikus adataiban és teszteredményeiben a GD és a GN mellett együttesen szerepeltek a traumák, a kötődési zavar, a szkizofrénia, a hangulati ingadozások, valamint a deviálódás. A pszichopatológiai fejlődési vonala tehát a pszichózis felé irányul, míg kriminológiai szempontból dezisztenciája veszélyeztetett; esetében további személyi szabadságtól megfosztó intézkedés mindkét irányban valószínűsíthető. A két aspektusból feltárt fejlődési vonalai gyakran keresztezik egymást (például koponyatörést okozó acting out, manipulatív dominanciaigény vagy az autoritással szembeni lázadás). A TG személyek hajlamosak többszörös áldozati szerepre (poliviktimizáció). Ez azt jelenti, hogy nemcsak a mentális zavarok irányában veszélyeztetettek, hanem a fizikai biztonságuk is kockázatnak van kitéve a szubkulturális marginalizációjukból eredően (Messinger, Guadalupe-Diaz & Kurdyla, 2021). Lonci példájából láttuk, hogy a szülők által elkövetett abúzus és a TG identitás

kialakulása jelenségszinten összefügghet, és ezzel párhuzamosan a kötődési zavar a bűnelkövetői szubkulturális hatások folyamányaként a prostitúcióba vonódást és a szexuális kizsákmányolást is elősegítheti. A serdülő ebben a közegben sajátította el a viselkedésmintáit, aminek reaktív-expresszív agresszió lett az eredménye (Szabó, 2019). A Loncihoz hasonló kamaszok veszélyeztetettek a további deviálódás szempontjából, és az sincs kizárva, hogy börtönbe kerülnek. A TG fogvatartottak aránya a világ börtönrendszereiben növekvő tendenciát mutat. Számos olyan eset látott napvilágot, amelyben a TG nők a börtönökben ismételt szexuális erőszak áldozatává váltak (Jenness & Gerlinger, 2020). A TG identitással kapcsolatos, tudományos szempontból még nem alátámasztott megfigyelés, hogy egyes szabadságvesztés-büntetésre ítélt fogvatartott transzgender nők manipulálják a szervezetet, és a börtönben szexuális erőszakot követnek el ciszgender (olyan személy, akinek identitása megegyezik azzal a nemmel, amellyel születésekor azonosították) fogvatartott nőkön (URL4; URL5; URL6), azaz önmagukat nőnek valló nőkön. Ugyanezek a személyek a narratívák szerint azért kerülnek női börtönökbe, mert a férfi börtönben bántalmazta és molesztálta őket a személyzet és a többi férfi fogvatartott. Úgy gondoljuk, hogy Lonci esetével egy hasonló életút kezdetét tártuk fel. Az erőszak-prevenció és a gyermekprostitúció jelenségével szemben gyakrabban alkalmazott büntető modell (Vidra, Katona & Sebhelyi, 2018) hatékonyabb elkerülése érdekében jóval szélesebb és tudatosabb szakmaközi együttműködésre lenne szükség. Lonci esetéből láthatjuk, hogy a gyermekek szexuális kizsákmányolása komplex probléma, a pszichiátriai és pszichológiai eszköztár nem elegendő a probléma megoldására; mégis úgy tűnik, hogy az érintett gyermekek veszélyeztetett csoportot képeznek a többszöri hospitalizáció (kórházba kerülés), a további traumatizáció, a normatív stigmatizáció és esetlegesen a bebörtönzés kockázata szempontjából.

Köszönetnyilvánítás

A cikk szerzői hálával tartoznak Dr. Jelencsics Dalma gyermekpszichiáter szakorvosnak, Bognár Vivien klinikai szakpszichológusnak és Boda Ildikó pszichopedagógusnak a diagnózisalkotásban nyújtott segítségükért, valamint az osztály többi dolgozójának, hogy lehetővé tették ezt a kutatást.

Felhasznált irodalom

- Adityanjee, A. M. (1995). Delusion of pregnancy in males: a case report and literature review. *Psychopathology*, 28(6), 307–311. <https://doi.org/10.1159/000284942>
- Alberse, A.-M. E., de Vries, A. L., Elzinga, W. S. & Steensma, T. D. (2019). Self-perception of transgender clinic referred gender diverse children and adolescents. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 24(2), 388–401. <https://doi.org/10.1177/1359104518825279>
- American Psychiatric Association (APA) (2013). Nemi szerep diszfória. In *DSM-5 referencia kézikönyv a DSM-5 diagnosztikai kritériumaihoz*. Oriold és Társai.
- Berenbaum, H., Valera, E. M. & Kerns, J. G. (2003). Psychological Trauma and Schizotypal Symptoms. *Schizophrenia Bulletin*, 29(1), 143–152. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.schbul.a006985>
- Currier, A. (2021). Prison same-sex sexualities in the context of politicized homophobia in Malawi. *Sexualities*, 24(1–2), 29–45. <https://doi.org/10.1177/1363460720914602>
- Csigó K. (2018). *A Rorschach-teszt klinikai alkalmazása*. Medicina Könyvkiadó Zrt.
- Datta, R. P. (2008). Politics and Existence: Totems, Dispositifs and Some Striking Parallels between Durkheim and Foucault. *Journal of Classical Sociology*, 8(2), 283–305. <https://doi.org/10.1177/1468795X08088875>
- Egészségügyi Világszervezet (WHO). (2004). A nemi identitás zavarai. In *BNO-10 Zsebkönyv (Betegségek nemzetközi osztályozása) DSM-IV-TR maghatározásokkal*. Animula.
- Egészségügyi Világszervezet (WHO). (2022). Szexuális egészséggel kapcsolatos állapotok. *BNO-11 Mentális zavarok*. Animula.
- Euser, S., Alink, L. R. A., Tharner, A., van IJzendoorn, M. H. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2013). The Prevalence of Child Sexual Abuse in Out-of-Home Care: A Comparison Between Abuse in Residential and in Foster Care. *Child Maltreatment*, 18(4), 221–231. <https://doi.org/10.1177/1077559513489848>
- Evans, D. L. & Seely, T. J. (1984). Pseudocyesis in the male. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 172(1), 37–40. <https://doi.org/10.1097/00005053-198401000-00008>
- Fliegauf G. & Sófi G. (2022). Gondolatok a gyermekek ellen elkövetett szexuális abúzzsal (CSA) kapcsolatban: Néhány kriminológiai és pszichodinamikus következtetés nemzetközi szakirodalmak alapján. *Belügyi Szemle*, 70(5), 1057–1076. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.5.10>
- Garland, B. & Wilson, G. (2013). Prison Inmates' Views of Whether Reporting Rape Is the Same as Snitching: An Exploratory Study and Research Agenda. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(6), 1201–1222. <https://doi.org/10.1177/0886260512468238>
- Hartig, A., Voss, C., Herrmann, L., Fahrenkrug, S., Bindt, C. & Becker-Hebly, I. (2022). Suicidal and nonsuicidal self-harming thoughts and behaviors in clinically referred children and adolescents with gender dysphoria. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 27(3), 716–729. <https://doi.org/10.1177/13591045211073941>
- Hughes, S., Lyddy, F. & Lambe, S. (2013). Misconceptions about Psychological Science: A Review. *Psychology Learning & Teaching*, 12(1), 20–31. <https://doi.org/10.2304/plat.2013.12.1.20>

- Institute of Medicine (2011). *The health of lesbian, gay, bisexual, and transgender people: Building a foundation for better understanding*. The National Academies Press.
- Jeness, V. & Gerlinger, J. (2020). The Feminization of Transgender Women in Prisons for Men: How Prison as a Total Institution Shapes Gender. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 36(2), 182–205. <https://doi.org/10.1177/1043986219894422>
- Karcher, N. R., Cicero, D. C. & Kerns, J. G. (2015). An Experimental Examination of the Aberrant Salience Hypothesis Using a Salience Manipulation and a Behavioral Magical Thinking Task. *Journal of Experimental Psychopathology*, 6(3), 297–312. <https://doi.org/10.5127/jep.041814>
- Knoetze, J. (2013). Sandworlds, storymaking, and letter writing: the Therapeutic Sandstory Method. *South African Journal of Psychology*, 43(4), 459–469. <https://doi.org/10.1177/0081246313506663>
- Lehmann, S., Monette, S., Egger, H., Breivik, K., Young, D., Davidson, C. & Minnis, H. (2020). Development and Examination of the Reactive Attachment Disorder and Disinhibited Social Engagement Disorder Assessment Interview. *Assessment*, 27(4), 749–765. <https://doi.org/10.1177/1073191118797422>
- Liu, Y. & Hazler, R. J. (2017). Variables Associated With Indiscriminate Friendliness Displayed by Chinese Adoptees in U.S. Families. *The Family Journal*, 25(4), 414–422. <https://doi.org/10.1177/1066480717731345>
- Mérei F. (2002). *A Rorschach-próba*. Medicina Könyvkiadó Rt.
- Messinger, A. M., Guadalupe-Diaz, X. L. & Kurdyla, V. (2021). Transgender Polyvictimization in the U.S. Transgender Survey. *Journal of Interpersonal Violence*. <https://doi.org/10.1177/08862605211039250>
- O'Connor, T. G., Woolgar, M., Humayun, S., Briskman, J. A. & Scott, S. (2019). Early caregiving predicts attachment representations in adolescence: Findings from two longitudinal studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 60(9), 944–952. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12936>
- Polcz A. (1988). Aktív játékdiasztika és Terápia. In Mérei F. & Szakács F. (Szerk.), *Pszichodiasztikai Vademecum II/2*. (pp. 25–124). Tankönyvkiadó.
- Polcz A. (1999) *Világjáték*. Pont Kiadó.
- Resch, F., Parzer, P. & Brunner, R. (2008). Self-mutilation and suicidal behaviour in children and adolescents: Prevalence and psychosocial correlates: Results of the BELLA study. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 17(Suppl 1), 92–98. <https://doi.org/10.1007/s00787-008-1010-3>
- Schoemaker, N. K., Vermeer, H. J., Juffer, F., Spies, R., van Ee, E., Maras, A. & Alink, L. R. A. (2020). Indiscriminate friendliness in foster children: Associations with attachment security, foster parents' sensitivity, and child inhibitory control. *Developmental Child Welfare*, 2(2), 92–109. <https://doi.org/10.1177/2516103220940325>
- Sievert, E. D., Schweizer, K., Barkmann, C., Fahrenkrug, S. & Becker-Hebly, I. (2021). Not social transition status, but peer relations and family functioning predict psychological functioning in a German clinical sample of children with Gender Dysphoria. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 26(1), 79–95. <https://doi.org/10.1177/1359104520964530>

- Süle F. (1988). A „Fa Rajz”-teszt. In Mérei F. & Szakács F. (Szerk.), *Pszichodiagnosztikai Vademecum II/2.* (pp. 89–147). Tankönyvkiadó.
- Szabó J. (2019). *Speciális prevenció és dezisztencia.* Országos Kriminológiai Intézet.
- Vass Z. (2006). *A rajzvizsgálat pszichodiagnosztikai alapjai – Projekció, kifejezés, mintázatok.* Flaccus.
- Venkataramu, V. N. & Banerjee, D. (2021). Gender Dysphoria in Psychiatric Practice: Understanding the Clinical Ambiguity and Management. *Journal of Psychosexual Health*, 3(2), 124–132. <https://doi.org/10.1177/26318318211017049>
- Verveen, A., Kreukels, B. P., de Graaf, N. M. & Steensma, T. D. (2021). Body image in children with gender incongruence. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 26(3), 839–854. <https://doi.org/10.1177/13591045211000797>
- Vidra, Z., Katona, N. & Sebhelyi, V. (2018). State policies and institutional procedures and practices addressing prostitution and sex trafficking of children in Hungary. *Critical Social Policy*, 38(4), 645–666. <https://doi.org/10.1177/0261018317748318>
- World Professional Association for Transgender Health (WPATH) (2012). *Standards of Care for the Health of Transsexual, Transgender, and Gender-non-conforming People.* 7th Version. <https://www.wpath.org/publications/soc>

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Fekete ruha a menyasszonynak: Miért ne?! https://csajos.hu/2021/05/25/divat-fekete-menyasszonyi-ruha-eskuvoitrendek/*
- URL2: *Gyermek pszichodiagnosztika. https://semmelweis.hu/klinikai-pszichologia/files/2018/11/GYERMEK-PSZICHODIAGNOSZTIKA.N%C3%A9meth-Margit_3.pdf*
- URL3: *Tátika – Jólás gyerekkorunkban. https://nlc.hu/magyarorszagkul/20180124/tatika-retro-jatek/*
- URL4: *Lawsuit: Female Prisoner Says She Was Raped by Transgender Inmate. https://news.wttw.com/2020/02/19/lawsuit-female-prisoner-says-she-was-raped-transgender-inmate*
- URL5: *Transgender prisoner who sexually assaulted inmates jailed for life. https://www.theguardian.com/uk-news/2018/oct/11/transgender-prisoner-who-sexually-assaulted-inmates-jailed-for-life*
- URL6: *‘I was sexually assaulted by a transgender rapist in a women’s jail’: Female prisoner, 45, describes ordeal at the hands of sex predator, 56, who molested four inmates during three-month reign of terror. https://www.dailymail.co.uk/news/article-10406351/I-sexually-assaulted-transgender-rapist-womens-jail.html*

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Fliegauf G. & Sófi Gy. (2023). A nemi szerep diszfória diagnosztikus hátterének bemutatása pszichológiai és kriminológiai szempontok alapján egy speciális gyermekotthonban élő, szexuálisan kizsákmányolt serdülőnél. *Belügyi Szemle*, 71(1), 91–112. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.5>

21. századi social engineering támadások, védekezés és szervezeti hatások Európában

21st century social engineering attacks, defence and organisational impacts in Europe

Jagodics Ibolya

menedzser
Ebner Stolz Mönning Bachem Partnerschaft mbB
jagodicsibolya@gmail.com

Kollár Csaba

Dr. PhD, tudományos főmunkatárs, műhelyvezető
Óbudai Egyetem,
Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar,
Mesterséges Intelligencia Műhely
kollar.csaba@uni-obuda.hu

Absztrakt

Cél: Napjainkra megkérdőjelezhetetlenné vált, hogy a siker és túlélés záloga az idő és az információ. Különösen igaz ez az Európában működő szervezetekre, melyek célpontjai a social engineering támadásoknak. Kutatásunk tényfeltáró jellegéből adódóan a következő három területre fókuszálunk: 1) Milyen területeket és milyen mértékben érintettek a social engineering támadások? 2) Milyen tapasztalatokat szereztek a megtámadott szervezetek, hogyan védekeztek, és miként csökkentették a veszteségeket? 3) Megfigyelhető-e hasonlóság a szervezetek védekezési és felkészülési technikáiban?

Módszertan: E kérdések alapján állítottuk össze kérdőívünket, melyet online környezetben 561 válaszadó töltött ki.

Megközelítések: A tanulmány elméleti fejezetében áttekintjük a releváns szakirodalmat, továbbá a vizsgálatban szereplő modern technikákat, eszközöket, és az ezekkel elérhető social engineering támadásokat. A kutatási fejezetekben bemutatjuk a felmérés körülményeit, az elemzési módszert és a feldolgozás során feltárt eredményeket.

Érték: Mindezek alapján összegzés és következtetés útján javaslatokat fogalmazunk meg a szervezetek információbiztonságának fejlesztésével kapcsolatban.

Kulcsszavak: szervezetek, hatások, biztonság, támadás, védekezés, social engineering

Abstract

Aim: For today, it has become unquestionable that time and information are the key to success and survival. Especially in case of organisations operating in Europe, which are the target of social engineering attacks. As our research is a fact-finding nature we focus on the following 3 areas; 1) What fields and to what extent are social engineering attacks affected? 2) What experiences did the attacked organizations gain, how did they defend themselves, and how did they reduce losses? 3) Can there be similarities in the defense and preparation techniques of organizations? Which sectors have been affected by social engineering attacks?

Methodology: Based on these questions we generated our questionnaire, that was filled out by 561 respondents.

Findings: In the theoretical chapter of the study, we will review the relevant literature. Furthermore, the modern techniques, tools, and social engineering attacks available with them are included in the study. In the research chapters, we present the circumstances of the survey, the method of analysis and the results revealed during processing.

Value: On this basis, we make recommendations for improving the information security of organizations by summary and conclusion.

Keywords: organizations, impacts, security, attack, defense, social engineering

Bevezetés

A 21. században felértékelődött az információk megszerzése, s erre újabbnál újabb technikák látnak napvilágot. Ezek közül a social engineering módszereket helyeztük jelen tanulmány fókuszába, annak köszönhetően, hogy ezek során a támadók az elérhető szakirodalom által megfogalmazott emberi tényező gyengeségét, illetve a technológia használatát helyezik célkeresztbe. A social engineering egy információ megszerzésére irányuló technika, mely az egyének kihasználásán, megtévesztésén, manipulálásán alapul. Mitnick könyvében az alábbiak szerint fogalmazta meg a social engineeringet: „*A social engineering a befolyásolás és rábeszélés eszközével megtéveszti az embereket, manipulálja vagy meggyőzi őket, hogy a social engineer tényleg az, akinek mondja magát. Ennek eredményeként a social engineer – technológia használatával vagy anélkül – képes az embereket információszerzés érdekében kihasználni.*” (Mitnick & Simon, 2002). Jelen tanulmányunkban erre a definícióra támaszkodunk.

A social engineer emberi tulajdonságokkal él vissza – mint például a jószándék, a hiszékenység, a naivitás, a sebezhetőség, a fáradtság, a segítőkészség stb. – technikai eszközök és manipulációs, valamint befolyásoló technikák segítségével (Deák, 2019a). A támadások célja az információk megszerzése, módosítása, törlése, a rendszerek sebezhető pontjainak feltérképezése, jogszerűtlenül hozzáférések alkalmazása vagy komplex esetekben későbbi kibertámadások előkészítése is lehet. Fontos megjegyezni, hogy az információszerzés alapvetően irányulhat visszaélések megvalósítására, ugyanakkor saját információk védelmére is (Haig, 2018). A social engineering módszerek etikus hackerek esetében gyakorta alkalmazásra kerülnek a szervezetek esetében annak érdekében, hogy próbára tegyék működésüket, alkalmazottjaikat, ezekkel megállapítható a szervezet sérülékeny pontjait, kockázatokat azonosítható, majd valós támadás esetén ezekre reagálva csökkenteni tudják a várható veszteségeket. A social engineer módszerei pszichológiai és műszaki vonatkozásúak is lehetnek, hiszen a social engineer az emberi természet kihasználását veszi alapul azért, mert a fejlett informatikai rendszereket végtére is emberek használják, kezelik, a hozzáférést aktiválják (Dub, 2021). A támadó ilyen jellegű stratégiája összetett (Bányász, Bóta & Csaba, 2019), mivel a támadáshoz szükséges információt szereznie az informatikai rendszerről, a célpontról, a működésről, illetve folyamatokról, meg kell tervezni és szervezni. Tehát a támadó időt, energiát, tudást fektet minden megkezdett akciójába, tájékozott és jól informált. Ebből kiderül egyben az is, hogy nem feltétlenül szükséges, hogy magas szintű IT tudással, vagy akár programozói képességekkel rendelkezzen. Így intelligenciája és emberismerete által egy IT fejlesztői tudással már eredményesen tevékenykedhet felkészültsége révén. A szervezetek számára sajnos a megelőző intézkedések, a védekezés költségesebb, mint az esetleges elszenvedett károk realizálása. Összegezve megállapítható, hogy az adat és információbiztonság gyakran nem a technikai berendezések színvonalától, hanem a humán tényezőktől, a munkavállalók adat- és információbiztonság-tudatosságától függ (Kollár, 2018).

A korszerű technológiáknak köszönhetően az információs társadalom tagjai egyre több felületen, és egyre gyorsabb ütemben élnek életüket a kényelem és az elérhetőség érdekében. Előfordulhat az is, hogy az áldozatok nincsenek tisztában azzal, hogy részesei voltak, hozzájárultak egyes akciókhoz, hiszen néhány technikai információszerző tevékenység nem okoz nyilvánvaló károkat, csupán egy rejtett program keretében figyelni a szervezet vagy áldozat aktivitását, különböző adatokat gyűjt, megfigyelést végez, viselkedést elemez. Ilyenek lehetnek a kártékony programok vagy „malware”-ek is, amelyek típusától függően lassíthatják a hálózati és belső rendszert, kárt okozhatnak tevékenységük során.

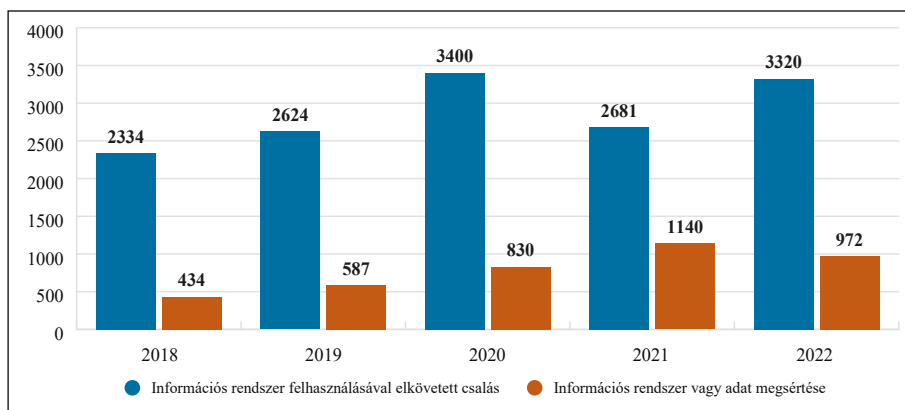
Az esetek túlnyomó többségében ezek a programok a felhasználók tudta vagy engedélye nélkül aktiválódnak a rendszerekben, ezek lehetnek többek között trójai programok, vírusok, kémprogramok, zsarolóvírusok, billentyűzet naplózók stb. Az adathalászat vagy phishing módszer arra alapul, hogy a támadó a felhasználókat valamilyen elektronikus csatornán keresztül, például e-mailben, szalagcímhirdetésekből látszólag valósnak tűnő, de hamis weboldalra irányítja, ahol célja bizonyos információk kicsalogatása (Deák, 2019b).

Az erőteljes technológiai fejlődés eredményeként a www.wearesocial.com weboldalon¹ elérhető 2022 februárjában (2022. 02. 15.) készült globális riport szerint Magyarországon a 9,62 milliós népességből 8,56 millió, a magyar lakosság 89%-a internetfelhasználó jelenleg, amely az egy évvel korábbi elemzés adataihoz mérten 265 000 felhasználóval, tehát 3,2%-kal emelkedett meg. Ugyanez a riport a leglátogatottabb közösségi oldalak között a www.google.com-ot első helyezettként mutatja 142 millió, a www.facebook.com-ot másodikként, 78,9 millió, a www.youtube.com-ot harmadikként, 43,4 millió látogatóval. Ez alapján érdekes tény, hogy a www.informationisbeautiful.com weboldalon elérhető a világ legnagyobb adatokkal való visszaélései és hackelései között ezen szolgáltatók kifejezetten magas számú felhasználóinak adataival kapcsolatos visszaélésekben érintettek. A következőkben a fentebb említett adatforrásokra hivatkozva ezek közül néhány releváns példát mutatunk be. 2021 márciusában a Facebook – sokadik alkalommal – 533 millió felhasználójának adatait szivárogtatta ki. A T-Mobile 2021 augusztusában szenvedett el magasan szofisztikált hacker támadást, melynek következtében ügyfeleinek 40 millió személyes adatát lopták el. A Microsoft 250 millió ügyféladatát tették közzé jelszóvédelem nélkül 2020 januárjában, mely akció 2005 és 2019 között történt (Winder, 2020). A Google+ – szintén sokadik alkalommal – 2018 decemberében 52,5 millió felhasználójának adatait vesztette el, melynek eredményeképpen véglegesen le is állították a felhasználói kiadást.

Ennek nyomán a Belügyi Statisztikai Rendszer online elérhető statisztikái szerint (bsr.bm.hu) a Büntető Törvénykönyv megfelelő paragrafusai szerinti besorolás alapján a 2018. július és 2022. április közötti időszakra Magyarország területén az „információs rendszer vagy adat megsértése” tétel esetén összesen 10 702 db bűncselekményt regisztrált.

1 Az oldal a közösségi média teljes körű elemzését végzi, mely az online média és közösségi magatartás vizsgálatát követi világszerte az érdeklődő magánszemélyek és vállalkozások számára.

1. számú ábra: Regisztrált visszaélések száma 2018–2022

Forrás: Bűnügyi Statisztikai Rendszer adatai alapján a szerzők saját szerkesztése.

Az ábra szerkesztése során a Bűnügyi Statisztika Rendszer által rendelkezésre bocsátott adatokon korrekciót hajtottunk végre és arányosítottuk annak érdekében, hogy a 2018. július előtti és a 2022. február utáni időszak elemzését egyszerűbbé tehesük. Ehhez a 2018. július 1-től december 31-ig tartó időszakra regisztrált 2334 darab esetszámát az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, illetőleg a 217 darab esetszám az információs rendszer vagy adat megsértése paragrafusok alá sorolt adatokat kettővel felszoroztuk, feltételezve, hogy a 2018. év júliusáig is hasonló számú visszaélések zárulhattak le. Ugyanígy a 2022. március 1-jéig elérhető 830 darab esetszámot az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalások esetében, illetve a 243 darab számú esetet az információs rendszer vagy adat megsértése esetében a teljes évre vetítve négyszer szoroztuk fel. Mivel a Bűnügyi Statisztikai Rendszer a lezárt esetek számát jelöli, így felhívjuk a kedves olvasó figyelmét a statisztika, illetve a kimutatás utánkövető jellegére.

Az Interpol honlapján (www.interpol.int) elérhető nyilvános jelentések kiemelik a pénzügyi bűnözésre mutató adatok között, hogy az üzleti elektronikus levelezésen keresztül elkövetett visszaélések globálisan már 2017-ben 676 millió, majd 2018-ra már 1,25 milliárd dollár értékű csalást tettek ki (Interpol, 2022).

Társadalmi környezet

Napjaink információs társadalmában már közhelynek mutatkozik a tény, hogy minden területen veszély leselkedik ránk magánszemélyként, illetve a különböző

szervezetekre (egyéni és társas vállalkozásokra, nonprofit szervezetekre, állami és kormányzati intézményekre), amellyel kapcsolatban állunk akár alkalmazottként, akár ügyfélként. A dinamikus technológiai fejlődés nemcsak az innovációval ajándékozott meg bennünket, hanem – mint minden érem két oldalaként – az újítások számos hátrányt is magukkal hoztak. Az említett fejlődés robbanásszerűen érte el a gazdasági, társadalmi rétegeket, melyre a felkészültség hiányosnak volt mondható ilyen ütemű változások mellett (Dyson, 1998). Rövid idő alatt ismertük meg az internetet, majd vált a mindennapi életünk részévé, ahol mára már a kapcsolattartás, ügyintézés, munkavégzés, vásárlás a legtermészetesebb események. Ez a hirtelen megnövekvő felhasználói igény mind technikai, mind humán oldalról megközelítve ismertette meg velünk például a „big data” vagy „felhő” fogalmát, a jelszavak létjogosultságát különböző általunk használt online felületeken, közösségi oldalakon (Haig, 2018). Lassan beláttuk, hogy az információ és idő párosa felbecsülhetetlen értéket képvisel, mi több elengedhetetlen feltétele a mindennapi életben való boldogulásnak. Majd ráébredtünk, hogy az adataink – közöttük a legszemélyesebb információkkal – az online világba kerültek. Az általunk használt közösségi oldalakon bármely rég elfeledett ismerősünkkel megvalósult ismét a kapcsolattartás, megosztottuk életünk részleteit akár a beszélgetések, akár a megosztott fényképek által (Jóri, 2012). Eltűntek a korábban ismert fizikai határok, korlátok és a távolságok. Ezzel együtt kezdtük megtapasztalni azt is, hogy a korábban ismert visszaélési formák és technikák igazodtak a technológiai változásokhoz, és egyre inkább találkoztunk online visszaélésekkel. A megosztott információk eljutottak nem csupán az ismerőseinkhez, de azokhoz is, akik azt szándékosan vagy véletlenül felhasználhatták saját vagy rosszindulatú cselekedeteikhez. A jog a következők szerint ideje korán próbált szabályozások által biztonságot nyújtani a személyeknek (Jóri, 2005).

Releváns adatvédelmi jogszabályok

Magyarországon az 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya 59. § (1) helybenhagyta a személyes adatok védelméhez való jogot. A törvény 2012. január 1-jén hatályát veszítette, a magyar állampolgárok számára azonban a jog továbbra is életben maradt, majd az Országgyűlés 1992. november 17. napján közzétette a 1992. évi LXIII. adatvédelmi törvényt, amely a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok védelméről szóló útmutatás. Ennek 2004. január 1-jén hatályba lépett módosítása tartalmazta a 95/46/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet, melyet 1995. október 24-én elfogadtak. Ez

tulajdonképpen a 2011. évi CXII. információs törvény megfelelője; amely az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szól. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete 2016. április 27. napján hatályon kívül helyezte a 95/46/EK rendeletet, és garantálta a továbbiakban azt, hogy a természetes személyek adatainak kezelésével, illetve az adatok akadálytalan áramlásának szabályozásával a környezeti elvárásokhoz illő további kiterjesztést nyerjen a korábban hozott törvény. A rendelet hatályba lépése 2016. május 24. A kétéves türelmi időszak után 2018. május 25-től lépett életbe. Ezzel párhuzamosan az adatvédelmi újítás keretében 2018. május 6. napján életbe lépett az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/6806 irányelve 2016. április 27. napján az adatvédelem büntetőjogi vonatkozását illetően.

Ezek szükségessége az információ felértékelődésével fogalmazódott meg és igyekezett, illetve igyekszik támogatni a személyes adatok védelmét a fentebb leírtak alapján. Tehát jelenleg az utóbbiként említett EU 2016/679 számú Általános Adatvédelmi Rendelet az irányadó.

A téma reprezentációja az MTMT-ben és az Elsevier-ben

A social engineering magyar definíciója a szakirodalom elemzése során fellelt számos hazai és nemzetközi tanulmány vizsgálata során sem jutott egységes megfogalmazásra, azonban magyar fordítása inkább a pszichológiai manipulációval megfelelő. A szakirodalomban leírtak alapján mindben közös a fogalom magyarázata folyamán az emberi tényező, mint gyenge láncszem jelenléte, illetve a manipuláció, a befolyásolás, az információkommunikációs eszközök gyengesége és sérülékenysége. A Magyar Tudományos Művek Tárának keresőjében a social engineering témájával foglalkozó műveket idézőjellel kerestük annak érdekében, hogy a kereső téves találatait kiszűrjük. Ennek eredményeképpen 120 darab művet találtunk, közöttük többek között tudományos publikációkat, előadásokat. A nemzetközi kereséshez a www.elsevier.com adatbázisában folytattunk le hasonlóan böngészést, melyre 830 darab találat támasztotta alá szintén különböző tudományos és egyéb publikációk létét. A téma jelentőségét erősíti, hogy az adatbázisokban keresve évről évre több munka jelenik meg.

A szakirodalmi elemzés eredményeképpen a leginkább hivatkozott Kevin D. Mitnick *A legendás hacker* című könyve alapján használt fogalomból indulunk ki jelen tanulmányunk feldolgozása során. Mitnick, aki az eddigi történelem leghíresebb hackere, könyvében definiálta is a social engineeringet, mely definíciót tanulmányunk bevezetésében ismertettünk.

A kutatásról

Primer kutatást végeztünk, melyhez Google kérdőív szolgáltatás által a közösségi oldalakon való megosztással juttattuk el kérdőívünket minél nagyobb számú közönség felé. A kérdőív 34+1 kérdésből állt, mely kérdések csoportokra osztva az alábbi megosztást képviselték:

- 1) Leginkább demográfiai kérdéseket gyűjtött össze az 1–16. kérdés, melyek által a megkérdezetteket próbáltuk megismerni, többek között a nemre, korosztályra, iskolázottságra, elhelyezkedésre, foglalkoztatottság szintjére, kapcsolódó szervezetre, illetve nyelvtudásra, tájékozottságra utaló kérdések formájában.
- 2) Információbiztonsággal foglalkozó kérdéseink a 17–19. kérdések formájában arra vonatkozó információkra kérdezték rá, melyből megállapítható, hogy a válaszadó mennyire tekinthető információbiztonság szempontjából tudatosnak.
- 3) A 20–28. kérdések a kitöltő social engineering ismeretét, tapasztalatait felmérő információkra kérdezték rá.
- 4) A 29–34. kérdéscsoport a válaszadót foglalkoztató szervezet attitűdjét felmérő kérdéseket gyűjtötte egy csokorba, melyekkel a tájékoztatásra, felkészültségre, oktatásokra deríthető fény.
- 5) Az utolsó kérdés egy nyitott kérdés volt azért, hogy lehetőséget adjunk a kitöltőknek arra, hogy a témára vonatkozó észrevételeiket megoszthassák.

Kutatási fő kérdéseink

A kérdőívünk elemzése során releváns, objektív választ kerestünk az alábbi fő kérdésekre.

K1: Milyen területeket és milyen mértékben érintettek a social engineering támadások?

Első főkérdésünk a 12–14. demográfiai kérdések és a 28. social engineering támadásokra vonatkozó kérdések kapcsolatának vizsgálatával elemezzük.

K2: Milyen tapasztalatokat szereztek a megtámadott szervezetek, hogyan védekeztek, és miként csökkentették a veszteségeket?

Második feltevésünkre a kérdőív negyedik kérdéscsoportjára kapott és 28. social engineering támadásokra vonatkozó kérdésre kapott válaszok összehasonlításának segítségével keresünk választ, az előző feltevés alátámasztásához hasonlóan kapcsolatvizsgálat módszerével.

K3: Megfigyelhető-e hasonlóság a szervezetek védekezési és felkészülési technikáiban?

Harmadik vizsgálati tárgyunk alátámasztását hivatott támogatni a kérdőív 12–14. demográfiai és 29–34. szervezeti felkészültséget felmérő kérdések statisztikai elemzése, szintén kapcsolatvizsgálat módszerével.

Az elemzés

Elemzésünkhöz online környezetben a Google által biztosított kérdőív szolgáltatással saját készítésű kérdőívet továbbítottuk közösségi média felületeken ismerőseink körében. A mintavétel folyamán Jagodics Ibolya Facebook ismerősei (721 fő), Kollár Csaba Facebook ismerősei (4700 fő), Jagodics Ibolya LinkedIn ismerősei (331 fő), Facebook-kérdőív kitöltő csoportok (Kérdőív Pont: 16400 tag, Kérdőív Kitöltők Klubja: 4700 tag, Kérdőív kitöltés, diploma kérdőívek csere-bere: 6300 tag), NKE PhD (105 tag) és KMDI 2019 (22 tag), vagyis összesen 33 179 fő felé tettük elérhetővé. Ezzel a mintavételi halmaz sokrétűségét biztosítottuk 2022. április 4. és 2022. április 26. napja között.

Az összesen 561 darab kitöltött kérdőív válaszadóit a következők jellemzik: 239 fő, tehát a kitöltők 42,6%-a férfi, 322 fő, vagyis 57,4%-a nő; a válaszadók 27%-a (149 fő) szakmunkás vagy szakirányú végzettségű, 69%-a (388 fő) főiskolai vagy egyetemi diplomás és további 4% (24 fő) rendelkezik doktori fokozattal.

A válaszadók 8%-a (47 fő) tanácsadás, 18%-a (99 fő) kereskedelem, 17%-a (95 fő) gyártás és termelés, 42%-a (234 fő) szolgáltatás és 15%-a (86 fő) közszolgálati tevékenységet ellátó szervezetnél tevékenykedik.

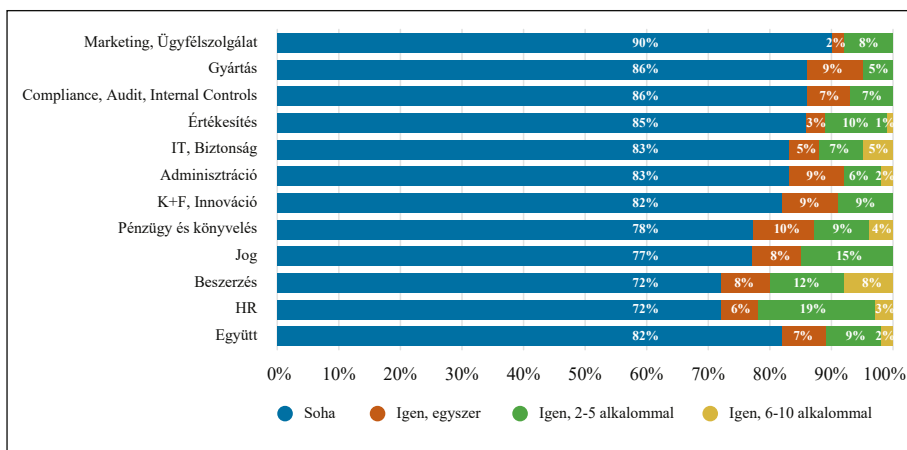
Az 561 darab kitöltött kérdőív válaszaiból adatbázist építettünk, és PSPP szabad felhasználású statisztikai szoftver segítségével kapcsolatvizsgálati módszerrel elemzésnek vetettük alá. A következőkben ismertetjük a fő kérdéseink alátámasztására használt módszer eredményeit.

K1: Milyen területeket és milyen mértékben érintettek a social engineering támadások?

A kérdőív elemzése során az első kapcsolat vizsgálatához a 12. kérdés (Az Ön szakterülete) és a 28. kérdés (Szenvedett már el social engineering támadást?) válaszait analizáltuk. A 12. kérdésre a válaszadók a következő lehetőségek közül választhattak: adminisztráció, beszerzés, compliance/audit/internal controls, értékesítés, gyártás, emberi erőforrások, IT és biztonság, jog, kutatás/fejlesztés/innováció, marketing és ügyfélszolgálat, illetve pénzügy és számvitel. A 28. kérdésre a válaszadóknak lehetősége volt több választ is megjelölni, melyek között két csoportot lehetett felállítani a magánéleti és a céges környezetben elszenvedett támadásokat, illetve mindkettőben.

A kapcsolatvizsgálat eredményeképpen elmondható, hogy a céges környezetben előforduló social engineering támadások legkevésbé a marketing, ügyfélszolgálat (10%), a gyártás (14%), és a compliance, audit, internal controls (14%) területeket érintették, leginkább pedig a jog (23%), beszerzés (28%) és a HR (28%) voltak ilyen támadásnak kitéve. Ennek ellenére az egyes szakterületek eltérése a támadás gyakoriságát tekintve nem szignifikáns [$\chi^2(30) = 24,183$; $p = 0,764$], mely összefüggés az esetben sem szignifikáns, ha csupán a támadás megléte/nem léte szerint vizsgáljuk [$\chi^2(10) = 9,263$; $p = 0,561$] – lásd 2. számú ábra.

2. számú ábra: A céges környezetben elszenvedett social engineering támadások gyakoriság szerinti megoszlása szakterületenként

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

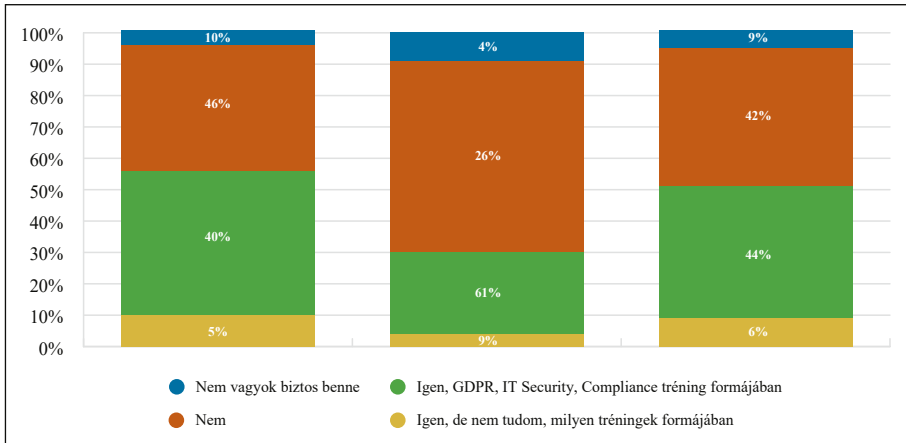
K2: Milyen tapasztalatokat szereztek a megtámadott szervezetek, hogyan védekeztek, és miként csökkentették a veszteségeket?

Második feltevésünk igazolására a kérdőív fentebb részletezett 28. kérdésének kapcsolatát vizsgáltuk a 29. kérdéssel (29. Kapott oktatást social engineering támadások felismerésére?). Kitéltőink a 29. kérdésre a következő válaszok közül választhattak: „nem”; „nem vagyok biztos benne”; „igen, de nem tudom milyen tréningek formájában”; illetve „igen, GDPR, IT security, compliance tréning formájában”.

Ezen kérdések mentén látható, hogy azok a válaszadók, akik olyan szervezetnél dolgoznak, ahol céges környezetben tapasztaltak social engineering jellegű támadást, azok esetében nagyobb arányban fordult elő, hogy kaptak oktatást akár GDPR, IT security, compliance tréning, akár egyéb formában [$\chi^2(3) = 21,634$; $p < 0,001$] – lásd 3. számú ábra. Tehát a kitéltők válaszainak fényében

megállapítható, hogy azon szervezetek, amelyek érintettek voltak social engineering támadásokban védekezésük részeként oktatásokkal igyekeznek munkavállalóikat felkészíteni az esetleges támadásokra, illetve ezen keresztül csökkenteni próbálják a várható veszteségeket.

3. számú ábra: A „29. Kapott oktatást social engineering támadások felismerésére?” kérdésre adott válaszok megoszlása a céges környezetben elszenvedett social engineering támadás alapján

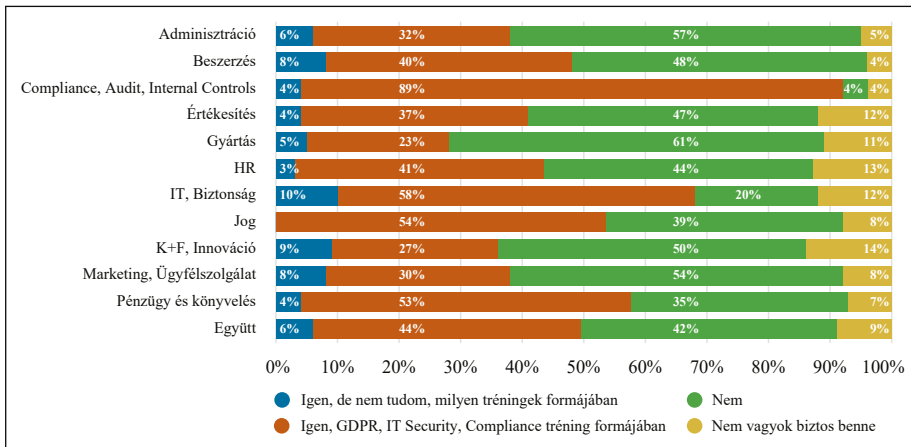
Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

K3: Megfigyelhető-e hasonlóság a szervezetek védekezési és felkészülési technikáiban?

A harmadik kérdés alátámasztására a fentebb részletezett 29. kérdés került kapcsolatvizsgálat alá a válaszadók által kitöltött 12. kérdésre kapott válaszokkal.

Ezekkel az oktatás és a válaszadó által képviselt területek közötti kapcsolat révén szignifikáns eltérés mutatható ki az egyes szakterületek között a tekintetben, hogy kaptak-e oktatást social engineering támadások felismerésére [$\chi^2(30) = 70,813; p < 0,001$]. Legnagyobb arányban a compliance, audit, internal controls (4 + 89%); az IT, biztonság (10 + 58%) és a pénzügy és könyvelés (4 + 53%) területeken dolgozók nyilatkoztak úgy, hogy „igen, GDPR, IT security, compliance tréning formájában” kaptak oktatást. A legelhanyagoltabb területek pedig a gyártás (5 + 23%); a K+F, innováció (9 + 27%); a marketing, ügyfélszolgálat (8 + 30%) és az értékesítés (4 + 37%) voltak (lásd 4. számú ábra).

4. számú ábra: A „29. Kapott oktatást social engineering támadások felismerésére?” kérdésre adott válaszok megoszlása szakterületenként

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Összegzés és következtetések

Napjainkra újabbnál újabb támadási formáknak vagyunk kitéve a mindennapi életben és munkahelyünkön egyaránt. A technológia fejlődése nem csupán egyszerűsíti a folyamatokat, gyorsítja azokat, de az ismeretlenség veszélye is körbe lengi. Ezt alátámasztja a Belügyi Statisztikai Rendszer által elérhető statisztika is, mely 2018 és 2022 közötti időszakból egyértelmű bizonyítékot szolgáltat afelől, hogy a Büntető Törvénykönyv által definiált információs rendszerek eleni, vagy azok felhasználásával elkövetett és lezárt visszaélések száma évről évre emelkedik, illetve magas. További nyilvánosan elérhető statisztikáknak köszönhetően tanulmányunkban igazoltuk, hogy a magyar lakosság körében is szinte bárki kitétt annak, hogy pszichológiai manipuláció áldozatává váljon az általa használt internetes felületeken át. Az internet elterjedése mára a magyarok 89%-át tette felhasználóvá. Munkánk alapvetően a hírhedt hacker, Mitnick által definiált fogalomból indult ki, amely szerint az emberek megtéveszthetők, manipulálhatók pszichológiai módszerekkel úgy, mint rábeszélés vagy megtévesztés, elhitethető velük, hogy a szemben álló hacker valós ügyben keresi fel, így információt szerez be raktuk keresztül.

Három feltevést fogalmaztunk meg annak érdekében, hogy vizsgálatunk alátámasztást nyerjen. Ezen fő kérdések kapcsolatvizsgálaton keresztül arra irányultak, hogy az online kérdőívet kitöltő 561 fő válaszaiból át rálássunk milyen szervezeti területek érintettek, illetve milyen arányban a social engineering

támadásokban, védekeznek-e valamelyest a szervezetek, illetve biztosítanak-e oktatást munkavállalók számára.

Online kérdőívünket a közösségi oldalakon több ezer fő felé tettük elérhetővé 2022. április 4. és 2022. április 26. napja között, melyből összesen 561 darab kitöltött kérdőív válaszait elemeztük kapcsolatalemzés módszerével PSPP statisztikai szoftver használatával. Kitöltőink heterogén halmazt biztosítottak, különböző korosztályból, szakterületről és végzettséggel.

A válaszadók 66%-a (369 fő) nyilatkozott arról, hogy tudja vagy ismeri a social engineering fogalmát, és 34%-a (190 fő) nem rendelkezik ismerettel erről a területről. A megkérdezettek 37%-a (210 fő) nyilatkozott arról, hogy visszaélés áldozata, 15%-a (83 fő) bizonytalan abban, hogy visszaélés áldozatául esett, és további 48%-a (268 fő) válaszolta, hogy nem volt még visszaélésben része.

Az elemzés eredménye rávilágított arra, hogy social engineering támadásban érintett területek leginkább a jog, beszerzés és humán erőforrás, legkevésbé a marketing, ügyfélszolgálat, gyártás, illetve ellenőrzési területek a válaszadók által tapasztaltak szerint annak ellenére, hogy szignifikáns eltérést nem mutatott egyik terület sem. Szintén a kitöltők válaszain át látható az elemzés azon konklúziója, miszerint azok a szervezetek, amelyek már szenvedtek el social engineering támadást, oktatást biztosítanak felkészítésként a munkavállalók részére, ezzel úgymond védekezést demonstrálnak. Végül az analízis kimutatta azt is, hogy szignifikáns eltérés mutatkozik a területek között az oktatások tekintetében. Miközben az IT, pénzügy és számvitel, compliance, illetve belső ellenőrzési terület különböző tréningekben kap felkészítést, úgy a gyártás, kutatás és fejlesztés, marketing és értékesítési területek jelentősen elmaradnak, így nem kapnak oktatást social engineering támadás felismerésére sem GDPR, sem compliance, sem pedig IT tréningek formájában.

A tanulmány következtetéseként kívánjuk megfogalmazni azon javaslatunkat, hogy azon szervezetek életében is érdemes felkészülni a jövőbeni online visszaélésekre, akik még nem tapasztalták meg, milyen károkat okozhat ezen szervezetek működésében. Ezen kívül a gyártás, értékesítés, marketing, illetve kutató területeken is érdemes bevezetni a munkavállalók oktatását, felkészítését a biztonságtudatosság fokozásának érdekében.

Felhasznált irodalom

Bányász P., Bóta B. & Csaba Z. (2019). A social engineering jelentette veszélyek napjainkban. In Zsámbokiné Ficskovszky Á. (Szerk.), *Biztonság, szolgáltatás, fejlesztés, avagy új irányok a bevételi hatóságok működésében* (pp. 12–37). Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. <https://doi.org/10.37372/mrtrvpt.2019.1.1>

- Deák V. (2019a). Kártékony programok terjedése social engineering technikákon keresztül. *Hadmérnök, 14*(2), 256–271. <https://doi.org/10.32567/hm.2019.2.21>
- Deák V. (2019b). Social engineering alapú információszerzés a kibertérben megvalósuló lélektani műveletek során. *Hadtudományi Szemle, 12*(3), 95–111. <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.3.6>
- Dub M. (2021). A social engineering támadások megelőzésének lehetőségei. *Hadmérnök, 16*(3), 137–187. <https://doi.org/10.32567/hm.2021.3.10>
- Dyson E. (1998). *2.0 verzió (életünk a digitális korban)*. HVG Kiadó.
- Haig Zs. (2018). *Információs műveletek a kibertérben*. Dialóg Campus Kiadó.
- Jóri A. (2005). *Adatvédelmi kézikönyv*. Osiris Kiadó.
- Jóri A. (2012). *Adatvédelem és információs szabadság a gyakorlatban*. Wolters Kluwer Kft.
- Kollár Cs. (2018). Az információbiztonság humán aspektusai: A biztonságtudatossági ellenőrzés során alkalmazott social engineering technikák elemzése a SPEAKING modell segítségével. *Belügyi Szemle, 66*(2), 22–45. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.2.2>
- Mitnick D. K. & Simon L. W. (2002). *A legendás hacker – A megtévesztés művészete*. Perfact-Pro Kft. Kiadó.
- Winder D. (2020). *Microsoft Security Shocker As 250 Million Customer Records Exposed Online*. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/daveywinder/2020/01/22/microsoft-security-shocker-as-250-million-customer-records-exposed-online>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Jagodics I. & Kollár Cs. (2023). 21. századi social engineering támadások, védekezés és szervezeti hatások Európában. *Belügyi Szemle, 71*(1), 113–126. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.6>

Kerékpáros jellemzők vizsgálata a turisztikai és nagyvárosi forgalomban

Investigation of cycling characteristics in tourist and metropolitan traffic

Krizsik Nóra

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem,
KTI Közlekedéstudományi Intézet,
Stratégiai Kutatási és Fejlesztési Igazgatóság
krizsik.nora@kti.hu

Sipos Tibor

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem,
KTI Közlekedéstudományi Intézet,
Stratégiai Kutatási és Fejlesztési Igazgatóság
sipos.tibor@kjk.bme.hu

Homonnai Péter

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem,
Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ
homonnai.peter@mail.bme.hu

Absztrakt

A kerékpározás napjainkban egyre népszerűbb közlekedési mód. Ezt felismerve számos nemzetközi politikai célkitűzés előtérbe helyezte a kerékpárosok közlekedését és biztonságuk növelését. A sérülések enyhítésének egyik kiemelt eszköze a kerékpáros fejevédő sisak viselése. Habár Magyarországon korábban is történtek felmérések a kerékpáros sisakviselés arányának megállapítására, ezek inkább lokális, kis mintákra fókuszáltak.

Cél: Több helyszínen, nagy mintán végzett kerékpáros jellemzők, elsősorban kerékpáros sisakhasználat felmérése, jellemző viselkedésminták megállapítása.

Módszertan: Országosan négy turisztikai és négy nagyvárosi helyszínen, 500–500 kerékpáros különböző adatának rögzítése, valamint az adatok több szempont szerinti értékelése.

Megállapítások: Az összesített adatokból megállapítható, hogy függetlenül attól, hogy turisztikai vagy nagyvárosi helyszíneken kerékpároznak az emberek a kerékpáros sisakviselés aránya alacsony. A helyes sisakhasználat aránya a turisztikai helyszíneknél 38,3% (n=756), nagyvárosok esetében 11,6% (n=232) volt. Összességében a mért kerékpározók 24,9%-a (n=988) viselte helyesen sisakját. Az eredmények alapján a kerékpározás helyszíne, a kerékpárosok neme

és életkora befolyásolta a sisakhasználatot. Férfiak, illetve gyermekek esetében magasabb sisakviselési arány mérhető.

Érték: A felmérés megállapításai rávilágítanak arra, hogy a kerékpározók kerékpáros sisakhasználatát több tényező is befolyásolja. Az adatok felhasználásával lehetőség van a kerékpáros balesetek kimenetelének, a kerékpározók sérüléseinek enyhítésére.

Kulcsszavak: kerékpáros közlekedés, kerékpáros fejevédő sisak, sisakhasználati arány, teljesítménymutató, baleset-megelőzés

Abstract

Nowadays cycling is an increasingly popular mode of transportation. Many international policy objectives emphasize the movement of cyclists and increasing their safety. One of the key tools to relieve injuries is to wear a cycling helmet. Although surveys have been conducted in Hungary in the past to determine the proportion of cycling helmets, these surveys have focused more on local, small samples.

Aim: Survey of cycling characteristics (mainly the use of cycling helmets) at several locations, identification of typical behaviour patterns.

Methodology: Recording of various data of 500-500 cyclists in 4 tourist and 4 metropolitan locations nationwide. Evaluate the data from multiple perspectives.

Findings: Aggregate data show that regardless of whether people ride bicycles in tourist or metropolitan locations, the rate of cycling helmet wear is low. The rate of correct helmet use was 38.3% for tourist sites ($n = 756$) and 11.6% for large cities ($n = 232$). Overall, 24.9% ($n = 988$) of the measured cyclists wore their helmets correctly. Based on the results, the location, gender and age of cyclists influenced helmet use. Higher helmet wearing rates are measured for men and children.

Value: The findings of the survey highlight that the use of cycling helmets by cyclists is influenced by several factors. By using the data, it is possible to alleviate the outcome of cycling accidents and injuries to cyclists.

Keywords: cycling, bicycle helmet, helmet use rate, performance indicator, accident prevention

Bevezetés és irodalmi áttekintés

A kerékpáros közlekedés napjainkban igen elterjedt közlekedési mód (Mátrai & Tóth, 2020). A kerékpáros közlekedők száma világszerte növekszik. Amerikában 2010 és 2016 között a kerékpáros forgalom évi 2–6%-kal növekedett

(Le, Buehler & Hankey, 2019), Koppenhágában a kerékpárosok növekvő száma hálózatterhelési problémákat okoz (Paulsen & Nagel, 2019).

A közlekedési mód népszerűségében nagy szerepet játszik az olcsó hozzáférhetősége (Gössling, Choi, Dekker & Metzler, 2019), környezetbarát jellege, háztól-házig való közlekedési lehetősége, és az egészségre gyakorolt pozitív hatása (Schauder & Foley, 2015; Mueller et al., 2015). A pozitív egészségügyi hatásoknak köszönhetően a kerékpározás externális költsége (légszennyezés, zaj, közlekedési torlódások) (Torok, Junevičius & Meszaros, 2012) majdnem tizede a személygépjárműves közlekedésnek (Gössling, Choi, Dekker & Metzler, 2019). A kerékpáros közlekedés ugyanakkor a védtelen közlekedési módok csoportjába tartozik, hiszen a kerékpározót nem védi semmilyen fizikai eszköz a bekövetkező sérülésektől.

A kerékpározás népszerűségét és védtelenségét felismerve a nemzetközi¹ és a hazai közlekedéspolitikai² egyik kiemelt pillére lett a védtelen közlekedők, köztük a kerékpárosok biztonságának növelése. Az Európai Bizottság előző évtizedre (2011–2020) vonatkozó Fehér Könyv I. számú melléklete kiemelte a kerékpárosok védelmének fokozását, baleseteik számának csökkentését, míg a Közúti Közlekedésbiztonsági Akcióprogram az ittas kerékpározás visszaszorítását, a kerékpáros fejjvédő népszerűsítését, és a kerékpárosok előzése során tartandó minimális oldaltávolság ellenőrzését hangsúlyozza.

A kerékpárosok baleseti sérülései mérséklésének egyik kiemelt eszköze a kerékpáros biztonsági eszközök alkalmazása, melynek hatását több tanulmány is vizsgálta. Olivier és Creighton 64 000 kerékpáros adatának elemzése után megállapította, hogy a kerékpáros sisak használata csökkenti a halálos fejsérülés kockázatát (Olivier & Creighton, 2017). Hasonló eredményre jutottak Bambach és munkatársai is, akik kerékpár–gépjármű balesetek esettanulmányai alapján vizsgáloztak (Bambach, Mitchell, Grzebieta, & Olivier, 2013). Persaud és társai igazolták, hogy a fejjvédő sisak nélküli fejsérülés bekövetkezése esetén a halálozási kockázat háromszorosa a fejjvédő sisak viselés mellett elszenvedett sérüléseknek (Persaud, Coleman, Zwolakowski, Lauwers & Cass, 2012). Mizuno és társai bizonyították, hogy fejjvédő sisak viselése gyermekek esetében akár 83%-kal csökkentheti a fejsérülések kockázatát (Mizuno et al., 2014). Az esettanulmányok mellett laboratóriumi mérések is igazolták a kerékpáros fejjvédők hatásosságát (McIntosh, Lai & Schilter, 2013; McNally & Whitehead, 2013; Cripton, Dressler, Stuart, Dennison & Richards, 2014).

1 Európai Bizottság (2011). Fehér Könyv – Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé.

2 Innovációs és Technológiai Minisztérium – Belügyminisztérium (2020). Közúti Közlekedésbiztonsági Akcióprogram 2020–2022.

A kerékpáros fejjvédő használatát számos kérdőíves felmérés is vizsgálta. Egy Németországban végzett kutatás bebizonyította, hogy a felnőtt korcsoportok esetében a nők kevésbé használják a kerékpáros sisakot, mint a felnőtt férfiak (Ritter & Vance, 2011). Egy francia felmérés szintén azt bizonyította, hogy a nem és életkor befolyásolja a sisakhasználat arányát. Az eredmények hasonlóan a nők kisebb arányú sisakviselését mutatták ki (Richard, Thélot & Beck, 2013). A témában végzett amerikai kutatást Dellinger és Kresnow. Célcsoportjuk az 5–14 éves gyermekek voltak. Eredményeik szignifikáns kapcsolatot mutattak a kerékpáros fejjvédő viselése és a gyermekek kora között, azonban nemével nem. Felmérésük szerint a gyermekek majdnem fele mindig viseli kerékpáros sisakját (Dellinger & Kresnow, 2010).

A kerékpáros fejjvédő viselésének arányát helyszíni mérésekkel vizsgálták Karkhaneh és társai Kanadában. A kutatásban feltárták, hogy a törvényi szabályozás hatására a gyermekek körében 75%-ról 92%-ra, a felnőttek esetében 30%-ról 63%-ra nőtt a sisakviselés aránya (Karkhaneh, Rowe, Saunders, Voklander & Hagel, 2011). Európában a DEKRA tanulmány foglalkozott a kerékpáros fejjvédő használatával 2019-ben. Kvantitatív, keresztmetszeti mérések során helyszínenként 1500 kerékpáros adata került rögzítésre a projekt keretében. A mérések alapján legmagasabb sisakhasználati aránnyal London rendelkezett (60,9%), ezt követte Bécs (26,7%), Berlin (24,3%), Varsó (22%), Párizs (19,9%), Koppenhága (19,9%), Ljubljana (9,1%), Zágráb (5,9%), Amszterdam (1,1%). A kutatásban – hasonlóan a szakirodalomban feltártakhoz – a gyermekek esetében rögzítették a legmagasabb sisakhasználati arányt (URL1).

Nemzetközi viszonylatban már elfogadott mérendő teljesítménymutatók között szerepel a kerékpáros fejjvédő. Közlekedésbiztonsági teljesítménymutatóknak definíció szerint olyan, a balesetekkel vagy sérülésekkel oksági összefüggésben álló mennyiséget (számértéket) nevezünk, melyet a balesetek és sérültek számán kívül azért használunk, hogy jellemezzük a biztonsági teljesítményt, és jobban megértsük a balesethez vezető folyamatokat (ETSC, 2001). A mutatókkal először az ETSC (European Transport Safety Council) foglalkozott, majd 2007-ben, a SafetyNet projekt keretében részletesen definiálásra került fogalmuk és lehetséges mérési módszertanuk (Hakkert, Gitelman & Vis, 2007). Jelenleg egy Európai Unió projekt (Baseline) keretében egységesítik az országok mérési módszertanát a mutatók összehasonlíthatósága érdekében. A magyar Közlekedéstudományi Intézet 2020 előtt is folyamatosan mérte a mutató értékét a kerékpárosok körében, azonban erre csupán kis mintán nyílt lehetősége.

Magyarországon az utóbbi öt évben (2016–2020) 15 860 baleseti jegyzőkönyvvel rendelkező kerékpáros baleset történt, mely során 16 137 kerékpáros sérült meg (337 fő meghalt, 5330 fő súlyosan sérült, 10 470 fő könnyen sérült).

A kerékpáros balesetek és sérültek száma ugyanakkor ennél jóval magasabb lehet a valóságban (Krizsik, Pauer & Szigeti, 2021). Az irodalomkutatás során feltártuk, hogy a kerékpáros fejevédő használata a baleseti sérülések súlyosságát csökkenti, ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy hazánkban a kerékpáros fejevédő viselése csak külterületen 40 km/h-át meghaladó sebességgel való közlekedés során kötelező³. A baleseti lapon nem szerepel a sisakhasználatra vonatkozó adatpont⁴, emiatt nem találtunk adatot, mely a megsérült kerékpárosok sisakhasználatára utalt volna.

A kerékpáros forgalom növekedése és a kerékpáros fejevédő baleseti sérülésekben játszott szerepe indokolta, hogy Magyarországon is több helyszínen feltárásra kerüljön a sisakviselés aránya. Kutatásunk célja volt a magyarországi kerékpáros sisakhasználat megállapítása turisztikai helyszíneken és nagyvárosokban. Célunk ezzel, hogy bemutassuk a városok és turisztikai célpontok közötti főbb különbségeket a kerékpáros teljesítménymutató terén. Kutatásunk további célja volt még, hogy feltárja a nemek és életkorcsoportok közötti sisakviselési különbségeket.

Módszertan

A mérések során fix mérőhelyes, helyszíni, megfigyeléses méréseket folytattunk. A mérési helyek meghatározása során olyan mérőpontok kerültek meghatározásra, melyek esetében a forgalom lassulása történik, így a paraméterek biztonságossággal felvehetők. Ilyen lassulási pontok voltak a kerékpáros pihenőhelyek, nagyobb útkanyarulatok, jelzőlámpás kereszteződések, egyéb forgalomcsillapított helyek. A helyszínek esetében mindkét irányba közlekedő kerékpárosok adatainak rögzítése megtörtént a kerékpárosok megállítása nélkül.

Mérési helyszíneknek kerékpárosok által kedvelt célpontokat, és nagyobb kerékpárforgalmú városokat választottunk. Turisztikai forgalom esetében a helyszínek a Velencei-tónál, a Balatonnál, a Fertő-tónál, illetve a Tisza-tónál voltak. Nagyvárosi forgalom esetében Budapesten, Szegeden, Győrben, valamint Debrecenben mértünk.

A turisztikai forgalmú mérések esetében a mérések júliustól augusztusig tartó időszakban, hétvégén, nappali órákban 8–12 vagy 13–18 óra között történtek, lehetőleg a forgalmasabb időszakokban. Az egy helyszínen végzett mérések

3 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól.

4 288/2009. (XII. 15.) Korm. rendelet az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről; 305/2014. (XII.5.) Korm. rendelet az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről szóló 288/2009. (XII.15.) Korm. rendelet módosításáról.

időtartamát nem korlátoztuk. A nagyvárosi forgalom esetében a mérések szeptemberben, hétköznap, nappali órákban 8–10 vagy 15–17 óra között történtek, lehetőleg a forgalmasabb időszakokban. Az egy helyszínen végzett mérések időtartamát ezeknél a méréseknél sem korlátoztuk.

Turisztikai forgalomnak tekintettük azokat a kerékpárosokat, akik a kiválasztott turisztikai helyszíneken, a mérési időszakban, a mérési keresztmetszeten áthaladtak. Nagyvárosi forgalomnak tekintettük azokat a kerékpárosokat, akik a kiválasztott nagyvárosi helyszíneken, a mérési időszakban, a mérési keresztmetszeten áthaladtak.

A mérendő paramétereket minden mérés esetében papíralapon rögzítettük. A felmérés során véletlen mintavételezést alkalmaztunk (random mintavételezés). A kerékpárosok kiválasztását a rögzítendő adatok megbízhatósága befolyásolta. Amennyiben egy keresztmetszethez egyszerre több kerékpáros érkezett, akkor a keresztmetszeten áthaladó első kerékpáros adatát rögzítettük. A mérés során tehát nem került rögzítésre minden kerékpáros adata a mérési keresztmetszetben.

A kerékpáros jellemzők esetében turisztikai és nagyvárosi forgalomnál is ugyanazokat a paramétereket rögzítettük. Megfigyelésre került az egyes kerékpározók ruházata: fejjvédő sisak használata (ez lehetett: igen, helyesen használva; igen, de rosszul feltéve; nincs, de jelen van, például kormányon, kosárban; nincs), a kerékpáros kesztyű és sportruházat használata (sportruházatnak tekintettük a sportoláshoz alkalmas ruházatot), valamint láthatósági mellény használata. A kerékpárosokról a korosztályi jellemzők (14 év alatti; 15–29 év közötti; 30–44 év közötti; 45–59 év közötti, 60 év feletti) és a nemi jellemzők (férfi; nő) is rögzítésre kerültek. A mérések alkalmával a kerékpár típusa is megfigyelésre került.

A helyszíneken végzett mérési adatok tisztítása után turisztikai és nagyvárosi forgalom esetében is 2000–2000 kerékpáros adatát elemeztük. A vizsgálatokat Microsoft Excel és IBM SPSS Statistics program segítségével végeztük el. Cikkünkben a nem, életkor, helyszín és kerékpáros sisakhasználat összefüggését, értékeit mutatjuk be. Jelen cikkünkben nem tárgyaljuk a többi felmért paramétert. A nem, életkor, sisakhasználat közötti összefüggés vizsgálatához Khi-négyzet próbát alkalmaztunk. A próba során elhanyagoltuk azokat a személyeket, akik nem szabályosan használták kerékpáros sisakjukat. Az elhanyagolást indokolta a minta kis száma, valamint a függetlenségvizsgálat követelménye. Így turisztikai forgalom esetében $n=1988$, nagyvárosi forgalom esetében $n=1985$ kerékpáros adatát elemeztük.

Eredmények

Összesen 4000 kerékpározó adatát dolgoztuk fel (1. számú táblázat). A helyes sisakhasználat aránya a turisztikai helyszíneknél 38,3% (n=756), nagyvárosok esetében 11,6% (n=232) volt. Összességében a mért kerékpározók 24,9%-a (n=988) viselte helyesen sisakját. A mérések során 27 embernél mértünk helytelen sisakhasználatot (n=3, van, de rosszul használva; n=24, nincs, de jelen volt a kerékpáron).

A Khi-négyzet próba számításai során χ^2_1 értéke 379,33 (df=1), becsült szignifikancia szintje $\alpha < 0,0001$ volt (n=3973). Ezért megállapítható, hogy a kerékpározás helye és a kerékpáros sisak használata között kapcsolat áll fent. A Cramer együttható értéke 0,309 volt, mely arra utal, hogy a kerékpározás helye és a kerékpáros sisakhasználat között mérsékelt kapcsolat van.

1. számú táblázat: Kerékpáros fejevédő használata

	Mintaszám	Igen, helyesen használva		Igen, de rosszul feltéve		Nincs, de jelen van		Nincs sisak	
	n	n	%	n	%	n	%	n	%
Turisztikai forgalom	2000	765	38,3	3	0,2	9	0,5	1223	61,2
Nagyvárosi forgalom	2000	232	11,6	0	0,0	15	0,8	1753	87,7

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A helyes sisakhasználat életkor és nem szerinti bontását mutatja be a 2. számú táblázat. A táblázat egyes cellái szemléltetik, hogy az adott nem, korcsoportba hányan tartoztak a mérési értékek közül, illetve, hogy az adott csoportba sorolt egyének közül hányan viselték helyesen kerékpáros sisakjukat. Turisztikai és nagyvárosi helyszínek esetében is a legnépesebb csoport életkor alapján a 30–44 éves korosztály volt, azonban a 14 év alatti gyermekek tekintetében mértük a legnagyobb arányú védőeszköz-viselést. Az arányok tekintetében ugyanakkor különbséget tapasztaltunk. Míg a turisztikai helyek esetében a gyermekek 63,8%-a viselte helyesen kerékpáros sisakját, addig a városi környezetben ez az arány 21,0% volt. A többi korosztály esetében is alacsonyabb értékeket mértünk nagyvárosi környezetben, mint a turisztikai mérési helyeken. Nemek tekintetében mindkét helyszíntípus esetében többségben voltak a férfiak. Az ő esetükben nagyobb sisakviselési arányt mértünk, mint a nők esetében. Ez turisztikai (40,2%) és városi környezetben (14,0%) is igaz volt. Hasonlóan a korcsoportokhoz ebben az esetben is alacsonyabb értékeket mértünk városi környezetben.

2. számú táblázat: Kerékpáros jellemzők turisztikai és nagyvárosi forgalom esetén

	Turisztikai forgalom				Nagyvárosi forgalom			
	Mintaszám		Igen, helyesen használva		Mintaszám		Igen, helyesen használva	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Áttekintés	2000		765	38,3	2000		232	11,6
Életkor								
<14	196	9,8	125	63,8	62	3,1	13	21,0
15–29	376	18,8	98	26,1	381	19,1	30	7,9
30–44	633	31,7	221	34,9	792	39,6	121	15,3
45–59	610	30,5	224	36,7	560	28,0	58	10,4
60+	185	9,3	97	52,4	205	10,3	10	4,9
Nem								
Férfi	1133	56,7	456	40,2	1154	57,7	161	14,0
Nő	867	43,4	309	35,6	846	42,3	71	8,4

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A kerékpárosok kora és sisakhasználatuk közötti Khi-négyzet próba számításai során χ^2_4 értéke 140,28 (df=4) becsült szignifikancia szintje $\alpha < 0,0001$ volt (n=3973). Ezért megállapítható, hogy a kerékpárosok kora és sisakhasználatuk között kapcsolat áll fent. A Cramer együttható értéke 0,188 volt, mely arra utal, hogy a kerékpárosok kora és sisakhasználatuk között gyenge kapcsolat van.

A kerékpárosok neme és sisakhasználatuk között is elvégeztük a Khi-négyzet próbát. Ebben az esetben χ^2_1 értéke 11,50 (df=1), becsült szignifikancia szintje $\alpha < 0,001$ volt (n=3973). Mivel a Cramer együttható értéke is alacsony volt (0,054), így nem állapítható meg biztosan kapcsolat a két tényező között.

A turisztikai helyszíneken felvett kerékpárosok adatát mutatja be a 3. számú táblázat és a 4. számú táblázat. A táblázatok értékei mutatják, hogy a különböző helyszínek esetében az egyes kategorizálási szempontokba (életkor, nem) hány kerékpáros tartozott, illetve, hogy az egyes csoportokba sorolt kerékpárosok mekkora aránya viselte helyesen kerékpáros sisakját. Legnagyobb sisakviselési arányt a Fertő-tó (78%), míg legalacsonyabb arányt a Tisza-tó (17,4%) mellett mértünk. Életkori csoportok tekintetében helyszínektől függően változtak a legnépesebb csoportok, azonban minden helyszín esetében a legnagyobb sisakviselési aránnyal a gyermekek (14 évnél fiatalabb) rendelkeztek. Az összesített értékekhez hasonlóan a gyermekek esetében is különbség volt. Míg a Fertő-tó mellett a gyermekek 93,75%-a viselte helyesen kerékpáros sisakját, ezzel szemben a Tisza-tónál ez az arány 32,55% volt. A kerékpárosok neme tekintetében minden helyszínen többségében voltak a férfiak, és minden helyszín esetében az ő sisakviselési arányuk volt magasabb.

3. számú táblázat: Kerékpáros jellemzők turisztikai helyszínek esetén 1.

	Balaton				Fertő-tó			
	Mintaszám		Igen, helyesen használva		Mintaszám		Igen, helyesen használva	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Áttekintés	500		169	33,80	500		390	78,00
Életkor								
<14	33	6,60	21	63,64	64	12,80	60	93,75
15–29	130	26,00	34	26,15	42	8,40	29	69,05
30–44	176	35,20	72	40,91	111	22,20	78	70,27
45–59	135	27,00	36	26,67	188	37,60	146	77,66
60+	26	5,20	6	23,08	95	19,00	77	81,05
Nem								
Férfi	298	59,60	110	36,91	287	57,40	222	77,35
Nő	202	40,40	59	29,21	213	42,60	168	78,87

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

4. számú táblázat: Kerékpáros jellemzők turisztikai helyszínek esetén 2.

	Tisza-tó				Velencei-tó			
	Mintaszám		Igen, helyesen használva		Mintaszám		Igen, helyesen használva	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Áttekintés	500		87	17,40	500		119	23,80
Életkor								
<14	34	6,80	11	32,35	65	13,00	33	50,77
15–29	74	14,80	12	16,22	130	26,00	23	17,69
30–44	179	35,80	28	15,64	167	33,40	43	25,75
45–59	190	38,00	30	15,79	97	19,40	12	12,37
60+	23	4,60	6	26,09	41	8,20	8	19,51
Nem								
Férfi	293	58,60	58	19,80	255	51,00	66	25,88
Nő	207	41,40	29	14,01	245	49,00	53	21,63

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A turisztika helyszínek kerékpáros adataira elvégzett Khi-négyzet próbák értékeit mutatja be az 5. számú táblázat. A turisztika sorok egyben kezelik a négy helyszín kerékpáros adatát. Az értékek alapján látható, hogy a nem és a sisakhasználat közötti szignifikanciaszint csak az összesített adatok esetében volt 0,05 alatti. Tehát 5%-os szignifikanciaszint mellett megállapítható, hogy a sisakhasználat nem volt összefüggésben a kerékpáros nemével.

Az életkor és sisakhasználat ezzel szemben összefüggést mutatott több helyszínen és összesítve is. A becslt értékek alapján megállapítható, hogy a Tisza-tó

kivételével a sisakhasználat és az életkor 1%-os szignifikanciaszint mellett összefügg egymással, tehát befolyásolja az életkor a sisakhasználatot. A Tisza-tó esetében a becült szignifikanciaszint 12% volt, tehát ennél a helyszínnél nem lehet egyértelmű összefüggést megállapítani. A Cramer V értékek a Fertő-tó és a Tisza-tó esetében mérsékelt kapcsolatot mutatnak a két tényező között, míg a többi esetben mérsékelt függésre utalnak.

5. számú táblázat: *Khi-négyzet próba értékei turisztikai helyszínek esetén*

		Mintaszám (n)	Szabadságfok (df)	Pearson Khi-négyzet érték	Becült szignifi- kancia (α)	Cramer's V
Nem-sisak	Turisztika	1988	1	4,165	0,0413	0,0458
	Balaton	492	1	2,821	0,0930	0,0757
	Fertő-tó	500	1	0,165	0,6847	0,0182
	Velencei-tó	496	1	1,243	0,2649	0,0501
	Tisza-tó	500	1	2,825	0,0928	0,0752
Életkor- sisak	Turisztika	1988	4	97,216	<0,0001	0,2211
	Balaton	492	4	27,617	<0,0001	0,2369
	Fertő-tó	500	4	15,607	0,0036	0,1767
	Velencei-tó	496	4	35,840	<0,0001	0,2688
	Tisza-tó	500	4	7,297	0,1210	0,1208

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A kerékpározás helyszíne és a sisakhasználat között is elvégeztük a Khi-négyzet próbát. Ebben az esetben χ^2_3 értéke 471,254 (df=3), becült szignifikancia szintje $\alpha < 0,001$ volt (n=1988). Mivel a Cramer együttható értéke viszonylag magas volt (0,4869), így a két tényező között mérsékelt összefüggés állapítható meg.

A nagyvárosi helyszíneken felvett kerékpárosok adatát mutatja be a 6. számú táblázat és a 7. számú táblázat. A táblázatok értékei hasonlóan a turisztikai helyszínekhez azt mutatják, hogy a különböző helyszínek esetében az egyes kategorizálási szempontokba (életkor, nem) hány kerékpáros tartozott, illetve, hogy az egyes csoportokba sorolt kerékpárosok mekkora aránya viselte helyesen kerékpáros sisakját. A legnagyobb sisakviselési arányt Budapesten (35,20%), míg legalacsonyabb arányt Debrecenben (1,40%) mértünk. Életkori csoportok tekintetében a legnépesebb csoport a 30–44 évesek voltak. Nagyvárosi helyszínek esetében is a legnagyobb sisakviselési aránnyal a gyermekek (14 évnél fiatalabb) rendelkeztek. Az összesített értékekhez, illetve a turisztikai helyszínekhez hasonlóan a gyermekek sisakviselési arányában is helyszínektől függően különbség volt. Míg Budapesten a gyermekek 100%-a viselte helyesen kerékpáros sisakját (megjegyezzük, hogy számuk a többi városhoz képest

alacsonyabb volt), ezzel szemben Debrecenben ez az arány 7,41% volt. A kerékpárosok neme tekintetében – Szeged kivételével – többségében voltak a férfiak, azonban minden helyszín esetében a férfiak sisakviselési aránya volt magasabb.

6. számú táblázat: Kerékpáros jellemzők nagyvárosi helyszínek esetén 1.

	Budapest				Debrecen			
	Mintaszám		Igen, helyesen használva		Mintaszám		Igen, helyesen használva	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Áttekintés	500		176	35,20	500		7	1,40
Életkor								
<14	2	0,40	2	100,00	27	5,40	2	7,41
15–29	88	17,60	20	22,73	92	18,40	1	1,09
30–44	275	55,00	106	38,55	184	36,80	3	1,63
45–59	125	25,00	46	36,80	161	32,20	1	0,62
60+	10	2,00	2	20,00	36	7,20	0	0,00
Nem								
Férfi	326	65,20	124	38,04	269	53,80	4	1,49
Nő	174	34,80	52	29,89	231	46,20	3	1,30

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

7. számú táblázat: Kerékpáros jellemzők nagyvárosi helyszínek esetén 2.

	Győr				Szeged			
	Mintaszám		Igen, helyesen használva		Mintaszám		Igen, helyesen használva	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Áttekintés	500		24	4,80	500		25	5,00
Életkor								
<14	23	4,60	6	26,09	10	2,00	3	30,00
15–29	78	15,60	4	5,13	123	24,60	5	4,07
30–44	183	36,60	7	3,83	150	30,00	5	3,33
45–59	138	27,60	5	3,62	136	27,20	6	4,41
60+	78	15,60	2	2,56	81	16,20	6	7,41
Nem								
Férfi	311	62,20	19	6,11	248	49,60	14	5,65
Nő	189	37,80	5	2,65	252	50,40	11	4,37

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A nagyvárosi kerékpárosok mért adataira is elvégeztük a Khi-négyzet próbákat (8. számú táblázat). A nagyvárosi sorok egyben kezelik a négy helyszín kerékpáros adatát. Az értékek alapján látható, hogy a nem és a sisakhasználat közötti szignifikanciaszint csak az összesített adatok esetében volt 0,05 alatti. Tehát

5%-os szignifikanciaszint mellett megállapítható, hogy a sisakhasználat nem volt összefüggésben a kerékpáros nemével.

Az életkor és sisakhasználat ezzel szemben összefüggést mutatott több helyszínen és összesítve is. A becslt értékek alapján megállapítható, hogy Győrben és Szegeden 1%-os szignifikanciaszint mellett a sisakhasználat az életkorral összefüggött. A Cramer V értékek alapján Győrben a tényezők között mérsékelt, Szegeden gyenge kapcsolat van.

8. számú táblázat: *Khi-négyzet próba értékei nagyvárosi helyszínek esetén*

		Mintaszám (n)	Szabadságfok (df)	Pearson Khi-négyzet érték	Becslt szignifi- kancia (α)	Cramer's V
Nem- sisak	Nagyváros	1985	1	14,403	0,0001	0,0852
	Budapest	493	1	2,7230	0,0989	0,0743
	Debrecen	499	1	0,0300	0,8627	0,0077
	Győr	500	1	3,0870	0,0789	0,0786
	Szeged	493	1	0,4460	0,5042	0,0301
Életkor- sisak	Nagyváros	1985	4	30,248	<0,0001	0,1234
	Budapest	493	4	11,1830	0,0246	0,1506
	Debrecen	499	4	8,3910	0,0782	0,1297
	Győr	500	4	24,4780	0,0001	0,2213
	Szeged	493	4	15,1030	0,0045	0,1750

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A kerékpározás helyszíne és a sisakhasználat között is elvégeztük a Khi-négyzet próbát. Ebben az esetben χ^2_3 értéke 370,428 (df=3), becslt szignifikancia szintje $\alpha < 0,001$ volt (n=1988). Mivel a Cramer együttható értéke viszonylag magas volt (0,4320), így hasonlóan a turisztikai helyszínekhez a kerékpározás helye és a kerékpárosok sisakhasználatára között mérsékelt összefüggés állapítható meg.

Eredmények elemzése

A több helyszínen végzett kerékpáros adatfelvételek eredményei számos összefüggésre hívják fel a figyelmet. Az összesített adatokból az látszik, hogy függetlenül attól, hogy turisztikai vagy nagyvárosi helyszíneken kerékpároznak az emberek a kerékpáros sisakviselés aránya alacsony. Az összesített kerékpáros sisakviselés Magyarországon (24,9%) hasonló, mint Berlinben, ahol a kerékpárosoknak 24,3%-a visel fejkendőt (URL1). A mérési eredmények alapján nagyvárosokban a kerékpározók 11,6%-a, míg turisztikai célpontok esetében

38,3%-a viselte helyesen sisakját. Az adatokból a mérési időszakok alapján következtetni lehet arra, hogy az emberek a mindennapi közlekedésükhöz kevésbé használják a védőfelszerelésüket, mint turisztikai kikapcsolódásuk során, tehát nagyobb hangsúlyt helyeznek a biztonságra az ismeretlenebb, nem mindennapi környezetükben. Erre utalt az is, hogy minden korcsoportban a turisztikai sisakviselés aránya magasabb volt, mint a nagyvárosi kerékpározás esetén. Az eredményeket erősíti meg az összefüggés-vizsgálat is, mely során azt az eredményt kaptuk, hogy a kerékpározás helyszíne befolyásolja a sisakhasználatot.

Turisztikai helyszínek esetében a mérési helyektől függően változtak a sisakviselés arányai. Az ország nyugati felétől a keleti feléig haladva a kerékpáros fejkendő használati aránya csökkent. A Fertő-tónál mért 78%-os arányban valószínűleg az osztrák hatás is érvényesült. A mérések során, mivel nem kikérdezésses vizsgálatot alkalmaztunk, előfordulhatott olyan személy is, aki nem magyar állampolgár. Lehetek olyan kerékpárosok, akik utazásukat még az osztrák oldalon kezdték meg, ahol 12 év alatt a gyermekek számára kötelező a sisakhasználat. Az ország keleti irányába haladva a sisakhasználat 17,4%-ra csökkent. Ez meglepő eredmény annak tükrében, hogy a Magyar Kerékpáros Klub 2020-as reprezentatív felmérése szerint az ország keleti felében többen kerékpároznak, mint a nyugati országrészben (URL2). A Khi-négyzet próba eredménye is azt támasztotta alá, hogy meghatározó a kerékpárosok sisakviselésében a helyszín.

Nagyvárosi helyszínek esetében Budapesten mértük a legnagyobb sisakhasználati arányt. Ennek okának részletes elemzése további kutatási lehetőséget rejt magában. Városi helyszínek esetében is szignifikáns, mérsékelt kapcsolatot találtunk a helyszín és a sisakhasználat között.

A kerékpárosok neme és sisakhasználatuk között végzett vizsgálatok azt mutatták, hogy a férfiak inkább viselik a védőfelszerelést, mint a nők. A tényezők között azonban nem találtunk szignifikáns kapcsolatot. Az eredmény hasonló, mint Richard és társai Franciaországban végzett kutatási eredménye, mely a nők kisebb arányú sisakviselését mutatta ki (Richard, Thélot & Beck, 2013).

Az életkori korcsoportok és sisakhasználat között feltárt eredmények szerint a gyermekek inkább viselik a fejkendőt, mint a felnőttek. Az adatok azt mutatják, hogy míg gyermekkorban viszonylag magas a kerékpáros fejkendő viselése mindkét célforgalom esetében, azonban az életkor növekedésével ez csökken. Egyedül a 60 év feletti turisztikai célú kerékpározásánál mértünk újbóli növekedést. Ez azt mutathatja, hogy a szülők féltik gyermeküket a kerékpározás során, így megpróbálják a lehető legnagyobb biztonságban tudni őket. A mérések során számos megfigyelést tettünk olyan csoportokról, melyekben a gyermekek esetében a kerékpáros sisakot helyesen alkalmazták, azonban a szülők ezt a védőeszközt már nem viselték.

Kutatásunk eredményei alapján megállapítottuk, hogy a kerékpárosok sisakviselését befolyásolja, hogy nagyvárosi (mindennapi) vagy turisztikai (alkalmanként) környezetben közlekednek-e. Megállapítottuk, hogy minden korcsoport esetén nagyvárosi környezetben a sisakviselés aránya lényegesen kisebb, mint turisztikai környezetben. Megállapítottuk, hogy a kerékpárosok sisakviselését befolyásolja a nagyvárosok elhelyezkedése a nagyvárosi kerékpározáson belül. Megállapítottuk, hogy a kerékpárosok sisakviselését befolyásolja a turisztikai környezetben a turisztikai célpont elhelyezkedése. Megállapítottuk, hogy a helyszínek és a kerékpáros sisakhasználat között szignifikáns kapcsolat áll fenn. Megállapítottuk, hogy a kerékpárosok életkorcsoportja és sisakhasználatuk között szignifikáns kapcsolat áll fenn.

A felmérés tartalmaz számos korlátot. Először is a felmérést nem egy személy végezte el, valamint összehasonlító elemzést sem tudtunk készíteni. Emiatt az adatokban kis fokú bizonytalanság lehet. További korlátot jelenthet az adatfelvétel helyeinek kis száma. A felmérés további bővítésével a kerékpáros teljesítménymutatók nagyobb pontossággal meghatározhatóvá válnak. Az eredmények értelmezésében további korlátot jelentett, hogy az adatokat megfigyeléses mérések során rögzítettük. Ebből következően előfordulhattak olyan személyek, akik a turisztikai helyszíneken mindennapi kerékpározásuk során kerültek rögzítésre, és olyan személyek is, akik a nagyvárosi forgalomban turisztikai célból kerékpároztak. Egy személyes, kérdőíves vizsgálat választ adhat a későbbiekben arra vonatkozóan, hogy mi motiválhatná a kerékpáros fejevédők használatát.

Konklúzió

Kutatásunk során vizsgáltuk a kerékpáros teljesítménymutatók, elsősorban a kerékpáros fejevédő viselésének használati arányát Magyarországon turisztikai és nagyvárosi forgalom esetében. Kutatási célkitűzéseinket indokolta a kerékpáros közlekedés nagy arányú elterjedése, valamint a kerékpárosok védtelenségükből adódó nagyobb fokú sérülékenysége.

Az eredmények azt mutatják, hogy bár a kerékpáros közlekedés nagyobb fokú sérülékenységgel jár baleset bekövetkezése esetén, az emberek többsége nem használja a kerékpáros fejevédőt, mint biztonsági eszközt. Az eredmények számos összefüggésre hívták fel a figyelmet, melyek eddig nem kerültek kimutásra a magyar kerékpározók körében.

Mivel Magyarországon nem volt kiterjedt megfigyeléses vizsgálat a kerékpáros sisakviselés megállapítására, ezért a kutatásunk során feltárt eredmények

a későbbiekben alapot szolgáltathatnak a kerékpáros baleseti adatokkal való összevetésre, valamint azok jobb megértésére.

A kerékpáros sisakviselés motiváltságának megállapítására egy komplexebb kiterjedt felmérés elvégzése szükséges. A helyszíni mérések és az önbevallásos mérések közötti különbségek feltárásával a motiváltságok is jobban megérthetővé, valamint az eredmények a külföldi adatokkal jobban összehasonlíthatóvá válnának.

Felhasznált irodalom

- Bambach, M. R., Mitchell, R. J., Grzebieta, R. H. & Olivier, J. (2013). The effectiveness of helmets in bicycle collisions with motor vehicles: A case-control study. *Accident Analysis & Prevention*, 53, 78–88. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2013.01.005>
- Cripton, P. A., Dressler, D. M., Stuart, C. A., Dennison, C. R. & Richards, D. (2014). Bicycle helmets are highly effective at preventing head injury during head impact: Head-form accelerations and injury criteria for helmeted and unhelmeted impacts. *Accident Analysis & Prevention*, 70, 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2014.02.016>
- Dellinger, A. M. & Kresnow, M. (2010). Bicycle helmet use among children in the United States: The effects of legislation, personal and household factors. *Journal of Safety Research*, 41(4), 375–380. <https://doi.org/10.1016/j.jsr.2010.05.003>
- ETSC. (2001). European Transport Safety Council: *Transport Safets Performance Indicators*.
- Gössling, S., Choi, A., Dekker, K. & Metzler, D. (2019). The Social Cost of Automobility, Cycling and Walking in the European Union. *Ecological Economics*, 158, 65–74. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2018.12.016>
- Hakkert, A. S., Gitelman, V. & Vis, M. A. (2007). *Road Safety Performance Indicators: Theory Deliverable D3.6 of the EU FP6 project SafetyNet*.
- Karkhaneh, M., Rowe, B. H., Saunders, L. D., Voaklander, D. C. & Hagel, B. E. (2011). Bicycle helmet use four years after the introduction of helmet legislation in Alberta, Canada. *Accident Analysis & Prevention*, 43(3), 788–796. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2010.10.026>
- Krizsik, N., Pauer, G. & Szigeti, S. (2021). A kerékpáros baleseti sérültek aluljelentettségének vizsgálata kórházi adatok alapján. *Közlekedéstudományi Szemle*, 71(6), 69–78. <https://doi.org/10.24228/KTSZ.2021.6.6>
- Le, H. T. K., Buehler, R. & Hankey, S. (2019). Have walking and bicycling increased in the US? A 13-year longitudinal analysis of traffic counts from 13 metropolitan areas. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*, 69, 329–345. <https://doi.org/10.1016/j.trd.2019.02.006>
- Mátrai, T. & Tóth, J. (2020). Cluster Analysis of Public Bike Sharing Systems for Categorization. *Sustainability*, 12(14), 5501. <https://doi.org/10.3390/su12145501>

- McIntosh, A. S., Lai, A. & Schilter, E. (2013). Bicycle Helmets: Head Impact Dynamics in Helmeted and Unhelmeted Oblique Impact Tests. *Traffic Injury Prevention, 14*(5), 501–508. <https://doi.org/10.1080/15389588.2012.727217>
- McNally, D. S. & Whitehead, S. (2013). A computational simulation study of the influence of helmet wearing on head injury risk in adult cyclists. *Accident Analysis & Prevention, 60*, 15–23. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2013.07.011>
- Mizuno, K., Ito, D., Yoshida, R., Masuda, H., Okada, H., Nomura, M. & Fujii, C. (2014). Adult headform impact tests of three Japanese child bicycle helmets into a vehicle. *Accident Analysis & Prevention, 73*, 359–372. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2014.09.018>
- Mueller, N., Rojas-Rueda, D., Cole-Hunter, T., de Nazelle, A., Dons, E., Gerike, R., Götschi, T., Int Panis, L., Kahlmeier, S. & Nieuwenhuijsen, M. (2015). Health impact assessment of active transportation: A systematic review. *Preventive Medicine, 76*, 103–114. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2015.04.010>
- Olivier, J. & Creighton, P. (2017). Bicycle injuries and helmet use: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Epidemiology, 46*(1), 278–292. <https://doi.org/10.1093/ije/dyw153>
- Paulsen, M. & Nagel, K. (2019). Large-Scale Assignment of Congested Bicycle Traffic Using Speed Heterogeneous Agents. *Procedia Computer Science, 151*, 820–825. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2019.04.112>
- Persaud, N., Coleman, E., Zwolakowski, D., Lauwers, B. & Cass, D. (2012). Nonuse of bicycle helmets and risk of fatal head injury: A proportional mortality, case–control study. *CMAJ, 184*(17), E921–E923. <https://doi.org/10.1503/cmaj.120988>
- Richard, J.-B., Thélot, B. & Beck, F. (2013). Evolution of bicycle helmet use and its determinants in France: 2000–2010. *Accident Analysis & Prevention, 60*, 113–120. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2013.08.008>
- Ritter, N. & Vance, C. (2011). The determinants of bicycle helmet use: Evidence from Germany. *Accident Analysis & Prevention, 43*(1), 95–100. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2010.07.016>
- Schauder, S. A. & Foley, M. C. (2015). The relationship between active transportation and health. *Journal of Transport & Health, 2*(3), 343–349. <https://doi.org/10.1016/j.jth.2015.06.006>
- Torok, A., Junevičius, R. & Meszaros, F. (2012). Economic and social modelling of urban traffic controlling. *IFAC Proceedings Volumes, 45*(24), 292–296. <https://doi.org/10.3182/20120912-3-BG-2031.00060>

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *The Human Factor. Dekra-roadsafety*. <https://www.dekra-roadsafety.com/en/dekra-study-on-helmet-use-among-cyclists-in-europe/>

URL2: *Magyar Kerékpárosklub. Ugyanannyi kormánypárti és ellenzéki kerékpározik, sokan bicikliznek a járvány miatt – országos kutatás 2020.* https://kerekparosklub.hu/kerekpáros-kutatas_2020

Alkalmazott jogszabályok

1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól

288/2009. (XII. 15.) Korm. rendelet az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről

305/2014. (XII.5.) Korm. rendelet az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről szóló 288/2009. (XII.15.) Korm. rendelet módosításáról

Európai Bizottság. (2011). Fehér Könyv- Útiterv az egységes európai közlekedési térség megvalósításához – Úton egy versenyképes és erőforrás-hatékony közlekedési rendszer felé

Innovációs és Technológiai Minisztérium - Belügyminisztérium. (2020). Közúti Közlekedés-biztonsági Akcióprogram 2020-2022

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Krizsik N., Sipos T. & Homonnai P. (2023). Kerékpáros jellemzők vizsgálata a turisztikai és nagyvárosi forgalomban. *Belügyi Szemle*, 71(1), 127–143. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.7>

K Ö N Y V I S M E R T E T É S

Komplementer rendészet

Complementary policing

Finszter Géza

Dr. professor emeritus, ny. rendőr ezredes
Nemzeti Közszerzői Egyetem,
Rendészettudományi Kar

Absztrakt

Cél: A recenzió olyan munkára hívja fel a figyelmet, ami változásokat kezdeményez a rendvédelem gyakorlatában, és ehhez kéri a rendészettudomány segítségét. A komplementer rendészet a biztonságért felelős hatóságok és a jogkövető társadalom összefogásának terméke. Ennek a folyamatnak a részleteit ismerhetjük meg Christián László könyvéből.

Módszertan: Jelen monográfia a társadalomtudományi kutatásokat jellemző tényvizsgálatok segítségével, a mindennapok valóságára alapozva fogalmazza meg ajánlásait. A modern rendészet kutatása sokáig a közjogi dogmatikára korlátozódott. Amikor azonban a biztonság feletti hatósági örökös kiegészül a társadalmi gondoskodás egyéni és kollektív formáival, valamint a vagyonszolgálatok piaci szolgáltatásaival, a tételes jog interpretációja a feltáráshoz kevésnek bizonyul, érdemes tehát a szociológia által kínált metodikákhoz fordulni.

Megállapítások: A komplementer modell résztvevői a rendészeti hatóságok, az önkormányzatok, az egyéni és a közösségi önvédelem, valamint a biztonsági piac. Ennek az együttműködésnek legkedvezőbb feltételei demokratikus jogállamban teremthetők meg.

Érték: A rendért felelős szektorok közötti kooperáció törvényszerűségeinek feltárása tudományos eredmény, ami hozzájárulhat a rendészeti igazgatás jogszerező és hatékony működéséhez, a közbiztonság védelméhez, a rend, a biztonság és a szabadság összhangjához.

Abstract

Aim: The review draws attention to a publication that initiates changes in the practice of law enforcement, and calls for the help of police science. Complementary policing is the product of a partnership between security

authorities and a law-abiding society. The book by László Christián gives details of this process.

Methodology: This monograph makes its recommendations based on the reality of everyday life, using factual analysis typical of social science research. Research on modern policing was limited to public law dogmatics for a long time. However, when the public authority's surveillance of security is complemented by individual and collective forms of social care and the market services of property protection, the interpretation of the law is insufficient for exploration, and it is worthwhile to turn to the methodologies offered by sociology.

Findings: The actors of the complementary model are law enforcement authorities, municipalities, individual and community self-defence and the security market. The best conditions for this cooperation can be created in a democratic state governed by the rule of law.

Value: The exploration of the regularities of cooperation between the sectors responsible for law and order is a scientific achievement that can contribute to the lawful and efficient functioning of law enforcement administration, the protection of public security and the harmony of order, security and freedom.

Bevezetés

A komplementer szó a színelmélettől kölcsönzött szakkifejezés. A társadalmi önvédelem és az állami erőszakmonopólium úgy egészítik ki egymást, amiként a komplementer színek – egymásmellé kerülve – képesek kölcsönösen felerősíteni az alkotás színhatásait. Átáluk szebb lesz a kép. A rendészet világában az „alkotás” a közrend, a közbiztonság és a polgárok szabadsága, ezeket emelheti magasabb szintre a társadalmi és a hatósági veszélyelhárítás harmóniája. A szerző így ír a Rendészettudományi szaklexikon (Boda, 2019) által megerősített terminológiáról: „*A komplementer rendészet a rendészet küldetésének teljesítése, a biztonság megteremtése, a társadalmi kooperáció és kollektív munka eredményeként előálló, egymás munkáját kiegészítő célirányos tevékenységekkel. Ebben a tevékenységegyüttesben a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek mellett fontos szerepet kapnak az önkormányzatok, a magánbiztonsági vállalkozások, a civil önvédelmi szervezetek is, mivel az állami szervek tevékenységét piaci és civil szerveződések egészítik ki, támogatják, segítik.*” (Christián, 2022).

Miként a színelmélet nem nélkülözheti a fizika tudományának eredményeit, a komplementer rendészet tana sem születhetett volna meg társadalomtudományi támogatás nélkül.

Epizódok a rendészet történetéből

A szerző nem rendészettörténetet írt, mondanivalóját csupán „epizódokra” szorítja. A kezdeteket a görög-római kultúrában találja, olyan államokban, amelyek csirájukban hordozták a közhatalomnak a személy- és vagyónbiztonságért vállalt felelősségét csakúgy, mint a polgárok önállóságát. Ehhez kínált alapot a demokrácia (Athén) és a piacgazdaságot éltető magánjog (Róma). A két terület csak a modernitásban talált egymásra, ugyanis közbejött a feudalizmus, amelynek főbb vonásait Christián a magyar vármegyerendszerrel jellemzi. *„A rendészeti szisztémában komoly változást a királyi vármegyék nemesi vármegyékké történő átalakulása hozta. A királyi várbírtokrendszer XIII. századi felbomlása megváltoztatta a megye lényegét is. A királyi vármegyék éppen akkor gyengültek meg, amikor arra, a terjeszkedés vágyától fűtött bárói osztállyal szemben a megye lakosságának a legnagyobb szüksége lett volna. Említésre méltó a nemesi vármegyék mellett a falvak rendvédelmének megszervezése, mely kiemelkedő jelentőségre tett szert. A falvak önkormányzatának élén a falusi bíró állt, aki egészen a XIX. századig felelt a falu rendjéért, biztonságáért.”* (Christián, 2022). A hazai példából levonható egyetemes következtetés, miszerint a feudalizmus századai alatt a polgár helyét az alattvaló foglalta el, akivel szemben az állam kötelezettségekkel nem tartozott, így az impériumot semmi nem készítette professzionális rendészet működtetésére. Az élet, amelyben nem vált el egymástól a köz- és a magánszféra, a várfallal körülvett települések zárt közösségeiben folyt, a lakosság nem számíthatott a központi hatalom segítségére, szükségletté vált az önvédelem. A decentralizált laikus rendészet diagnózisát a monográfia a következők szerint foglalja össze: *„...alulról szerveződés, a helyi közösségek igényeinek szolgálata és annak megszervezése, irányítása az önkormányzatok elidegeníthetetlen joga volt.”* (Christián, 2022).

A szerző a modern rendészet kezdeteit az európai kontinensen – helyesen – a francia és a porosz államrendőrségekben találja meg, de kevesebb figyelmet szentel a gazdasági élet brit szigetekről indult átalakulásának. Az eredeti tökefelhalmozódás létrehozta a polgári társadalom alapját, a szabad piacgazdaságot, ami a rendvédelemben új helyzetet teremtett. Egyfelől az addig zárt közösségek kinyíltak és – különösen a nagyvárosokban – elveszítették korábban jól működő önvédelmi képességeik jelentős részét. Másfelől a piac fűtötte innováció és dinamizmus a veszélyek addig nem látott tömegét zúdította az emberekre. A rendiséget felváltó centralizált feudális állam felismerte, hogy amennyiben nem képes közbiztonságot teremteni, hatalmát vesztheti. A rendőrhivatal az abszolutizmus terméke, a rendőri professzió – legalábbis a kontinensen – a hadseregtől kölcsönzött fizikai erőszak bünözéshez „szelídített”

monopóliuma. A burzsoá társadalom pillérjei, a tulajdon tisztelete, a szerződések szabadsága és a törvény előtti egyenlőség viszonylag gyorsan kiépültek, köszönhetően a római magánjog befogadásának. A polgári jogállam megteremtése sokkal nehezebb feladatnak bizonyult, mert az ahhoz szükséges közjogot sehonnan nem lehetett készen átvenni. Vállalni kellett a rendőrállam stációt, ami a tizenkilencedik századra valóban az államhatalom korlátozásához vezetett. *„Hangsúlyozni kell, hogy a rendszerint »rendőrállam«-nak fordított »Polizeistaat« nem a szervezeti értelemben vett rendőrség túlsúlyát jelenti, hanem az egész állami működés rendészeti beállítottságát. Ezzel szemben a jogállam témánk szempontjából mindenekelőtt a közigazgatás korlátok közé szorítását és ellenőrzését tételezi fel. Alapvető cél a felfogás elnevezésével összhangban az állami tevékenység joghoz kötése.”* (Szikinger, 2012).

A korszak francia és német jogtudósai, akik a rendészetet közigazgatásnak tekintették, megalapozták az alkotmányos állam eszméjét. Ennek a folyamatnak a betetőzése már a 19. század teljesítménye, amelyben fontos szerepet töltöttek be a rendészet elméletének első magyar művelői. *„Zsoldos Ignác, Karvasy Ágoston magyarul írt munkái során felhasználták a francia, német szakirodalmat, műveik hosszú ideig meghatározó szerepet játszottak a modern magyar rendészet kialakulásában.”* (Christián, 2022). A jogállam olyan értékei, mint a joguralom, a hatalmi ágak megosztása és az emberi jogok tisztelete talán a leghatározottabban Concha Győző munkásságában jelennek meg. *„Conchának komoly érdeme a rendfenntartás és a bűnüldözés elméleti szétválasztása, különösen azért, mert tisztázza a végrehajtó hatalom felelősségét a közrendért és a közbiztonságért, de az állam büntető igényének érvényesítése már egy másik hatalmi ág, a bíróságok feladata, ahol a kormánzatnak semmi keresnivalója nincs.”* (Christián, 2022). A 20. század hajnalának ígéreteit semmivé tette a két világháború, a diktatúrák uralma, az állampárti rendszerek 1990-ig tartó regnálása. A rendszerváltozás lehetőségei és korlátjai egyaránt szerepet kaptak abban a folyamatban, ami a hazai rendészet napjainkban működő rendszeréhez vezetett: *„Magyarországon 1949 óta a centralizált, katonai elvekre épülő, a civil közigazgatástól elkülönülő államrendőrségi modell működik. Ezt szentesítette az 1989-es köztársasági alkotmánymódosítás, amit követett a rendőrségi törvény 1994-es elfogadása. A képletlen Magyarország Alaptörvénye sem változtatott.”* (Christián, 2022).

A rendészet alapvonalai

A monográfia a közigazgatási jog tankönyvét idézi: *„A modern közigazgatási rendszerek kialakulása előtti időszakban – ez minden államban más és más*

időszakra tehető (...) – a közigazgatás rendeltetése nagyon szoros kapcsolatban voltak az állam hatalmi jellegével. A közigazgatás öt alapvető területe a külügyi, rendészeti, hadügyi, igazságügyi, és a pénzügyi közigazgatás voltak. (...) Az állam és a közigazgatás modernizációjával ez az öt alapfunkció nem tűnik el, hanem folyamatosan kiegészül, illetve differenciálódik.” (Patyí & Varga, 2008).

A 19. század végére a közszolgálat új ágazatokkal gyarapodott (oktatás, egészségügy, településfejlesztés, közlekedés stb.). Ez utóbbi területeket már nem a „hatalmi jelleg”, hanem az állam szolgáltatásai jellemezték. A terjeszkedő közigazgatás fő ereje – a kényszert megelőzve – az anyagi és szellemi értékek létrehozása és azok kínálata lett.

A rendőrhivatal, ami a modern közigazgatás első megjelenése, az idők során megpróbálta követni a kormányzás civil ágazatait. A szándék az volt, hogy a közös vonások kapjanak hangsúlyt. A rendészet polgárosodott. A 20. század hajnalára azonban ez a folyamat megszakad, amint az a rendészet magyarországi fejleményeiben is nyomon követhető: „... felerősödnek a jogállami kötelekek amúgy sem túl szoros szálainak lazítására irányuló törekvések. A szakirodalom hangsúlyozza a diszkréció szükségességét a rendőri munkában. A büntetőjogi gondolkodásban a tett helyébe a veszélyesség fogalma nyomul be, és a világháborús készülődés jegyében teret kapnak olyan intézmények, amelyek semmiféle alkotmányos hatalomgyakorlással nem egyeztethetők össze. Utóbbiakra példa a rendőrhatalom kényszerintézkedések bevezetése az 1912:LXIII. tc., majd az azt módosító 1914:L. tc. felhatalmazása nyomán.” (Szikinger, 1989).

Markánsak az elválasztó ismérvek, a legitim fizikai erőszak monopóliuma, valamint a közjogi szabályozás felhatalmazásra korlátozása, a generális klauzula, ami a rendészeti beavatkozást a parancsra bízta. A rendőrségek nem a civil mintákat követték, hanem – különösen autoriter politikai rendszerekben – militarista vonásokat öltöttek. Ezt a fordulatot jól érzékeli a szerző következő gondolatokra: „A rendőr és katona két olyan hivatást gyakorol, amely számos rokon vonást mutat, hiszen mindketten veszélyt hárítanak el, mindketten az állam rendjét védik és ennek során használhatják az állami erőszak monopólium körébe tartozó eszközrendszert. A két terület elhatárolásának egyik módja a védendő értékek meghatározása. A honvédség küldetése az állam rendjének, integritásának védelme a külső fenyegetettségekkel szemben, míg a rendőrség az állam belső rendjéért és biztonságáért felel. Ebben a sajátos viszonyrendszerben az Alaptörvény ad támpontot, elválasztva elválasztja egymástól a békeidőben és minősített időszakban történő működést.” (Christián, 2022).

A kérdés azonban továbbra is az, hogy vajon a közeli és a távolabbi jövőnk a béke, avagy a minősített időszakok világa lesz. Bízunk abban, hogy a monográfia prognózisa megalapozott: „A 21. század első két évtizedének tapasztalatai

azt igazolják, hogy a rendészetnek (beleértve a nemzetbiztonsági védelmet) a megváltozott világhelyzetben is meg kell tartania az alkotmányos demokráciák alapértékeit, a jog uralmát, a hatalmi ágak elválasztását és az emberi jogok tiszteletét.” (Christián, 2022).

A komplementer rendészet és a bűnmegelőzés

A társadalom és a rendészeti hatóságok összefogásának leggyümölcsözőbb területe a bűnmegelőzés. A monográfia a bűnmegelőzés fogalma alá von minden olyan intézkedést és beavatkozást, amelynek célja vagy eredménye a bűnözés mennyiségi csökkentése és az állampolgárok biztonságérzetének javítása, történjék az a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnözést gerjesztő okok hatásának mérséklésével vagy az áldozattá válás megelőzésével. A felsorolt nemes célok megvalósítására három megoldás kínálkozik.

Először komplementer rendészetnek keresztelhetjük a jelenleg működő, centralizált államrendőrségi modellt, amennyiben alapfeladatai sorában felvállalja a prevenció szolgálatát, és partnernek tekinti a települési önkormányzatokat, a polgárőrséget, az egyéni önvédelmet, valamint a vagyonzédelmi vállalkozásokat. A centralizált szervezet és a feltétlen engedelmesség sem zárja ki a partneri együttműködést, miként azt az úgynevezett Police Café módszer példája mutatja (Molnár, 2021). Ebben a szellemben született a jelenleg hatályos Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023) szóló 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat. Ez a megoldás jelentős szellemi támogatást meríthetett Szabó András felfogásából, aki abból indult ki, hogy a rendészet alapfunkciója a bűnüldözés. Figyelmeztetett, miszerint „...valóban a bűnüldözés hatókörébe eső feladatokról szólnunk és ne olyan célokról, amelyek elérhetetlenek rendőrhatalmú, ügyészi és bírói eszközökkel... Az erőpróba rendszere ez, amely szinte a katonai stratégia szabályainak engedelmeskedik. Ugyanis itt is erőt, erőszakot alkalmazó akaratok ütközéséről van szó.” (Szabó, 1988).

Másodszor komplementer rendészet jöhet létre a közösségi rendőrség stratégiai befogadásával. (A közösségi rendőrség az amerikai kontinensen a kilencvenes években született decentralizált szervezetével a jogkövető lakosság igényeihez illeszkedő, alapvetően megelőzést szolgáló mozgalom.) „Magyarországon is örökzöld téma a közösségi rendészet a rendszerváltás óta, de kevés gyakorlati tapasztalat áll rendelkezésre ezen a téren, talán a legrelevánsabb az említett 2012–2015 modellkísérlet.” (Christián, 2022). A kísérlet eredménytelen maradt: „A várakozásokkal ellentétben elmaradt a folytatás helyben és országosan egyaránt, ráadásul mindez bárminemű értékelés és a projektet lezáró

kommunikáció, tájékoztatás nélkül történt. Az, hogy a közösségi rendőrségi kísérlet miért maradt pusztán kihasználatlan esély, ugyanígy megválaszolatlan kérdés marad, mint az érdeklődő kutatók által az illetékesek felé a projekt kapcsán megfogalmazott kérdések.” (Christián, 2022).

Harmadszor a komplementer rendészet legadekvátabb szervezete az önkormányzati rendőrség. „Fontos tisztázni, hogy az önkormányzati rendészet nem keverendő össze a külföldön, több helyen is működő önkormányzati rendőrséggel, utóbbi ugyanis azt jelenti, hogy az állami rendőrség szervezetén belül (vagy amellett) hoznak létre decentralizált rendőri egységeket, az állami rendőrséggel azonos jogosítványokkal, amely a helyi közbiztonság hatékonyabb, eredményesebb fenntartását szolgálja, az állampolgárt és a helyi közösséget állítja működésének középpontjába. A hatályos magyar közjog nem teszi lehetővé önkormányzati rendőrség létrehozását, holott a települési rendőrségeknek komoly történelmi és közjogi hagyományai vannak hazánkban, a XIX. század második felében például a városi rendőrségek voltak az elsődleges helyi rendőr szervek.” (Christián & Hermann, 2018).

Valóságos önkormányzati rendőrség, amely szakmai felkészültségben és számon kérhetőségben egyenrangú az államrendőrséggel, ott tud meggyökeresedni, ahol az önkormányzatiság meghatározó államépítési elv, ahol a helyismeret, a hatósági jelenlét, az elérhetőség és a reagáló képesség a rendőri szakértelem része, ahol az önálló gondolkodás és a felelősségvállalás a hivatás legbecsebb erényei közé tartozik, ahol a települések rendjének garanciája a lakossággal kialakított együttműködés, ahol a régiós közbiztonság fenntartásának anyagi alapját adó normatív támogatást kiegészítik a helyi források. Ezek hiányában marad a monográfia diagnózisa: „Az elmúlt évtizedben ismételtelen felmerült, hogy a közrendvédelemnek a helyi közbiztonság: ért felelős ágazatait decentralizálni lehetne, de ezek az elgondolások papíron maradtak. Igaz, hogy a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény a helyi közbiztonság védelmét szolgáló kommunális rendészeti hatásköröket kiterjesztette, de áttörést a társadalmasításban ez sem hozott. Az Rtv. lehetővé tette, hogy az önkormányzatok a rendőrségekkel közösen közbiztonsági és bűnmegelőzési bizottságokat alakítsanak, ezzel a lehetőséggel azonban csak kevés településen éltek. A rendőrség nem találja magát szemben olyan bűnmegelőzési elgondolásokkal, amelyek saját működésének az újragondolására készítenék, viszont maga kezdeményez olyan prevenciós stratégiát, ami a jelenlegi rendőrségi filozófiával harmonizál (Lásd Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia).” (Christián, 2022).

A komplementer rendészet az empirikus vizsgálatok tükrében

A rendészetelmélet körébe illeszkedő kutatások fő módszere a rendészeti joganyag dogmatikai elemzése. Ez egyáltalán nem lebecsülendő eljárás, minthogy csak ezen az úton járva kaphatunk választ két alapkérdésre: a jogszabály mennyiben igazságos és miként szolgálja a jogbiztonságot. Ha azonban nem csupán arra vagyunk kíváncsiak, hogy milyennek kellene lennie a társadalomnak, mert a normaszövegből csak ez derül ki, hanem arra is, hogy az milyen a valóságban, akkor a társadalomtudományokban kimunkált egyetemes módszertanhoz kell fordulni (Babbie, 1999). Ezt tette a monográfia: „*A kérdőíves kutatás és minden más elemzés és adatgyűjtési módszer alapvető kritériuma, hogy a mérni kívánt alapsokaság jellemzése reprezentatív mintavétel alapján történjen. Mintának nevezzük a mérni, megkérdezni kívánt alapsokaságból kiválasztott egyedet, amelyeket bevontunk a vizsgálatba. A mintavétel kulcsfontosságú, mert csak akkor lesz reprezentatív a minta, vagyis akkor fedi le a sokaság minden jellemzőjét, ha főbb tulajdonságai megegyeznek az alapsokaságéval*” (Hornyacsek, 2014). „*A kutatás során nem valószínűségi, azaz nem véletlen mintavételt alkalmaztunk. Ennek oka az volt, hogy a valószínűség törvényei szerint a minta mutatói ugyanolyanok lesznek, mint az alapsokaságé. A nem valószínűségi mintavételen belül a szakértői kiválasztás (valamilyen szakmai szempont alapján választ egy annak megfelelő listából) és hólabda-mintavétel (a megkérdezettek javaslatai alapján újabb személyeket kiválasztanak) almódszereket alkalmaztuk. Az esetleges mintavételi hibák elkerülése végett elvégeztük az ún. total survey error vizsgálatot*” (Marton, 1961).

Az előbbieken ismertetett módszerek segítségével kerültek feltárára az önkormányzati rendőrség esélyei. „*A kutatás alapján kijelenthető, hogy az önkormányzati rendészetre vonatkozó részletszabályok cizellálása esetén a hatékonyság növelhető. Elsősorban a képzés, vezetés, felügyelet, finanszírozás területein lenne érdemes megalkotni bizonyos szabályokat. Az önkormányzati rendészeti szervek bizonyos feltételek teljesülése esetén képesek lehetnek arra, hogy hatékonyan hozzájáruljanak a helyi közbiztonság növeléséhez.*” (Christián, 2022).

Hasonló alaposág jellemzi a magánbiztonság helyzetértékelését. Christián és munkatársai bizonyították, miszerint a magánbiztonság a rendszerváltozás óta nem tudta ellátni azt a szerepet, amelyet betölthetne a rendészet komplex rendszerében. Megállapították, hogy „*a magánbiztonság a jövőben növekvő mértékben kerülhet bevonásra a rendészeti feladatok ellátásába, mint tehermentesítő tényező a rendőrség és az egyéb rendészeti szereplők mellett [...] ha az állomány képzése megfelelő színvonalú, a jogszabályi környezet kedvező,*

hézagmentes és naprakész, továbbá fokozódik a kölcsönös bizalom és szorosabbá válik az együttműködés a magán-és állami rendészeti szektor között [...] A 2020–2022 közötti időszakra szóló Nemzeti Korrupcióellenes Stratégia véleményezésekor a Legfőbb Ügyészség több javaslatot tett a Belügyminisztériumnak, például arra vonatkozóan, hogy a megbízhatósági vizsgálatokat terjesszék ki a köz- és magánszféra kapcsolódási területeire, például a közbeszerzésekre, amely pontosan egy olyan terület, amelyet a köznyelvben a korrupcióhoz sorolnak.” (Christián, 2022).

A komplementer tanítás nem feledkezhet meg a civil világ részeként valaha üzemrendészetnek tisztelt intézmény fegyveres változatáról sem. A Fegyveres Biztonsági Őrségről (továbbiakban FBŐ) a monográfia a következőket emeli ki: „FBŐ és jogelőd szervezetei (iparőrség, üzemőrség, polgári fegyveres őrség) közel egy évszázados múltra tekinthetnek vissza. Ez az egyetlen olyan sajátos fegyveres szervezet Magyarországon, mely sem a honvédséghez, sem a rendvédelmi szervezetekhez nem tartozik, jellege polgári, mégis szigorú, ellenőrzött szabályok között végzi tevékenységét (Lippai, 2021). [...] Az FBŐ tevékenységét többnyire a magánbiztonság keretein belül értékelik, amely véleményem szerint közel sem dönthető el ilyen egyértelműen. Elsősorban arra érdemes gondolni, hogy a köz, vagy magántulajdonban lévő kritikus infrastruktúra elemek üzemeltetése, működtetése során, jogszabályi kötelezettségként jelenik meg az FBŐ szerv létrehozása, továbbá arra, hogy a kötelezett által finanszírozott, részleteiben meghatározott a szervezet működtetése. Már ez esetben is felmerül a magán és a köztulajdon védelme, így a magán és a közbiztonság közötti határvonal elmosódásának kérdése, (Botz, 2007) mely helyzet megítélése tovább bonyolódik a Rendőrség, a Magyar Honvédség, az Információs Hivatal, Büntetés-végrehajtási Szervezet, vagy a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok szervezetében létrehozott FBŐ-k vizsgálatával. Ugyanakkor FBŐ örökkel találkozhatunk fontosabb »atomlétesítményeinkben« – a Paksi Atomerőmű vagy a Központi Fizikai Kutatóintézet –, valamint a kis és közepes radioaktivitású hulladéktárolóinknál. Továbbá olyan kiemelt energetikai (például: Mátrai Erőmű vagy a százhalombattai MOL Dunai kőolaj-finomító) létesítményeinknél, amelyek egyértelműen részei az ország létfontosságú infrastruktúrájának.” (Christián, 2022).

A kollektív biztonság alkotó eleme az Országos Polgárőr Szövetség által képviselt polgárőr mozgalom. Ennek megfelelően a monográfia bő terjedelemben értékeli a kollektív önvédelemnek ezt a legális egyesületi formáját: „A polgárőr-ség mára a közbiztonság egyik fő letéteményese, a rendőrség, a rendvédelmi és rendészeti szervek, továbbá a helyi önkormányzatok stratégiai partnere, szövetségese lett, jelentős és tevékeny részt vállalva a bűncselekmények megelőzésből,

az állampolgárok szubjektív biztonságérzetének javításából.” (Christián, 2022). A polgárőr szolgálat jelentőségét és elismertségét igazolja, hogy a Büntető Törvénykönyv a polgárőr tevékenységét a közfeladatok közé sorolja, annak jogszerű ellátása alapkövetelmény: „A polgárőr szolgálat gyűjtőfogalom. Tágabb értelemben magában foglalja a teljes bűnmegelőzési tevékenységet, azonban használhatjuk e megnevezést szűkebb értelemben is, és ekkor csak a különböző járőr- és figyelőszolgálatokat, valamint a bizonyos személyek biztonságának fokozására irányuló szolgálatot értjük rajta. A figyelő-jelző szolgálat lehet álló vagy mozgó, tárgyát tekintve pedig lehet területátfogó, lehet pontfigyelés, objektumfigyelés vagy körkörös. A járőrözés végrehajtható gyalogosan vagy (gép) járművel, és akár rendőrökkel, közterület felügyelőkkel, vagy egyéb más hatóságokkal együtt is. E tevékenységek lényege abban áll, hogy a polgárőr kint van a közterületen, és ugyanúgy viselkedik, mint az átlagállampolgár, csak éppen bizonyos dolgokra, bizonyos jelenségekre fokozottan figyel: a figyelmét arra összpontosítja, hogy kiszűrje az elkövetésre alkalmas helyzeteket, illetve a gyanús körülményeket, személyeket. A másik – sajátos – formája a polgárőr fellépésének az, amikor jelenlétével bizonyos feladatokat ellátó személyek biztonságának fokozását igyekszik elérni. Ilyen személy lehet például a pénzt kézbesítő postás, a díjbeszedő, a mezőőr, a természetvédelmi őr, vagy akár a rendőr is.” (Christián, 2022).

Epilógus

A monográfia a közbiztonsági kooperáció főszereplőinek bemutatásán túl három témakörrel lesz még teljesebb: helyet kap benne a rendészeti felsőoktatás, tudósít a Biztonsági Technológiai Nemzeti Laboratóriumról, és végül megismertet a nemzetközi rendészeti gyakorlat finn és spanyol példáival.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar számára megfontolásra szánt kérdés, hogy miként lehet még hatékonyabban a rendészeti értelmiség kiképzésének részévé tenni a problémamegoldó gondolkodás, az autonóm cselekvés és a felelősségvállalás képességének fejlesztését.

A Biztonsági Technológiai Nemzeti Laboratórium *„a technológia-alapú biztonság három fontos pillérének – az intézménybiztonság, a településbiztonság és a határbiztonság (országbiztonság) – integrált kutatását és a kapcsolódó innovációkat célzó programok országos hatókörű kutatóhelye.”* (Christián, 2022).

A külföldi példák megerősítik, hogy a leghatékonyabb közbiztonsági rendszert minden ország a maga történeti és kulturális hagyományaira építve remtheti meg.

Christián töretlen optimizmussal hisz a komplementer rendészet térnyerésében: „*A (magán)biztonsági ágazat léte és növekedése a bizonyíték arra, hogy az állampolgár saját kezébe veszi a biztonságáról való gondoskodást, ezzel visszaveszi a korábban az államra testált jogot az államtól (Kerezsi & Pap, 2017) [...] A rendőrség tehermentesítése mellett a komplementer rendészet létjogosultságát további két fontos szempont is igazolja, egyrészt segít a különböző rendészeti feladatok társadalmasításában (lásd polgárőrség), másrészt világosabbá teszi a közjog és a magánjog határozottabb szétválasztását (lásd vagyonzvédelmi vállalkozások).*” (Christián, 2022).

Olvasóként csak azt tudom mondani: Legyen neki igaza! A sikerhez nélkülözhetetlen annak a joguralomnak a megvalósulása, amit a kiváló jogtudós Horváth Barna a következők szerint határozott meg: „*Az imperatív jogszemlélet azt tanítja, hogy jog ott van, ahol a legerősebb hatalom parancsai szükség esetén fizikai kényszerrel is kikényszeríthetnek. A legfőbb jogi szerv mögött ott állván a legerősebb hatalom, annak szava végső szó a jogban, amely ellen nincs jogorvoslat, amely tehát jogilag eo ipso csálthatatlan. A joguralmi doktrína ezzel szemben azt mondja, hogy a hatalmi parancs még nem jog. A hatalom, a kényszer, az erőszak uralma és a jog uralma nem ugyanaz. Ahhoz, hogy jogról beszélhessünk, általános, elvont szabályok uralmára, a hatalommal szemben való érvényesülésére van szükség. Önkényes hatalmi parancsok uralma, a zsarnokság nem joguralom...*” (Horváth, 2001).

Felhasznált irodalom

- Boda J. (Szerk.) (2019). *Rendészettudományi Szaklexikon*. Dialog Campus.
- Botz L. (2007). Hazánk biztonsági rendszerének és elemeinek helyzete és felkészültsége a várható fenyegetések elhárítása. *Felderítő Szemle*, 6(1), 15–34.
- Christián L. (2022). *Komplementer rendészet*. Ludovika Kiadó.
- Christián L. & Hermann G. (2018). Önkormányzati rendészet – közterületfelügyelet – gyakorlati problémái a fővárosi kétszintű igazgatásból adódóan, valamint az önkormányzati rendészet jövőjét meghatározó problémák tágabb aspektusai és azokra adott megoldási javaslatok. *Magyar Rendészet*, 18(4), 61–90. <https://doi.org/10.32577/mr.2018.4.4>
- Earl B. (1999). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó.
- Hornyacsek J. (2014). *A tudományos kutatás elmélete és módszertana*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Horváth B. (2001). *Angol jogelmélet*. Pallas Stúdió – Attraktor Kft.
- Kerezsi K. & Pap A. L. (2017). A bűnözés és a bűnözéskontroll jövője. In Finszter G. & Sabjanics I. (Szerk.), *Biztonsági kihívások a 21. században* (pp. 543–584). Dialog Campus.

- Lippai Zs. (2021). A Büntetés-végrehajtási Szervezet fegyveres biztonsági őrsege. *Magyar Rendészet*, 21(3), 29–42. <https://doi.org/10.32577/mr.2021.3.2>
- Molnár K. (2021). *Police Café módszertani kézikönyv*. Pécs.
- Marton Á. (1961). A reprezentatív módszer alkalmazásának néhány kérdése a külkereskedelmi árindexszámításban. *Statisztikai Szemle*, 39(2), 147–159.
- Patyi A. & Varga Zs. A. (2008). *Általános Közigazgatási Jog*. 2. kiadás. Mandamus Publishing.
- Szabó A. (1988). A bűnüldözési stratégiáról. *Belügyi Szemle*, 26(12), 3–8.
- Szikinger I. (2012). A magyar rendvédelmi jog alapjai. *Rendvédelem-történeti füzetek*, 22(26), 133–140. <https://doi.org/10.31627/RTF.XXII.2012.26N.133-140P>
- Szikinger I. (1989). *A rendőrség tevékenységének alkotmányos alapjai*. Kandidátusi értekezés. Magyar Tudományos Akadémia.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Finszter G. (2023). Komplementer rendészet. *Belügyi Szemle*, 71(1), 145–156. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.8>

K Ö N Y V I S M E R T E T É S

Addiktológiai problémák Magyarországon

Addictions in Hungary

Erdős Ákos

tanársegéd, pénzügyőr őrmagy
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
erdos.akos@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: 2021-ben jelent meg az „*Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében*” című tudományos mű első kötete. A kiadvány ismertetésének célja a legújabb, országosan reprezentatív hazai kutatások eredményeinek bemutatása, amely megbízható képet ad Magyarország felnőtt lakosságának legális és illegális droghasználatáról.

Módszertan: A könyvismertetés a tartalomelemzés módszertanán és az eredmények szubjektív értékelésén alapszik. A recenzió a bemutatott kötet szerkezeti struktúráját követve, de a különböző pszichoaktív szerek jogi megítélése szerint csoportosítva mutatja be a legfontosabb eredményeket.

Megállapítások: A könyv részletesen bemutatja a magyar felnőtt lakosság droghasználatának legfontosabb jellemzőit. A szerzők továbbá nemcsak a jelen eredményeit ismertetik, hanem bemutatják az elmúlt két évtized tendenciáit is.

Érték: Ezek az adatok egyrészt nélkülözhetetlenek a hatékony prevenció és kezelési stratégia megalkotásában, másfelől a szerhasználat jogi és rendészeti természetű konzekvenciái okán kiemelt érdeklődésre tarthatnak számot a jog- és rendészettudomány kutatói és e területek szakemberei részéről.

Kulcsszavak: addikció, droghasználat, dohányzás, alkoholfogyasztás, gyógyszerhasználat

Abstract

Aim: The first book of a scientific series entitled „Addiction Problems in Hungary: Situation in the light of population surveys” was published in 2021. The aim

of this review is to present the results of the latest nationally representative Hungarian surveys, which provide a reliable picture of the legal and illegal drug use of the adult population in Hungary.

Methodology: This book review is based on content analysis methodology and subjective evaluation of the results. The review follows the structure of the book, but presents the main findings grouped according to the legal classification of the different psychoactive substances.

Findings: The book describes in detail the most important characteristics of drug use among the Hungarian adult population. The authors also present not only the current results, but also trends over the past two decades.

Value: This data is essential for the planning of an effective prevention and treatment strategy. On the other hand, the presented data may be also interesting for legal and law enforcement researchers and practitioners because of the legal and law enforcement implications of substance use.

Keywords: addiction, drug use, smoking, alcohol consumption, medicine abuse

Előszó

A pszichoaktív szerek fogyasztásának társadalomepidemiológiai vizsgálatára már a 20. század eleje óta voltak törekvések. Az alkohol kultúrtörténeti jelentősége okán már a kezdetektől fogva a kutatói figyelem középpontjában volt, ugyanakkor az illegális drogok fogyasztásának elterjedtségét csak az elmúlt néhány évtizedben mérik. Az ilyen típusú epidemiológiai vizsgálatok legfőbb célja, hogy meghatározzák az egészségügyi természetű problémák jellegét és lefolyását, a problémával érintett népesség jellemzőit, valamint az őket érintő környezeti feltételeket (Sloboda, 2002), de ezek az adatok nélkülözhetetlenek a hatékony prevenció és kezelési stratégia megalkotásában is. A közegészségügyi szempontok mellett a pszichoaktív szerek fogyasztásának jelentős jogi és rendészeti természetű konzekvenciái is vannak. (1) Egyrészt bizonyos szerek (kábitószerek) fogyasztását, illetve bizonyos szerhasználati formákat (kényszeres) a társadalmi többség devianciaként értelmez. (2) Másrészt a szerhasználók által képviselt kereslet nemcsak legális piaci folyamatokat indít be és tart fenn, hanem a feketegazdaság elkövetőit is cselekvésre motiválja. (3) Harmadrészt pedig azért is, mert számos pszichoaktív anyagnak – hatásmechanizmusából fakadóan – meghatározó szerepe lehet a társadalom rendjét zavaró vagy fenyegető cselekményekben is (például járművezetés, erőszakos bűncselekmények stb.).

Magyarországon az elmúlt húsz évben zajlanak „*célzottan a felnőtt népesség pszichoaktív-szer-használatának feltárására irányuló epidemiológiai vizsgálatok*” (Demetrovics & Paksi, 2021). A magyar lakosság legális és illegális szerhasználatára vonatkozó legfrissebb eredményeket a tématerület nemzetközi szinten is elismert szakemberei, Demetrovics Zsolt és Paksi Borbála szerkesztésében megjelent kötet tárja az érdeklődők elé (Demetrovics & Paksi, 2021). A kötet a legújabb „*Országos Lakossági Vizsgálat Addiktológiai Problémákról*” (OLA-AP 2019) című kutatás eredményei mellett az elmúlt évek országosan reprezentatív vizsgálatainak megállapításait is bemutatja. Az öt adatfelvételi hullám során keletkezett adatok több mint 12 000 magyar felnőtt válaszain alapulnak.

Eredmények bemutatása

A mű 16 szerző munkája nyomán, összesen 245 oldalon keresztül, hat fejezetben tárja az olvasó elé a felnőtt magyar lakosság kábítószer-használatának (2. fejezet), alkohol- (3. fejezet) és gyógyszerfogyasztásának (4. fejezet) elterjedtségét, jellemzőit, legfontosabb mutatóit, valamint a dohányzási szokásait (5. fejezet). Az eredményeket biztosító kutatások módszertani hátterének bemutatása mellett (1. fejezet) a kötet önálló részben tárgyalja a szerhasználókkal és a szerhasználattal kapcsolatos társadalmi viszonyulásokat (6. fejezet). A könyv célját illetően a szerkesztők a következőket jegyzik meg: „*Reményeink szerint a kötet jelenlegi szerzőivel – a korábbi adatfelvételi hullámokban részt vevő kutatók munkájára építve – egy olyan könyvet sikerül létrehoznunk, ami átfogó képet ad a hazai alkohol- és drogepidemiológiai helyzetről, az egyes viselkedési addikciókkal kapcsolatos problémákról, segít ezek idői változásának és nemzetközi viszonylatban történő értelmezésében, valamint hozzájárul a kapcsolódó módszertan fejlesztéséhez is*” (Demetrovics & Paksi, 2021).

Illegális drogok használata

A könyv a különböző pszichoaktív anyagok közül először az illegális szerek használatával kapcsolatos eredményeket mutatja be (Paksi & Pillók, 2021). Ezen eredmények szerint 2019-ben a magyar felnőttek (18–64 éves) 7,9%-a fogyasztott már élete során valamilyen tiltott drogot.¹ A megkérdezettek 2%-a

1 A kutatás a következő tiltott drogot vizsgálta: marihuána/hasis, szintetikus kannabisz, ecstasy, amfetamin, kokain, crack, új stimulánsok, heroin, más opiátok, metadon orvosi rendelvény nélkül, LSD, mágikus gomba, GHB, intravénás drog, más drog.

az adatfelvételt megelőző évben, 1,2%-uk pedig a válaszadás előtti hónapban fogyasztott kábítószer. A folyamatos fogyasztási ráta, amely azt mutatja meg, hogy a valaha kábítószer fogyasztóknak hány százaléka használt az elmúlt évben is valamilyen tiltott szert 26,6%. A szerhasználat visszatérő vagy rendszeres használata klinikai értelemben véve persze nem jelent szükségszerűen problémás használatot is. Addiktológiai szempontból ugyanis a problémás szerhasználatnak csupán az egyik jelzője a fogyasztás rendszeressége. A vizsgálatban a problémás droghasználat kockázatát az Addikció Súlyossági Skála (Severity of Dependence Scale, SDS) elnevezésű kérdőíves mérőeszközzel becsülték fel a kutatók azok körében, akik legalább az elmúlt egy évben használtak valamilyen tiltott szert. Drogfogyasztáshoz kapcsolódóan a felnőtt népesség 0,9%-a jelzett valamilyen problémát, továbbá a problémás droghasználat kockázatának a jelenléte a magyar felnőtt populáció 0,2%-a esetében volt azonosítható. Nemzetközi összehasonlításban ezek az eredmények kedvezőnek mondhatók. Noha a módszertani különbségek okán az összehasonlítás fenntartásokkal kezelendő, a legutolsó átfogó nemzetközi vizsgálatok összesített eredményei szerint világszinten a felnőtt (ez esetben 15–64 éves) népességnek 0,7%-a érintett valamilyen kábítószerhasználati zavarban, tehát problémásnak vagy kényeszeresnek nevezhető szerhasználatban (UNODC, 2021).

A bemutatott eredmények azt igazolják, hogy hazánkban továbbra is a kanna-bisz-származékok (marihuána, hasis) a legnépszerűbbek a fogyasztók között. A felnőtteknek mintegy 6,1%-a ($\pm 1,3$) próbálta ki ezen kábítószer egyikét élete során. Az életprevalencia értékek tekintetében ettől jelentősen elmarad a második helyen álló ecstasy (2,5%) és a szintetikus kannabinoidok (2,1%), amely utóbbiak „biofü” elnevezéssel szerepelnek legtöbbször a hétköznapi diskurzusokban. A kábítószeres tiltott jellegéből fakadóan azonban a kutatók számítottak az adatok torzítására, ezért ezt ellensúlyozandó véletlenített válasz eljárás (Randomized Response Method, RRM) alkalmazásával igyekeztek pontosabb becslést adni. A módszer lényege, hogy a vizsgálat során a mintákat két almintára osztják, majd az egyik almintán véletlenítésre használt független (alternatív) kérdéseket (vagyis a droghasználattól független), a másik almintán pedig a szerhasználatra irányuló direkt kérdéseket alkalmaznak. A módszer révén a válaszadók megbíznak abban, hogy a válaszuk rejtve marad, s így a valósághoz közelebb álló eredményeket kaphatunk. A szerzők következtetései szerint: „*a tiltott drogok esetében az OLAAP 2019 kutatás során mért, illetve RRM eljárással becsült prevalencia-értékek egymáshoz viszonyított nagysága arra utal, hogy a standard mérési eljárások alulbecsléseket vagy a legjobb esetben rendkívül konzervatív alsó becsléseket eredményezhetnek*” (Paksi & Pillók, 2021). A pontosabb becslést lehetővé tevő módszertan alkalmazásával a kutatók arra

jutottak, hogy az illegális szerhasználók tényleges aránya a fentebb bemutatott életprevalencia adatokhoz képest 2–3-szor magasabb lehet.

Az elmúlt évek eredményeit összevetve úgy tűnhet, hogy a tiltott szerek kipróbálása stagnál, illetve csökken a magyar felnőttek körében. A szerzők szerint ugyanakkor ezek a tendenciák meglehetősen illuzórikusak. „*A felnőtt lakosság életprevalencia-értékének stagnálása csak akkor lehetséges, ha a 18–64 éves népességbe az egyes vizsgálati évek között belépő (4 évente történő vizsgálatok esetén 18–22 éves) fiatal felnőtt népesség drogérinthettsége megegyezik a kilépő (64 év feletti) népesség érinthettségével, csökkenés pedig csak a belépőknek a kilépőkhöz képest alacsonyabb életprevalencia-értékei mellett képzelhető el. Tekintettel arra, hogy a magyarországi felnőtt népességben a tiltott drog-használat markáns életkori mintázódása tapasztalható, azaz a belépő fiatal felnőttek érinthettsége rendre meghaladja a kilépő korosztályok drogérinthettségét, a drogfogyasztás életprevalencia-értékének stagnálása, illetve csökkenése a valóságban nem lehetséges*” – írják a fejezet szerzői (Paksi & Pillók, 2021).

Legális drogok használata

Az alkoholfogyasztás vizsgálata – a szer jogi státuszából eredően – kiemelt jelentőségű, hiszen komoly közegészségügyi és rendészeti természetű következményeket hordoz magában. A könyvben bemutatott adatok szerint a magyar felnőttek 70,4%-a a vizsgálatot megelőző évben ivott legalább egy alkalommal. Figyelemfelkeltőbb adat ugyanakkor, hogy a 18–64 éves népességben majdnem minden negyedik (24,1%) személy legalább heti rendszerességgel, 3,8–6,2%-uk pedig naponta iszik. A férfiak nemcsak nagyobb mértékben, hanem gyakrabban is fogyasztanak alkoholt. A nemi különbségek a termékpreferenciákban is kirajzolódik: „*míg a férfiak legnagyobb arányban sört fogyasztottak az elmúlt évben, majd ezt követte a tömény italok fogyasztása, és a bor a »tradicionális« italfajták közül az utolsó helyen szerepelt, addig a nők közül legtöbben bort ittak az elmúlt évben, s a sör a nők preferencia rangsorában a tömény után a harmadik helyre szorult*” (Paksi & Arnold, 2021). Az alkoholfogyasztási szokások változásait illetően a szerzők a következőket jegyzik meg: „*amennyiben nem az egyes vizsgálati évek közötti változásokat vizsgáljuk, hanem összességében az elmúlt közel 20 évben zajló tendenciákat, akkor azt mondhatjuk, hogy a 18–53 éves népességben a legtöbb mutató kedvező irányban mozdult el*” (Paksi & Arnold, 2021).

1. számú táblázat: Az alkoholfogyasztás főbb mutatóinak változása a 2001 és 2019 közötti időszakban (a 18–64 éves népességben, a válaszolók százalékában)

Főbb mutatók	2001			2019		
	N	%	CI	N	%	CI
Alkoholfogyasztás éves prevalencia-értéke	2261	82,2	±1,6	1286	70,4*	±2,5
Alkoholfogyasztás havi prevalencia-értéke	2288	56,3	±2,0	1328	52,0**	±2,7
Az elmúlt hónapban legalább heti rendszerességű fogyasztás	2286	27,6	±1,8	1328	24,1**	±2,3
Lerészegedés éves prevalencia-értéke	1978	23,9	±1,9	1243	19,5*	±2,2
Lerészegedés havi prevalencia-értéke	1961	6,6	±1,1	1240	7,4	±1,5

Megjegyzés: N: válaszolók száma; CI: 95%-os megbízhatósági szinten számított konfidencia-intervallum
 * 2001-hez képest 95%-os megbízhatósági szinten hibahatáron túli csökkenés
 ** 2001-hez képest 68%-os megbízhatósági szinten hibahatáron túli csökkenés

Forrás: Paksi & Arnold, 2021.

A gyógyszerhasználatot illetően az adatok azt mutatják, hogy a felnőttek 8,3%-a használt már eddigi élete során nyugtatót vagy altatót orvosi rendelvényre vagy anélkül. A válaszadók 1,4%-a a kutatást megelőző hónapban legalább hússzor használt ilyen gyógyszereket. A felnőtt lakosság 3,2%-a fogyasztott élete során visszaélészerűen nyugtatót vagy altatót. A felnőtt népesség körében a nem orvosi javaslatra történő nyugtató- és altatófogyasztás éves prevalencia-értéke 2,9%, havi prevalencia-értéke pedig 2,4%. Az eredmények arra mutatnak, hogy az idősebbek, a nagyvárosokban élők (kivéve Budapest), a kedvezőtlenebb társadalmi státuszban élők, a munkanélküliek, valamint a vallásos emberek között a leggyakoribb az altatók, nyugtatók használata. A gyógyszerfogyasztás tendenciózus változásai kapcsán a fejezet szerzői az elmúlt 18 év eredményeit összegezve megállapítják, hogy „a 18–64 éves lakosság körében a gyógyszerfogyasztás és a visszaélészerű gyógyszerfogyasztás is mérséklődött. 2001 és 2019 között 95%-os megbízhatósággal csökkent a gyógyszerfogyasztás éves és havi prevalencia-értéke” (Péter, Andó, Demetrovics & Paksi, 2021).

2. számú táblázat: A gyógyszerfogyasztás főbb mutatóinak változása a 2001 és 2019 közötti időszakban a 18–64 éves lakosság körében, az ADE 2001 és OLAAP 2019 vizsgálatok adatai alapján

Főbb mutatók	2001			2019		
	N	%	CI	N	%	CI
Gyógyszerfogyasztás éves prevalencia-értéke	2127	18,3	±1,6	1288	7,5*	±1,4
Gyógyszerfogyasztás havi prevalencia-értéke	2111	12,2	±1,4	1305	6,7*	±1,4
Visszaélészerű gyógyszerfogyasztás éves prevalencia-értéke	2043	7,3	±1,1	1247	3,3*	±1,0
Visszaélészerű gyógyszerfogyasztás havi prevalencia-értéke	2031	3,7	±0,8	1254	2,7**	±0,9

Megjegyzés: N: válaszolók száma; CI: 95%-os megbízhatósági szinten számított konfidencia-intervallum
* 2001-hez képest 95%-os megbízhatósági szinten hibahatáron túli csökkenés
** 2001-hez képest 68%-os megbízhatósági szinten hibahatáron túli csökkenés

Forrás: Péter, Andó, Demetrovics & Paksi, 2021.

A kötet önálló fejezetben foglalkozik a magyar felnőtt lakosság dohányzási szokásaival (Urbán & Péntes, 2021). A vizsgálatok a hagyományos cigaretták mellett egy ideje kiterjednek az úgynevezett e-cigaretták használatára is. Eszerint a felnőttek körében meglehetősen magas az aktív dohányosok aránya (35,1%). A magyarok csaknem harmada (32,1%) napi rendszerességgel, további 3%-uk pedig alkalmanként dohányzik. Az alkoholhoz hasonlóan a férfiak körében szignifikánsan magasabb a dohányosok aránya a nőkhöz képest (43,8% vs. 21,8%). Az e-cigaretták használatával kapcsolatos adatok azt mutatják, hogy hazánkban továbbra is a hagyományos dohánytermékek fogyasztása preferált. A felnőtteknek mindössze 3,3%-a használ rendszeresen vagy alkalmanként e-cigarettát, továbbá az e-cigarettázók 66,7%-a rendszeresen használ hagyományos cigarettát is.

A dohányzással szembeni hatékony fellépést sürgeti a szerzők azon megállapítása, miszerint *„a 18–64 év közötti férfiak körében a mintegy 20 éves periódust áttekintve nem látunk változást a dohányzás aktuális előfordulásában”* (Urbán & Péntes, 2021). A magyar férfiak körében mért dohányzás prevalencia sajnos nemzetközi viszonylatban is kiemelkedőnek mondható. Az EU tagállamai közül csak Románia, Litvánia, Ciprus és Bulgária férfi lakossága körében magasabb a dohányosok aránya.

Befejezés

A kötet rendkívül magas színvonalú tudományossággal mutatja be a magyar felnőttek legális és illegitim droghasználatára vonatkozó legújabb adatokat. A könyv erénye, hogy az adatok részletessége, a tudományos módszertani kifejezések sokasága mellett a szerzők közérthető formában tárlják fel a legfontosabb konzekvenciákat. Kiemelendő továbbá, hogy a szerzők munkáján keresztül nemcsak egy pillanatképet kapunk a magyarországi droghasználat állapotáról, hanem a sok évtizedes módszertani finomhangolásoknak köszönhetően az elmúlt közel húsz év tendenciózus változásai is élénk tárulnak. Ezek a változások hol kedvező, hol pedig kedvezőtlen képet festenek. A könyv legjelentősebb tudományos értékét azonban éppen az adja, hogy e téma társadalmilag kényes jelleme ellenére tényszerű marad, és ilyen értelemben az olvasóra hagyja a cselekvésre ébredés szükségességének felismerési lehetőségét.

Felhasznált irodalom

- Demetrovics Zs. & Paksi B. (Szerk) (2021). *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. kötet*. ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó.
- Paksi B. & Pillók P. (2021). Drogfogyasztás. In Demetrovics Zs. & Paksi B. (Szerk.), *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. kötet*. (pp. 62–105). ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó. <https://doi.org/10.56037/978-963-414-871-5>
- Paksi B. & Arnold P. (2021). Alkoholfogyasztás. In Demetrovics Zs. & Paksi B. (Szerk.), *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. kötet*. (pp. 106–143). ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó. <https://doi.org/10.56037/978-963-414-871-5>
- Péter L., Andó B., Demetrovics Zs. & Paksi B. (2021). Gyógyszerfogyasztás. In Demetrovics Zs. & Paksi B. (Szerk.), *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. kötet*. (pp. 144–165). ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó.
- Sloboda, Z. (2002). Drug abuse epidemiology: An overview. *Bulletin on Narcotics*, 54(1), 1–13.
- UNODC (2021). *World Drug Report 2021*. United Nations.
- Urbán R. & Péntes M. (2021). A dohányzás és az e-cigaretta használata. In Demetrovics Zs. & Paksi B. (Szerk.), *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. I. kötet*. (pp. 166–197). ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Erdős Á. (2023). Addiktológiai problémák Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 71(1), 157–164. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.9>

INTERJÚ

„Egy ügynek sosincs vége” Interjú dr. Bolcsik Zoltán úrral a Belügyminisztérium rendészeti államtitkárával¹

„A case is never over”

Interview with Dr. Zoltán Bolcsik, State Secretary for Law Enforcement
of Ministry of Interior

Dános Valér

Dr. PhD/CSc, főszerkesztő, egyetemi magántanár,
ny. rendőr vezérőrnagy
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
valer.danos@bm.gov.hu

Szabó Csaba

Dr. PhD, főszerkesztő-helyettes, egyetemi docens
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége,
Széchenyi István Egyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar
csaba.szabo3@bm.gov.hu

¹ Az interjú rögzítésének ideje: 2022.12.12.

Absztrakt

A 2023. január havi interjúalanyunk Dr. Bolcsik Zoltán, a Belügyminisztérium rendészeti államtitkára. A beszélgetésből megismerhetjük a rendészeti szervek jelenlegi együttműködését, és megtudhatjuk, hogy államtitkár úr milyen szakmai terveket, célkitűzéseket fogalmazott meg a 2023. évre vonatkozólag. Az interjút prof. dr. Dános Valér főszerkesztő és dr. Szabó Csaba főszerkesztő-helyettes készítette.

Kulcsszavak: interjú, Belügyminisztérium, rendészet

Abstract

Our interviewee for January 2023 is Dr. Zoltán Bolcsik, State Secretary for Law Enforcement of Ministry of Interior. The discussion will give us an insight into the current cooperation between law enforcement institutions, and the professional plans and objectives of the State Secretary for 2023. The interview was conducted by Prof. Dr. Valér Dános, Editor-in-Chief and Dr. Csaba Szabó, Deputy Editor-in-Chief.

Keywords: interview, Ministry of Interior, law enforcement

Milyen elképzelésekkel, tervekkel fogott neki az Ön számára eddig sem ismeretlen szakmai területek irányításához?

Csaknem negyven évvel ezelőtt kezdtem meg a rendőri pályafutásom a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság állományában, így valóban nem idegen számomra a rendészeti szakterület. Dolgoztam helyi és országos szinten, beosztottként és vezetőként egyaránt, de úgy gondolom, soha nem mondhatom, hogy mindent láttam. A rendvédelmi munka folyamatos megújulást és tanulást igényel. Igaz ez különösen most, amikor az új kihívásoknak való megfelelés elengedhetetlen a rendészet gyorsan változó területén. Rédey Miklós gondolatai ma különösen időszerűek. Ő azt mondta, „téves az a közhit, amely a rendet valami nyugodt, stabil állapotnak, vagy éppen mozdulatlanságnak képzei. Ellenkezőleg. A rend egyenlő a zavartalan, eleven étellel, az élet folytonos fejlődésével” (Rédey 1923).

A rendészet működésének kereteit szigorú szabályok határozzák meg, az egyén csak ezek közt a szabályok közt mozoghat. Az alapvető célok így az új feladatokkal sem változtak: az elszámoltathatóság, a legitimitás, az innováció és az együttműködés megvalósítása, ekként a rendvédelmi szervek hatékonyságának növelése szervezeten belül és kívül.

Hivatalba lépése óta milyen tapasztalatokra tett szert.

Az új kormányzati feladatmegosztás a Belügyminisztérium szervezetében, és a rendvédelmi feladatok irányításában is nagy változásokat hozott. A Belügyminisztérium hatásköre az új kormányban jelentősen módosult. A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok irányítása a Miniszterelnöki Kabinetirodához került, ugyanakkor az Emberi Erőforrások Minisztériumától fontos területeket vettünk át. Mindez óhatatlanul együtt járt a BM szervezeti struktúrájának átalakításával is.

A korábbi Belbiztonsági Államtitkárság a Belügyminisztérium kiválóan működő, jól szervezett, szakmailag elismert szervezeti egysége volt. Az első feladatom tehát nem lehetett más, mint az, hogy az átszervezést követően az újjáalakuló Rendészeti Államtitkárság hasonló színvonalon biztosítsa a rendészeti szakirányítást, fenntartsa a szakmai párbeszédet, gyorsan és szakszerűen reagáljon a jelentkező kihívásokra, tegye mindezt úgy, hogy a legfontosabb célokat, a szélsőségektől mentes, kiegyensúlyozott közbiztonság fenntartását, a lakosság szubjektív biztonságérzetét leginkább befolyásoló bűncselekmények, szabálysértések és baleseti okok előfordulásának csökkentését, a büntetőeljárások törvényes, időszerű és hatékony lefolytatását a szervezeti változások egyetlen pillanatra se érintsék hátrányosan.

Az új rendészeti államtitkárságon az államtitkári kabinet alárendeltségében működő Rendészeti Koordinációs Főosztály, valamint a Védelmi Igazgatási Főosztály segíti a stratégiai jelentőségű feladatok összehangolását, a rendészeti koordinációs munkát, valamint a jogi tevékenységet, míg államtitkári közvetlen alárendeltségében – a minisztériumi gyakorlatnak megfelelően – Titkársági Főosztály végzi a kommunikációs, adminisztrációs feladatokat.

A kormányzati struktúra megújításával megváltozott a biztonság és védelem területén megvalósuló konzultációs rendszer is. Az egyik legfontosabb belső kormányzati fórum, a Nemzetbiztonsági Kabinet helyébe, a közvetlenül miniszterelnök úr által vezetett Védelmi Tanács lépett, amelynek döntés-előkészítő testületként a Nemzetbiztonsági Munkacsoport mellett életre hívták a Honvédelmi és Rendészeti Munkacsoportot is hasonló összetételben, azonban kifejezetten a közbiztonság, illetve a haza védelme érdekében ellátott tevékenységek összehangolását fókuszba helyezve.

Hogyan támogatják egymást a rendészeti szervek, milyen az együttműködés?

A világiárvány, az azt követő gazdasági recesszió, valamint az orosz-ukrán háború alapvetően átrajzolta Európa belbiztonsági helyzetképét, és nyilvánvalóvá vált, hogy a határokon belül is csak a közös feladatellátás adhat megfelelő

válaszokat. A biztonság megteremtése rendkívül komplex, szerteágazó tevékenység, amely nem várható el egyetlen erre rendelt állami szervezettől sem kizárólagosan. A rendészet küldetésének teljesítése, a biztonság megteremtése csak kollektív munka eredményeként érhető el. Együttmozdulás, együttgondolkodás, közös felelősségvállalás. Ezen elvek mentén dolgoznak ma a rendvédelmi szervek. A bűnüldözésnek minden eddiginél nagyobb ellenállóképességről kell tanúbizonyságot tennie.

Szinte nincs olyan rendészeti feladat, amelyben csak egyik vagy csak másik rendvédelmi szerv venne részt. Jó példa erre a határvédelem kérdése, ahol az Országos Rendőr-főkapitányság határvadászai és határrendészei, szükség esetén a Terrorelhárítási Központ segítségével, a büntetés-végrehajtás által épített kerítés mentén védik az országhatárt, egyes részfeladatokban a katasztrófavédelem szakértőinek bevonásával.

Az illegális migránsok számának emelkedésével párhuzamosan folyamatosan nő az intézkedés alá vont embercsempészek száma, közös feladat elé állítva a határvédelmi, a bűnügyi, a közlekedésbiztonsági és büntetés-végrehajtási szakterületen dolgozókat. A legális migráció szabályozott mederben tartásával az idegenrendészeti szakterület segíti elő a nemzetgazdasági célok érvényesítését. Gondolok itt a felsőoktatási intézményekben Stipendium Hungaricum program keretében tanuló külföldi hallgatókra, vagy az egyre szaporodó külföldi multinacionális vállalatok munkaerőigényének kielégítésére. De fontos azon beruházások támogatása is, amelyek Magyarország energiabiztonságát erősítik, e munka szintén nem képzelhető el közös feladatellátás nélkül.

Milyen szakmai terveket, célkitűzéseket fogalmazott meg 2023-ra vonatkozóan?

Az állomány munkájának eredményeképpen mára szélsőségektől mentes, kiegyensúlyozott közbiztonsági helyzet alakult ki Magyarországon, hazánkban nincs olyan területe, ahol közbiztonsági deficit lenne jellemző. A felmérések alapján a lakosság elégedett a rendőrség tevékenységével, szubjektív közbiztonságérzete folyamatosan nő. A legfontosabb célkitűzés ezen eredmények megtartása.

Kiemelt jelentőségűek a határőrizet és migráció kérdései, a feladatellátáshoz szükséges személyi állományi létszám biztosítása, a működési hatékonyság növelése, a feladatok profiltisztításának elvégzése, az indokolatlan költségeket eredményező tevékenységek felülvizsgálata.

A határ őrizetének kérdése ma a rendvédelem egyik kulcsfeladata. A speciálisan az államhatár őrzésére és a jogellenes migráció megakadályozására irányuló feladatokat ellátó új állománycsoport, a határvadászok toborzása és oktatása jelenleg is zajlik.

A határvadászok képzésével egyidőben zajlik a magyar-szerb határszakaszon, Hercegszántó és Kübekháza települések között a 165 km hosszan húzódó határkerítés megerősítése, valamint a Duna-Dráva Nemzeti Park területén található szakaszon, a Gemenci erdő vonalát követve 12,5 km hosszú határszakaszon új határkerítés kiépítése. Az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság alapfeladatain túl, az energiaválság enyhítése érdekében részt vesz a barnakőszén- és lignitbányászattal összefüggő feladatok ellátásában.

A korrupcióellenes bűnmegelőző, bűnfelderítő tevékenység új irányai, az egészségügy és az oktatás, ami a Nemzeti Védelmi Szolgálat számára is új kihívásokat teremt. Az elmúlt évek tapasztalata azt mutatja, hogy a szervezeti és az egyéni tudatosság a legfontosabb a korrupciómegelőzés területén.

Az államtitkárság a közeljövőben a korrupciómegelőzés területén két fő feladatra fókuszál: egyrészt, hogy a Nemzeti Korrupcióellenes Stratégiát (2020–2022), illetve annak végrehajtási intézkedési tervében szereplő feladatokat határidőre végrehajtsa, és a kondicionalitási eljárásban vállalt új, átfogó stratégia tervezetét elkészítse. Ennek alapjai a technológiai fejlesztésekben rejlő lehetőségek és az egyéni felelősségvállalás növelése lesz. Másrészt, hogy az újonnan megalakult Korrupcióellenes Munkacsoportban való aktív közreműködésünk eredményeként a közigazgatásban a korrupció további csökkenését érjük el.

2022 óta a Belügyi Szemle tanácsadó testületének tagja. Hogyan látja a BM tudományos folyóiratát?

Ma a legfőbb társadalmi kihívás az, hogy a lehető legtöbb embert be tudjuk vonni az értékek előállításába. A társadalom stabil működéséhez és jövőjéhez az szükséges, hogy valódi értéket teremtsünk. Ezek az értékek nemcsak anyagi természetűek, hanem szellemiek és erkölcsiek. A rendészetelmélet és a bűnüldözés hazai és nemzetközi eredményeinek közzététele, a párbeszéd kereteinek biztosítása különösen fontos feladat, ezért köszönettel vállaltam a tanácsadó testületi tagságot. Hiszem, a digitális korszak a tudományos eredmények publikálása területén is új lehetőséget teremtett, gyorsabbá vált az információáramlás. Igaz ez még egy tudományos folyóirat esetében is, ezért különösen fontosnak tartom az írott sajtó elektronikus közzétételét.

A Belügyi Szemle mint speciális szakmai tudományos fórum jelentőségét az idő már számtalanszor igazolta. Idén már a 71. évfolyam számai jutnak el az olvasókhoz, ami kiemelkedő eredmény. A tanulás nem ér véget akkor, amikor kikerülünk az iskolapadból, fejlődni csak folyamatos ismeretszerzéssel lehetséges, melyhez minden forrást fel kell használni.

Mit üzen az újév alkalmából a Belügyi Szemle szerzőinek, munkatársainak, olvasóinak

Visszatérve Rédey bevezetőben emlegetett gondolataihoz: „*A rend maga a zavartalan, eleven élet.*” Hiába tesz meg mindent a Kormány, a Belügyminisztérium, a rendvédelem, ahhoz, hogy az egyén biztonságban érezze magát, saját életében is rendet kell tennie. Megtalálni a mozgósítható belső erőforrásokat, kijelölni az utat, amelyen szeretne végigmenni, meghatározni azokat az értékeket, amelyekhez tűzön-vízen át ragaszkodik. Megtalálni a harmóniát a magánélet és a munka között. Ezt kívánom minden olvasónak, minden munkatársamnak. Békés, boldog új évet, kiegyensúlyozott magánéletet, külső és belső rendet, biztonságot 2023-ban.

Mivel tölti szívesen szabadidejét, hogyan tud e rengeteg feladat mellett kikapcsolódni?

Szabadidőmben évek óta teniszezem. Gyors, változatos, energikus sport, kicsiben maga az élet, melynek a végén (bár tény, a győztes mosolya szélesebb) a játék öröme mindkét fél jutalma. Partnereim között barátok, rendvédelmi munkatársak, lelkes amatőrök találhatók, akik kiemelkedő szinten művelik ezt a szép sportágat.

Ami pedig a családi életet illeti: egy fiú és egy leány gyermekem van, akikre nagyon büszke vagyok. Mégis a legbüszkébb édesapámra vagyok, aki ugyan csak rendőrként szolgált. Igen sokat köszönhetek neki.

Végezetül a közelgő karácsonyi ünnepekre és a hamarosan beköszöntő új esztendőre tekintettel engedjék meg, hogy munkatársaimnak, a Belügyi Szemle olvasóinak, szerzőinek és dolgozóinak áldott, békés karácsonyi ünnepeket és sikerekben gazdag boldog új évet, kiegyensúlyozott magánéletet, külső és belső lelki egyensúlyt és rendet, biztonságot kívánjak a következő esztendő minden napjára. Kívánom, hogy karácsonykor, a szeretet ünnepén legyen a családjaikban is az elcsendesülés, a meghittség és a szeretet jelen, az új év pedig legyen szebb, boldogabb és nyugodtabb, mint az idej volt.

Felhasznált irodalom:

Rédey M. (1923). *Bevezetés a magyar rendőri jog alaptanaiba kn.* Budapest.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Dános V. & Szabó Cs. (2023). „Egy ügynek sosincs vége”. Interjú dr. Bolcsik Zoltán úrral a Belügyminisztérium rendészeti államtitkárával. *Belügyi Szemle*, 71(1), 165–171. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.1.10>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal Systems folyóirat-szerkesztő rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemleiben megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A cikkek a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemények, melynek szellemében a cikkek bármilyen médiumban szabadon felhasználhatók, megoszthatók és újraközölhetők, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

Ára: 530 Ft

